



Bank Polski

Skonsolidowane sprawozdanie  
finansowe Grupy Kapitałowej  
PKO Banku Polskiego SA  
za rok zakończony dnia  
31 grudnia 2016 roku

## WYBRANE DANE FINANSOWE DOTYCZĄCE SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

WYBRANE SKONSOLIDOWANE DANE FINANSOWE	w mln PLN		w mln EUR	
	okres od 01.01.2016 do 31.12.2016	okres od 01.01.2015 do 31.12.2015	okres od 01.01.2016 do 31.12.2016	okres od 01.01.2015 do 31.12.2015
Wynik z tytułu odsetek	7 754,8	7 028,6	1 772,2	1 679,6
Wynik z tytułu prowizji i opłat	2 693,4	2 850,6	615,5	681,2
Wynik z działalności operacyjnej	3 748,7	3 152,6	856,7	753,3
Zysk brutto	3 783,2	3 190,7	864,6	762,4
Zysk netto (z uwzględnieniem udziałowców niesprawujących kontroli)	2 876,1	2 601,2	657,3	621,6
Zysk netto przypadający na jednostkę dominującą	2 874,0	2 609,5	656,8	623,6
Zysk na jedną akcję - podstawowy z zysku za okres (w PLN/EUR)	2,30	2,09	0,53	0,50
Zysk na jedną akcję - rozwodniony z zysku za okres (w PLN/EUR)	2,30	2,09	0,53	0,50
Dochody całkowite netto	2 303,7	2 649,3	526,5	633,1
Przepływy pieniężne z działalności operacyjnej	7 095,7	15 394,7	1 621,6	3 678,7
Przepływy pieniężne z działalności inwestycyjnej	(8 956,5)	(4 597,5)	(2 046,9)	(1 098,6)
Przepływy pieniężne z działalności finansowej	2 562,4	(7 787,4)	585,6	(1 860,9)
Przepływy pieniężne netto	701,6	3 009,8	160,3	719,2

WYBRANE SKONSOLIDOWANE DANE FINANSOWE	w mln PLN		w mln EUR	
	stan na 31.12.2016	stan na 31.12.2015	stan na 31.12.2016	stan na 31.12.2015
Aktywa razem	285 572,7	266 939,9	64 550,8	62 639,9
Kapitał własny ogółem	32 568,6	30 264,9	7 361,8	7 101,9
Kapitał przypisany akcjonariuszom jednostki dominującej	32 584,8	30 283,2	7 365,5	7 106,2
Kapitał zakładowy	1 250,0	1 250,0	282,5	293,3
Liczba akcji (w mln)	1 250,0	1 250,0	1 250,0	1 250,0
Wartość księgową na jedną akcję (w PLN/EUR)	26,05	24,21	5,89	5,68
Rozwodniona liczba akcji (w mln)	1 250,0	1 250,0	1 250,0	1 250,0
Rozwodniona wartość księgową na jedną akcję (w PLN/EUR)	26,05	24,21	5,89	5,68
Łączny współczynnik kapitałowy	15,81%	14,61%	15,81%	14,61%
Tier 1	28 349,9	24 608,3	6 408,2	5 774,6
Tier 2	2 523,0	2 483,1	570,3	582,7

Wybrane pozycje skonsolidowanego sprawozdania finansowego przeliczono na EUR według następujących kursów	31.12.2016	31.12.2015
średnia kursów NBP na ostatni dzień każdego miesiąca roku	4,3757	4,1848
kurs średni NBP na dzień 31 grudnia danego roku	4,4240	4,2615



**SPIS TREŚCI**

SKONSOLIDOWANY RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT .....	4
SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z CAŁKOWITYCH DOCHODÓW.....	5
SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ.....	6
SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE ZE ZMIAN W KAPITALE WŁASNYM.....	7
SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH.....	8
NOTY DO SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO.....	11

## SKONSOLIDOWANY RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT

	Nota	2016	2015
Przychody z tytułu odsetek	7	9 964,4	9 657,8
Koszty z tytułu odsetek	7	(2 209,6)	(2 629,2)
<b>Wynik z tytułu odsetek</b>		<b>7 754,8</b>	<b>7 028,6</b>
Przychody z tytułu prowizji i opłat	8	3 579,6	3 598,3
Koszty z tytułu prowizji i opłat	8	(886,2)	(747,7)
<b>Wynik z tytułu prowizji i opłat</b>		<b>2 693,4</b>	<b>2 850,6</b>
Przychody z tytułu dywidend	9	10,3	10,7
Wynik na instrumentach finansowych wycenianych do wartości godziwej	10	4,4	40,6
Wynik na inwestycyjnych papierach wartościowych	11	506,1	87,7
Wynik z pozycji wymiany	12	503,2	369,0
Pozostałe przychody operacyjne	13	648,5	513,1
Pozostałe koszty operacyjne	13	(330,0)	(235,6)
<b>Pozostałe przychody i koszty operacyjne netto</b>		<b>318,5</b>	<b>277,5</b>
Wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw	14	(1 622,7)	(1 475,9)
Ogólne koszty administracyjne	15	(5 590,4)	(6 036,2)
Podatek od niektórych instytucji finansowych	16	(828,9)	-
<b>Wynik z działalności operacyjnej</b>		<b>3 748,7</b>	<b>3 152,6</b>
Udział w zyskach i stratach jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach		34,5	38,1
<b>Zysk brutto</b>		<b>3 783,2</b>	<b>3 190,7</b>
Podatek dochodowy	17	(907,1)	(589,5)
<b>Zysk netto (z uwzględnieniem udziałowców niesprawujących kontroli)</b>		<b>2 876,1</b>	<b>2 601,2</b>
Zyski i straty udziałowców niesprawujących kontroli		2,1	(8,3)
<b>Zysk netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej</b>		<b>2 874,0</b>	<b>2 609,5</b>
Zysk na jedną akcję			
- podstawowy z zysku za okres (PLN)		2,30	2,09
- rozwodniony z zysku za okres (PLN)		2,30	2,09
Średnia ważona liczba akcji zwykłych w okresie (w mln)		1 250,0	1 250,0
Średnia ważona rozwodniona liczba akcji zwykłych w okresie (w mln)		1 250,0	1 250,0

## SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z CAŁKOWITYCH DOCHODÓW

	Nota	2016	2015
<b>Zysk netto (z uwzględnieniem udziałowców niesprawujących kontroli)</b>		<b>2 876,1</b>	<b>2 601,2</b>
<b>Inne dochody całkowite</b>		<b>(572,4)</b>	<b>48,1</b>
<b>Pozycje, które mogą być przeklasyfikowane do rachunku zysków i strat</b>		<b>(574,4)</b>	<b>51,7</b>
Zabezpieczenie przepływów pieniężnych, brutto	23	(62,7)	(77,6)
Podatek odroczoney z tytułu zabezpieczenia przepływów pieniężnych	17, 23	11,9	14,7
Zabezpieczenie przepływów pieniężnych, netto	23	(50,8)	(62,9)
Aktualizacja wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, brutto	39	(636,1)	171,3
Podatek odroczoney z tytułu aktualizacji wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	17	118,1	(31,7)
Aktualizacja wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, netto		(518,0)	139,6
Różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych		(5,0)	(23,8)
Udział w innych dochodach całkowitych jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć	41	(0,6)	(1,2)
<b>Pozycje, które nie mogą być przeklasyfikowane do rachunku zysków i strat</b>		<b>2,0</b>	<b>(3,6)</b>
Zyski i straty aktuarialne, brutto		2,4	(4,5)
Podatek odroczoney	17	(0,4)	0,9
Zyski i straty aktuarialne		2,0	(3,6)
<b>Dochody całkowite netto, razem</b>		<b>2 303,7</b>	<b>2 649,3</b>
Dochody całkowite netto, razem przypadające na:		2 303,7	2 649,3
akcjonariuszy PKO Banku Polskiego SA		2 301,6	2 657,6
udziałowców niesprawujących kontroli		2,1	(8,3)

## SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ

	Nota	31.12.2016	31.12.2015
<b>AKTYWA</b>			
Kasa, środki w Banku Centralnym	19	13 325,1	13 743,9
Należności od banków	20	5 345,4	4 553,0
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu z wyłączeniem pochodnych instrumentów finansowych	21	326,4	783,2
Pochodne instrumenty finansowe	22	2 900,6	4 347,3
Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	24	13 937,2	15 154,1
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	25	200 606,5	190 413,7
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	26	36 675,6	28 309,5
Inwestycyjne papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności	27	465,6	210,3
Inwestycje w jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia	41	385,6	391,8
Aktywa trwale przeznaczone do sprzedaży	28	14,4	220,0
Zapasy	29	259,9	400,9
Wartości niematerialne	30	3 422,2	3 271,0
Rzeczowe aktywa trwale	30	3 085,7	2 782,2
Należności z tytułu bieżącego podatku dochodowego		10,0	46,5
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego		1 779,0	901,6
Inne aktywa	31	3 033,5	1 410,9
<b>SUMA AKTYWÓW</b>		<b>285 572,7</b>	<b>266 939,9</b>
<b>ZOBOWIĄZANIA I KAPITAŁ WŁASNY</b>			
<b>Zobowiązania</b>			
Zobowiązania wobec Banku Centralnego		4,1	4,2
Zobowiązania wobec banków	32	19 208,4	18 288,8
Pochodne instrumenty finansowe	22	4 197,9	4 624,8
Zobowiązania wobec klientów	33	205 066,4	195 758,5
Zobowiązania z tytułu działalności ubezpieczeniowej	34	2 943,6	2 400,5
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	35	14 493,2	9 432,9
Zobowiązania podporządkowane	36	2 539,0	2 499,2
Pozostałe zobowiązania	37	3 987,1	3 356,2
Zobowiązania z tytułu bieżącego podatku dochodowego		304,9	26,1
Rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego		30,9	31,8
Rezerwy	38	228,6	252,0
<b>SUMA ZOBOWIĄZAŃ</b>		<b>253 004,1</b>	<b>236 675,0</b>
<b>Kapitał własny</b>			
Kapitał zakładowy	39	1 250,0	1 250,0
Pozostałe kapitały	39	28 700,9	25 417,8
Różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych	39	(221,5)	(216,5)
Niepodzielony wynik finansowy	39	(18,6)	1 222,4
Wynik roku bieżącego	39	2 874,0	2 609,5
Kapitał przypisany akcjonariuszom jednostki dominującej	39	32 584,8	30 283,2
Udziały niekontrolujące	39	(16,2)	(18,3)
<b>KAPITAŁ WŁASNY OGÓŁEM</b>		<b>32 568,6</b>	<b>30 264,9</b>
<b>SUMA ZOBOWIĄZAŃ I KAPITAŁU WŁASNEGO</b>		<b>285 572,7</b>	<b>266 939,9</b>
Łączny współczynnik kapitałowy	71	15,81%	14,61%
Wartość księgową (w mln PLN)		32 568,6	30 264,9
Liczba akcji (w mln)	39	1 250,0	1 250,0
Wartość księgową na jedną akcję (w PLN)		26,05	24,21
Rozwodniona liczba akcji (w mln)		1 250,0	1 250,0
Rozwodniona wartość księgową na jedną akcję (w PLN)		26,05	24,21

## SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE ZE ZMIAN W KAPITALE WŁASNYM

2016	Pozostałe kapitały				Inne dochody całkowite					Różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych	Niepodzielony wynik finansowy	Wynik okresu bieżącego	Kapitał przypisany akcjonariuszom jednostki dominującej, razem	Udziały niekontrolujące	Kapitał własny ogółem	
	Kapitał zakładowy	Kapitały rezerwowe			Udział w innych dochodach całkowitych jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć	Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	Zabezpieczenie przepływów pieniężnych	Zyski i straty aktuarialne	Razem pozostałe kapitały							
Nota 40																
1 stycznia 2016 roku	1 250,0	20 711,2	1 070,0	3 536,4	(0,2)	170,6	(57,7)	(12,5)	25 417,8	(216,5)	1 222,4	2 609,5	30 283,2	(18,3)	30 264,9	
Przeniesienie wyniku z lat ubiegłych	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2 609,5	(2 609,5)	-	-	-	
Dochody całkowite razem, w tym:	-	-	-	-	(0,6)	(518,0)	(50,8)	2,0	(567,4)	(5,0)	-	2 874,0	2 301,6	2,1	2 303,7	
- Zysk netto	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2 874,0	2 874,0	2,1	2 876,1	
- Pozostałe dochody całkowite	-	-	-	-	(0,6)	(518,0)	(50,8)	2,0	(567,4)	(5,0)	-	-	(572,4)	-	(572,4)	
Transfer zysku z przeznaczeniem na kapitał	-	3 779,4	-	71,1	-	-	-	-	3 850,5	-	(3 850,5)	-	-	-	-	
31 grudnia 2016 roku	1 250,0	24 490,6	1 070,0	3 607,5	(0,8)	(347,4)	(108,5)	(10,5)	28 700,9	(221,5)	(18,6)	2 874,0	32 584,8	(16,2)	32 568,6	

2015	Pozostałe kapitały				Inne dochody całkowite					Różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych	Niepodzielony wynik finansowy	Wynik okresu bieżącego	Kapitał przypisany akcjonariuszom jednostki dominującej, razem	Udziały niekontrolujące	Kapitał własny ogółem	
	Kapitał zakładowy	Kapitały rezerwowe			Udział w innych dochodach całkowitych jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć	Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	Zabezpieczenie przepływów pieniężnych	Zyski i straty aktuarialne	Razem pozostałe kapitały							
Nota 40																
1 stycznia 2015 roku	1 250,0	18 802,4	1 070,0	3 474,1	1,0	31,0	5,2	(8,9)	23 374,8	(192,7)	(60,6)	3 254,1	27 625,6	(10,0)	27 615,6	
Przeniesienie wyniku z lat ubiegłych	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3 254,1	(3 254,1)	-	-	-	
Dochody całkowite razem, w tym:	-	-	-	-	(1,2)	139,6	(62,9)	(3,6)	71,9	(23,8)	-	2 609,5	2 657,6	(8,3)	2 649,3	
- Zysk netto	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2 609,5	2 609,5	(8,3)	2 601,2	
- Pozostałe dochody całkowite	-	-	-	-	(1,2)	139,6	(62,9)	(3,6)	71,9	(23,8)	-	-	48,1	-	48,1	
Transfer zysku z przeznaczeniem na kapitał	-	1 908,8	-	62,3	-	-	-	-	1 971,1	-	(1 971,1)	-	-	-	-	
31 grudnia 2015 roku	1 250,0	20 711,2	1 070,0	3 536,4	(0,2)	170,6	(57,7)	(12,5)	25 417,8	(216,5)	1 222,4	2 609,5	30 283,2	(18,3)	30 264,9	

## SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z PRZEPLÝWÓW PIENIĘŻNYCH

	Nota	2016	2015
<b>Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej</b>			
Zysk brutto		3 783,2	3 190,7
Korekty razem:		3 312,5	12 204,0
Amortyzacja		800,7	818,6
(Zysk) strata z działalności inwestycyjnej	47	(186,2)	(13,5)
Odsetki i dywidendy	47	(236,0)	(110,5)
Zmiana stanu:			
należności od banków	47	325,5	(1 029,2)
instrumentów finansowych wyznaczonych jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat		1 673,7	1 710,3
pochodnych instrumentów finansowych		1 019,8	227,1
kredytów i pożyczek udzielonych klientom	47	(3 821,9)	(10 609,6)
innych aktywów, zapasów oraz aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży	47	(1 311,3)	(79,0)
zobowiązań wobec banków	47	(3 042,3)	1 590,3
zobowiązań wobec klientów	47	8 592,1	20 695,2
zobowiązań zaklasyfikowanych jako przeznaczone do sprzedaży		-	(35,0)
zobowiązań z tytułu emisji papierów wartościowych	47	443,2	652,0
rezerv i odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości	47	(291,0)	(63,3)
pozostałych zobowiązań, zobowiązań z tytułu działalności ubezpieczeniowej oraz zobowiązań podporządkowanych	47	1 100,9	201,7
Zapłacony podatek dochodowy		(917,4)	(544,1)
Inne korekty	47	(837,3)	(1 207,0)
<b>Środki pieniężne netto z działalności operacyjnej</b>		<b>7 095,7</b>	<b>15 394,7</b>
<b>Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej</b>			
<b>Wpływy z działalności inwestycyjnej</b>		<b>50 579,6</b>	<b>45 852,9</b>
Zbycie jednostek zależnych		133,5	-
Zbycie i odsetki od inwestycyjnych papierów wartościowych		50 293,7	45 423,7
Zbycie wartości niematerialnych, rzeczowych aktywów trwałych oraz aktywów do zbycia		131,1	113,7
Dotacje z tytułu przejęcia jednostki		-	279,3
Inne wpływy inwestycyjne (dywidendy)		21,3	36,2
<b>Wydatki z działalności inwestycyjnej</b>		<b>(59 536,1)</b>	<b>(50 450,4)</b>
Nabycie jednostki zależnej, po potrąceniu nabytych środków pieniężnych		(571,1)	-
Podwyższenie kapitału jednostki stowarzyszonej		(1,1)	-
Nabycie inwestycyjnych papierów wartościowych		(58 208,2)	(49 619,0)
Nabycie wartości niematerialnych oraz rzeczowych aktywów trwałych		(755,7)	(831,4)
<b>Środki pieniężne netto z działalności inwestycyjnej</b>		<b>(8 956,5)</b>	<b>(4 597,5)</b>
<b>Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej</b>			
Wpływy z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych		7 807,1	3 646,2
Wykup dłużnych papierów wartościowych		(4 747,2)	(8 165,7)
Splata odsetek od wyemitowanych dłużnych papierów wartościowych i pożyczek podporządkowanych		(352,6)	(544,6)
Zaciągnięcie zobowiązań długoterminowych		460,0	240,6
Splata zobowiązań długoterminowych		(604,9)	(2 963,9)
<b>Środki pieniężne netto z działalności finansowej</b>		<b>2 562,4</b>	<b>(7 787,4)</b>
<b>Przepływy pieniężne netto</b>		<b>701,6</b>	<b>3 009,8</b>
w tym z tytułu różnic kursowych od środków pieniężnych i ich ekwiwalentów		135,0	45,1
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty na początek okresu		17 264,7	14 254,9
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty na koniec okresu	47	17 966,3	17 264,7
w tym o ograniczonej możliwości dysponowania	47	13,3	15,9



<b>NOTY DO SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO</b> .....	11
1. INFORMACJE OGÓLNE O GRUPIE KAPITAŁOWEJ I BANKU.....	11
2. PODSTAWA SPORZĄDZENIA SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO.....	12
3. OPIS WAŻNIEJSZYCH ZASAD RACHUNKOWOŚCI.....	13
4. ZMIANY ZASAD RACHUNKOWOŚCI.....	17
5. OBJAŚNIENIE RÓŻNIC MIĘDZY WCZEŚNIEJ PUBLIKOWANYMI SPRAWOZDANIAMI A NINIEJSZYM SPRAWOZDANIEM FINANSOWYM.....	22
6. INFORMACJE DOTYCZĄCE SEGMENTÓW DZIAŁALNOŚCI ORAZ INFORMACJE O OBSZARACH GEOGRAFICZNYCH.....	23
<b>NOTY DO SKONSOLIDOWANEGO RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT</b> .....	27
7. PRZYCHODY I KOSZTY Z TYTUŁU ODSETEK.....	27
8. PRZYCHODY I KOSZTY Z TYTUŁU PROWIZJI I OPŁAT.....	28
9. PRZYCHODY Z TYTUŁU DYWIDEND.....	29
10. WYNIK NA INSTRUMENTACH FINANSOWYCH WYCENIANYCH DO WARTOŚCI GODZIWEJ.....	30
11. WYNIK NA INWESTYCYJNYCH PAPIERACH WARTOŚCIOWYCH DOSTĘPNYCH DO SPRZEDAŻY.....	30
12. WYNIK Z POZYCJI WYMIANY.....	30
13. POZOSTAŁE PRZYCHODY I KOSZTY OPERACYJNE.....	31
14. WYNIK Z TYTUŁU ODPISÓW AKTUALIZUJĄCYCH Z TYTUŁU UTRATY WARTOŚCI I REZERW.....	32
15. OGÓLNE KOSZTY ADMINISTRACYJNE.....	33
16. PODATEK OD NIEKTÓRYCH INSTYTUCJI FINANSOWYCH.....	35
17. PODATEK DOCHODOWY.....	36
18. ZYSK PRZYPADAJĄCY NA JEDNĄ AKCJĘ.....	39
<b>NOTY DO SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA Z SYTUACJI FINANSOWEJ</b> .....	40
19. KASA, ŚRODKI W BANKU CENTRALNYM.....	40
20. NALEŻNOŚCI OD BANKÓW.....	40
21. AKTYWA FINANSOWE PRZEZNACZONE DO OBROTU Z WYŁĄCZENIEM POCHODNYCH INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH.....	41
22. POCHODNE INSTRUMENTY FINANSOWE.....	42
23. POCHODNE INSTRUMENTY ZABEZPIEZAJĄCE.....	45
24. INSTRUMENTY FINANSOWE PRZY POCZĄTKOWYM UJĘCIU WYZNACZONE JAKO WYCENIANE DO WARTOŚCI GODZIWEJ PRZEZ RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT.....	50
25. KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM.....	51
26. INWESTYCYJNE PAPIERY WARTOŚCIOWE DOSTĘPNE DO SPRZEDAŻY.....	57
27. INWESTYCYJNE PAPIERY WARTOŚCIOWE UTRZYMYWANE DO TERMINU ZAPADALNOŚCI.....	60
28. AKTYWA TRWAŁE PRZEZNACZONE DO SPRZEDAŻY.....	61
29. ZAPASY.....	61
30. WARTOŚCI NIEMATERIALNE I RZECZOWE AKTYWA TRWAŁE.....	62
31. INNE AKTYWA.....	69
32. ZOBOWIĄZANIA WOBEC BANKÓW.....	70
33. ZOBOWIĄZANIA WOBEC KLIENTÓW.....	71
34. ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU DZIAŁALNOŚCI UBEZPIECZENIOWEJ.....	71
35. ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU EMISJI DŁUŻNYCH PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH.....	72
36. ZOBOWIĄZANIA PODPORZĄDKOWANE.....	74
37. POZOSTAŁE ZOBOWIĄZANIA.....	74
38. REZERWY.....	75
39. KAPITAŁY WŁASNE I AKCJONARIAT BANKU.....	77
<b>INFORMACJE O PODMIOTACH GRUPY KAPITAŁOWEJ PKO BANKU POLSKIEGO SA, WSPÓLNYCH PRZEDSIĘWZIĘCIACH I JEDNOSTKACH STOWARZYSZONYCH</b> .....	80
40. SKŁAD GRUPY KAPITAŁOWEJ PKO BANKU POLSKIEGO SA I ZAKRES DZIAŁALNOŚCI PODMIOTÓW GRUPY KAPITAŁOWEJ.....	80
41. INWESTYCJE W JEDNOSTKI STOWARZYSZONE I WSPÓLNE PRZEDSIĘWZIĘCIA.....	84
42. NABYCIE RAIFFEISEN-LEASING POLSKA SA PRZEZ SPÓŁKĘ PKO LEASING SA.....	88



43.	POZOSTAŁE ZMIANY W SPÓŁKACH WCHODZĄCYCH W SKŁAD GRUPY KAPITAŁOWEJ .....	94
	<b>POZOSTAŁE NOTY .....</b>	<b>96</b>
44.	DYWIDENDY Z PODZIAŁEM NA AKCJE.....	96
45.	ZOBOWIĄZANIA WARUNKOWE ORAZ POZABILANSOWE ZOBOWIĄZANIA OTRZYMANE I UDZIELONE .....	96
46.	SPRAWY SPORNE.....	99
47.	INFORMACJE UZUPEŁNIAJĄCE DO SPRAWOZDANIA Z PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH.....	103
48.	TRANSAKCJE ZE SKARBEM PAŃSTWA I JEDNOSTKAMI POWIĄZANYMI.....	107
49.	ŚWIADCZENIA DLA KLUCZOWEGO PERSONELU KIEROWNICZEGO PKO BANKU POLSKIEGO SA .....	109
50.	HIERARCHIA WARTOŚCI GODZIWEJ.....	112
51.	AKTYWA I ZOBOWIĄZANIA FINANSOWE, KTÓRE W SKONSOLIDOWANYM SPRAWOZDANIU Z SYTUACJI FINANSOWEJ NIE SĄ PREZENTOWANE W WARTOŚCI GODZIWEJ.....	117
52.	KOMPENSOWANIE AKTYWÓW I ZOBOWIĄZAŃ FINANSOWYCH.....	119
53.	AKTYWA STANOWIĄCE ZABEZPIECZENIE ZOBOWIĄZAŃ ORAZ PRZENIESIONE AKTYWA FINANSOWE .....	121
54.	DZIAŁALNOŚĆ POWIERNICZA.....	122
55.	INFORMACJE DOTYCZĄCE PODMIOTU UPRAWNIONEGO DO BADANIA SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH .....	122
	<b>CELE I ZASADY ZARZĄDZANIA RYZYKIEM.....</b>	<b>123</b>
56.	ZARZĄDZANIE RYZYKIEM W GRUPIE KAPITAŁOWEJ.....	123
57.	ZARZĄDZANIE RYZYKIEM KREDYTOWYM.....	128
58.	RYZYKO KREDYTOWE – INFORMACJE FINANSOWE .....	133
59.	KONCENTRACJA RYZYKA KREDYTOWEGO W GRUPIE KAPITAŁOWEJ.....	136
60.	PRAKTYKI FORBEARANCE.....	139
61.	EKSPOZYCJA NA RYZYKO KREDYTOWE KONTRAHENTA .....	143
62.	ZARZĄDZANIE RYZYKIEM WALUTOWYCH KREDYTÓW HIPOTECZNYCH DLA GOSPODARSTW DOMOWYCH .....	144
63.	ZARZĄDZANIE RYZYKIEM STOPY PROCENTOWEJ .....	147
64.	ZARZĄDZANIE RYZYKIEM WALUTOWYM .....	150
65.	ZARZĄDZANIE RYZYKIEM PŁYNNOŚCI.....	152
66.	POZOSTAŁE RYZYKA RYNKOWE.....	158
67.	ZARZĄDZANIE RYZYKIEM INSTRUMENTÓW POCHODNYCH.....	159
68.	ZARZĄDZANIE RYZYKIEM OPERACYJNYM.....	160
69.	POZOSTAŁE RYZYKA .....	162
70.	KOMPLEKSOWE TESTY WARUNKÓW SKRAJNYCH .....	170
71.	ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA .....	170
72.	INFORMACJE O SEKURYZACJI PORTFELA LEASINGOWEGO I PAKIETOWEJ SPRZEDAŻY WIERZYTELNOŚCI.....	174
	<b>ZDARZENIA NASTĘPUJĄCE PO DNIU KOŃCZĄCYM OKRES SPRAWOZDAWCZY .....</b>	<b>175</b>

## NOTY DO SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

### 1. INFORMACJE OGÓLNE O GRUPIE KAPITAŁOWEJ I BANKU

#### DZIAŁALNOŚĆ GRUPY KAPITAŁOWEJ I BANKU

Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna („PKO Bank Polski SA” albo „Bank”) został utworzony w 1919 roku jako Poczta Kasa Oszczędnościowa. W 1950 roku rozpoczął działalność jako Powszechna Kasa Oszczędności bank państwowy. Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2000 roku (Dz. U. z 2000 roku Nr 5, poz. 55 z późniejszymi zmianami) przekształcono Powszechną Kasę Oszczędności bank państwowy w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa pod nazwą Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie, przy ul. Puławskiej 15, 02-515 Warszawa, w Polsce.

W dniu 12 kwietnia 2000 roku zarejestrowano Powszechną Kasę Oszczędności Bank Polski Spółkę Akcyjną i wpisano do Rejestru Handlowego prowadzonego przez Sąd Rejonowy dla Miasta Stołecznego Warszawy, Sąd Gospodarczy XVI Wydział Rejestrowy. Obecnie właściwym sądem jest Sąd Rejonowy dla Miasta Stołecznego Warszawy, XIII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego. Bank został zarejestrowany pod numerem KRS 0000026438 oraz nadano mu numer statystyczny REGON 016298263.

Zgodnie z Cedulą Giełdową Bank zaklasyfikowany jest do makrosektora „Finanse”, sektor „Banki”.

Grupa Kapitałowa Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego Spółki Akcyjnej („Grupa PKO Banku Polskiego SA, „Grupa Kapitałowa Banku”, „Grupa Kapitałowa”) prowadzi działalność na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz poprzez podmioty zależne: na terenie Ukrainy, Szwecji i Irlandii a także poczynszy od 7 grudnia 2015 roku w formie Oddziału w Republice Federalnej Niemiec („Oddział w Niemczech”).

PKO Bank Polski SA jako jednostka dominująca, jest uniwersalnym bankiem depozytowo-kredytowym obsługującym osoby fizyczne, prawne oraz inne podmioty będące osobami krajowymi i zagranicznymi. Bank może posiadać wartości dewizowe i dokonywać obrotu tymi wartościami, jak również wykonywać operacje walutowe i dewizowe oraz otwierać i posiadać rachunki bankowe w bankach za granicą, a także lokować środki dewizowe na tych rachunkach.

Poprzez podmioty zależne Grupa Kapitałowa oferuje kredyty hipoteczne, świadczy usługi finansowe w zakresie leasingu, faktoringu, funduszy inwestycyjnych, funduszy emerytalnych, ubezpieczeń oraz usługi windykacyjne, usługi agenta transferowego, outsourcingu specjalistów IT i wsparcia w zakresie prowadzenia działalności przez inne podmioty, prowadzi działalność deweloperską i zarządza nieruchomościami.

Skład Grupy Kapitałowej oraz zakres działalności jej podmiotów przedstawiono w nocie „Skład Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA i zakres działalności Grupy Kapitałowej”.

#### INFORMACJE DOTYCZĄCE SKŁADU OSOBOWEGO RADY NADZORCZEJ BANKU ORAZ ZARZĄDU BANKU

Skład Rady Nadzorczej Banku na dzień 31 grudnia 2016 roku:

- |                                 |                                    |
|---------------------------------|------------------------------------|
| • Piotr Sadownik                | Przewodniczący Rady Nadzorczej     |
| • Grażyna Ciurzyńska            | Wiceprzewodnicząca Rady Nadzorczej |
| • Zbigniew Hajłasz              | Sekretarz Rady Nadzorczej          |
| • Mirosław Barszcz              | Członek Rady Nadzorczej            |
| • Adam Budnikowski              | Członek Rady Nadzorczej            |
| • Wojciech Jasiński             | Członek Rady Nadzorczej            |
| • Andrzej Kisielewicz           | Członek Rady Nadzorczej            |
| • Elżbieta Mączyńska – Ziemacka | Członek Rady Nadzorczej            |
| • Janusz Ostaszewski            | Członek Rady Nadzorczej            |

W dniu 25 lutego 2016 roku Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Banku odwołało ze składu Rady Nadzorczej Banku: Jerzego Górę, Mirosława Czekaja, Piotra Marcza, Marka Mroczkowskiego, Krzysztofa Kiliana oraz Zofię Dzik, a powołało w skład Rady Nadzorczej Banku: Mirosława Barszcza, Adama Budnikowskiego, Wojciecha Jasińskiego, Andrzeja Kisielewicza, Janusza Ostaszewskiego, Piotra Sadownika oraz Agnieszkę Winnik – Kalembe.

W dniu 30 czerwca 2016 roku Zwyczajne Walne Zgromadzenie Banku odwołało ze składu Rady Nadzorczej Banku Agnieszkę Winnik-Kalembe oraz Małgorzatę Dec-Kruczkowską, a powołało w jej skład Grażynę Ciurzyńską oraz Zbigniewa Hajłaza.

Skład Zarządu Banku na dzień 31 grudnia 2016 roku:

- |                           |  |
|---------------------------|--|
| • Zbigniew Jagiełło       | Prezes Zarządu                                       |
| • Janusz Derda            | Wiceprezes Zarządu, począwszy od 1 grudnia 2016 roku |
| • Bartosz Drabikowski     | Wiceprezes Zarządu                                   |
| • Maks Kraczkowski        | Wiceprezes Zarządu, począwszy od 4 lipca 2016 roku   |
| • Mieczysław Król         | Wiceprezes Zarządu, począwszy od 2 czerwca 2016 roku |
| • Piotr Mazur             | Wiceprezes Zarządu                                   |
| • Jakub Papierski         | Wiceprezes Zarządu                                   |
| • Jan Emeryk Rościszewski | Wiceprezes Zarządu, począwszy od 18 lipca 2016 roku  |

W trakcie 2016 roku rezygnację złożyli: Jacek Obłękowski, Jarosław Myjak i Piotr Alicki.

## 2. PODSTAWA SPORZĄDZENIA SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej obejmuje rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku oraz zawiera dane porównawcze za rok zakończony dnia 31 grudnia 2015 roku. Dane finansowe prezentowane są w milionach złotych polskich (PLN) z uwzględnieniem jednego miejsca po przecinku, chyba że wskazano inaczej.

### 2.1. OŚWIADCZENIE O ZGODNOŚCI

Niniejsze skonsolidowane sprawozdanie finansowe zostało sporządzone zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) przyjętymi przez Unię Europejską (UE) według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku a w zakresie nieuregulowanym powyższymi standardami zgodnie z wymogami ustawy z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości i wydanymi na jej podstawie przepisami wykonawczymi, jak również wymogami odnoszącymi się do emitentów papierów wartościowych dopuszczonych lub będących przedmiotem ubiegania się o dopuszczenie do obrotu na rynku oficjalnych notowań giełdowych.

### 2.2. KONTYNUACJA DZIAŁALNOŚCI

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Banku zostało sporządzone przy założeniu kontynuowania działalności gospodarczej przez Grupę Kapitałową Banku w okresie co najmniej 12 miesięcy od daty publikacji, czyli od dnia 6 marca 2017 roku. Zarząd Banku nie stwierdza na dzień podpisania skonsolidowanego sprawozdania finansowego istnienia faktów i okoliczności, które wskazywałyby na zagrożenia dla możliwości kontynuacji działalności przez Grupę Kapitałową Banku w okresie 12 miesięcy od daty publikacji na skutek zamierzonego lub przymusowego zaniechania, bądź istotnego ograniczenia przez Grupę Kapitałową Banku dotychczasowej działalności.

W latach 2016 i 2015 w Grupie Kapitałowej nie wystąpiła działalność zaniechana.

### 2.3. PODSTAWA SPORZĄDZANIA SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym zastosowano zasadę koncepcji wartości godziwej dla aktywów i zobowiązań finansowych wycenianych według wartości godziwej przez rachunek zysków i strat, w tym instrumentów pochodnych oraz aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, za wyjątkiem tych, dla których nie można wiarygodnie ustalić wartości godziwej. Pozostałe składniki aktywów finansowych (w tym kredyty i pożyczki) wykazywane są w wartości zamortyzowanego kosztu pomniejszonej o odpisy z tytułu utraty wartości lub w cenie nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu utraty wartości. Natomiast pozostałe zobowiązania finansowe wykazywane są w wartości zamortyzowanego kosztu. Składniki aktywów trwałych wykazywane są w cenie nabycia pomniejszonej o odpisy umorzeniowe oraz o odpisy z tytułu utraty wartości. Składniki aktywów trwałych lub grupy do sprzedaży zaklasyfikowane jako przeznaczone do sprzedaży, wykazywane są w kwocie niższej z dwóch, tj. ich wartości bilansowej i wartości godziwej pomniejszonej o koszty zbycia.

Grupa Kapitałowa ujmuje wszystkie istotne pozycje kosztów i przychodów zgodnie z zasadami: memoriału, współmierności przychodów i kosztów, ujmowania i wyceny aktywów i zobowiązań, tworzenia odpisów z tytułu utraty wartości. Zasady rachunkowości dotyczące poszczególnych pozycji zostały przedstawione w poszczególnych notach do rachunku zysków i strat.

Grupa Kapitałowa podczas sporządzania sprawozdania finansowego dokonuje pewnych szacunków i przyjmuje założenia, które bezpośrednio mają wpływ zarówno na sprawozdanie finansowe, jak i na ujętą w nim informację uzupełniającą. Szacunki i założenia, które Grupa Kapitałowa przyjmuje do wykazywania wartości aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów, dokonywane są przy wykorzystaniu danych historycznych oraz innych czynników, które są dostępne oraz uznawane za właściwe w danych okolicznościach. Założenia co do przyszłości oraz dostępne dane służą do szacowania wartości bilansowych aktywów oraz zobowiązań, których nie można jednoznacznie określić przy wykorzystaniu innych źródeł. Przy dokonywaniu szacunków Grupa Kapitałowa uwzględniła przyczyny oraz źródła niepewności, które są przewidywane na koniec okresu sprawozdawczego. Wyniki rzeczywiste mogą się różnić od wartości szacunkowych.

Dokonywane przez Grupę Kapitałową szacunki oraz założenia są poddawane bieżącym przeglądom. Zmiany szacunków są rozpoznawane w tym okresie, którego dotyczą.

#### 2.4. ZATWIERDZENIE SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

Niniejsze sprawozdanie finansowe, podlegające przeglądowi przez Komitet Audytu oraz przyjęciu przez Radę Nadzorczą Banku w dniu 2 marca 2017 roku, zostało zaakceptowane do publikacji przez Zarząd w dniu 21 lutego 2017 roku.

### 3. OPIS WAŻNIEJSZYCH ZASAD RACHUNKOWOŚCI

Najważniejsze zasady rachunkowości oraz szacunki i oceny zastosowane przy sporządzaniu niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego przedstawione zostały w poszczególnych notach oraz poniżej. Zasady te stosowane były we wszystkich prezentowanych latach w sposób ciągły. Poniżej zaprezentowano wykaz zasad rachunkowości oraz ważniejszych szacunków i ocen dla poszczególnych pozycji skonsolidowanego rachunku zysków i strat oraz skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej.

RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT	Nota	Polityki rachunkowości*
Przychody i koszty z tytułu odsetek	7	T
Przychody i koszty z tytułu prowizji i opłat	8	T
Przychody z tytułu dywidend	9	T
Wynik na instrumentach finansowych wycenianych do wartości godziwej	10	T
Wynik na inwestycyjnych papierach wartościowych dostępnych do sprzedaży	11	T
Wynik z pozycji wymiany	12	T
Pozostałe przychody i koszty operacyjne	13	T
Wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw	14	T
Ogólne koszty administracyjne	15	T
Podatek dochodowy	17	T

\* Litera T oznacza występowanie danej polityki rachunkowości

SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ	Nota	Polityki rachunkowości*	Ważniejsze szacunki i oceny*
Kasa, środki w Banku Centralnym	19	T	
Należności od banków	20	T	
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu z wyłączeniem pochodnych instrumentów finansowych	21	T	
Pochodne instrumenty finansowe	22	T	T
Pochodne instrumenty zabezpieczające	23	T	
Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	24	T	
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	25	T	T
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	26	T	T
Inwestycyjne papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności	27	T	
Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży	28	T	
Wartości niematerialne	30	T	T
Rzeczowe aktywa trwałe	30	T	T
Inne aktywa	31	T	
Zobowiązania wobec banków	32	T	
Zobowiązania wobec klientów	33	T	
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	35	T	T
Zobowiązania podporządkowane	36	T	
Pozostałe zobowiązania	37	T	
Rezerwy	38	T	T
Kapitały własne i akcjonariat Banku	39	T	

\* Litera T oznacza występowanie danej polityki rachunkowości lub ważniejszych szacunków i ocen

### 3.1. WALUTY OBCE

#### WALUTA FUNKCJONALNA I WALUTA PREZENTACJI

Pozycje zawarte w sprawozdaniach finansowych poszczególnych jednostek Grupy Kapitałowej działających poza granicami Polski wycenia się w walucie funkcjonalnej, tj. w walucie podstawowego środowiska gospodarczego, w którym dana jednostka prowadzi działalność. Walutą funkcjonalną jednostki dominującej i innych spółek uwzględnionych w niniejszym sprawozdaniu finansowym, z wyjątkiem Oddziału w Niemczech i jednostek prowadzących swoją działalność poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jest złoty polski. Walutą funkcjonalną jednostek działających na terenie Ukrainy jest hrywna ukraińska, walutą funkcjonalną Oddziału w Niemczech oraz jednostek działających na terenie Szwecji i Irlandii jest euro.

#### TRANSAKcje I SALDA W WALUTACH OBCYCH

Transakcje wyrażone w walutach obcych przelicza się na walutę funkcjonalną według kursu obowiązującego w dniu transakcji. Każdorazowo na koniec okresu sprawozdawczego Grupa Kapitałowa przelicza:

- 1) pozycje pieniężne w walucie obcej przy zastosowaniu kursu zamknięcia, tj. kursu średniego ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski, obowiązującego na koniec okresu sprawozdawczego,
- 2) pozycje niepieniężne wyceniane według historycznej ceny nabycia wyrażonej w walucie obcej przy zastosowaniu kursu wymiany z dnia transakcji,
- 3) pozycje niepieniężne wyceniane do wartości godziwej wyrażonej w walucie obcej przeliczane są przy zastosowaniu kursów wymiany, które obowiązywały w dniu, na który wartość godziwa została ustalona.

Zyski i straty kursowe z tytułu rozliczenia tych transakcji oraz wyceny bilansowej aktywów i zobowiązań pieniężnych oraz niepieniężnych wyrażonych w walutach obcych ujmuje się w rachunku zysków i strat.

UAH	2016	2015	
Kurs obowiązujący na ostatni dzień okresu		0,1542	0,1622
Kurs stanowiący średnią arytmetyczną kursów obowiązujących na ostatni dzień każdego miesiąca danego okresu		0,1542	0,1722
Najwyższy kurs w okresie		0,1632	0,2381
Najniższy kurs w okresie		0,1436	0,1096

EUR	2016	2015
Kurs obowiązujący na ostatni dzień okresu	4,4240	4,2615
Kurs stanowiący średnią arytmetyczną kursów obowiązujących na ostatni dzień każdego miesiąca danego okresu	4,3757	4,1848
Najwyższy kurs w okresie	4,4405	4,2652
Najniższy kurs w okresie	4,2684	4,0337

### 3.2. ZASADY KONSOLIDACJI

#### JEDNOSTKI ZALEŻNE

Jednostki zależne są to podmioty kontrolowane przez jednostkę dominującą, co oznacza, iż jednostka dominująca w sposób bezpośredni lub pośredni wpływa na politykę finansową i operacyjną danej jednostki w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych z jej działalności.

#### KONSOLIDACJA METODĄ PEŁNĄ

Wszystkie jednostki Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA konsolidowane są metodą pełną.

Proces konsolidacji sprawozdań finansowych jednostek zależnych metodą pełną polega na sumowaniu poszczególnych pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej, rachunku zysków i strat oraz innych całkowitych dochodów jednostki dominującej oraz jednostek zależnych w pełnej wysokości oraz dokonaniu odpowiednich korekt i wyłączeń konsolidacyjnych. Wyłączeniu podlega bilansowa wartość udziałów posiadanych przez Bank w jednostkach zależnych oraz kapitał własny tych jednostek na moment ich nabycia. Wyłączeniu podlegają w całości:

- 1) wzajemne należności i zobowiązania oraz inne rozrachunki o podobnym charakterze jednostek objętych konsolidacją,
- 2) przychody i koszty operacji gospodarczych dokonanych między jednostkami objętymi konsolidacją,
- 3) zyski lub straty powstałe w wyniku operacji gospodarczych dokonanych między jednostkami objętymi konsolidacją, zawarte w wartości aktywów jednostek podlegających konsolidacji, za wyjątkiem strat, które wskazują na występowanie utraty wartości,
- 4) dywidendy naliczone lub wypłacone przez jednostki zależne jednostce dominującej i innym jednostkom objętym konsolidacją,
- 5) wzajemne przepływy w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych.

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych sporządzone jest na podstawie skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej i skonsolidowanego rachunku zysków i strat oraz dodatkowych objaśnień i informacji.

Sprawozdania finansowe jednostek zależnych sporządzane są za ten sam okres sprawozdawczy, co sprawozdanie jednostki dominującej. W celu wyeliminowania jakichkolwiek rozbieżności w stosowanych zasadach rachunkowości przez Bank oraz jednostki zależne wprowadza się korekty konsolidacyjne.

#### METODA NABYCIA

Nabycia jednostek zależnych przez Grupę Kapitałową rozlicza się metodą nabycia.

W przypadku połączeń spółek Grupy Kapitałowej, czyli tzw. transakcji pod wspólną kontrolą zasadą rachunkowości jest stosowanie tzw. metody „wartości od poprzednika” („predecessor accounting”) czyli ujęcie przejmowanej jednostki zależnej według wartości bilansowej aktywów i zobowiązań ujętych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy Kapitałowej w odniesieniu do tej spółki zależnej, włączając w to również wartość firmy powstałą w wyniku nabycia tej jednostki zależnej.

#### JEDNOSTKI STOWARZYSZONE I WSPÓLNE PRZEDSIĘWZIĘCIA

Jednostki stowarzyszone są to jednostki, na które Grupa Kapitałowa wywiera znaczący wpływ, lecz nie sprawuje kontroli nad polityką finansową i operacyjną, co zwykle towarzyszy posiadaniu od 20% do 50% ogólnej liczby głosów w organach stanowiących.

Wspólne przedsięwzięcia są to spółki handlowe lub inne jednostki, które są współkontrolowane przez Bank na podstawie statutu, umowy spółki lub umowy zawartej na okres dłuższy niż rok.

Inwestycje w te podmioty rozlicza się metodą praw własności i ujmuje początkowo według kosztu. Inwestycja obejmuje wartość firmy określoną na dzień nabycia, pomniejszoną o ewentualne skumulowane odpisy z tytułu utraty wartości.

Udział Grupy Kapitałowej w wyniku finansowym jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach od dnia nabycia ujmuje się w rachunku zysków i strat, zaś jej udział w zmianach stanu innych dochodów całkowitych od dnia nabycia – w innych dochodach całkowitych. Wartość bilansową inwestycji koryguje się o łączne zmiany stanu poszczególnych elementów kapitału od dnia ich nabycia. Gdy udział Grupy Kapitałowej w stratach tych podmiotów staje się równy lub większy od udziału w nich Grupy Kapitałowej, obejmującego ewentualne inne niż zabezpieczone należności, Grupa Kapitałowa zaprzestaje ujmować dalsze straty, chyba, że wzięła na siebie obowiązki lub dokonała płatności w imieniu danej jednostki.

Niezrealizowane zyski na transakcjach pomiędzy Grupą Kapitałową a tymi jednostkami eliminuje się proporcjonalnie do udziału w nie Grupy Kapitałowej. Niezrealizowane straty również są eliminowane, chyba, że transakcja dostarcza dowodów na wystąpienie utraty wartości przekazywanego składnika aktywów.

Każdorazowo na koniec okresu sprawozdawczego Grupa Kapitałowa ocenia istnienie przesłanek, które wskazują, czy wystąpiła utrata wartości inwestycji dokonanych w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach. W przypadku istnienia takiej przesłanki, Grupa Kapitałowa dokonuje oszacowania wartości odzyskiwalnej, tj. wartości użytkowej inwestycji lub wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży składnika aktywów, w zależności od tego, która z nich jest wyższa. W przypadku gdy wartość bilansowa składnika aktywów przewyższa jego wartość odzyskiwalną, Grupa Kapitałowa ujmuje w rachunku zysków i strat odpis z tytułu utraty wartości.

### 3.3. UJMOWANIE TRANSAKCY W KSIĘGACH

Aktywa finansowe oraz zobowiązania finansowe, w tym również transakcje terminowe i transakcje standaryzowane, z których wynika zobowiązanie lub prawo do nabycia lub sprzedaży w przyszłym terminie ustalonej ilości określonych instrumentów finansowych po ustalonej cenie, wprowadza się do ksiąg rachunkowych w dacie zawarcia kontraktu, bez względu na przewidziany w umowie termin rozliczenia transakcji.

### 3.4. WYŁĄCZENIE ZE SPRAWOZDANIA Z SYTUACJI FINANSOWEJ INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH

Składnik aktywów finansowych zostaje usunięty ze sprawozdania z sytuacji finansowej, gdy wygasają umowne prawa do przepływów pieniężnych z aktywów finansowych lub gdy Grupa Kapitałowa przenosi składnik aktywów finansowych na inny podmiot. Przeniesienie to ma miejsce wtedy, gdy Grupa Kapitałowa:

- przenosi umowne prawa do otrzymania przepływów pieniężnych ze składnika aktywów finansowych, lub
- zatrzymuje umowne prawa do otrzymania przepływów pieniężnych ze składnika aktywów finansowych, ale przyjmuje umowny obowiązek przekazania tych przepływów jednostce spoza Grupy Kapitałowej.

Przenosząc składniki aktywów finansowych Grupa Kapitałowa ocenia, w jakim stopniu zachowuje ryzyko i korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów finansowych. W przypadku:

- jeżeli Grupa Kapitałowa przenosi zasadniczo całe ryzyko i wszystkie korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów finansowych, to wyłącza składnik aktywów finansowych ze sprawozdania z sytuacji finansowej,
- jeżeli Grupa Kapitałowa zachowuje zasadniczo całe ryzyko i wszystkie korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów finansowych, to w dalszym ciągu ujmuje składnik aktywów finansowych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej,
- jeżeli Grupa Kapitałowa nie przenosi, ani nie zachowuje zasadniczo całego ryzyka i wszystkich korzyści związanych z posiadaniem składnika aktywów finansowych, Grupa Kapitałowa ustala, czy zachowała kontrolę nad tym składnikiem aktywów finansowych.

W przypadku zachowania kontroli składnik aktywów finansowych jest ujmowany w sprawozdaniu z sytuacji finansowej Grupy Kapitałowej do wysokości wynikającej z trwałego zaangażowania, odpowiednio w przypadku braku kontroli jest ze sprawozdania z sytuacji finansowej wyłączany.

Grupa Kapitałowa wyłącza ze swojego sprawozdania z sytuacji finansowej zobowiązanie finansowe (lub jego część), gdy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygasł.

Najczęściej Grupa Kapitałowa wyłącza ze sprawozdania z sytuacji finansowej kredyty, gdy podlegają one umorzeniu, przedawnieniu lub są nieściągalne. Wyłączanie ze sprawozdania z sytuacji finansowej kredytów, pożyczek i innych należności następuje w ciężar utworzonych na nie odpisów z tytułu utraty wartości. W przypadku, gdy nie utworzono



odpisów z tytułu utraty wartości lub ich wartość jest mniejsza od wartości kredytu, pożyczki i innej należności, przed odpisaniem należności zwiększa się odpis z tytułu utraty wartości o różnicę pomiędzy wartością należności, a dotychczas utworzoną kwotą odpisu z tytułu utraty wartości.

#### 4. ZMIANY ZASAD RACHUNKOWOŚCI

##### 4.1 ZMIANY DO OPUBLIKOWANYCH STANDARDÓW I INTERPRETACJI, KTÓRE WESZŁY W ŻYCIE OD 1 STYCZNIA 2016 ROKU

###### ZMIANY DO MSR 1 PREZENTACJA SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Wprowadzone zmiany do MSR 1 doprecyzowują, że zasada istotności dotyczy zarówno podstawowej części sprawozdania finansowego, jak i not objaśniających oraz wskazują, że wymagane jest ujawnianie jedynie informacji istotnych. Podobne stanowisko prezentowane było w dokumentach ESMA w zakresie ujawnień do sprawozdań finansowych. Grupa Kapitałowa dokonała przeglądu sprawozdania finansowego pod kątem istotności i zasadności ujawniania informacji i nieistotne ujawnienia nie zostały zaprezentowane nawet jeśli stanowiły część wymogu danego standardu. Dokonano również agregacji wybranych pozycji rachunku zysków i strat lub sprawozdania z sytuacji finansowej w celu zwiększenia użyteczności sprawozdań finansowych. Jednocześnie wprowadzono prezentację danych finansowych w milionach złotych polskich (PLN) z uwzględnieniem jednego miejsca po przecinku w miejsce dotychczasowej prezentacji w tysiącach złotych polskich. Dodatkowo w celu zapewnienia lepszego zrozumienia sprawozdań finansowych dla odbiorcy, polityki rachunkowości i ważniejsze szacunki i oceny zamieszczono w notach do poszczególnych pozycji rachunku zysków i strat oraz sprawozdania z sytuacji finansowej.

###### POZOSTAŁE ZMIANY DO STANDARDÓW I COROCZNE POPRAWKI

Pozostałe zmiany do opublikowanych standardów i interpretacji, tj. do MSR 16, 19, 28, 38 i MSSF 10, 11 i 12 oraz poprawki MSSF 2010 – 2012 oraz MSSF 2012 – 2014, które weszły w życie od 1 stycznia 2016 roku, nie miały wpływu na sprawozdanie finansowe.

##### 4.2 NOWE STANDARDY I INTERPRETACJE ORAZ ZMIANY DO NICH, KTÓRE ZOSTAŁY OPUBLIKOWANE A TAKŻE ZOSTAŁY ZATWIERDZONE PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ, A NIE WESZŁY JESZCZE W ŻYCIE I NIE ZOSTAŁY JESZCZE ZASTOSOWANE PRZEZ GRUPĘ KAPITAŁOWĄ BANKU

Zarząd nie przewiduje, aby wprowadzenie nowych standardów, ich zmiany oraz interpretacje miały istotny wpływ na stosowane przez Grupę Kapitałową zasady rachunkowości, z wyjątkiem MSSF 9. Grupa Kapitałowa planuje ich zastosowanie w terminach podanych w określonych standardach i interpretacjach (bez wcześniejszego zastosowania), pod warunkiem zatwierdzenia przez UE.

###### MSSF 9 INSTRUMENTY FINANSOWE

Standard MSSF 9 Instrumenty finansowe został opublikowany w lipcu 2014 roku i zatwierdzony do stosowania w krajach Unii Europejskiej w dniu 22 listopada 2016 roku Rozporządzeniem Komisji Europejskiej nr 2016/2067/EU. Ma on obligatoryjne zastosowanie do sprawozdań finansowych sporządzonych za okresy obrotowe rozpoczynające się w dniu oraz po 1 stycznia 2018 roku (za wyjątkiem zakładów ubezpieczeń, które mogą zastosować standard od dnia 1 stycznia 2021 roku). Standard zastępuje MSR 39 Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena. Zmianie ulegają klasyfikacja i wycena instrumentów finansowych, rozpoznawanie i kalkulacja utraty ich wartości oraz rachunkowość zabezpieczeń.

###### Klasyfikacja i wycena

MSSF 9 definiuje 3 kategorie wyceny instrumentów finansowych:

- zamortyzowany koszt liczony przy wykorzystaniu efektywnej stopy procentowej (dalej „zamortyzowany koszt”),
- wycena do wartości godziwej przez pozostałe dochody całkowite (dalej „FVOCI” – ang. *fair value through other comprehensive income*), oraz
- wycena do wartości godziwej przez wynik finansowy (dalej „FVP&L” – ang. *fair value through profit or loss*).

Powyzsze odpowiada metodom wyceny znanym z MSR 39; zupełnie odmienne są natomiast zasady klasyfikacji do poszczególnych grup.

W przypadku instrumentów dłużnych klasyfikacja aktywów finansowych została oparta o model biznesowy jednostki i charakterystykę generowanych przez te aktywa przepływów pieniężnych.

Test modelu biznesowego określa czy dany instrument utrzymywany jest w celu pozyskania umownych przepływów pieniężnych czy w celu realizacji zmiany wartości godziwej przez terminem zapadalności. W ramach modelu biznesowego wyszczególnia się 3 grupy: „utrzymywanie”, „utrzymywanie i sprzedaż” oraz „sprzedaż”.

Test charakterystyki przepływów pieniężnych określa czy przepływy kontraktowe stanowią wyłącznie płatności kapitału i odsetek, rozumianych jako zapłata za wartość pieniądza w czasie oraz ryzyk związanych z wartością zaangażowania w danym okresie czasu (ang. solely principal and interest – dalej „SPPI”).

Jeśli oba powyższe testy są spełnione, aktywa dłużne klasyfikuje się do kategorii wycenianych wg zaamortyzowanego kosztu, za wyjątkiem możliwości zaklasyfikowania do FVP&L dla instrumentów, w przypadku których taka wycena eliminuje brak spójności w metodzie wyceny (ang. *accounting mismatch*).

Standard wprowadził nową kategorię wyceny w wartości godziwej przez inne dochody całkowite (FVOCI), która będzie obejmowała instrumenty dłużne wykorzystywane w ramach modelu biznesowego zakładającego zarówno pozyskiwanie umownych przepływów pieniężnych, jak i sprzedaż aktywów finansowych. Warunkiem jest spełnienie testu SPPI. W przypadku wyceny do FVOCI, do innych dochodów całkowitych odnoszone są wszystkie zmiany wartości godziwej. Natomiast zmiany w zakresie utraty wartości, przychody odsetkowe czy różnice kursowe ujmowane są w wyniku finansowym.

Jeśli dłużne aktywa finansowe nie spełniają żadnego z wymienionych powyżej kryteriów, są one klasyfikowane i wyceniane jako FVP&L.

Klasyfikacji instrumentów finansowych dokonuje się na moment zastosowania MSSF 9 po raz pierwszy, czyli na dzień 1 stycznia 2018 roku oraz w momencie ujęcia instrumentu. Zmiany klasyfikacji możliwe są jedynie w przypadku istotnej zmiany modelu biznesowego i powinny występować bardzo rzadko.

W przypadku aktywów kapitałowych, instrumenty przeznaczone do obrotu klasyfikowane są jako FVP&L, natomiast w przypadku pozostałych, Grupa Kapitałowa ma możliwość dokonania wyboru klasyfikacji i wyceny jako FVP&L albo jako FVOCI. W przypadku FVOCI, w innych dochodach całkowitych rozpoznawana jest zmiana wartości godziwej, za wyjątkiem dywidend, odpisów aktualizujących, naliczonych odsetek czy różnic kursowych - które rozpoznaje się w wyniku finansowym. Tak odniesione w inne dochody całkowite zmiany wartości godziwej nie będą nigdy podlegać przeniesieniu do wyniku finansowego – jest to różnica w stosunku do analogicznej wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży w obecnym MSR 39. Wycenę tę można natomiast przenosić w ramach kategorii kapitałów własnych.

Zobowiązania finansowe są wyceniane według dotychczasowych zasad określonych w MSR 39, za wyjątkiem obowiązku odniesienia części wyceny do wartości godziwej wynikającej ze zmian w poziomie własnego ryzyka kredytowego do innych dochodów całkowitych – dla zobowiązań finansowych w przypadku których zastosowano opcję wyceny do wartości godziwej.

W 2016 roku Grupa Kapitałowa we współpracy z doradcą zewnętrznym zrealizowała pierwszy etap projektu przygotowania do wdrożenia standardu. Wykonane prace w zakresie klasyfikacji i wyceny obejmowały określenie zmian zasad rachunkowości wprowadzonych MSSF 9, wstępną ocenę modeli biznesowych dla poszczególnych grup aktywów oraz wstępną ocenę produktów pod kątem charakterystyk przepływów pieniężnych.

Przeprowadzona analiza pod kątem klasyfikacji i wyceny objęła takie aspekty jak weryfikacja produktów kredytowych pod kątem testu charakterystyk przepływów pieniężnych (testu SPPI), weryfikacja stosowanych modeli biznesowych, a także przeprowadzenie symulacji wpływu wdrożenia MSSF 9 w postaci macierzy transpozycyjnej prezentującej zmianę klasyfikacji instrumentów finansowych z uwzględnieniem wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej.

Z wykonanych analiz wynikają następujące wnioski:

- Najbardziej istotna potencjalna zmiana klasyfikacji może dotyczyć portfela pożyczek gotówkowych z wbudowanym mechanizmem dźwigni finansowej tj. zawierających klauzule automatycznej zmiany oprocentowania o wielokrotność zmiany stopy referencyjnej, które nie spełniając testu SPPI mogą zostać zaklasyfikowane do wyceny do wartości godziwej. Kwestia wyceny tego typu instrumentów w kontekście przepisów MSSF 9 jest dyskutowana na rynku i na dzień dzisiejszy nie wypracowano jeszcze na rynku jednolitego stanowiska;
- Potencjalna zmiana klasyfikacji może dotyczyć również wyceny jako FVOCI portfela kredytów mieszkaniowych, które będą podlegać sprzedaży do PKO Banku Hipotecznego w ramach tzw. pooling. Taka klasyfikacja będzie utrzymywana na potrzeby sporządzenia sprawozdania jednostkowego Banku. Z punktu widzenia sprawozdania

skonsolidowanego korekta nie będzie miała zastosowania, gdyż kredyty podlegające poolingowi będą spełniać kryterium modelu biznesowego „utrzymywanie” wewnątrz Grupy Kapitałowej;

- Pozostałe korekty (wycena do wartości godziwej transakcji reverse-repo/buy-sell-back, podział portfela płynnościowego) nie będą miały istotnego wpływu na sprawozdania finansowe Grupy Kapitałowej;
- MSSF 9 wyodrębnia nową kategorię aktywów - POCI (purchased or originated credit impaired), tj. aktywów nabytych lub udzielonych z utratą wartości, które będą wyceniane zgodnie z efektywną stopą procentową uwzględniającą ryzyko kredytowe w całym okresie życia instrumentu. Przesłankami do wystąpienia POCI są: nabycie portfela z utratą wartości, udzielenie kredytowania podmiotowi ze statusem utraty wartości oraz istotna zmiana warunków kredytowania dla kredytów z utratą wartości.

## Utrata wartości

Fundamentalna zmiana w obszarze utraty wartości to fakt, że MSR 39 opiera się na koncepcji strat poniesionych, natomiast MSSF 9 opiera się na koncepcji strat oczekiwanych.

Zgodnie z ogólną zasadą utrata wartości będzie mierzona jako 12 miesięczne oczekiwane straty kredytowe albo dożywotnie oczekiwane straty kredytowe. Podstawa pomiaru będzie zależeć od tego czy nastąpił znaczący wzrost ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia. Kredyty alokowane będą do 3 koszyków (stage):

Portfel bez utraty wartości (tzw. IBNR zgodnie z MSR 39)	Koszyk 1 (aktywa z niskim ryzykiem kredytowym)	12 miesięczne oczekiwane straty kredytowe
	Koszyk 2 (wzrost ryzyka kredytowego)	dożywotnie oczekiwane straty kredytowe
Portfel z utratą wartości	Kredyty z utratą wartości (w ramach tego portfela ujmowane są kredyty z utratą wartości w momencie początkowego ujęcia tzw. POCI)	dożywotnie oczekiwane straty kredytowe

Grupa Kapitałowa identyfikuje przesłankę istotnego wzrostu ryzyka w oparciu o porównanie krzywych prawdopodobieństwa niewypłacalności w horyzoncie trwania ekspozycji na datę początkowego ujęcia oraz na datę raportową. Dla każdej daty raportowej porównywane są tylko te części oryginalnej i obecnej krzywej prawdopodobieństwa niewypłacalności, które odpowiadają okresowi począwszy od daty raportowej do zapadalności ekspozycji. Porównanie opiera się na wartości średniego prawdopodobieństwa niewypłacalności w analizowanym okresie korygowanego o bieżące oraz prognozowane wskaźniki makroekonomiczne.

W celu identyfikacji pozostałych przesłanek istotnego wzrostu ryzyka kredytowego Grupa Kapitałowa wykorzystuje pełną dostępną informację jakościową i ilościową, w tym:

- działania restrukturyzacyjne wprowadzające dla dłużnika udogodnienia wymuszone jego trudną sytuacją finansową – forbearance,
- opóźnienie z tytułu spłat przekraczające 30 dni,
- zidentyfikowane sygnały wczesnego ostrzegania w ramach procesu monitoringu świadczące o wzroście ryzyka kredytowego,
- toczące się postępowanie sporne z klientem,
- ocena analityka w ramach procesu analizy zindywidualizowanej,
- brak dostępnej oceny ryzyka kredytowego ekspozycji na moment początkowego ujęcia uniemożliwiający ocenę przez Grupa Kapitałowa czy nastąpił wzrost ryzyka kredytowego.

Strata oczekiwana zarówno w okresie trwania ekspozycji, jak i w okresie 12 miesięcy jest sumą strat oczekiwanych w poszczególnych okresach zdyskontowanych efektywną stopą procentową. Za okres bazowy Grupa Kapitałowa przyjmuje jeden miesiąc. W celu prawidłowego ujęcia aktywa na moment niewykonania zobowiązania w danym okresie Grupa Kapitałowa koryguje parametr określający wielkość ekspozycji na moment niewykonania zobowiązania o przyszłe splaty.

W zakresie analizy portfelowej, wpływ scenariuszy makroekonomicznych jest uwzględniany w wysokości poszczególnych parametrów. Grupa Kapitałowa, określając metodykę kalkulacji poszczególnych parametrów ryzyka, bada zależność wysokości tych parametrów od warunków makroekonomicznych w oparciu o dane historyczne. Na potrzeby kalkulacji straty oczekiwanej, analogicznie jak w przypadku identyfikacji przesłanki istotnego wzrostu ryzyka, wykorzystywane są scenariusze makroekonomiczne. Ostateczna strata oczekiwana jest średnią ważoną prawdopodobieństwem scenariuszy ze strat oczekiwanych odpowiadających poszczególnym scenariuszom. Grupa Kapitałowa zapewnia zgodność scenariuszy makroekonomicznych stosowanych na potrzeby kalkulacji parametrów ryzyka ze scenariuszami makroekonomicznymi wykorzystywanymi w procesach budżetowania ryzyka kredytowego.

Na moment początkowego ujęcia wszystkie kredyty są ujmowane w koszyku 1 z wyłączeniem portfela POCl.

W 2016 roku Grupa Kapitałowa we współpracy z doradcą zewnętrznym zrealizowała pierwszy etap projektu przygotowania do wdrożenia standardu czyli analizę luki. Wykonane prace w zakresie utraty wartości obejmowały: identyfikację przesłanek istotnego wzrostu ryzyka kredytowego, metodyki budowy modeli szacujących stratę oczekiwaną w horyzoncie 12 miesięcy, jak i w horyzoncie trwania ekspozycji, metodyki budowy modeli uzależniających stratę oczekiwaną od aktualnych i prognozowanych warunków makroekonomicznych oraz koncepcje ujęcia przychodu odsetkowego w wartości bilansowej brutto ekspozycji.

### **Rachunkowość zabezpieczeń**

MSSF 9 zwiększa zakres pozycji jakie można wyznaczać jako pozycje zabezpieczane, a także umożliwia wyznaczenie na instrument zabezpieczający aktywów lub zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Zniesiono również obowiązek retrospektywnego pomiaru efektywności zabezpieczenia przy jednoczesnym zniesieniu obowiązującego wcześniej limitu 80%-125% (warunkiem stosowania rachunkowości zabezpieczeń ma być ekonomiczna zależność pomiędzy instrumentem zabezpieczającym a pozycją zabezpieczaną). Ponadto zwiększono zakres wymaganych ujawnień dotyczących strategii zarządzania ryzykiem, przepływów pieniężnych wynikających z transakcji zabezpieczających oraz wpływu rachunkowości zabezpieczeń na sprawozdanie finansowe.

W związku z niezakończonymi jeszcze pracami nad zmianą standardu w zakresie rachunkowości zabezpieczeń w ujęciu portfelowym (macro hedge), jednostki mają wybór w zakresie stosowania przepisów dotyczących rachunkowości zabezpieczeń: można albo nadal stosować przepisy MSR 39 albo stosować nowy standard MSSF 9 z wyłączeniem z zakresu zabezpieczeń portfelowych wartości godziwej odnoszących się do ryzyka stopy procentowej.

W 2016 roku Grupa Kapitałowa we współpracy z doradcą zewnętrznym przeprowadziła analizę luki w zakresie wymogów.

Na dzień dzisiejszy Grupa Kapitałowa nie podjęła jeszcze decyzji, czy zastosuje nowy standard, czy też będzie w dalszym ciągu stosować przepisy MSR 39.

### **Ujawnienia i dane porównawcze**

W ocenie Grupy Kapitałowej zastosowanie MSSF 9 wymaga istotnej zmiany sposobu prezentacji oraz zakresu ujawnień dotyczących obszaru instrumentów finansowych, w tym w pierwszym roku jego zastosowania, kiedy wymagane są szerokie informacje dotyczące bilansu otwarcia i dokonanych przekształceń. Grupa Kapitałowa zamierza skorzystać z zapisów MSSF 9 umożliwiających zwolnienie z obowiązku przekształcania danych porównawczych dla okresów wcześniejszych w odniesieniu do zmian wynikających z klasyfikacji i wyceny oraz utraty wartości. Różnice w wartości bilansowej aktywów i zobowiązań finansowych wynikających z zastosowania MSSF 9 zostaną ujęte jako element wyniku z lat ubiegłych w kapitałach własnych na dzień 1 stycznia 2018 roku.

### **Harmonogram wdrożenia**

Jak opisano powyżej w 2016 roku prowadzony był projekt „MSSF 9 Analiza luki”, który objął analizę biznesową luk w przygotowaniu Grupy Kapitałowej do wdrożenia MSSF 9. Projekt podzielony był na dwa obszary: 1) klasyfikacja i wycena, w tym rachunkowość zabezpieczeń oraz kwestie sprawozdawcze i podatkowe oraz 2) utrata wartości. Pierwszy obszar zarządzany był przez Pion Rachunkowości, drugi zaś przez Pion Ryzyka. Dodatkowo w Banku utworzono Komitet Sterujący którego zadaniem było podejmowanie kluczowych decyzji oraz kontrola realizacji projektu. W skład Komitetu Sterującego weszli Dyrektorzy Pionu Rachunkowości, Pionu Ryzyka, Departamentów: Ryzyka Kredytowego, Rachunkowości i Sprawozdawczości, Informacji Zarządczej oraz Rozwoju Aplikacji

Transakcyjnych. Komitet Sterujący wspierali Sponsorzy Projektu: Wiceprezes Zarządu odpowiedzialny za obszar zarządzania ryzykiem oraz Wiceprezes Zarządu odpowiedzialny za obszar finansów i rachunkowości. W projekt zaangażowani byli oprócz pracowników z obszaru rachunkowości i sprawozdawczości, podatków i ryzyka również pracownicy z departamentów biznesowych, rozliczeniowych i informatycznych. Dodatkowo w projekcie brali udział przedstawiciele PKO Banku Hipotecznego (obszar rachunkowości i ryzyka).

W 2017 roku przeprowadzony zostanie drugi etap projektu mający na celu wdrożenie zmian wynikających z MSSF 9. Podobnie jak pierwszy etap obejmujący analizę luki, projekt prowadzony będzie w podziale na dwa współpracujące ze sobą obszary: 1) klasyfikacja i wycena, w tym rachunkowość zabezpieczeń oraz kwestie sprawozdawcze i podatkowe oraz 2) utrata wartości. Drugi etap projektu obejmować będzie m.in.:

- wypracowanie najbardziej optymalnych rozwiązań w systemach IT oraz ich wdrożenie;
- określanie modeli biznesowych i opracowanie nowych procesów biznesowych m.in. z zakresu: dokonywania testów SPPI, benchmark testów, i dokonywania modyfikacji przepływów pieniężnych;
- zmiany w przepisach wewnętrznych Banku;
- kalkulację korekt na bilans otwarcia (1 stycznia 2018 roku) wynikających z implementacji MSSF 9, w tym tych które zostaną odniesione na kapitały własne Banku na dzień 1 stycznia 2018 roku.

Zakończenie implementacji zmian z tytułu MSSF 9 planowane jest na 4 kwartał 2017 roku.

#### **Kwantyfikacja wpływu MSSF 9 na sytuację finansową i fundusze własne**

Z uwagi na toczące się prace metodologiczne w zakresie przede wszystkim obszaru utraty wartości, brak wypracowanego stanowiska w środowisku bankowym odnośnie pożyczek gotówkowych z wbudowanym mechanizmem dźwigni finansowej, a także brak informacji o kierunkowych zmianach w przepisach podatkowych (przede wszystkim w zakresie rozpoznania podatku odroczonego z tytułu odpisów aktualizujących ekspozycje kredytowe), prezentacja wstępnych danych ilościowych zdaniem Grupy Kapitałowej nie zwiększyłaby wartości informacyjnej sprawozdania finansowego dla jego odbiorców. Mając to na uwadze Grupa Kapitałowa zaprezentowała informacje jakościowe pozwalające na ocenę wpływu MSSF 9 na pozycję finansową Grupy Kapitałowej oraz zarządzanie kapitałem.

Grupa Kapitałowa zakłada, że wprowadzenie nowego modelu utraty wartości opartego na koncepcji straty oczekiwanej i w efekcie wcześniejszego rozpoznania straty będzie miało wpływ szczególnie na wysokość odpisów dla ekspozycji zaklasyfikowanych do koszyka 2. W zakresie wpływu MSSF 9 na wymogi kapitałowe, zgodnie z wersją wstępną dokumentu CRR II / CRD V opublikowaną 23 listopada 2016 roku, Grupa Kapitałowa będzie miała prawo uwzględnić tymczasowo dodatkowy składnik funduszy własnych w ramach Tier 1, związany z wdrożeniem MSSF 9. Dodatkowy składnik funduszy własnych ma na celu w sposób stopniowy (tj. w ciągu 5 lat, z gradacją liniową 20% rocznie) uwzględnić wpływ istotnego wzrostu odpisów na poziom kapitałów. Dodatkowy składnik funduszy własnych miałby być kalkulowany jako różnica w poziomie odpisów oczekiwanej straty kredytowej w horyzoncie trwania ekspozycji i oczekiwanej straty kredytowej 12-miesięcznej dla kredytów z istotnym wzrostem ryzyka kredytowego. Zgodnie z projektem CRR II, Grupa Kapitałowa będzie miała prawo rozpoznania 100% tej różnicy jako składnik funduszy własnych w 2018 roku, w 2019 roku możliwe będzie rozpoznanie 80% tej wartości; w kolejnych latach będą to odpowiednio poziomy 60%; 40% i 20%. Spadek funduszy własnych wynikający ze zmiany horyzontu kalkulacji odpisów z okresu ujawnienia (parametr LIP) do 12 miesięcy zostanie w całości uwzględniony już w kalkulacji współczynnika wypłacalności na moment wdrożenia MSSF 9. Ilościowa ocena wpływu zmian w zakresie utraty wartości na sprawozdania finansowe nie jest jeszcze dostępna przede wszystkim z uwagi na aktualnie toczące się prace związane z implementacją założeń ustalonych w projekcie analiza luki w modelach ryzyka kredytowego.

Dodatkowo w przypadku klasyfikacji portfela pożyczek gotówkowych z wbudowanym mechanizmem dźwigni finansowej do portfela wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat, Grupa Kapitałowa rozpozna na dzień 1 stycznia 2018 roku korektę z tytułu wyceny do wartości godziwej, która w przyszłych okresach będzie rozliczana w wynik finansowy. Podobnie w przypadku portfela kredytów hipotecznych objętych poolingiem Grupa Kapitałowa będzie wyceniała ten portfel do wartości godziwej, z zastrzeżeniem że wpływ tej korekty będzie rozpoznawany w innych dochodach całkowitych.

#### **MSSF 15 PRZYCHODY Z UMÓW Z KLIENTAMI**

MSSF 15 zastępuje MSR 11 Umowy o budowę, MSR 18 Przychody, KIMSF 13 Programy lojalnościowe, KIMSF 15 Umowy dotyczące budowy nieruchomości, KIMSF 18 Przekazanie aktywów przez klientów, oraz SKI 31 Przychody – transakcje barterowe dotyczące usług reklamowych.

Podstawową zasadą jest ujmowanie przychodów w taki sposób, aby odzwierciedlić transakcję przeniesienia na klienta towarów lub usług w kwocie odzwierciedlającej wartość wynagrodzenia, którego jednostka oczekuje w zamian za te towary lub usługi. W celu rozpoznania przychodu w odpowiednim momencie i wysokości, standard przedstawia pięciostopniowy model analizy polegający na: identyfikacji umowy z klientem i wiążącego zobowiązania, następnie określeniu ceny transakcyjnej, jej odpowiedniej alokacji i rozpoznaniu przychodu w momencie, kiedy zobowiązanie zostało wypłacone.

Biorąc pod uwagę strukturę Grupy Kapitałowej oraz udział w niej spółek niefinansowych szacuje się, że wpływ na sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej nie powinien być istotny.

#### 4.3 NOWE STANDARDY I INTERPRETACJE ORAZ ZMIANY DO NICH, KTÓRE ZOSTAŁY OPUBLIKOWANE I NIE SĄ ZATWIERDZONE PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ

##### MSSF 16 LEASING

Data wejścia w życie MSSF 16 to 1 stycznia 2019 roku. Nowy standard zastąpi obecnie obowiązujący MSR 17 Leasing. Zgodnie z nowym standardem leasingobiorcy mają obowiązek ujmowania prawa do korzystania ze składnika aktywów oraz zobowiązania (obowiązku zapłacenia za to prawo, czyli finansowania) w aktywach lub zobowiązaniach w przypadku wszystkich umów leasingu (a nie jak dotychczas). Wyjątkiem są krótkoterminowe umowy leasingu o okresie obowiązywania do 12 miesięcy oraz umowy leasingu aktywów o niewielkiej wartości. Zdaniem Grupy Kapitałowej nowy standard nie powinno mieć istotnego wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej.

##### MSR 7 RACHUNEK PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH

Data wejścia w życie zmian do MSR 7 to 1 stycznia 2017 roku. Zmiany zostały w celu poprawy jakości ujawnień w sprawozdaniach finansowych i dotyczą wymogu dokonania ujawnień umożliwiających użytkownikom sprawozdań finansowych ocenę zmian zobowiązań wynikających z działalności finansowej, w tym zarówno zmian wynikających z przepływów pieniężnych, jak i niepieniężnych. Zmiany będą miały charakter prezentacyjny.

##### POZOSTAŁE ZMIANY:

- Zmiany do MSR 12 dotyczą wyjaśnienia sposobu wykazywania aktywów z tytułu odroczonego podatku w związku z instrumentami dłużnymi wycenianymi w wartości godziwej. Zmiany do MSSF 10 oraz MSR 28 dotyczą sprzedaży lub wniesienia aktywów przez inwestora do wspólnego przedsięwzięcia lub jednostki stowarzyszonej. Grupa Kapitałowa nie oczekuje, że wpływ zmian do MSR 12, MSR 28 i MSSF 10 będzie istotny. Nie oszacowano jeszcze wpływu zmian do MSSF 4 (powiązanych z MSSF 9) na działalność ubezpieczeniową w Grupie Kapitałowej.
- Zmiany w MSR 40 oraz poprawki do MSSF 2014-2016 (MSSF 1, MSR 28) nie będą miały wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej.

#### 5. OBJAŚNIENIE RÓŻNIC MIĘDZY WCZEŚNIEJ PUBLIKOWANYMI SPRAWOZDANIAMI A NINIEJSZYM SPRAWOZDANIEM FINANSOWYM

Zmiana dotyczy sposobu prezentacji wyniku na sprzedaży przedmiotów leasingu. W 2015 roku przychody i koszty z tytułu sprzedaży przedmiotów leasingu prezentowane były w szyku rozwartym, tj. otrzymane przychody z tytułu sprzedaży przedmiotów leasingu ujmowane były w pozostałych przychodach operacyjnych, a koszty związane ze sprzedażą przedmiotów leasingu w pozostałych kosztach operacyjnych. Powyższe zmiany mają charakter jedynie prezentacyjny i nie mają wpływu na wynik finansowy.

W tabeli poniżej zaprezentowano wpływ zmiany w zakresie prezentacji na dane porównawcze.

	01.01.2015 31.12.2015 dane przed przekształceniem	zmiana ujęcia wyniku na sprzedaży przedmiotów leasingu	01.01.2015 31.12.2015 przekształcone
Pozostałe przychody operacyjne	574,6	(61,5)	513,1
Pozostałe koszty operacyjne	(297,1)	61,5	(235,6)
<b>Pozostałe przychody i koszty operacyjne netto</b>	<b>277,5</b>	<b>-</b>	<b>277,5</b>

## 6. INFORMACJE DOTYCZĄCE SEGMENTÓW DZIAŁALNOŚCI ORAZ INFORMACJE O OBSZARACH GEOGRAFICZNYCH

### INFORMACJE DOTYCZĄCE SEGMENTÓW DZIAŁALNOŚCI

Grupa Kapitałowa PKO Banku Polskiego SA prowadzi działalność biznesową w ramach segmentów oferujących określone produkty i usługi adresowane do określonych grup klientów. Sposób podziału segmentów biznesowych zapewnia spójność z modelem zarządzania sprzedażą i oferowania klientom kompleksowej oferty produktowej obejmującej zarówno tradycyjne produkty bankowe, jak również bardziej złożone produkty o charakterze inwestycyjnym oraz usługi świadczone przez spółki Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA. Przedstawiona poniżej nota segmentacyjna jest ujmowana w wewnętrznym systemie sprawozdawczym, tj. informacjach przekazywanych Zarządowi PKO Banku Polskiego SA, służących do oceny osiągniętych wyników oraz alokacji zasobów. Prezentowane poniżej zestawienie wyników segmentów odzwierciedla wewnętrzną strukturę organizacyjną Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA.

Grupa Kapitałowa PKO Banku Polskiego SA obejmuje trzy podstawowe segmenty: detaliczny, korporacyjny i inwestycyjny oraz centrum transferowe:

1. Segment detaliczny oferuje pełen zakres obsługi osób prywatnych w ramach bankowości detalicznej i prywatnej oraz bankowości hipotecznej. Ponadto obejmuje transakcje dokonywane z osobami prawnymi, tj. małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Do produktów i usług oferowanych klientom tego segmentu należą m.in.: rachunki bieżące, rachunki oszczędnościowe, lokaty terminowe, usługi *private banking*, produkty inwestycyjno-ubezpieczeniowe, karty kredytowe i debetowe, usługi bankowości elektronicznej. W zakresie finansowania obejmuje kredyty konsumpcyjne, kredyty hipoteczne, w tym oferowane przez PKO Bank Hipoteczny SA, a także kredyty gospodarcze dla małych i średnich przedsiębiorstw, deweloperów, spółdzielni i zarządców nieruchomości oraz leasing i faktoring oferowany przez Grupę Kapitałową PKO Leasing SA. Wyniki segmentu detalicznego obejmują ponadto wyniki spółek: PKO TFI SA, PKO BP BANKOWY PTE SA, PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeniowe SA, PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA oraz PKO BP Finat Sp. z o.o.
2. Segment korporacyjny i inwestycyjny obejmuje transakcje dokonywane z dużymi klientami korporacyjnymi i instytucjami finansowymi. Segment ten obejmuje m.in. następujące produkty i usługi: prowadzenie rachunków bieżących i lokat terminowych, przechowywanie papierów wartościowych, produkty walutowe i pochodne, kredyty gospodarcze oraz leasing i faktoring oferowany przez Grupę Kapitałową PKO Leasing SA. W ramach tego segmentu PKO Bank Polski SA zawiera również samodzielnie lub w konsorcjum z innymi bankami umowy finansowania dużych projektów w formie kredytów oraz emisji nieskarbowych papierów wartościowych. Ponadto segment obejmuje działalność własną, tj. działalność inwestycyjną, działalność maklerską, transakcje międzybankowe, instrumentami pochodnymi i dłużnymi papierami wartościowymi. Wyniki segmentu korporacyjnego i inwestycyjnego obejmują także wyniki spółek prowadzących działalność na Ukrainie, przede wszystkim KREDOBANK SA oraz prowadzących działalność deweloperską oraz zarządzania nieruchomościami.
3. Centrum transferowe obejmuje wynik z tytułu wewnętrznych rozliczeń cen transferowych funduszy, wynik długoterminowych źródeł finansowania oraz wynik pozycji zaklasyfikowanych do rachunkowości zabezpieczeń. Wewnętrzny transfer funduszy oparty jest o stawki transferowe bazujące na stopach rynkowych. Transakcje pomiędzy segmentami operacyjnymi odbywają się na normalnych, komercyjnych warunkach. Długoterminowe finansowanie zewnętrzne obejmuje emisje papierów wartościowych, zobowiązania podporządkowane oraz kredyty otrzymane od instytucji finansowych. W ramach tego segmentu prezentowane są wyniki spółki PKO Finance AB. Ponadto w Centrum transferowym został zaprezentowany całkowity wynik osiągnięty przez PKO Bank Polski SA z tytułu realizacji transakcji przejścia Visa Europe Ltd. przez Visa Inc.

Grupa Kapitałowa PKO Banku Polskiego SA zazwyczaj rozlicza transakcje między segmentami w taki sposób, jakby dotyczyły one podmiotów niepowiązanych – przy zastosowaniu wewnętrznych stawek rozliczeniowych. Transakcje pomiędzy segmentami odbywają się na normalnych, komercyjnych warunkach.

Zasady rachunkowości stosowane w raporcie segmentacyjnym są zgodne z zasadami rachunkowości opisanymi w niniejszym sprawozdaniu finansowym.

Prezentowane aktywa i zobowiązania segmentu są aktywami i zobowiązaniami operacyjnymi wykorzystywanymi przez segment w działalności operacyjnej. Wartości aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów dla poszczególnych segmentów oparte są o wewnętrzne informacje zarządcze. Poszczególnym segmentom przypisano aktywa i zobowiązania oraz związane z tymi aktywami i zobowiązaniami przychody i koszty.

Obciążenie z tytułu podatku dochodowego w zakresie prezentacji wyniku oraz aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego, należności z tytułu bieżącego podatku dochodowego, zobowiązania z tytułu bieżącego podatku

dochodowego oraz rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego w zakresie prezentacji sprawozdania z sytuacji finansowej zostały ujęte na poziomie Grupy.

W poniższych tabelach przedstawione zostały dane dotyczące przychodów i wyników poszczególnych segmentów operacyjnych Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA za okres 12 miesięcy zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku oraz 31 grudnia 2015 roku, a także aktywów i zobowiązań na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku.

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku	Działalność kontynuowana			Działalność ogółem Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA
	Segment detaliczny	Segment korporacyjny i inwestycyjny	Centrum transferowe	
Wynik z tytułu odsetek	6 584,7	1 202,6	(32,5)	7 754,8
Wynik z tytułu prowizji i opłat	2 141,3	554,8	(2,7)	2 693,4
Wynik pozostały	356,8	524,6	461,1	1 342,5
Wynik na operacjach finansowych	10,1	102,3	398,1	510,5
Wynik z pozycji wymiany	266,2	175,4	61,6	503,2
Przychody z tytułu dywidend	-	10,3	-	10,3
Pozostałe przychody i koszty operacyjne netto	54,1	263,0	1,4	318,5
Przychody/koszty na rzecz klientów wewnętrznych	26,4	(26,4)	-	-
Wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw	(1 088,2)	(534,5)	-	(1 622,7)
Ogólne koszty administracyjne, w tym:	(4 684,7)	(905,4)	(0,3)	(5 590,4)
amortyzacja	(705,4)	(95,3)	-	(800,7)
Podatek od niektórych instytucji finansowych	(605,7)	(227,9)	4,7	(828,9)
Udział w zyskach (stratach) jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach	-	-	-	34,5
Wynik segmentu brutto	2 704,2	614,2	430,3	3 783,2
Podatek dochodowy (obciążenie podatkowe)	-	-	-	(907,1)
Zyski i straty udziałowców niesprawujących kontroli	-	-	-	2,1
<b>Zysk netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej</b>	<b>2 704,2</b>	<b>614,2</b>	<b>430,3</b>	<b>2 874,0</b>

Na dzień 31 grudnia 2016 roku	Działalność kontynuowana			Działalność ogółem Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA
	Segment detaliczny	Segment korporacyjny i inwestycyjny	Centrum transferowe	
Aktywa	157 417,3	122 295,8	4 070,6	283 783,7
Aktywa niealokowane	-	-	-	1 789,0
Suma aktywów	157 417,3	122 295,8	4 070,6	285 572,7
Zobowiązania	168 476,3	48 899,1	35 292,9	252 668,3
Zobowiązania niealokowane	-	-	-	335,8
Suma zobowiązań	168 476,3	48 899,1	35 292,9	253 004,1



Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2015 roku	Działalność kontynuowana*			Działalność ogółem Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA
	Segment detaliczny	Segment korporacyjny i inwestycyjny	Centrum transferowe	
Wynik z tytułu odsetek	6 233,4	1 013,6	(218,4)	7 028,6
Wynik z tytułu prowizji i opłat	2 337,6	510,8	2,2	2 850,6
Wynik pozostały	352,1	427,5	5,9	785,5
Wynik na operacjach finansowych	6,3	131,2	(9,2)	128,3
Wynik z pozycji wymiany	184,5	173,9	10,6	369,0
Przychody z tytułu dywidend	-	10,7	-	10,7
Pozostałe przychody i koszty operacyjne netto	135,2	137,8	4,5	277,5
Przychody/koszty na rzecz klientów wewnętrznych	26,1	(26,1)	-	-
Wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw	(1 110,7)	(365,2)	-	(1 475,9)
Ogólne koszty administracyjne, w tym:	(5 146,6)	(889,3)	(0,3)	(6 036,2)
amortyzacja	(728,4)	(90,2)	-	(818,6)
Udział w zyskach (stratach) jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach	-	-	-	38,1
Wynik segmentu brutto	2 665,8	697,4	(210,6)	3 190,7
Podatek dochodowy (obciążenie podatkowe)	-	-	-	(589,5)
Zyski i straty udziałowców niesprawujących kontroli	-	-	-	(8,3)
Zysk netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej	2 665,8	697,4	(210,6)	2 609,5

\* Dane za 2015 rok zostały doprowadzone do porównywalności w związku ze zmianą prezentacyjną wynikającą z przyporządkowania spółek do poszczególnych segmentów.

Na dzień 31 grudnia 2015 roku	Działalność kontynuowana*			Działalność ogółem Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA
	Segment detaliczny	Segment korporacyjny i inwestycyjny	Centrum transferowe	
Aktywa	147 631,6	114 820,7	3 539,5	265 991,8
Aktywa niealokowane	-	-	-	948,1
Suma aktywów	147 631,6	114 820,7	3 539,5	266 939,9
Zobowiązania	153 031,3	52 881,5	30 704,3	236 617,1
Zobowiązania niealokowane	-	-	-	57,9
Suma zobowiązań	153 031,3	52 881,5	30 704,3	236 675,0

\* Dane za 2015 rok zostały doprowadzone do porównywalności w związku ze zmianą sposobu ujmowania środków lokowanych w banku centralnym (środki te zostały przesunięte z centrum transferowego do segmentu korporacyjnego i inwestycyjnego), zmianą w zakresie środków pozyskanych z emisji średnio- i długoterminowych papierów wartościowych (środki te zostały przesunięte z segmentu korporacyjnego i inwestycyjnego do centrum transferowego) oraz zmianą prezentacyjną wynikającą z przyporządkowania spółek do poszczególnych segmentów.

## INFORMACJA O OBSZARACH GEOGRAFICZNYCH

Jako uzupełniający Grupa Kapitałowa stosuje podział na obszary geograficzne. Działalność Grupy Kapitałowej prowadzona jest na terenie Rzeczypospolitej Polskiej oraz na terenie Ukrainy przez Grupę Kapitałową KREDOBANK SA, „Inter-Risk Ukraina” Spółkę z dodatkową odpowiedzialnością i Finansową Kompanię „Prywatne Inwestycje” Sp. z o.o., na terenie Szwecji przez spółki zależne: PKO Finance AB oraz PKO Leasing Sverige AB, na terenie Irlandii: ROOF Poland Leasing 2014 DAC, jak również na terenie Republiki Federalnej Niemiec przez oddział korporacyjny PKO Banku Polskiego SA. Dla celów prezentacyjnych wyniki spółek prowadzących działalność na terenie Szwecji oraz wyniki oddziału działającego na terenie Niemiec, które z punktu widzenia skali działalności Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA nie są znaczące, ujęto w segmencie Polska.

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku	Polska	Ukraina	Razem
Wynik z tytułu odsetek	7 617,3	137,5	7 754,8
Wynik z tytułu prowizji i opłat	2 649,7	43,7	2 693,4
Wynik pozostały	1 340,5	2,0	1 342,5
Ogólne koszty administracyjne	(5 481,6)	(108,8)	(5 590,4)
Wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw	(1 588,8)	(33,9)	(1 622,7)
Podatek od niektórych instytucji finansowych	(828,9)	-	(828,9)
Udział w zyskach (stratach) jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach	-	-	34,5
Wynik brutto	3 708,2	40,5	3 783,2
Podatek dochodowy (obciążenie podatkowe)	-	-	(907,1)
Zyski i straty udziałowców niesprawujących kontroli	-	-	2,1
<b>Zysk/strata netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej</b>	<b>3 708,2</b>	<b>40,5</b>	<b>2 874,0</b>

Na dzień 31 grudnia 2016 roku	Polska	Ukraina	Razem
Aktywa, w tym:	283 860,9	1 711,8	285 572,7
niefinansowe aktywa trwałe	6 685,3	82,5	6 767,8
aktywa z tytułu odroczonego podatku oraz należność z tytułu bieżącego podatku dochodowego	1 779,9	9,1	1 789,0
Zobowiązania	251 444,2	1 559,9	253 004,1

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2015 roku	Polska	Ukraina	Razem
Wynik z tytułu odsetek	6 926,0	102,6	7 028,6
Wynik z tytułu prowizji i opłat	2 807,9	42,7	2 850,6
Wynik pozostały	832,5	(47,0)	785,5
Ogólne koszty administracyjne	(5 935,7)	(100,5)	(6 036,2)
Wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw	(1 439,9)	(36,0)	(1 475,9)
Udział w zyskach (stratach) jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach	-	-	38,1
Wynik brutto	3 190,8	(38,2)	3 190,7
Podatek dochodowy (obciążenie podatkowe)	-	-	(589,5)
Zyski i straty udziałowców niesprawujących kontroli	-	-	(8,3)
<b>Zysk/strata netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej</b>	<b>3 190,8</b>	<b>(38,2)</b>	<b>2 609,5</b>

Na dzień 31 grudnia 2015 roku	Polska	Ukraina	Razem
Aktywa, w tym:	265 572,2	1 367,7	266 939,9
niefinansowe aktywa trwałe	6 388,2	65,9	6 454,1
aktywa z tytułu odroczonego podatku oraz należność z tytułu bieżącego podatku dochodowego	936,0	12,1	948,1
Zobowiązania	235 382,2	1 292,8	236 675,0

## NOTY DO SKONSOLIDOWANEGO RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT

### 7. PRZYCHODY I KOSZTY Z TYTUŁU ODSETEK

#### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Przychody i koszty z tytułu odsetek obejmują odsetki, w tym premię i dyskonto z tytułu instrumentów finansowych wycenianych według zamortyzowanego kosztu oraz instrumentów wycenianych do wartości godziwej. W przychodach odsetkowych ujmowane są m.in. przychody odsetkowe od pochodnych instrumentów zabezpieczających. W przychodach odsetkowych ujmowane są również rozliczane w czasie z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej opłaty i prowizje otrzymane i zapłacone, wchodzące w skład wyceny instrumentu finansowego.

Przychody i koszty z tytułu odsetek ujmowane są na zasadzie memoriałowej i z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej, która dyskontuje oszacowane przyszłe pieniężne wpływy oraz płatności dokonywane w oczekiwanym okresie do wygaśnięcia instrumentu finansowego, a w uzasadnionych przypadkach w okresie krótszym, do bilansowej wartości netto składnika aktywów lub zobowiązania finansowego. Wyliczenie efektywnej stopy obejmuje wszelkie płacone i otrzymywane przez strony umowy prowizje, koszty transakcji oraz wszelkie inne premie i dyskonta stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej.

Przychody odsetkowe w przypadku aktywów finansowych lub grupy podobnych aktywów finansowych, dla których dokonano odpisu z tytułu utraty wartości, są naliczane od wartości bieżącej należności (to jest wartości pomniejszonej o odpis aktualizujący) przy zastosowaniu aktualnej stopy procentowej użytej do zdyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych dla celów oszacowania straty z tytułu utraty wartości.

W przychodach odsetkowych ujęty został również efekt rozliczenia wyceny do wartości godziwej aktywów finansowych przejętych w ramach połączenia jednostki zależnej.

#### PRZYCHODY I KOSZTY Z TYTUŁU SPRZEDAŻY PRODUKTÓW UBEZPIECZENIOWYCH POWIĄZANYCH Z KREDYTAMI I POŻYCZKAMI

Z uwagi na fakt, iż Grupa Kapitałowa oferuje produkty ubezpieczeniowe wraz z kredytami i pożyczkami i brak jest możliwości zakupu w Grupie Kapitałowej identycznego, co do formy prawnej, warunków i treści ekonomicznej produktu ubezpieczeniowego bez zakupu kredytu czy pożyczki, opłaty uzyskiwane przez Grupy Kapitałowej z tytułu sprzedaży produktów ubezpieczeniowych traktowane są jako integralna część wynagrodzenia z tytułu oferowanych instrumentów finansowych.

Otrzymane oraz należne Grupie Kapitałowej wynagrodzenie z tytułu oferowania produktów ubezpieczeniowych dla produktów bezpośrednio powiązanych z instrumentami finansowymi jest rozliczane metodą efektywnej stopy procentowej i ujmowane w przychodzie odsetkowym.

Otrzymane oraz należne Grupie Kapitałowej wynagrodzenie z tytułu wykonywania usługi pośrednictwa ujmowane jest w przychodach z tytułu prowizji w momencie sprzedaży produktu ubezpieczeniowego lub jego odnowienia.

Podział wynagrodzenia na część prowizyjną oraz odsetkową dokonywany jest w proporcji wartości godziwej instrumentu finansowego oraz wartości godziwej usługi pośrednictwa w stosunku do sumy obu tych wartości.

Koszty bezpośrednio związane ze sprzedażą produktów ubezpieczeniowych są rozliczane w analogiczny sposób do rozliczania przychodów, z zachowaniem zasady współmierności przychodów i kosztów, tj. jako element zamortyzowanego kosztu instrumentu finansowego lub jednorazowo.

Grupa Kapitałowa dokonuje okresowego oszacowania kwoty wynagrodzenia, które będzie w przyszłości podlegało zwrotowi w związku z wcześniejszym zakończeniem umowy ubezpieczeniowej i odpowiednio pomniejsza rozpoznawane przychody odsetkowe lub prowizyjne.

## INFORMACJE FINANSOWE

PRZYCHODY Z TYTUŁU ODSETEK OD:	2016	2015
kredytów i innych należności udzielonych bankom	121,5	110,8
kredytów i pożyczek udzielonych klientom, w tym:	8 363,2	8 111,7
od kredytów z rozpoznaną utratą wartości	278,2	349,3
inwestycyjnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży	840,1	703,1
pochodnych instrumentów zabezpieczających	340,1	450,9
aktywów finansowych wyznaczonych przy początkowym ujęciu jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	225,8	222,8
aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu	68,6	55,2
inne	5,1	3,3
<b>Razem</b>	<b>9 964,4</b>	<b>9 657,8</b>
w tym kwota pomniejszenia przychodu odsetkowego z tytułu ujemnego LIBOR	0,2	0,4

KOSZTY Z TYTUŁU ODSETEK OD:	2016	2015
zobowiązań wobec banków	(107,9)	(74,0)
zobowiązań wobec klientów	(1 592,8)	(1 955,2)
własnej emisji papierów dłużnych i zobowiązań podporządkowanych	(373,4)	(509,0)
dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży	(78,7)	(57,2)
aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu	(32,7)	(18,6)
aktywów finansowych wyznaczonych przy początkowym ujęciu jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	(24,1)	(15,2)
<b>Razem</b>	<b>(2 209,6)</b>	<b>(2 629,2)</b>

## 8. PRZYCHODY I KOSZTY Z TYTUŁU PROWIZJI I OPŁAT

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Przychody z tytułu prowizji i opłat ujmuje się zasadniczo według zasady memoriału z chwilą wykonania usługi. Do przychodów zaliczane są jednorazowo opłaty pobierane przez Grupę Kapitałową za wykonanie czynności niezwiązane bezpośrednio z powstaniem kredytów, pożyczek i innych należności, a także rozliczane liniowo opłaty za świadczenie usług przez Grupę Kapitałową w okresie dłuższym niż 3 miesiące. Do przychodów prowizyjnych zalicza się także opłaty i prowizje rozliczane w czasie metodą liniową, otrzymane od udzielonych kredytów i pożyczek o nieustalonych harmonogramach przyszłych przepływów pieniężnych, dla których nie można ustalić efektywnej stopy procentowej.

Zasada rachunkowości ujęcia przychodów prowizyjnych z tytułu sprzedaży produktów ubezpieczeniowych powiązanych z kredytami i pożyczkami opisana została w nocie Przychody i koszty z tytułu odsetek.

## INFORMACJE FINANSOWE

PRZYCHODY Z TYTUŁU PROWIZJI I OPŁAT OD:	2016	2015
kart płatniczych i kredytowych	1 024,1	945,9
obsługi rachunków bankowych	879,5	890,7
udzielonych kredytów i pożyczek	592,2	636,9
obsługi funduszy inwestycyjnych oraz OFE (w tym opłaty za zarządzanie)	450,3	468,5
operacji kasowych	102,7	101,2
obsługi masowych operacji zagranicznych	88,7	74,4
działalności maklerskiej	149,9	161,6
oferowania produktów ubezpieczeniowych	31,1	40,5
sprzedaży i dystrybucji znaków opłaty sądowej	12,4	12,3
produktów inwestycyjno-ubezpieczeniowych	105,1	105,8
innych	143,6	160,5
<b>Razem</b>	<b>3 579,6</b>	<b>3 598,3</b>

KOSZTY Z TYTUŁU PROWIZJI I OPŁAT OD:	2016	2015
działalności kartowej	(550,7)	(471,7)
provizji poniesionych na rzecz podmiotów zewnętrznych za sprzedaż produktów	(64,6)	(67,7)
kontroli inwestycji budowlanych i wyceny nieruchomości	(39,8)	(33,8)
usług rozliczeniowych	(33,4)	(29,9)
provizji za usługi operacyjne banków	(18,4)	(18,9)
wysyłki SMS	(15,8)	(17,9)
zarządzania aktywami	(12,1)	(10,7)
opłat poniesionych przez Dom Maklerski	(17,2)	(17,6)
innych	(134,2)	(79,5)
<b>Razem</b>	<b>(886,2)</b>	<b>(747,7)</b>

## 9. PRZYCHODY Z TYTUŁU DYWIDEND

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Przychody z tytułu dywidend są ujmowane w dniu ustalenia praw udziałowców/akcjonariuszy do ich otrzymania.

## INFORMACJE FINANSOWE

PRZYCHODY Z TYTUŁU DYWIDEND OD:	2016	2015
Inwestycyjnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży	9,2	8,3
Aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu	1,1	2,4
<b>Razem</b>	<b>10,3</b>	<b>10,7</b>

## 10. WYNIK NA INSTRUMENTACH FINANSOWYCH WYCENIANYCH DO WARTOŚCI GODZIWEJ

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI ORAZ KLASYFIKACJA

Wynik na instrumentach finansowych wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat zawiera zyski i straty powstałe w wyniku zbycia instrumentów finansowych zaliczonych do aktywów/zobowiązań finansowych wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat (zarówno przeznaczonych do obrotu jak i wyznaczonych przy początkowym ujęciu jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat) oraz efekt ich wyceny do wartości godziwej. W pozycji ujmowana jest również część nieefektywna zabezpieczenia zmienności przepływów pieniężnych.

### INFORMACJE FINANSOWE

WYNIK NA INSTRUMENTACH FINANSOWYCH WYCENIANYCH DO WARTOŚCI GODZIWEJ	2016	2015
Instrumenty dłużne	(15,2)	9,0
Instrumenty kapitałowe	2,7	(5,9)
Instrumenty pochodne	20,9	38,6
Nieefektywna część zabezpieczenia zmienności przepływów pieniężnych	(9,5)	(2,7)
Pozostałe	5,5	1,6
<b>Razem</b>	<b>4,4</b>	<b>40,6</b>

## 11. WYNIK NA INWESTYCYJNYCH PAPIERACH WARTOŚCIOWYCH DOSTĘPNYCH DO SPRZEDAŻY

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Wynik na inwestycyjnych papierach wartościowych zawiera zyski i straty powstałe w wyniku zbycia instrumentów finansowych zaklasyfikowanych do portfela dostępnych do sprzedaży.

### INFORMACJE FINANSOWE

WYNIK NA INWESTYCYJNYCH PAPIERACH WARTOŚCIOWYCH	2016	2015
Kapitałowe papiery wartościowe*	417,7	1,6
Dłużne papiery wartościowe	88,4	86,1
<b>Razem</b>	<b>506,1</b>	<b>87,7</b>

\* W roku 2016 Grupa Kapitałowa rozpoznała zysk z tytułu rozliczenia transakcji Visa w wysokości 417,6 milionów PLN (szczegółowy opis transakcji zawarto w nocie „Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży”)

## 12. WYNIK Z POZYCJI WYMIANY

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI ORAZ KLASYFIKACJA

Wynik z pozycji wymiany obejmuje dodatnie i ujemne różnice kursowe, zarówno zrealizowane, jak i niezrealizowane, wynikające z codziennej wyceny aktywów i zobowiązań walutowych według obowiązującego na koniec okresu sprawozdawczego średniego kursu ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski oraz z wyceny do wartości godziwej niezrealizowanych instrumentów pochodnych (FX forward, FX swap, CIRS oraz opcje walutowe).

Grupa Kapitałowa ujmuje w wyniku z pozycji wymiany dodatnie i ujemne różnice kursowe zarówno zrealizowane jak i niezrealizowane, z wyceny do wartości godziwej niezrealizowanych opcji walutowych. Z ekonomicznego punktu widzenia, przyjęty sposób prezentacji wyniku z opcji walutowych pozwala na symetryczne ujmowanie wyniku z opcji walutowych i zabezpieczających je transakcji natychmiastowych i terminowych (zabezpieczających pozycję walutową generowaną w efekcie oddziaływania zmian parametrów rynkowych na pozycję w opcjach walutowych).

W wyniku z pozycji wymiany wykazane są również skutki zmiany wartości godziwej oraz wynik zrealizowany na opcji na indeks złota, z uwagi na fakt, iż Grupa Kapitałowa traktuje złoto jak jedną z walut zgodnie z przepisami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 roku w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych (Rozporządzenie CRR).

Grupa Kapitałowa wykazała aktywa i zobowiązania pieniężne stanowiące bilansowe i pozabilansowe pozycje walutowe w złotych po przeliczeniu według średniego kursu ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski, obowiązującego na koniec okresu sprawozdawczego.

Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów, pożyczek i innych należności wyrażone w walutach obcych, które są tworzone w złotych, podlegają uaktualnieniu wraz ze zmianą wartości wyceny aktywów walutowych, na które są tworzone. Efekt tej aktualizacji ujmowany jest w wyniku z pozycji wymiany.

### 13. POZOSTAŁE PRZYCHODY I KOSZTY OPERACYJNE

#### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Do pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych zalicza się przychody i koszty niezwiązane bezpośrednio z działalnością bankową. Pozostałe przychody operacyjne obejmują głównie zyski ze sprzedaży inwestycji mieszkaniowych, sprzedaży/likwidacji składników środków trwałych, wartości niematerialnych i aktywów przejętych za długi, sprzedaży udziałów jednostki zależnej, odzyskanych należności nieściągalnych, otrzymanych odszkodowań, kar, grzywien, przychodów z tytułu dzierżawy/najmu nieruchomości. Natomiast na pozostałe koszty operacyjne składają się głównie straty ze sprzedaży/likwidacji środków trwałych, wartości niematerialnych i aktywów przejętych za długi, koszty windykacji należności oraz koszty przekazanych darowizn.

Do pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych zalicza się również w spółkach Grupy Kapitałowej, odpowiednio przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, jak również koszty ich wytworzenia.

Przychody ze świadczenia usług budowlanych (działalność deweloperska) rozpoznawane są z zastosowaniem metody zakończonego kontraktu, polegającej na ujmowaniu w trakcie trwania budowy wszystkich kosztów dotyczących inwestycji mieszkaniowych jako produkcji w toku, natomiast wpłat wnoszonych na poczet nabycia lokali jako przychodów przyszłych okresów.

#### INFORMACJE FINANSOWE

POZOSTAŁE PRZYCHODY OPERACYJNE	2016	2015
przychody netto ze sprzedaży produktów i usług	265,6	200,4
przychody ze sprzedaży jednostek zależnych*	77,0	-
zyski ze sprzedaży, likwidacji środków trwałych, wartości niematerialnych oraz aktywów do zbycia**	85,6	42,2
otrzymane odszkodowania, kary i grzywny	80,2	53,7
przychody uboczne	26,5	23,3
odzyskane należności przedawnione, umorzone, nieściągalne	7,0	43,0
inne	106,6	150,5
<b>Razem</b>	<b>648,5</b>	<b>513,1</b>

\* Sprzedaż spółki „Fort Mokotów Inwestycje”

\*\* W pozycji „Zyski ze sprzedaży, likwidacji środków trwałych, wartości niematerialnych oraz aktywów do zbycia” ujęto wynik na sprzedaży gruntów z Grupy Kapitałowej Qualia Development Sp. z o.o. w wysokości 37,0 milionów PLN.

POZOSTAŁE KOSZTY OPERACYJNE	2016	2015
koszty sprzedanych produktów i usług	(149,6)	(91,2)
straty na sprzedaży, likwidacji środków trwałych, wartości niematerialnych oraz aktywów do zbycia	(32,9)	(28,7)
koszty przekazanych darowizn	(31,1)	(11,4)
koszty uboczne	(18,6)	(7,5)
inne	(97,8)	(96,8)
<b>Razem</b>	<b>(330,0)</b>	<b>(235,6)</b>

#### 14. WYNIK Z TYTUŁU ODPISÓW AKTUALIZUJĄCYCH Z TYTUŁU UTRATY WARTOŚCI I REZERW

##### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Zasady rachunkowości dotyczące rozpoznania wyników z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw zostały opisane dla poszczególnych pozycji odpowiednio w notach wskazanych w tabeli poniżej. Na wynik z tytułu odpisów składają się utworzenia oraz rozwiązania odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw.

##### INFORMACJE FINANSOWE

WYNIK Z TYTUŁU ODPISÓW AKTUALIZUJĄCYCH Z TYTUŁU UTRATY WARTOŚCI I REZERW	Nota	2016	2015
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	26	(52,0)	(57,8)
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	25	(1 503,6)	(1 395,2)
Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży	28	-	(12,2)
Rzeczowe aktywa trwałe	30	9,9	(17,9)
Wartości niematerialne	30	(4,1)	(0,2)
Inwestycje w jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia	41	(30,3)	18,9
Zapasy	29	(3,0)	-
Inne należności (inne aktywa)	31	(47,9)	(41,0)
Rezerwa na sprawy sporne oraz udzielone zobowiązania i gwarancje	38	9,1	29,9
Rezerwa na przyszłe zobowiązania (Inne rezerwy)	38	(0,8)	(0,4)
<b>Razem</b>		<b>(1 622,7)</b>	<b>(1 475,9)</b>



## 15. OGÓLNE KOSZTY ADMINISTRACYJNE

<p>Zasady rachunkowości oraz klasyfikacja Informacje finansowe: Ogólne koszty administracyjne Świadczenia pracownicze Leasing operacyjny – leasingobiorca Komentarze do wybranych pozycji ogólnych kosztów administracyjnych</p>
--

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI ORAZ KLASYFIKACJA

<b>ŚWIADCZENIA PRACOWNICZE</b>	<p>Świadczenia pracownicze obejmują obok kosztów wynagrodzeń i ubezpieczeń społecznych (w tym z tytułu składek na świadczenia emerytalno – rentowe, które szczegółowo opisano w nocie „Rezerwy”) także koszty z tytułu pracowniczego programu emerytalnego stanowiącego program określonych składek oraz programu zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze, którego część ujmowana jest jako zobowiązanie z tytułu płatności na bazie akcji rozliczonych w środkach pieniężnych zgodnie z MSSF 2 Płatności w formie akcji (szczegółowo program zmiennych wynagrodzeń został opisany w nocie „Świadczenia dla kluczowego personelu kierowniczego PKO Banku Polskiego SA”).</p> <p>W Banku od 2013 roku działa Pracowniczy Program Emerytalny (PPE). W ramach PPE (dla pracowników, którzy przystąpili do Programu) Grupa Kapitałowa nalicza składkę podstawową o wartości 3% składników wynagrodzenia, od których naliczane są składki na ubezpieczenia społeczne. Pracownicy mają prawo do zadeklarowania składek dodatkowych, które są odprowadzane do PPE za pośrednictwem pracodawcy i potrącane są z wynagrodzenia pracownika. PPE zarządza PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA.</p> <p>Grupa Kapitałowa tworzy również w ciężar kosztów wynagrodzeń rezerwę na przyszłe zobowiązania z tytułu odszkodowań i odpraw pieniężnych wypłacanych pracownikom, z którymi zostaje rozwiązany stosunek pracy z przyczyn niedotyczących pracowników, a także rozliczenia okresowe z tytułu kosztów przypadających na bieżący okres, które poniesione zostaną w przyszłym okresie, w tym premii oraz z tytułu niewykorzystanych urlopów wypoczynkowych, po uwzględnieniu wszystkich pozostających do wykorzystania zaległych dni urlopów.</p>
<b>KOSZTY RZECZOWE</b>	<p>Ujmuje się tu następujące pozycje: koszty utrzymania i wynajmu majątku trwałego, koszty obsługi informatycznej i telekomunikacyjnej, koszty działalności administracyjnej, koszty promocji i reklamy, ochrony mienia oraz koszty szkoleń.</p> <p>Opłaty leasingowe z tytułu leasingu operacyjnego oraz późniejsze raty leasingowe ujmowane są jako koszty w rachunku zysków i strat metodą liniową w okresie trwania leasingu.</p>
<b>AMORTYZACJA</b>	<p>Zasady amortyzacji szczegółowo opisano w nocie „Wartości niematerialne i rzeczowe aktywa trwałe”</p>
<b>SKŁADKA I WPŁATY NA BANKOWY FUNDUSZ GWARANCYJNY</b>	<p>Zgodnie z interpretacją KIMSF 21 Opłaty publiczne opłaty ponoszone przez Grupę Kapitałową na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, czyli opłata roczna oraz opłata ostrożnościowa są ujmowane w rachunku zysków i strat w momencie zajścia zdarzenia obligującego. Grupa Kapitałowa zobligowana jest do wnoszenia składek w okresach kwartalnych, w związku z tym w 2016 roku koszty z tego tytułu były ujmowane w wyniku kwartalnie.</p>
<b>PODATKI I OPŁATY</b>	<p>Ujmuje się tu następujące pozycje: podatek od nieruchomości, wpłaty dokonywane na rzecz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, opłaty komunalne i administracyjne, opłaty za wieczyste użytkowanie gruntów.</p>

## INFORMACJE FINANSOWE

OGÓLNE KOSZTY ADMINISTRACYJNE	2016	2015
Świadczenia pracownicze	(2 835,8)	(2 766,5)
Koszty rzeczowe	(1 421,9)	(1 462,7)
Amortyzacja	(800,7)	(818,6)
Składka i wpłaty na Bankowy Fundusz Gwarancyjny (BFG)	(437,9)	(445,3)
Podatki i opłaty	(69,7)	(63,2)
Koszty z tytułu dodatkowej składki na BFG	(24,4)	(337,9)
Koszty z tytułu Funduszu Wsparcia dla Kredytobiorców	-	(142,0)
<b>Razem</b>	<b>(5 590,4)</b>	<b>(6 036,2)</b>

ŚWIADCZENIA PRACOWNICZE	2016	2015
Wynagrodzenia, w tym:	(2 373,3)	(2 310,7)
koszty składek pracowniczego programu emerytalnego	(45,9)	(44,7)
Ubezpieczenia, w tym:	(379,0)	(375,4)
składki na świadczenia emerytalne i rentowe	(309,6)	(308,8)
Inne świadczenia na rzecz pracowników	(83,5)	(80,4)
<b>Razem</b>	<b>(2 835,8)</b>	<b>(2 766,5)</b>

## LEASING OPERACYJNY – LEASINGOBIORCA

Łączna kwota przyszłych opłat leasingowych z tytułu nieodwołalnego leasingu operacyjnego dla okresu:	31.12.2016	31.12.2015
do 1 roku	243,0	233,6
od 1 roku do 5 lat	448,8	466,4
powyżej 5 lat	140,6	150,3
<b>Razem</b>	<b>832,4</b>	<b>850,3</b>

Opłaty leasingowe i subleasingowe ujęte jako koszt danego okresu w 2016 roku wyniosły 262,8 miliona PLN (w 2015 roku wyniosły 243,4 miliona PLN).

## KOMENTARZE DO WYBRANYCH POZYCJI OGÓLNYCH KOSZTÓW ADMINISTRACYJNYCH

### „Koszty z tytułu Funduszu Wsparcia Kredytobiorców”:

Na podstawie art. 25 ustawy z dnia 9 października 2015 roku o wsparciu kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy, Rada Funduszu Wsparcia dla Kredytobiorców, na podstawie informacji przekazanych przez KNF ustaliła wysokość składki przypadającej na Grupę Kapitałową w wysokości 142 milionów PLN i określiła termin wpłaty składki do dnia 18 lutego 2016 roku. Na dzień 31 grudnia 2015 roku Grupa Kapitałowa rozpoznała z tego tytułu rezerwę w pozycji zobowiązania w ciężar kosztów 2015 roku.

### „Koszty z tytułu dodatkowej składki na BFG”:

W dniu 23 listopada 2015 roku Grupa Kapitałowa otrzymała od BFG informację, zgodnie z którą Grupa Kapitałowa zobowiązana była wnieść obowiązkową wpłatę przeznaczoną na wypłatę środków gwarantowanych z tytułu depozytów zgromadzonych w Spółdzielczym Banku Rzemiosła i Rolnictwa w Wołominie (SBRiR). W dniu 26 listopada 2015 roku BFG opublikował uchwałę nr 87/DGD/2015 Zarządu BFG w sprawie realizacji wypłat środków gwarantowanych deponentom SBRiR, oraz powiadomił Grupę Kapitałową o konieczności dokonania na rzecz BFG wpłaty 337,9 milionów PLN do dnia 30 listopada 2015 roku. Grupa Kapitałowa wniosła opłatę w dniu 30 listopada 2015 roku.



W dniu 28 października 2016 roku Grupa Kapitałowa otrzymała od BFG informację, zgodnie z którą Grupa Kapitałowa zobowiązana była wnieść obowiązkową wpłatę przeznaczoną na wypłatę środków gwarantowanych z tytułu depozytów zgromadzonych w Banku Spółdzielczym w Nadarzynie. W dniu 28 października 2016 roku BFG opublikował uchwałę nr 308/DGD/2016 Zarządu BFG w sprawie realizacji wypłat środków gwarantowanych deponentom Banku Spółdzielczego w Nadarzynie oraz powiadomił Grupę Kapitałową o konieczności dokonania na rzecz BFG wpłaty 24,4 miliona PLN do dnia 2 listopada 2016 roku. Grupa Kapitałowa wniosła opłatę w dniu 2 listopada 2016 roku.

## 16. PODATEK OD NIEKTÓRYCH INSTYTUCJI FINANSOWYCH

Z dniem 1 lutego 2016 weszła w życie ustawa z dnia 15 stycznia 2016 roku o podatku od niektórych instytucji finansowych, która objęła m.in. banki oraz zakłady ubezpieczeń. Podstawę opodatkowania stanowi nadwyżka sumy aktywów podmiotu ponad 4 miliardy PLN, w przypadku banków wynikająca z zestawienia obrotów i sald na koniec każdego miesiąca. Banki są uprawnione do pomniejszenia podstawy opodatkowania m.in. o wartość funduszy własnych, a także wartość skarbowych papierów wartościowych. Dodatkowo banki obniżają podstawę opodatkowania o wartość aktywów nabytych od NBP, stanowiących zabezpieczenie kredytu refinansowego udzielonego przez NBP. Stawka podatku dla wszystkich podatników wynosi 0,0366% miesięcznie, a podatek jest płacony miesięcznie do 25 dnia miesiąca następującego po miesiącu, którego dotyczy. Podatek po raz pierwszy został zapłacony za luty 2016 roku. Zapłacony podatek nie stanowi kosztu uzyskania przychodu w podatku dochodowym od osób prawnych.

	2016	2015
Podatek od niektórych instytucji finansowych, z tego:		
PKO Bank Polski SA	(820,2)	-
PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA	(3,9)	-
PKO Bank Hipoteczny SA	(4,3)	-
PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA	(0,5)	-
<b>Razem</b>	<b>(828,9)</b>	-

## 17. PODATEK DOCHODOWY

Zasady rachunkowości
Informacje finansowe:
Obciążenie podatkowe
Uzgodnienie efektywnej stopy podatkowej
Aktywa z tytułu podatku odroczonego, netto
Informacje o istotnych sprawach podatkowych

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Podatek dochodowy ujmowany jest jako podatek bieżący oraz podatek odroczony. Podatek dochodowy bieżący ujmowany jest w rachunku zysków i strat. Podatek dochodowy odroczony w zależności od źródła pochodzenia różnic przejściowych, ujmowany jest w rachunku zysków i strat lub w innych dochodach całkowitych.

### PODATEK BIEŻĄCY

Podatek dochodowy bieżący obliczany jest na podstawie zysku księgowego brutto skorygowanego o przychody, które zgodnie z przepisami podatkowymi nie są zaliczane do przychodów podatkowych, przychody podatkowe niebędące przychodami księgowymi, koszty niestanowiące kosztów uzyskania przychodów i koszty podatkowe niebędące kosztami księgowymi, zgodnie z właściwymi przepisami prawa podatkowego. Pozycje te obejmują głównie przychody i koszty z tytułu odsetek naliczonych do otrzymania i zapłacenia, odpisy z tytułu utraty wartości należności oraz rezerwy na zobowiązania pozabilansowe.

### PODATEK DOCHODOWY ODROZONY

Podatek dochodowy odroczony ujmowany jest w wysokości różnicy pomiędzy wartością podatkową aktywów i zobowiązań a ich wartością bilansową dla celów raportowania finansowego. Grupa Kapitałowa tworzy rezerwy oraz aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazywane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej odpowiednio po stronie aktywów lub zobowiązań. Zmiana stanu rezerw oraz aktywów z tytułu podatku dochodowego odroczonego zaliczana jest do obowiązkowych obciążeń wyniku finansowego z wyjątkiem skutków wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, wyceny instrumentów zabezpieczających i zysków i strat aktuarialnych oraz odnoszonych na inne dochody całkowite, w przypadku których zmiany stanu rezerw oraz aktywów z tytułu podatku dochodowego odroczonego są rozliczane z innymi dochodami całkowitymi. Przy ustalaniu podatku dochodowego odroczonego uwzględnia się wartość aktywów i rezerw na odroczony podatek na początek i koniec okresu sprawozdawczego.

Wartość bilansowa składników aktywów z tytułu odroczonego podatku jest weryfikowana każdorazowo na koniec okresu sprawozdawczego i ulega stosownemu obniżeniu, o ile przestało być prawdopodobne osiągnięcie dochodu do opodatkowania wystarczającego do częściowego lub całkowitego zrealizowania składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego oraz rezerwy na podatek odroczony wyceniane są z zastosowaniem stawek podatkowych, które według przewidywań będą obowiązywać w okresie, gdy składnik aktywów zostanie zrealizowany lub rezerwa rozwiązana, przyjmując za podstawę stawki podatkowe (i przepisy podatkowe) obowiązujące na koniec okresu sprawozdawczego lub takie, których obowiązywanie w przyszłości jest pewne na koniec okresu sprawozdawczego.

Grupa Kapitałowa dla spółek działających na terytorium Polski stosuje dla odroczonego podatku dochodowego stawkę podatkową w wysokości 19%, dla spółek działających na terytorium Ukrainy w wysokości 18%, dla spółek działających na terytorium Szwecji w wysokości 22%.

Grupa Kapitałowa kompensuje ze sobą aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego z rezerwami z tytułu odroczonego podatku dochodowego wtedy i tylko wtedy, gdy posiada możliwy do wyegzekwowania tytuł prawny do przeprowadzenia kompensat należności ze zobowiązaniami z tytułu bieżącego podatku i odroczony podatek dochodowy ma związek z tym samym podatnikiem i tym samym organem podatkowym.

## INFORMACJE FINANSOWE

### OBCIĄŻENIE PODATKOWE

	2016	2015
Bieżące obciążenie podatkowe	(1 243,1)	(647,9)
Odroczony podatek dochodowy z tytułu różnic przejściowych	336,0	58,4
<b>Obciążenie podatkowe wykazane w rachunku zysków i strat</b>	<b>(907,1)</b>	<b>(589,5)</b>
Obciążenie podatkowe wykazane w innych dochodach całkowitych z tytułu różnic przejściowych	129,6	(16,1)
<b>Razem</b>	<b>(777,5)</b>	<b>(605,6)</b>

Spółki Grupy Kapitałowej są podatnikami podatku dochodowego od osób prawnych. Wartość ustalonego bieżącego zobowiązania Spółek przekazywana jest na rzecz właściwych dla nich miejscowo urzędów administracji podatkowej.

Ostateczne uregulowanie zobowiązania poszczególnych Spółek Grupy Kapitałowej z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych za 2016 rok nastąpi z zachowaniem terminów przewidzianych przepisami właściwego dla nich prawa podatkowego.

### UZGODNIENIE EFEKTYWNEJ STOPY PODATKOWEJ

	2016	2015
Wynik finansowy brutto przed opodatkowaniem	3 783,2	3 190,7
Podatek według ustawowej stawki podatkowej obowiązującej w Polsce, wynoszącej 19%	(718,8)	(606,2)
Efekt innych stawek podatkowych jednostek zagranicznych	0,4	0,1
Wpływ trwałych różnic pomiędzy wynikiem finansowym brutto a dochodem do opodatkowania podatkiem dochodowym, w tym:	(238,7)	(12,8)
utworzenie odpisu aktualizującego wartość inwestycji w jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia niestanowiącego kosztów uzyskania przychodów	(5,5)	-
odpisy aktualizujące ekspozycje kredytowe niestanowiące kosztów uzyskania przychodów	(17,8)	(3,4)
opłata ostrożnościowa BFG	(26,5)	(17,7)
podatek od instytucji finansowych	(157,5)	-
pozostałe różnice trwałe	(31,4)	8,3
Wpływ innych różnic pomiędzy wynikiem finansowym brutto a dochodem do opodatkowania podatkiem dochodowym, w tym ulga na nowe technologie i darowizny	49,6	28,1
Rozliczenie straty podatkowej	0,4	1,3
Podatek dochodowy wykazany w rachunku zysków i strat	(907,1)	(589,5)
<b>Efektywna stopa podatkowa</b>	<b>23,98%</b>	<b>18,48%</b>
Różnica przejściowa wynikająca z podatku odroczonego wykazana w rachunku zysków i strat	336,0	58,4
<b>Razem bieżące obciążenie podatkowe wykazywane w rachunku zysków i strat, w tym:</b>	<b>(1 243,1)</b>	<b>(647,9)</b>
Podatek według ustawowej stawki podatkowej obowiązującej w Polsce, wynoszącej 19%	(1 243,5)	(648,0)
Efekt innych stawek podatkowych jednostek zagranicznych	0,4	0,1

W myśl zasad dotyczących przedawnienia zobowiązań podatkowych, kontrola prawidłowości rozliczeń z tytułu podatków może być przeprowadzona w okresie 5 lat licząc od końca roku, w którym upłynął termin złożenia odpowiedniej deklaracji podatkowej.

## AKTYWA Z TYTUŁU PODATKU ODROZONEGO NETTO

REZERWA Z TYTUŁU PODATKU ODROZONEGO	31.12.2015	Rachunek zysków i strat	Inne dochody całkowite	Efekt objęcia kontrolą jednostek zależnych oraz pozostałe	31.12.2016
Odsetki naliczone od należności (kredytów)	260,7	(24,2)	-	-	236,5
Odsetki skapitalizowane od kredytów mieszkaniowych w sytuacji normalnej	129,0	(10,6)	-	-	118,4
Odsetki od papierów wartościowych	27,6	15,3	-	-	42,9
Różnica pomiędzy wartością bilansową i podatkową rzeczowego majątku trwałego i wartości niematerialnych	342,8	(13,5)	-	-	329,3
Dodatknie różnice przejściowe dotyczące spółek Grupy Kapitałowej	31,8	2,7	(3,6)	-	30,9
<b>Rezerwa brutto z tytułu podatku odroczonego</b>	<b>791,9</b>	<b>(30,3)</b>	<b>(3,6)</b>	<b>-</b>	<b>758,0</b>
<b>AKTYWO Z TYTUŁU PODATKU ODROZONEGO</b>					
Odsetki naliczone od zobowiązań	161,4	(56,0)			105,4
Wycena pochodnych instrumentów finansowych	0,2	178,8	7,3		186,3
Wycena papierów wartościowych	(26,7)	46,0	114,3		133,6
Rezerwa na świadczenia pracownicze	84,8		(0,4)		84,4
Odpisy z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych	579,1	16,7			595,8
Korekta wyceny metodą liniową i ESP	474,4	97,8			572,2
Pozostała wartość ujemnych różnic przejściowych	131,5	(47,7)			83,8
Ujemne różnice przejściowe dotyczące spółek Grupy Kapitałowej	257,0	70,1	4,8	412,7	744,6
<b>Aktywo brutto z tytułu podatku odroczonego</b>	<b>1 661,7</b>	<b>305,7</b>	<b>126,0</b>	<b>412,7</b>	<b>2 506,1</b>
<b>Łączny efekt różnic przejściowych</b>	<b>869,8</b>	<b>336,0</b>	<b>129,6</b>	<b>412,7</b>	<b>1 748,1</b>
Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego (prezentowana w sprawozdaniu z sytuacji finansowej)	31,8				30,9
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego (prezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej)	901,6				1 779,0

## INFORMACJE O ISTOTNYCH SPRAWACH PODATKOWYCH

Na dzień 31 grudnia 2015 roku spółka PKO Bankowy Leasing Sp. z o.o. (Spółka) wykazała należność w wysokości 20,4 miliona PLN z tytułu nadpłaty podatku VAT i odsetek karnych od zaległości podatkowych w związku ze złożonymi w grudniu 2014 roku korektami deklaracji VAT za okresy rozliczeniowe od stycznia 2011 roku do czerwca 2013 roku. W dniu 7 stycznia 2015 roku Spółka dokonała zapłaty zaległości w podatku VAT wraz z odsetkami karnymi, jednocześnie występując w dniu 26 stycznia 2015 roku z wnioskiem o stwierdzenie nadpłaty i zwrot podatku. W dniu 6 lutego 2015 roku Urząd Skarbowy w Łodzi (US) wydał niekorzystne dla Spółki postanowienia w przedmiocie rozliczenia nadpłat i zwrotów VAT za okresy rozliczeniowe od stycznia 2011 roku do czerwca 2013 roku na poczet zaległości podatkowych w podatku VAT uznając, że rozliczenie zwrotów i nadpłat podatku VAT na poczet zaległości w podatku VAT następuje dopiero w dacie złożenia deklaracji korygujących i wniosku o stwierdzenie nadpłaty, a nie w dacie zapłaty podatku w wysokości wyższej niż należna jak argumentowała Spółka.

W dniu 19 lutego 2015 roku Spółka złożyła zażalenie do Dyrektora Izby Skarbowej w Łodzi i następnie w dniu 14 sierpnia 2015 roku skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi na zastosowany przez US w postanowieniu z dnia 6 lutego 2015 roku sposób rozliczenia nadpłat i zwrotów na poczet zaległości, wskazując na naruszenie przepisów Ordynacji podatkowej skutkujące błędną wykładnią i niewłaściwym zastosowaniem przepisów Ordynacji podatkowej oraz niezastosowaniem zasady proporcjonalności w zakresie naliczenia odsetek od zaległości podatkowych. W dniu 30 grudnia 2015 roku WSA wydał wyrok korzystny dla Spółki uchylając zaskarżone postanowienia Urzędu Skarbowego z dnia 6 lutego 2015 roku i podtrzymując zarzuty Spółki w zakresie zastosowania przez organy podatkowe błędnej wykładni przepisów Ordynacji podatkowej i niezastosowania zasady proporcjonalności. W dniu 19 lutego 2016 roku Dyrektor Izby Skarbowej wniósł skargę kasacyjną do Naczelnego Sądu Administracyjnego (NSA). W dniu 30 sierpnia 2016 roku NSA uchylił wyrok WSA i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania uznając, że przepisy Ordynacji podatkowej są wystarczająco precyzyjne, a organy zastosowały je prawidłowo. W dniu 10 stycznia, 13 stycznia i 8 lutego 2017 roku WSA oddalił wszystkie skargi Spółki w sprawie zaliczenia nadpłat i zwrotów w przedmiotowej sprawie.



W związku z wyrokiem NSA oraz wyżej wymienionymi wyrokami Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA utworzyła w 2016 roku pełny odpis aktualizujący na wyżej opisaną należność oraz pozostałe należności i zobowiązania ogółem w kwocie 21,1 miliona PLN.

## 18. ZYSK PRZYPADAJĄCY NA JEDNĄ AKCJĘ

Zysk na akcję	2016	2015
Zysk przypadający na akcjonariuszy zwykłych	2 874,0	2 609,5
Średnia ważona liczba akcji zwykłych w okresie (w mln)	1 250	1 250
Zysk przypadający na jedną akcję (w PLN na akcję)	2,30	2,09

Zarówno w 2016 roku, jak i w 2015 roku nie występowały instrumenty rozwadniające zysk przypadający na jedną akcję. W związku z powyższym wartość rozwodnionego zysku przypadającego na jedną akcję pokrywa się z wartością podstawowego zysku przypadającego na jedną akcję.

## NOTY DO SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA Z SYTUACJI FINANSOWEJ

### 19. KASA, ŚRODKI W BANKU CENTRALNYM

#### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Pozycja „Kasa, środki w Banku Centralnym” obejmuje gotówkę ujmowaną w wartości nominalnej oraz środki na rachunku bieżącym i lokaty w Banku Centralnym wyceniane w kwocie wymaganej zapłaty obejmującej również ewentualne odsetki od tych środków.

#### INFORMACJE FINANSOWE

KASA, ŚRODKI W BANKU CENTRALNYM	31.12.2016	31.12.2015
Rachunek bieżący w Banku Centralnym	7 459,7	9 854,1
Gotówka	4 185,4	3 889,7
Lokaty w Banku Centralnym	1 680,0	0,1
<b>Razem</b>	<b>13 325,1</b>	<b>13 743,9</b>

Grupa Kapitałowa może wykorzystywać w ciągu dnia środki na rachunkach rezerwy obowiązkowej do bieżących rozliczeń pieniężnych na podstawie dyspozycji złożonej do Narodowego Banku Polskiego, musi jednak zapewnić utrzymanie średniego miesięcznego salda na tym rachunku w odpowiedniej wysokości wynikającej z deklaracji rezerwy obowiązkowej.

Środki na rachunku rezerwy obowiązkowej są oprocentowane w wysokości 0,9 stopy referencyjnej. Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz 2015 roku oprocentowanie to wynosiło 1,35%.

### 20. NALEŻNOŚCI OD BANKÓW

#### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Należności od banków są to aktywa finansowe wyceniane według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej pomniejszone o ewentualne odpisy z tytułu utraty wartości, za wyjątkiem środków pieniężnych w drodze, które wycenia się w wartości nominalnej. Jeżeli dla należności nie można ustalić harmonogramu przyszłych przepływów pieniężnych, a więc także ustalić efektywnej stopy procentowej, należność wycenia się według kwoty wymaganej zapłaty.

Zakupione papiery wartościowe z przyrzeczeniem odsprzedaży ujmuje się jako należności od banków jeśli kontrahentem jest bank. Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży są wyceniane według zamortyzowanego kosztu. Różnica między ceną zakupu i odkupu (sprzedaży) jest traktowana odpowiednio jako przychód odsetkowy i rozliczana jest w czasie trwania umowy z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej.



## INFORMACJE FINANSOWE

NALEŻNOŚCI OD BANKÓW	31.12.2016	31.12.2015
Lokaty w bankach	3 846,5	2 484,5
Rachunki bieżące	783,9	951,5
Udzielone kredyty i pożyczki	50,4	134,2
Transakcje z przyrzeczeniem sprzedaży	661,2	980,6
Środki pieniężne w drodze	3,6	2,6
<b>Razem brutto</b>	<b>5 345,6</b>	<b>4 553,4</b>
Odpis z tytułu utraty wartości należności	(0,2)	(0,4)
<b>Razem netto</b>	<b>5 345,4</b>	<b>4 553,0</b>

Należności od banków - ekspozycje Grupy Kapitałowej na ryzyko kredytowe	Zaangażowanie	
	31.12.2016	31.12.2015
Należności z rozpoznaną utratą wartości, w tym:	0,2	0,5
oceniane metodą zindywidualizowaną	0,2	0,1
Należności bez rozpoznanej utraty wartości, nieprzeterminowane	5 345,4	4 552,9
<b>Razem brutto</b>	<b>5 345,6</b>	<b>4 553,4</b>
Odpisy z tytułu utraty wartości	(0,2)	(0,4)
<b>Razem według wartości bilansowej netto</b>	<b>5 345,4</b>	<b>4 553,0</b>

## 21. AKTYWA FINANSOWE PRZEZNACZONE DO OBROTU Z WYŁĄCZENIEM POCHODNYCH INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Grupa Kapitałowa klasyfikuje do tej kategorii instrumenty finansowe nabywane lub zaciągnięte głównie w celu sprzedaży lub odkupienia w bliskim terminie, tzw. portfel handlowy Grupy Kapitałowej oraz instrumenty w portfelu Domu Maklerskiego. Są one wyceniane w wartości godziwej zarówno na moment początkowego ujęcia, jak i w czasie późniejszej wyceny, a skutki tej wyceny są odnoszone do rachunku zysków i strat. Grupa Kapitałowa do aktywów przeznaczonych do obrotu zalicza również instrumenty pochodne (prezentowane w odrębnej notce) z wyłączeniem instrumentów pochodnych zakwalifikowanych do rachunkowości zabezpieczeń.

### INFORMACJE FINANSOWE

AKTYWA PRZEZNACZONE DO OBROTU	31.12.2016	31.12.2015
Dłużne papiery wartościowe	311,6	766,7
obligacje skarbowe PLN	186,2	640,0
obligacje skarbowe walutowe	5,9	8,7
obligacje komunalne PLN	41,5	48,6
obligacje korporacyjne PLN	75,7	69,3
obligacje korporacyjne walutowe	2,3	0,1
Udziały i akcje w innych jednostkach - notowane na giełdach	11,3	9,9
Certyfikaty inwestycyjne, prawa do akcji, prawa poboru	3,5	6,6
<b>Razem</b>	<b>326,4</b>	<b>783,2</b>

DŁUŻNE PAPIERY WARTOŚCIOWE WG TERMINÓW ZAPADALNOŚCI (W WARTOŚCI BILANSOWEJ)	31.12.2016	31.12.2015
do 1 miesiąca	20,1	188,8
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	65,2	277,0
powyżej 1 roku do 5 lat	114,3	151,4
powyżej 5 lat	112,0	149,5
<b>Razem</b>	<b>311,6</b>	<b>766,7</b>

## 22. POCHODNE INSTRUMENTY FINANSOWE

Zasady rachunkowości

Szacunki i oceny

Informacje finansowe

Pochodne instrumenty finansowe

Rodzaje kontraktów

Wartości nominalne instrumentów bazowych na dzień 31.12.2016 roku

Wartości nominalne instrumentów bazowych na dzień 31.12.2015 roku

Kalkulacja szacunków

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

W ramach swojej działalności Grupa Kapitałowa wykorzystuje pochodne instrumenty finansowe służące do celów zarządzania ryzykiem związanym z prowadzoną działalnością. Najczęściej wykorzystywanymi instrumentami pochodnymi w działalności Grupy Kapitałowej są: IRS, CIRS, FX Swap, FRA, opcje, FX forward.

Pochodne instrumenty finansowe ujmowane są w wartości godziwej począwszy od dnia zawarcia transakcji. Instrument pochodny jest prezentowany w pozycji „Pochodne instrumenty finansowe” jako aktyw, jeśli jego wartość godziwa jest dodatnia, albo zobowiązanie jeżeli jego wartość godziwa jest ujemna.

Grupa Kapitałowa zalicza zmiany wartości godziwej instrumentów pochodnych niezakwalifikowanych do rachunkowości zabezpieczeń oraz wynik z rozliczenia tych instrumentów do wyniku na instrumentach finansowych wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat albo do wyniku z pozycji wymiany, w zależności od rodzaju instrumentu.

Kwoty bazowe transakcji pochodnych wykazane są w pozycjach pozabilansowych począwszy od dnia zawarcia transakcji, przez cały okres ich trwania.

### WBUDOWANE INSTRUMENTY POCHODNE

W zakresie wbudowanych instrumentów pochodnych Grupa Kapitałowa dokonuje oceny, czy dana umowa zawiera wbudowany instrument pochodny na moment przystąpienia do umowy. Ponowna ocena jest dokonywana jedynie wtedy, gdy nastąpią zmiany w umowie istotnie wpływające na wynikające z niej przepływy pieniężne. Instrumenty pochodne podlegające wydzieleniu z umów zasadniczych i osobnemu ujęciu w księgach rachunkowych wyceniane są według wartości godziwej. Wycena prezentowana jest w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji „Pochodne instrumenty finansowe”. Zmiany w wycenie do wartości godziwej instrumentów pochodnych odnoszone są do rachunku zysków i strat do pozycji „Wynik na instrumentach finansowych wycenianych do wartości godziwej” lub „Wynik z pozycji wymiany”.

### SZACUNKI I OCENY

Wartość godziwą nieopcyjnych instrumentów pochodnych wyznacza się stosując modele wyceny bazujące na zdyskontowanych przepływach pieniężnych możliwych do otrzymania z danego instrumentu finansowego. Opcje wyceniane są przy użyciu modeli wyceny opcji. Zmienne oraz założenia używane do wyceny obejmują, w miarę dostępności, dane pochodzące z możliwych do obserwacji rynków.

Wartość godziwa instrumentów pochodnych uwzględnia własne ryzyko kredytowe jak i ryzyko kredytowe kontrahenta. W przypadku instrumentów pochodnych kalkulowana jest korekta wyceny instrumentów pochodnych odzwierciedlająca ryzyko kredytowe kontrahenta CVA (credit value adjustment) oraz korekta wyceny instrumentów pochodnych odzwierciedlająca własne ryzyko kredytowe DVA (debit value adjustment). Proces kalkulacji korekt CVA i DVA obejmuje wybór metody wyznaczenia spreadu na ryzyko kredytowe kontrahenta lub Grupy Kapitałowej (np. metoda ceny rynkowej oparta na płynnych notowaniach cen instrumentów dłużnych wyemitowanych przez kontrahenta, metoda spreadu implikowanego z kontraktów Credit Default Swap), oszacowanie prawdopodobieństwa niewypłacalności kontrahenta lub Grupy Kapitałowej oraz stopy odzysku, a także wyliczenie wysokości korekt CVA i DVA.

Stosowane przez Grupę Kapitałową techniki wyceny nieopcyjnych instrumentów pochodnych opierają się na krzywych dochodowości konstruowanych na podstawie dostępnych danych rynkowych (stawki depozytów na rynku międzybankowym, kwotowania transakcji IRS).

#### INFORMACJE FINANSOWE

POCHODNE INSTRUMENTY FINANSOWE	31.12.2016		31.12.2015	
	Aktywa	Zobowiązania	Aktywa	Zobowiązania
Instrumenty zabezpieczające	382,1	1 135,2	508,7	998,5
Pozostałe instrumenty pochodne	2 518,5	3 062,7	3 838,6	3 626,3
<b>Razem</b>	<b>2 900,6</b>	<b>4 197,9</b>	<b>4 347,3</b>	<b>4 624,8</b>

RODZAJ KONTRAKTU	31.12.2016		31.12.2015	
	Aktywa	Zobowiązania	Aktywa	Zobowiązania
IRS	1 386,5	2 097,5	3 206,3	3 053,1
CIRS	569,7	1 391,1	472,4	1 210,2
FX Swap	205,3	164,0	310,0	86,0
Opcje	546,5	436,8	237,9	177,5
FRA	2,5	2,2	16,2	22,2
Forward	176,7	106,3	104,5	72,6
Inne	13,4	-	-	3,2
<b>Razem</b>	<b>2 900,6</b>	<b>4 197,9</b>	<b>4 347,3</b>	<b>4 624,8</b>

Wartości nominalne instrumentów bazowych (razem sprzedaż i kupno) na dzień 31.12.2016 roku

	do 1 miesiąca	powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	powyżej 3 miesiący do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat	Razem
<b>Transakcje walutowe</b>						
<b>Swap walutowy (FX Swap)</b>	23 608,5	5 908,4	8 403,7	1 562,6	-	39 483,2
Zakup walut	11 818,2	2 962,2	4 213,4	795,2	-	19 789,0
Sprzedaż walut	11 790,3	2 946,2	4 190,3	767,4	-	19 694,2
<b>Forward walutowy (Forward)</b>	5 920,5	3 678,5	9 113,8	4 650,9	6,0	23 369,7
Zakup walut	2 971,8	1 832,4	4 553,6	2 296,5	6,0	11 660,3
Sprzedaż walut	2 948,7	1 846,1	4 560,2	2 354,4	-	11 709,4
<b>Opcje</b>	1 987,4	2 784,1	22 339,8	6 622,4	148,6	33 882,3
Zakup	1 112,2	1 372,3	11 402,7	3 528,6	74,3	17 490,1
Sprzedaż	875,2	1 411,8	10 937,1	3 093,8	74,3	16 392,2
<b>Cross Currency (CIRS)</b>	3 605,6	2 550,4	1 721,6	22 347,8	10 576,9	40 802,3
Zakup	1 734,5	1 275,2	860,8	10 687,1	6 507,6	21 065,2
Sprzedaż	1 871,1	1 275,2	860,8	11 660,7	4 069,3	19 737,1
<b>Transakcje stopy procentowej</b>						
<b>Swap na stopę procentową (IRS)</b>	5 974,2	18 136,7	121 272,2	164 764,6	37 809,6	347 957,3
Zakup	2 987,1	9 068,4	60 636,1	82 382,3	18 904,8	173 978,7
Sprzedaż	2 987,1	9 068,3	60 636,1	82 382,3	18 904,8	173 978,6
<b>Forward Rate Agreement (FRA)</b>	-	-	18 477,0	1 250,0	-	19 727,0
Zakup	-	-	7 087,0	500,0	-	7 587,0
Sprzedaż	-	-	11 390,0	750,0	-	12 140,0
<b>Pozostałe transakcje</b>						
<b>Inne (w tym na indeks giełdowy)</b>	2 093,8	1,2	400,0	6,9	-	2 501,9
Zakup	7,9	0,3	400,0	6,9	-	415,1
Sprzedaż	2 085,9	0,9	-	-	-	2 086,8
<b>Razem instrumenty pochodne</b>	43 190,0	33 059,3	181 728,1	201 205,2	48 541,1	507 723,7

Wartości nominalne instrumentów bazowych (razem sprzedaż i kupno) na dzień 31.12.2015 roku

	do 1 miesiąca	powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	powyżej 3 miesiący do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat	Razem
<b>Transakcje walutowe</b>						
<b>Swap walutowy (FX Swap)</b>	31 379,5	10 782,6	7 271,3	2 218,1	-	51 651,5
Zakup walut	15 726,0	5 432,2	3 668,2	1 137,4	-	25 963,8
Sprzedaż walut	15 653,5	5 350,4	3 603,1	1 080,7	-	25 687,7
<b>Forward walutowy (Forward)</b>	4 674,7	2 128,6	5 855,3	3 353,3	-	16 011,9
Zakup walut	2 337,6	1 075,5	2 926,8	1 657,7	-	7 997,6
Sprzedaż walut	2 337,1	1 053,1	2 928,5	1 695,6	-	8 014,3
<b>Opcje</b>	2 026,6	3 215,5	10 167,3	8 121,4	154,0	23 684,8
Zakup	1 088,0	1 787,2	5 413,2	4 123,4	77,0	12 488,8
Sprzedaż	938,6	1 428,3	4 754,1	3 998,0	77,0	11 196,0
<b>Cross Currency (CIRS)</b>	1 719,7	169,0	1 899,4	25 454,3	12 779,3	42 021,7
Zakup	797,3	84,5	914,6	12 436,1	6 436,3	20 668,8
Sprzedaż	922,4	84,5	984,8	13 018,2	6 343,0	21 352,9
<b>Transakcje stopy procentowej</b>						
<b>Swap na stopę procentową (IRS)</b>	17 405,8	44 348,8	82 712,8	225 911,4	41 427,2	411 806,0
Zakup	8 702,9	22 174,5	41 356,8	112 955,7	20 713,6	205 903,5
Sprzedaż	8 702,9	22 174,3	41 356,0	112 955,7	20 713,6	205 902,5
<b>Forward Rate Agreement (FRA)</b>	16 313,0	17 500,0	18 215,0	750,0	-	52 778,0
Zakup	8 824,0	8 625,0	7 155,0	750,0	-	25 354,0
Sprzedaż	7 489,0	8 875,0	11 060,0	-	-	27 424,0
<b>Pozostałe transakcje</b>						
<b>Inne (w tym na indeks giełdowy)</b>	2 309,5	8,3	17,4	1,0	-	2 336,2
Zakup	834,3	-	16,1	-	-	850,4
Sprzedaż	1 475,2	8,3	1,3	1,0	-	1 485,8
<b>Razem instrumenty pochodne</b>	75 828,8	78 152,8	126 138,5	265 809,5	54 360,5	600 290,1

## KALKULACJA SZACUNKÓW

Grupa przeprowadziła symulację w celu ustalenia możliwego wpływu zmian krzywych dochodowości na wycenę transakcji.

Szacunkowa zmiana wyceny przy przesunięciu równoległym krzywych dochodowości:	31.12.2016		31.12.2015	
	scenariusz +50bp	scenariusz -50bp	scenariusz +50bp	scenariusz -50bp
IRS	(119)	121	(34)	34
CIRS	(88)	91	(95)	99
pozostałe instrumenty	(4)	4	(1)	1
<b>Razem</b>	<b>(211)</b>	<b>216</b>	<b>(130)</b>	<b>134</b>

Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość korekty z tytułu CVA i DVA wynosiła 7,4 miliona PLN (na dzień 31 grudnia 2015 roku 2 miliony PLN).

## 23. POCHODNE INSTRUMENTY ZABEZPIEZAJĄCE

Zasady rachunkowości

Rodzaje strategii zabezpieczających stosowanych przez Grupę Kapitałową

Informacje finansowe

Wartość bilansowa/wartość godziwa instrumentów pochodnych stanowiących zabezpieczenie przepływów pieniężnych

Wartość nominalna instrumentów zabezpieczających w podziale na terminy do realizacji na dzień 31 grudnia 2016 roku

Wartość nominalna instrumentów zabezpieczających w podziale na terminy do realizacji na dzień 31 grudnia 2015 roku

Zmiana innych dochodów całkowitych z tytułu zabezpieczeń przepływów pieniężnych

Kalkulacja szacunków

## ZASADY RACHUNKOWOŚCI

### STOSOWANIE RACHUNKOWOŚCI ZABEZPIECZEŃ

Rachunkowość zabezpieczeń stosowana jest przez Grupę Kapitałową, gdy spełnione są wszystkie poniższe warunki:

- 1) w momencie ustanowienia zabezpieczenia formalnie wyznaczono i udokumentowano powiązanie zabezpieczające, jak również cel zarządzania ryzykiem przez jednostkę oraz strategię ustanowienia zabezpieczenia,
- 2) oczekuje się, że zabezpieczenie będzie wysoce efektywne,
- 3) planowana transakcja będąca przedmiotem zabezpieczenia musi być wysoce prawdopodobna oraz musi podlegać ryzyku zmienności przepływów pieniężnych, które w rezultacie mogą wpływać na rachunek zysków i strat,
- 4) efektywność zabezpieczenia można wiarygodnie ocenić,
- 5) zabezpieczenie jest na bieżąco oceniane i stwierdza się jego wysoką efektywność we wszystkich okresach sprawozdawczych, na które zabezpieczenie zostało ustanowione.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku i 31 grudnia 2015 roku Grupa Kapitałowa nie stosowała zabezpieczenia wartości godziwej.

### ZAPRZESTANIE STOSOWANIA RACHUNKOWOŚCI ZABEZPIECZEŃ:

- **INSTRUMENT ZABEZPIEZAJĄCY WYGASA, ZOSTAJE SPRZEDANY, ROZWIĄZANY LUB WYKONANY** - skumulowane zyski lub straty związane z instrumentem zabezpieczającym odnoszone bezpośrednio na inne dochody całkowite przez okres, w którym zabezpieczenie było efektywne, ujmuje się dalej w odrębnej pozycji w innych dochodach całkowitych aż do momentu zajścia planowanej transakcji,
- **ZABEZPIECZENIE PRZESTAJE SPEŁNIAĆ KRYTERIA RACHUNKOWOŚCI ZABEZPIECZEŃ** - skumulowane zyski lub straty związane z instrumentem zabezpieczającym odnoszone bezpośrednio na inne dochody całkowite przez okres, w którym zabezpieczenie było efektywne, ujmuje się dalej w odrębnej pozycji w innych dochodach całkowitych aż do momentu zajścia planowanej transakcji,

- **ZAPRZESTANO OCZEKIWAĆ REALIZACJI PLANOWANEJ TRANSAKЦИИ** - skumulowane zyski lub straty związane z instrumentem zabezpieczającym odnoszone bezpośrednio na inne dochody całkowite przez okres, w którym zabezpieczenie było efektywne, ujmuje się w rachunku zysków i strat,
- **UNIEWAŻNIENIE POWIĄZANIA ZABEZPIEZAJĄCEGO** - skumulowane zyski lub straty związane z instrumentem zabezpieczającym odnoszone bezpośrednio na inne dochody całkowite przez okres, w którym zabezpieczenie było efektywne, ujmuje się dalej w odrębnej pozycji w innych dochodach całkowitych, aż do momentu zajścia planowanej transakcji.

### ZABEZPIECZENIE PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH

Zmiany wartości godziwej pochodnego instrumentu zabezpieczającego wyznaczonego jako zabezpieczenie przepływów pieniężnych ujmowane są bezpośrednio w innych dochodach całkowitych w części stanowiącej efektywną część zabezpieczenia. Część nieefektywną zabezpieczenia ujmuje się w rachunku zysków i strat w pozycji „Wynik na instrumentach finansowych wycenianych do wartości godziwej”.

Kwoty odniesione bezpośrednio na inne dochody całkowite przenoszone są do rachunku zysków i strat w tym samym okresie lub okresach, w których zabezpieczana planowana transakcja wywiera wpływ na rachunek zysków i strat. Odsetki i różnice kursowe wykazywane są w rachunku zysków i strat odpowiednio w pozycjach „Wynik z tytułu odsetek” oraz „Wynik z pozycji wymiany”.

Wszystkie rodzaje relacji zabezpieczających stosowanych przez Grupę Kapitałową stanowią rachunkowość zabezpieczeń przepływów pieniężnych (macro cash flow hedge).

Testy efektywności obejmują wycenę transakcji zabezpieczających, po pomniejszeniu o wartość odsetek naliczonych oraz różnice kursowe od nominału transakcji zabezpieczających (w przypadku transakcji CIRS).

Efektywność zabezpieczenia jest weryfikowana poprzez zastosowanie prospektywnych i retrospektywnych testów efektywności. Testy wykonywane są z częstotliwością miesięczną.

### RODZAJE STRATEGII ZABEZPIEZAJĄCYCH STOSOWANYCH PRZEZ GRUPĘ KAPITAŁOWĄ

<b>STRATEGIA 1</b>	<b>ZABEZPIECZENIE ZMIENNOŚCI PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH KREDYTÓW HIPOTECZNYCH W CHF ORAZ LOKAT NEGOCJOWANYCH W PLN, WYNIKAJĄCEJ Z RYZYKA ZMIAN STÓP PROCENTOWYCH ORAZ RYZYKA KURSOWEGO, Z WYKORZYSTANIEM TRANSAKЦИИ CIRS</b>
<b>OPIS RELACJI ZABEZPIEZAJĄCEJ</b>	eliminacja ryzyka zmienności przepływów pieniężnych generowanych przez kredyty w CHF o zmiennym oprocentowaniu oraz lokat negocjowanych w PLN, z tytułu zmian referencyjnych stóp procentowych w CHF i PLN, oraz zmian kursu walutowego CHF/PLN z wykorzystaniem transakcji CIRS w okresie objętym zabezpieczeniem
<b>ZABEZPIECZANE RYZYKO</b>	ryzyko walutowe i ryzyko stopy procentowej
<b>INSTRUMENT ZABEZPIEZAJĄCY</b>	transakcje CIRS, w których Grupa Kapitałowa płaci kupon oparty o LIBOR 3M CHF, a otrzymuje kupon oparty o WIBOR 3M od kwoty nominalnej zdefiniowanej odpowiednio w CHF oraz PLN
<b>POZYCJA ZABEZPIECZANA</b>	portfel kredytów hipotecznych o zmiennym oprocentowaniu w CHF i portfel krótkoterminowych lokat negocjowanych, łącznie z ich odnawianiem w przyszłości (wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia). Grupa Kapitałowa desygnując pozycję zabezpieczaną zastosowała rozwiązania MSR.39.WS.99C w wersji przyjętej przez Unię Europejską.
	Okres, w którym oczekuje się wystąpienia przepływów pieniężnych oraz kiedy należy oczekiwać wywarcia przez nie wpływu na wyniki: styczeń 2017 roku - październik 2026 roku

<b>STRATEGIA 2</b>	<b>ZABEZPIECZENIE ZMIENNOŚCI PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH KREDYTÓW W PLN O ZMIENNYM OPROCENTOWANIU, WYNIKAJĄCEJ Z RYZYKA ZMIAN STÓP PROCENTOWYCH, Z WYKORZYSTANIEM TRANSAKCI IRS</b>
<b>OPIS RELACJI ZABEZPIEZAJĄCEJ</b>	eliminacja ryzyka zmienności przepływów pieniężnych generowanych przez portfel kredytów w PLN o zmiennym oprocentowaniu wynikającej z ryzyka zmian stóp procentowych z wykorzystaniem transakcji IRS w okresie objętym zabezpieczeniem
<b>ZABEZPIECZANE RYZYKO</b>	ryzyko stopy procentowej
<b>INSTRUMENT ZABEZPIEZAJĄCY</b>	transakcje IRS, w których Grupa Kapitałowa płaci kupon oparty o zmienną stopę WIBOR 3M, a otrzymuje kupon oparty o stałą stopę od kwoty nominalnej, na którą został zawarty
<b>POZYCJA ZABEZPIECZANA</b>	portfel kredytów w PLN indeksowanych do stopy zmiennej WIBOR 3M
	Okres, w którym oczekuje się wystąpienia przepływów pieniężnych oraz kiedy należy oczekiwać wywarcia przez nie wpływu na wyniki: styczeń 2017 roku – grudzień 2021 roku
<b>STRATEGIA 3</b>	<b>ZABEZPIECZENIE ZMIENNOŚCI PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH KREDYTÓW W EUR O ZMIENNYM OPROCENTOWANIU, WYNIKAJĄCEJ Z RYZYKA ZMIAN STÓP PROCENTOWYCH, Z WYKORZYSTANIEM TRANSAKCI IRS</b>
<b>OPIS RELACJI ZABEZPIEZAJĄCEJ</b>	eliminacja ryzyka zmienności przepływów pieniężnych generowanych przez portfel kredytów w EUR o zmiennym oprocentowaniu wynikającej z ryzyka zmian stóp procentowych z wykorzystaniem transakcji IRS w okresie objętym zabezpieczeniem
<b>ZABEZPIECZANE RYZYKO</b>	ryzyko stopy procentowej
<b>INSTRUMENT ZABEZPIEZAJĄCY</b>	transakcje IRS, w których Grupa Kapitałowa płaci kupon oparty o zmienną stopę EURIBOR 3M, a otrzymuje kupon oparty o stałą stopę od kwoty nominalnej, na którą został zawarty
<b>POZYCJA ZABEZPIECZANA</b>	portfel kredytów w EUR indeksowanych do stopy zmiennej EURIBOR 3M
	Okres, w którym oczekuje się wystąpienia przepływów pieniężnych oraz kiedy należy oczekiwać wywarcia przez nie wpływu na wyniki: styczeń 2017 roku – czerwiec 2022 roku
<b>STRATEGIA 4</b>	<b>ZABEZPIECZENIE ZMIENNOŚCI PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH KREDYTÓW W CHF O ZMIENNYM OPROCENTOWANIU, WYNIKAJĄCEJ Z RYZYKA ZMIAN STÓP PROCENTOWYCH, Z WYKORZYSTANIEM TRANSAKCI IRS</b>
<b>OPIS RELACJI ZABEZPIEZAJĄCEJ</b>	eliminacja ryzyka zmienności przepływów pieniężnych generowanych przez portfel kredytów w CHF o zmiennym oprocentowaniu wynikającej z ryzyka zmian stóp procentowych z wykorzystaniem transakcji IRS w okresie objętym zabezpieczeniem
<b>ZABEZPIECZANE RYZYKO</b>	ryzyko stopy procentowej
<b>INSTRUMENT ZABEZPIEZAJĄCY</b>	transakcje IRS, w których Grupa Kapitałowa płaci kupon oparty o zmienną stopę LIBOR CHF 3M, a otrzymuje kupon oparty o stałą stopę od kwoty nominalnej, na którą został zawarty
<b>POZYCJA ZABEZPIECZANA</b>	portfel kredytów w CHF indeksowanych do stopy zmiennej LIBOR CHF 3M
	Na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa Kapitałowa nie posiada aktywnych powiązań zabezpieczających w ramach niniejszej strategii. Na dzień 31 grudnia 2015 roku wartość nominalna instrumentów zabezpieczających wynosiła 250 mln CHF.

<b>STRATEGIA 5</b>	<b>ZABEZPIECZENIE ZMIENNOŚCI PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH KREDYTÓW W WALUTACH WYMIENIALNYCH O ZMIENNYM OPROCENTOWANIU, WYNIKAJĄCEJ Z RYZYKA ZMIAN STÓP PROCENTOWYCH I RYZYKA KURSOWEGO ORAZ ZABEZPIECZENIE ZMIENNOŚCI PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH ZOBOWIĄZANIA FINANSOWEGO O STAŁYM OPROCENTOWANIU W WALUCIE WYMIENIALNEJ, WYNIKAJĄCEJ Z RYZYKA KURSOWEGO, Z WYKORZYSTANIEM TRANSAKCYI CIRS</b>
<b>OPIS RELACJI ZABEZPIECZAJĄCEJ</b>	eliminacja ryzyka zmienności przepływów pieniężnych kredytów w walutach wymiennalnych o zmiennym oprocentowaniu, wynikającej z ryzyka zmian stóp procentowych i ryzyka kursowego oraz eliminacja ryzyka zmienności przepływów pieniężnych zobowiązania finansowego o stałym oprocentowaniu w walucie wymiennalnej, wynikającej z ryzyka kursowego z wykorzystaniem transakcji CIRS w okresie objętym zabezpieczeniem
<b>ZABEZPIECZANE RYZYKO</b>	ryzyko walutowe i ryzyko stopy procentowej
<b>INSTRUMENT ZABEZPIECZAJĄCY</b>	transakcje CIRS, w których Grupa Kapitałowa płaci kupon oparty o zmienną stopę LIBOR CHF 3M, a otrzymuje kupon oparty o stałą stopę USD od kwoty nominalnej, na którą został zawarty
<b>POZYCJA ZABEZPIECZANA</b>	portfel kredytów hipotecznych o zmiennym oprocentowaniu w CHF i zobowiązanie finansowe o stałym oprocentowaniu w USD
	Okres, w którym oczekuje się wystąpienia przepływów pieniężnych oraz kiedy należy oczekiwać wywarcia przez nie wpływu na wyniki: styczeń 2017 roku - wrzesień 2022 roku
<b>STRATEGIA 6</b>	<b>ZABEZPIECZENIE ZMIENNOŚCI PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH KREDYTÓW HIPOTECZNYCH W WALUTACH WYMIENIALNYCH INNYCH NIŻ CHF ORAZ LOKAT NEGOCJOWANYCH W PLN, WYNIKAJĄCEJ Z RYZYKA ZMIAN STÓP PROCENTOWYCH ORAZ RYZYKA KURSOWEGO, Z WYKORZYSTANIEM TRANSAKCYI CIRS</b>
<b>OPIS RELACJI ZABEZPIECZAJĄCEJ</b>	eliminacja ryzyka zmienności przepływów pieniężnych generowanych przez kredyty denominowane w walutach wymiennalnych innych niż CHF o zmiennym oprocentowaniu oraz lokat negocjowanych w PLN, z tytułu zmian referencyjnych stóp procentowych, oraz zmian kursu walutowego z wykorzystaniem transakcji CIRS w okresie objętym zabezpieczeniem
<b>ZABEZPIECZANE RYZYKO</b>	ryzyko walutowe i ryzyko stopy procentowej
<b>INSTRUMENT ZABEZPIECZAJĄCY</b>	transakcje CIRS, w których Grupa Kapitałowa płaci kupon oparty o EURIBOR 3M, a otrzymuje kupon oparty o WIBOR 3M od kwoty nominalnej, na którą został zawarty
<b>POZYCJA ZABEZPIECZANA</b>	portfel kredytów hipotecznych o zmiennym oprocentowaniu w EUR i portfel krótkoterminowych lokat negocjowanych, łącznie z ich odnawianiem w przyszłości (wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia). Grupa Kapitałowa desygnując pozycję zabezpieczaną zastosowała rozwiązania MSR.39.WS.99C w wersji przyjętej przez Unię Europejską.
	Okres, w którym oczekuje się wystąpienia przepływów pieniężnych oraz kiedy należy oczekiwać wywarcia przez nie wpływu na wyniki: styczeń 2017 roku - marzec 2021 roku



## INFORMACJE FINANSOWE

Wartość bilansowa/wartość godziwa instrumentów pochodnych stanowiących zabezpieczenie przepływów pieniężnych związanych ze stopą procentową i/lub kursem walutowym	31.12.2016		31.12.2015	
	Aktywa	Zobowiązania	Aktywa	Zobowiązania
IRS	90,4	32,3	269,1	-
CIRS	291,7	1 102,9	239,6	998,5
<b>Razem</b>	<b>382,1</b>	<b>1 135,2</b>	<b>508,7</b>	<b>998,5</b>

Wartość nominalna instrumentów zabezpieczających w podziale na terminy do realizacji na dzień 31 grudnia 2016 roku	do 1 miesiąca	powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	Powyżej 5 lat	Razem
IRS PLN fixed - float	-	250,0	9 030,0	6 845,6	-	16 125,6
IRS EUR fixed - float (waluta oryginalna)	-	-	-	-	498,5	498,5
CIRS float CHF/float PLN						
float CHF	300,0	-	-	1 720,0	25,0	2 045,0
float PLN	1 098,6	-	-	6 170,7	88,1	7 357,5
CIRS fixed USD/float CHF						
fixed USD	-	-	-	-	875,0	875,0
float CHF	-	-	-	-	814,5	814,5
CIRS float EUR/float PLN						
float EUR	-	-	-	125,0	-	125,0
float PLN	-	-	-	545,2	-	545,2

Wartość nominalna instrumentów zabezpieczających w podziale na terminy do realizacji na dzień 31 grudnia 2015 roku	do 1 miesiąca	powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	Powyżej 5 lat	Razem
IRS PLN fixed - float	1 680,0	2 910,0	984,0	4 670,0	-	10 244,0
IRS EUR fixed - float (waluta oryginalna)	35,0	368,0	58,0	-	-	461,0
IRS CHF fixed - float (waluta oryginalna)	-	-	250,0	-	-	250,0
CIRS float CHF/float PLN						
float CHF	150,0	-	250,0	1 520,0	300,0	2 220,0
float PLN	465,8	-	914,6	5 421,6	1 039,0	7 841,0
CIRS fixed USD/float CHF						
fixed USD	-	-	-	-	875,0	875,0
float CHF	-	-	-	-	814,5	814,5
CIRS float EUR/float PLN						
float EUR	-	-	-	200,0	-	200,0
float PLN	-	-	-	851,7	-	851,7

Zmiana innych dochodów całkowitych z tytułu zabezpieczeń przepływów pieniężnych	31.12.2016	31.12.2015
<b>Inne dochody całkowite na początek okresu brutto</b>	<b>(71,2)</b>	<b>6,4</b>
Zyski/straty odniesione na inne dochody całkowite w okresie	(50,5)	(689,1)
Kwota przeniesiona w okresie z innych dochodów całkowitych do rachunku zysków i strat, w tym:	(12,2)	611,5
- przychody odsetkowe	(340,1)	(450,9)
- wynik z pozycji wymiany	327,9	1 062,4
<b>Skumulowane inne dochody całkowite na koniec okresu brutto</b>	<b>(133,9)</b>	<b>(71,2)</b>
Efekt podatkowy	25,4	13,5
<b>Skumulowane inne dochody całkowite na koniec okresu netto</b>	<b>(108,5)</b>	<b>(57,7)</b>
<b>Wpływ w okresie na inne dochody całkowite brutto</b>	<b>(62,7)</b>	<b>(77,6)</b>
Efekt podatkowy	11,9	14,7
<b>Wpływ w okresie na inne dochody całkowite netto</b>	<b>(50,8)</b>	<b>(62,9)</b>

## KALKULACJA SZACUNKÓW

Szacunkowa zmiana wyceny przy przesunięciu równoległym krzywych dochodowości o:	31.12.2016		31.12.2015	
	scenariusz +50bp	scenariusz -50bp	scenariusz +50bp	scenariusz -50bp
IRS	(143)	146	(61)	63
CIRS	(88)	91	(95)	99
<b>Razem</b>	<b>(231)</b>	<b>237</b>	<b>(156)</b>	<b>162</b>

## 24. INSTRUMENTY FINANSOWE PRZY POCZĄTKOWYM UJĘCIU WYZNACZONE JAKO WYCENIANE DO WARTOŚCI GODZIWEJ PRZEZ RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Grupa Kapitałowa klasyfikuje do tej kategorii instrument finansowy gdy:

- 1) jest instrumentem łącznym zawierającym jeden lub więcej wbudowanych instrumentów pochodnych kwalifikujących się do odrębnego ich ujmowania, przy czym wbudowany instrument pochodny nie może zmieniać znacząco przepływów pieniężnych wynikających z umowy zasadniczej lub wydzielenie instrumentu pochodnego jest zabronione;
- 2) taka kwalifikacja instrumentu eliminuje lub znacząco zmniejsza niespójność w zakresie wyceny lub ujmowania (tzw. niedopasowanie księgowo na skutek innego sposobu wyceny aktywów lub zobowiązań lub odmiennego ujmowania związanych z nimi zysków lub strat); np. instrumenty finansowe zabezpieczone ekonomicznie bez zastosowania rachunkowości zabezpieczeń;
- 3) wyniki grupy instrumentów finansowych oceniane są w oparciu o wartość godziwą, zgodnie z zasadami zarządzania ryzykiem lub strategią inwestycyjną Grupy Kapitałowej.

Grupa Kapitałowa posiada politykę zarządzania aktywami i zobowiązaniami finansowymi, zgodnie z którą zarządza odrębnie portfelem aktywów i zobowiązań finansowych klasyfikowanych jako przeznaczone do obrotu oraz portfelem aktywów i zobowiązań finansowych wyznaczonych przy początkowym ujęciu jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat.

Instrumenty finansowe zaklasyfikowane do tej kategorii są wyceniane do wartości godziwej ze skutkiem wyceny odnoszonym do rachunku zysków i strat, do pozycji wyniku na instrumentach finansowych wycenianych do wartości godziwej.

### INFORMACJE FINANSOWE

Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	31.12.2016	31.12.2015
Dłużne papiery wartościowe	12 204,1	13 337,4
bony pieniężne NBP	9 078,8	10 036,9
obligacje skarbowe PLN	1 811,9	1 934,8
obligacje skarbowe walutowe	1 074,8	1 118,0
obligacje komunalne PLN	110,9	115,9
obligacje komunalne walutowe	127,7	131,3
obligacje korporacyjne PLN	-	0,5
Jednostki uczestnictwa w UFK (ubezpieczeniowe fundusze kapitałowe) związane z produktami ubezpieczeniowymi należącymi do grupy produktów inwestycyjnych gdzie ryzyko ponosi ubezpieczający	1 733,1	1 816,7
<b>Razem</b>	<b>13 937,2</b>	<b>15 154,1</b>

Dłużne papiery wartościowe wg terminów zapadalności (w wartości bilansowej)	31.12.2016	31.12.2015
do 1 miesiąca	9 088,9	10 073,0
powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	-	6,5
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	171,5	371,9
powyżej 1 roku do 5 lat	2 836,8	2 510,2
powyżej 5 lat	106,9	375,8
<b>Razem</b>	<b>12 204,1</b>	<b>13 337,4</b>

## 25. KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM

### Zasady rachunkowości

Szacunki i oceny – odpisy z tytułu utraty wartości

Informacja finansowe:

Kredyty i pożyczki udzielone klientom

Kredyty i pożyczki udzielone klientom według metod kalkulacji odpisów

Kredyty i pożyczki udzielone klientom - ekspozycja Grupy Kapitałowej na ryzyko kredytowe

Kredyty i pożyczki udzielone klientom według segmentów klienta

Wskaźniki kredytowe

Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek udzielonych klientom – uzgodnienie ruchu w 2016 roku i w 2015 roku

Reklasyfikacja papierów wartościowych

Umowy leasingu finansowego

Kalkulacja szacunków – odpisy z tytułu utraty wartości

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Do kategorii kredytów i pożyczek udzielonych klientom zalicza się aktywa finansowe nie będące instrumentami pochodnymi, z ustalonymi lub możliwymi do określenia płatnościami, które nie są kwotowane na aktywnym rynku. Do tej grupy zalicza się udzielone kredyty i pożyczki, należności z tytułu leasingu finansowego, dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne, które decyzją jednostki są klasyfikowane do tej kategorii, a także transakcje z przyrzeczeniem sprzedaży, dla których kontrahentem transakcji nie jest bank.

W momencie początkowego ujęcia aktywa te wyceniane są w wartości godziwej powiększonej o koszty transakcji, które mogą być bezpośrednio przypisane do nabycia lub emisji składnika aktywów finansowych.

Po początkowym ujęciu aktywa te wyceniane są według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej pomniejszonej o ewentualne odpisy z tytułu utraty wartości. W przypadku kredytów i pożyczek, dla których nie można ustalić harmonogramu przyszłych przepływów pieniężnych, a więc także ustalić efektywnej stopy procentowej, wycenia się je według kwoty wymaganej zapłaty.

Umowa leasingu finansowego ujmowana jest jako należność w kwocie równej bieżącej wartości umownych opłat leasingowych powiększona o ewentualną niegwarantowaną wartość końcową przypisaną leasingodawcy, ustalonej na dzień rozpoczęcia leasingu. Opłaty leasingowe z tytułu leasingu finansowego są dzielone między przychody z tytułu odsetek i zmniejszenie salda należności w sposób umożliwiający uzyskanie stałej stopy procentowej od pozostałej do spłaty należności.

Zakupione papiery wartościowe z przyrzeczeniem odsprzedaży ujmuje się jako należności od klientów jeśli kontrahentem jest podmiot inny niż bank. Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży są wyceniane według zamortyzowanego kosztu. Różnica między ceną zakupu i odkupu (sprzedaży) jest traktowana odpowiednio jako przychód odsetkowy i rozliczana jest w czasie trwania umowy z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej.

### SZACUNKI I OCENY – ODPISY Z TYTUŁU UTRATY WARTOŚCI

Strata z tytułu utraty wartości jest ponoszona, gdy istnieją obiektywne przesłanki utraty wartości wynikające z jednego lub więcej zdarzeń mających miejsce po początkowym ujęciu składnika aktywów („zdarzenie powodujące stratę”), oraz to zdarzenie ma wpływ na oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne wynikające ze składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych, których wiarygodne oszacowanie jest możliwe. Grupa Kapitałowa określa przyszłe przepływy pieniężne na podstawie szacunków opartych na historycznych parametrach.

Grupa Kapitałowa dokonuje miesięcznego przeglądu ekspozycji kredytowych w celu zidentyfikowania ekspozycji kredytowych zagrożonych utratą wartości, pomiaru utraty wartości ekspozycji kredytowych oraz utworzenia odpisów z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek lub rezerw na ekspozycje pozabilansowe.

Na proces ustalania odpisów z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek i rezerw składają się następujące etapy:

- rozpoznanie obiektywnych przesłanek utraty wartości i zdarzeń istotnych z punktu widzenia rozpoznania tych przesłanek,
- rejestrowanie w systemach informatycznych Grupy Kapitałowej zdarzeń istotnych z punktu widzenia rozpoznania przesłanek utraty wartości ekspozycji kredytowych,
- ustalenie metody pomiaru utraty wartości,
- dokonanie pomiaru utraty wartości i ustalenie odpisu lub rezerwy,
- weryfikacja i agregacja wyników pomiaru utraty wartości,
- ewidencja wyników pomiaru utraty wartości.

Metoda ustalania wysokości odpisów z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek uzależniona jest od rodzaju rozpoznanych przesłanek utraty wartości oraz indywidualnego znaczenia ekspozycji kredytowej. Zdarzeniami uznawanymi za przesłanki utraty wartości są w szczególności:

- niedotrzymanie postanowień umownych przez dłużnika czyli np. opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek dłuższe niż 90 dni (przy określaniu okresu przeterminowania kredytu uwzględniane są kwoty niespłaconych w terminie odsetek lub rat kapitałowych przekraczające ustalone wartości progowe),
- pogorszenie się oceny ratingowej dłużnika do poziomu wskazującego na istotne zagrożenie dla spłaty zadłużenia (w odniesieniu do klientów niefinansowych rating „H1”, w odniesieniu do instytucji finansowych – rating G, H) wynikające z wystąpienia znaczących trudności finansowych dłużnika,
- zawarcie umowy restrukturyzacyjnej lub zastosowanie ulgi w spłacie wierzytelności (przesłanka rozpoznawana jest gdy udzielone klientowi udogodnienia wymuszone są względami ekonomicznymi lub prawnymi wynikającymi z jego trudności finansowych),
- zaistnienie wysokiego prawdopodobieństwa upadłości lub restrukturyzacji dłużnika
- postawienie wierzytelności w stan wymagalności,
- postępowanie egzekucyjne wobec dłużnika,
- ogłoszenie upadłości dłużnika lub złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości,
- kwestionowanie należności przez dłużnika,
- wszczęcie postępowania naprawczego wobec dłużnika,
- ustanowienie zarządu komisarycznego nad działalnością dłużnika lub zawieszenie jego działalności,
- dodatkowe przesłanki, rozpoznawane w odniesieniu do ekspozycji wobec spółdzielni mieszkaniowych z tytułu kredytów mieszkaniowych „starego portfela” objętych poręczeniami Skarbu Państwa.

Grupa Kapitałowa dokonuje podziału kredytów i pożyczek ze względu na wielkość zaangażowania. W Grupie Kapitałowej stosowane są trzy metody oszacowania utraty wartości:

- **metoda zindywidualizowana**, stosowana dla kredytów indywidualnie znaczących, spełniających przesłankę indywidualnej utraty wartości lub wymagających indywidualnej oceny ze względu na specyfikę transakcji, z której wynikają oraz zdarzeń warunkujących spłatę ekspozycji. W portfelu ekspozycji indywidualnie znaczących każda pojedyncza ekspozycja kredytowa jest poddawana zindywidualizowanej analizie pod kątem istnienia przesłanek utraty wartości oraz poziomu rozpoznanej straty;
- **metoda portfelowa**, stosowana dla kredytów nieznaczących indywidualnie, dla których stwierdzono przesłankę indywidualnej utraty wartości. W odniesieniu do ekspozycji indywidualnie nieznaczących rozpoznania i pomiaru straty dokonuje się z wykorzystaniem portfelowych parametrów ryzyka, oszacowanych metodami statystycznymi. Jeśli w odniesieniu do pojedynczej ekspozycji kredytowej strata zostanie rozpoznana, tworzony jest na nią adekwatny odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości;



- **metoda grupowa (IBNR)**, stosowana dla kredytów, w odniesieniu do których nie zidentyfikowano przesłanek indywidualnej utraty wartości, ale stwierdzono możliwość wystąpienia poniesionych ale nierozpoznanych strat. Jeśli na poziomie indywidualnej ekspozycji strata nie zostanie rozpoznana, ekspozycja podlega zaszeregowaniu do portfela aktywów o podobnej charakterystyce ocenianego grupowo i obejmowana jest ustalonym dla danej grupy odpisem z tytułu zaistniałej niezareportowanej straty (odpisem IBNR).

Ekspozycje kredytowe, w odniesieniu do których na poziomie indywidualnym nie zidentyfikowano obiektywnych przesłanek utraty wartości lub pomimo ich wystąpienia nie rozpoznano straty, poddawane są ocenie pod kątem utraty wartości grupy ekspozycji o takiej samej charakterystyce.

Odpis z tytułu utraty wartości bilansowej ekspozycji kredytowej jest różnicą pomiędzy wartością bilansową ekspozycji, a wartością bieżącą oczekiwanych, przyszłych przepływów pieniężnych z tej ekspozycji:

- przy ustalaniu **odpisu metodą zindywidualizowaną** oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne szacuje się dla każdej ekspozycji kredytowej indywidualnie, z uwzględnieniem możliwych scenariuszy dotyczących realizacji umowy, ważonych prawdopodobieństwem ich realizacji,
- odpis z tytułu utraty wartości dla ekspozycji kredytowych **objętych metodą portfelową lub metodą grupową** równy jest różnicy pomiędzy wartością bilansową tych ekspozycji, a wartością bieżącą oczekiwanych, przyszłych przepływów pieniężnych (z wyłączeniem przyszłych strat kredytowych, które nie zostały poniesione).

Przyszłe przepływy pieniężne dotyczące grupy aktywów finansowych ocenianych łącznie pod kątem utraty wartości są szacowane na podstawie przepływów pieniężnych wynikających z umów oraz historycznych parametrów odzysków generowanych z aktywów o podobnych cechach ryzyka.

Historyczne parametry odzysków są korygowane na podstawie danych pochodzących z bieżących obserwacji, tak, aby uwzględnić oddziaływanie bieżących warunków oraz wyłączyć czynniki mające wpływ w okresie historycznym, które nie występują obecnie. Jeżeli w następnym okresie wysokość straty z tytułu utraty wartości zmniejszy się na skutek zdarzenia, które nastąpiło po wystąpieniu utraty wartości (np. poprawy oceny zdolności kredytowej dłużnika), wówczas uprzednio dokonany odpis z tytułu utraty wartości jest odwracany poprzez dokonanie odpowiedniej korekty salda odpisów aktualizujących. Kwota dokonanego odwrócenia wykazywana jest w rachunku zysków i strat.

Odpis IBNR ustalany jest z wykorzystaniem parametrów portfelowych. Parametry te szacowane są dla grup ekspozycji o tych samych charakterystykach ryzyka.

Kalkulacja bieżącej wartości oszacowanych przepływów pieniężnych dotyczących zabezpieczonego składnika aktywów finansowych uwzględnia przepływy pieniężne wynikające z przejęcia zabezpieczenia, pomniejszone o koszty przejęcia i sprzedaży.

Przyjęta metodologia szacowania odpisów z tytułu utraty wartości podlega rozwojowi wraz ze zwiększającymi się możliwościami pozyskiwania informacji wskazujących na utratę wartości z istniejących oraz wdrażanych aplikacji i systemów informatycznych. W konsekwencji, pozyskiwanie nowych danych może mieć wpływ na poziom odpisów z tytułu utraty wartości w przyszłości. Metodologia i założenia wykorzystywane przy szacowaniu poddawane są regularnym przeglądom w celu zmniejszenia różnic pomiędzy szacunkową a rzeczywistą wielkością strat.

## INFORMACJE FINANSOWE

Kredyty i pożyczki udzielone klientom	31.12.2016			31.12.2015		
	Wartość brutto	Odpisy z tytułu utraty wartości	Wartość netto	Wartość brutto	Odpisy z tytułu utraty wartości	Wartość netto
<b>Kredyty</b>	<b>189 736,2</b>	<b>(7 478,1)</b>	<b>182 258,1</b>	<b>183 176,5</b>	<b>(8 013,4)</b>	<b>175 163,1</b>
mieszkaniowe	108 321,5	(2 200,2)	106 121,3	103 005,8	(2 337,2)	100 668,6
gospodarcze	56 722,0	(3 807,1)	52 914,9	56 641,6	(4 106,9)	52 534,7
konsumpcyjne	24 692,7	(1 470,8)	23 221,9	23 529,1	(1 569,3)	21 959,8
<b>Dłużne papiery wartościowe</b>	<b>4 948,2</b>	<b>(77,5)</b>	<b>4 870,7</b>	<b>5 356,3</b>	<b>(71,7)</b>	<b>5 284,6</b>
dłużne papiery wartościowe (korporacyjne)	2 352,1	(69,3)	2 282,8	2 660,9	(69,0)	2 591,9
dłużne papiery wartościowe (komunalne)	2 596,1	(8,2)	2 587,9	2 695,4	(2,7)	2 692,7
<b>Transakcje z przyrzeczeniem sprzedaży</b>	<b>1 339,0</b>	<b>-</b>	<b>1 339,0</b>	<b>4 432,2</b>	<b>-</b>	<b>4 432,2</b>
<b>Należności z tytułu leasingu finansowego</b>	<b>12 585,8</b>	<b>(447,1)</b>	<b>12 138,7</b>	<b>5 735,9</b>	<b>(202,1)</b>	<b>5 533,8</b>
<b>Razem</b>	<b>208 609,2</b>	<b>(8 002,7)</b>	<b>200 606,5</b>	<b>198 700,9</b>	<b>(8 287,2)</b>	<b>190 413,7</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom według metod kalkulacji odpisów	31.12.2016			31.12.2015		
	Wartość brutto	Odpisy z tytułu utraty wartości	Wartość netto	Wartość brutto	Odpisy z tytułu utraty wartości	Wartość netto
metoda zindywidualizowana, w tym:	6 550,7	(2 608,3)	3 942,4	7 549,7	(2 895,8)	4 653,9
ze stwierdzoną utratą wartości	5 048,9	(2 593,9)	2 455,0	5 412,8	(2 882,4)	2 530,4
bez stwierdzonej utraty wartości	1 501,8	(14,4)	1 487,4	2 136,9	(13,4)	2 123,5
metoda portfelowa	7 183,0	(4 765,8)	2 417,2	7 688,1	(4 822,2)	2 865,9
ze stwierdzoną utratą wartości	7 171,2	(4 765,6)	2 405,6	7 688,1	(4 822,2)	2 865,9
bez stwierdzonej utraty wartości	11,8	(0,2)	11,6	-	-	-
metoda grupowa (IBNR)	194 875,5	(628,6)	194 246,9	183 463,1	(569,2)	182 893,9
<b>Razem</b>	<b>208 609,2</b>	<b>(8 002,7)</b>	<b>200 606,5</b>	<b>198 700,9</b>	<b>(8 287,2)</b>	<b>190 413,7</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom - ekspozycja Grupy Kapitałowej na ryzyko kredytowe	31.12.2016			31.12.2015		
	Wartość brutto	Odpisy z tytułu utraty wartości	Wartość netto	Wartość brutto	Odpisy z tytułu utraty wartości	Wartość netto
z rozpoznaną utratą wartości, w tym:	12 220,1	(7 359,5)	4 860,6	13 100,9	(7 704,6)	5 396,3
oceniane metodą zindywidualizowaną	5 048,9	(2 593,9)	2 455,0	5 412,8	(2 882,4)	2 530,4
bez rozpoznanej utraty wartości, w tym:	196 389,1	(643,2)	195 745,9	185 600,0	(582,6)	185 017,4
z rozpoznaną przesłanką indywidualną	1 452,0	(14,6)	1 437,4	2 043,1	(13,4)	2 029,7
nieprzeterminowane	1 199,1	(13,3)	1 185,8	1 605,4	(11,9)	1 593,5
przeterminowane	252,9	(1,3)	251,6	437,7	(1,5)	436,2
bez rozpoznanej przesłanki indywidualnej/IBNR	194 937,1	(628,6)	194 308,5	183 556,9	(569,2)	182 987,7
nieprzeterminowane	190 628,1	(436,1)	190 192,0	180 382,1	(357,2)	180 024,9
przeterminowane	4 309,0	(192,5)	4 116,5	3 174,8	(212,0)	2 962,8
<b>Razem</b>	<b>208 609,2</b>	<b>(8 002,7)</b>	<b>200 606,5</b>	<b>198 700,9</b>	<b>(8 287,2)</b>	<b>190 413,7</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom według segmentów klienta	31.12.2016	31.12.2015
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto, w tym:</b>	208 609,2	198 700,9
bankowości hipotecznej	101 389,1	96 060,7
korporacyjne	53 170,1	51 171,5
bankowości detalicznej i prywatnej	24 700,6	23 529,1
małych i średnich przedsiębiorstw	27 997,1	23 497,2
transakcje z przyrzeczeniem sprzedaży	1 339,0	4 432,2
pozostałe należności	13,3	10,2
Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek	(8 002,7)	(8 287,2)
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto</b>	<b>200 606,5</b>	<b>190 413,7</b>

Wskaźniki jakości kredytowej (w %)	31.12.2016	31.12.2015
Udział kredytów z rozpoznaną utratą wartości	5,9%	6,6%
Wskaźnik pokrycia kredytów z rozpoznaną utratą wartości*	65,5%	63,3%
Udział kredytów opóźnionych w spłacie powyżej 90 dni w stosunku do wartości brutto kredytów i pożyczek	4,4%	4,9%

\* Wskaźnik pokrycia kredytów z rozpoznaną utratą wartości jest liczony jako iloraz całości odpisu (zarówno dla kredytów i pożyczek udzielonych klientom z rozpoznaną utratą wartości, jak i IBNR) oraz wartości ekspozycji brutto kredytów i pożyczek udzielonych klientom z rozpoznaną utratą wartości.

Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek udzielonych klientom - uzgodnienie ruchu w 2016 roku	Wartość na początek okresu	Utworzenie w okresie	Rozwiązanie w okresie	Spisania aktywów i rozliczenia	Inne, w tym z tytułu objęcia kontrolą jednostek zależnych	Wartość na koniec okresu	Utworzenie netto wpływ na rachunek zysków i strat
kredyty mieszkaniowe	2 337,2	1 239,7	(893,9)	(487,6)	4,8	2 200,2	(345,8)
kredyty gospodarcze	4 106,9	2 271,0	(1 483,9)	(967,3)	(119,6)	3 807,1	(787,1)
kredyty konsumpcyjne	1 569,3	1 143,1	(798,2)	(397,3)	(46,1)	1 470,8	(344,9)
dłużne papiery wartościowe (korporacyjne)	69,0	0,2	-	-	0,1	69,3	(0,2)
dłużne papiery wartościowe (komunalne)	2,7	5,5	-	-	-	8,2	(5,5)
należności z tytułu leasingu finansowego	202,1	121,4	(101,3)	(14,5)	239,4	447,1	(20,1)
<b>Razem</b>	<b>8 287,2</b>	<b>4 780,9</b>	<b>(3 277,3)</b>	<b>(1 866,7)</b>	<b>78,6</b>	<b>8 002,7</b>	<b>(1 503,6)</b>

Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek udzielonych klientom - uzgodnienie ruchu w 2015 roku	Wartość na początek okresu	Utworzenie w okresie	Rozwiązanie w okresie	Spisania aktywów i rozliczenia	Inne, w tym z tytułu połączenia jednostek	Wartość na koniec okresu	Utworzenie netto wpływ na rachunek zysków i strat
kredyty mieszkaniowe	2 307,7	1 137,3	(846,1)	(368,8)	107,1	2 337,2	(291,2)
kredyty gospodarcze	4 111,3	2 601,0	(1 837,5)	(729,9)	(38,0)	4 106,9	(763,5)
kredyty konsumpcyjne	1 322,9	1 045,2	(707,2)	(396,3)	304,7	1 569,3	(338,0)
dłużne papiery wartościowe (korporacyjne)	92,9	2,7	(25,7)	-	(0,9)	69,0	23,0
dłużne papiery wartościowe (komunalne)	2,8	-	(0,1)	-	-	2,7	0,1
należności z tytułu leasingu finansowego	184,8	103,2	(77,6)	(8,3)	-	202,1	(25,6)
<b>Razem</b>	<b>8 022,4</b>	<b>4 889,4</b>	<b>(3 494,2)</b>	<b>(1 503,3)</b>	<b>372,9</b>	<b>8 287,2</b>	<b>(1 395,2)</b>

## REKLASYFIKACJA PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

W 2012 roku ze względu na zmianę intencji co do utrzymywania wybranego portfela nieskarbowych papierów wartościowych zakwalifikowanych przy początkowym ujęciu do kategorii dostępne do sprzedaży Grupa Kapitałowa dokonała ich przekwalifikowania do kategorii kredyty i pożyczki udzielone klientom. W wyniku reklasyfikacji portfela zmianie uległy zasady wyceny portfela tj. z wyceny do wartości godziwej na wycenę według zamortyzowanego kosztu.

Portfel reklasyfikowany w 2012 roku na dzień	31.12.2016		31.12.2015	
	wartość godziwa	wartość bilansowa	wartość godziwa	wartość bilansowa
Obligacje komunalne	622,7	628,0	741,7	747,7
Obligacje korporacyjne	8,2	8,2	591,4	537,7
<b>Razem</b>	<b>630,9</b>	<b>636,2</b>	<b>1 333,1</b>	<b>1 285,4</b>

Portfel reklasyfikowany w 2012 na dzień reklasyfikacji	wartość nominalna	wartość godziwa	wartość bilansowa
Obligacje komunalne	1 219,2	1 237,4	1 237,4
Obligacje korporacyjne	1 288,8	1 293,5	1 293,5
<b>Razem</b>	<b>2 508,0</b>	<b>2 530,9</b>	<b>2 530,9</b>

Zmiana wartości godziwej jaka zostałaby rozpoznana w rachunku zysków i strat i/lub w innych dochodach całkowitych gdyby nie dokonano przekwalifikowania wyniosłaby za okres od daty reklasyfikacji do dnia 31 grudnia 2016 roku (39) milionów PLN (31 grudnia 2015 roku (4,7) miliona PLN). Na dzień 31 grudnia 2016 roku średnia efektywna stopa procentowa dla portfela dłużnych papierów wartościowych wynosiła 3,30% (na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosiła 3,26%).

#### KALKULACJA SZACUNKÓW – ODPISY Z TYTUŁU UTRATY WARTOŚCI

Wpływ zwiększenia/zmniejszenia przepływów pieniężnych dla portfela kredytów i pożyczek Grupy Kapitałowej, w przypadku których utrata wartości została rozpoznana w oparciu o indywidualną analizę przyszłych przepływów pieniężnych z tytułu spłat i odzysków z zabezpieczeń, czyli ekspozycji objętych metodą zindywidualizowaną oraz wpływ zwiększenia/zmniejszenia wysokości parametrów portfelowych dla portfela kredytów i pożyczek Grupy Kapitałowej ocenianych metodą portfelową i grupową przedstawia poniższa tabela:

Szacunkowa zmiana utraty wartości kredytów i pożyczek na skutek:	31.12.2016		31.12.2015	
	scenariusz +10%	scenariusz -10%	scenariusz +10%	scenariusz -10%
zmiany wartości bieżącej szacowanych przepływów pieniężnych dla portfela kredytów i pożyczek Banku z rozpoznaną indywidualnie utratą wartości ocenianych metodą zindywidualizowaną	(196)	320	(204)	364
zmiany prawdopodobieństwa defaultu	49	(49)	60	(60)
zmiany stóp odzysku	(353)	353	(435)	435

#### UMOWY LEASINGU FINANSOWEGO

Grupa Kapitałowa prowadzi działalność leasingową poprzez spółki z Grupy Kapitałowej PKO Leasing SA.

Wartość kwot inwestycji leasingowych brutto oraz minimalnych opłat leasingowych należnych na dzień 31 grudnia 2016 roku	Inwestycja leasingowa brutto	Wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych	Niezrealizowane przychody
Należności leasingowe brutto:			
do 1 roku	5 120,5	4 651,1	469,4
od 1 roku do 5 lat	7 858,5	7 286,8	571,7
powyżej 5 lat	710,0	647,9	62,1
<b>Razem brutto</b>	<b>13 689,0</b>	<b>12 585,8</b>	<b>1 103,2</b>
Odpisy z tytułu utraty wartości	(447,1)	(447,1)	-
<b>Razem netto</b>	<b>13 241,9</b>	<b>12 138,7</b>	<b>1 103,2</b>



Wartość kwot inwestycji leasingowych brutto oraz minimalnych opłat leasingowych należnych na dzień 31 grudnia 2015 roku	Inwestycja leasingowa brutto	Wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych	Niezrealizowane przychody
Należności leasingowe brutto:			
do 1 roku	2 317,1	2 100,2	216,9
od 1 roku do 5 lat	3 483,8	3 204,2	279,6
powyżej 5 lat	477,4	431,5	45,9
Razem brutto	6 278,3	5 735,9	542,4
Odpisy z tytułu utraty wartości	(202,1)	(202,1)	-
<b>Razem netto</b>	<b>6 076,2</b>	<b>5 533,8</b>	<b>542,4</b>

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku brak jest niegwarantowanych wartości końcowych przypadających leasingodawcy.

## 26. INWESTYCYJNE PAPIERY WARTOŚCIOWE DOSTĘPNE DO SPRZEDAŻY

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Zasady rachunkowości

Szacunki i oceny

Informacje finansowe:

Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży

Inwestycyjne dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży- ekspozycja Grupy Kapitałowej na ryzyko kredytowe

Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży według terminów zapadalności (wg wartości bilansowej)

Odpisy z tytułu utraty wartości- uzgodnienie ruchu w 2016 roku i w 2015 roku

Istotna transakcja

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży są to dłużne i kapitałowe papiery wartościowe, które zostały wyznaczone jako dostępne do sprzedaży.

W momencie początkowego ujęcia aktywa te wyceniane są w wartości godziwej powiększonej o bezpośrednie koszty transakcji, a następnie wyceniane są do wartości godziwej, a skutki zmiany wartości godziwej (z wyjątkiem odpisów z tytułu utraty wartości) rozpoznawane są w innych dochodach całkowitych aż do momentu wyłączenia składnika aktywów ze sprawozdania z sytuacji finansowej, kiedy skumulowany zysk/strata ujmowane są w rachunku zysków i strat w pozycji wynik na inwestycyjnych papierach wartościowych. Odsetki naliczone z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej od aktywów dostępnych do sprzedaży rozpoznawane są w wyniku odsetkowym.

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości aktywów zakwalifikowanych do kategorii dostępnych do sprzedaży jest ujmowany w rachunku zysków i strat w pozycji wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw, co skutkuje koniecznością wyksięgowania z innych dochodów całkowitych skumulowanych strat z wyceny, odniesionych uprzednio do tej pozycji oraz ujęcia ich w rachunku zysków i strat.

Jeśli w następnym okresie wartość godziwa instrumentów dłużnych wzrośnie, a wzrost ten może być obiektywnie łączony ze zdarzeniem następującym po ujęciu straty z tytułu utraty wartości w rachunku zysków i strat, to kwotę odwracanego odpisu ujmuje się w rachunku zysków i strat.

Odpisów z tytułu utraty wartości instrumentów kapitałowych nie odwraca się poprzez rachunek zysków i strat.

### SZACUNKI I OCENY

#### ODPISY Z TYTUŁU UTRATY WARTOŚCI

Każdorazowo na koniec okresu sprawozdawczego Grupa Kapitałowa ocenia, czy istnieją obiektywne przesłanki utraty wartości składnika aktywów finansowych zakwalifikowanych do kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży. Jeżeli takie przesłanki istnieją, Grupa Kapitałowa ustala kwoty odpisów z tytułu utraty wartości.

Do obiektywnych przesłanek utraty wartości składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży Grupa Kapitałowa zalicza informacje o następujących zdarzeniach:

- 1) wystąpienie znaczących trudności finansowych emitenta,
- 2) niedotrzymanie postanowień umownych przez emitenta, np. niespłacenie odsetek lub kapitału albo zaleganie z ich spłatą,
- 3) przyznanie emitentowi, ze względów ekonomicznych lub prawnych związanych z jego trudnościami finansowymi, udogodnienia, które w innym przypadku nie zostałyby udzielone („forbearance”),
- 4) pogorszenie się w okresie utrzymywania zaangażowania sytuacji ekonomiczno-finansowej emitenta,
- 5) zaistnienie wysokiego prawdopodobieństwa upadłości lub restrukturyzacji emitenta,
- 6) wzrost, w okresie utrzymywania zaangażowania, ryzyka branży, w której działa emitent wyrażający się uznaniem branży przez Grupę Kapitałową za branżę podwyższonego ryzyka.

W pierwszej kolejności Grupa Kapitałowa ustala, czy nastąpiła utrata wartości aktywów na bazie analizy indywidualnej w odniesieniu do należności indywidualnie znaczących.

Jeżeli istnieją obiektywne przesłanki utraty wartości aktywów finansowych zakwalifikowanych do kategorii dłużnych nieskarbowych instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży, kwotę odpisu aktualizacyjnego stanowi różnica między wartością bilansową składnika aktywów a bieżącą wartością godziwą ustaloną jako wartość przyszłych przepływów pieniężnych zdyskontowanych za pomocą pierwotnej efektywnej stopy procentowej.

#### KOREKTY CVA I DVA

Wartość godziwą papierów dłużnych dostępnych do sprzedaży nienotowanych na aktywnym rynku wyznacza się stosując modele wyceny bazujące na zdyskontowanych przepływach pieniężnych możliwych do otrzymania z danego instrumentu finansowego. Przy wycenie nienotowanych papierów dłużnych dostępnych do sprzedaży przyjmowane są również założenia dotyczące ryzyka kredytowego kontrahenta, które wpływają na wycenę instrumentów. Ryzyko kredytowe dla papierów wartościowych, dla których brak jest dostępnej wiarygodnej ceny rynkowej jest uwzględnione w marży, której metodyka wyceny jest spójna z kalkulacją spreadów kredytowych do wyznaczania korekt CVA i DVA.

#### INFORMACJE FINANSOWE

Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	31.12.2016	31.12.2015
Dłużne papiery wartościowe brutto	36 419,6	27 661,8
obligacje skarbowe PLN	25 743,9	17 920,0
obligacje skarbowe walutowe	678,5	437,9
obligacje komunalne PLN	4 551,8	4 613,7
obligacje korporacyjne PLN	4 800,0	4 097,5
obligacje korporacyjne walutowe	645,4	592,7
Odpisy z tytułu utraty wartości	(277,2)	(56,9)
obligacje korporacyjne PLN	(209,4)	(23,0)
obligacje korporacyjne walutowe	(67,8)	(33,9)
<b>Razem dłużne papiery wartościowe netto</b>	<b>36 142,4</b>	<b>27 604,9</b>
Kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży brutto	284,6	567,4
niedopuszczone do publicznego obrotu	128,9	346,9
dopuszczone do publicznego obrotu	155,7	220,5
Odpisy z tytułu utraty wartości	(67,0)	(75,6)
<b>Razem kapitałowe papiery wartościowe netto</b>	<b>217,6</b>	<b>491,8</b>
Jednostki uczestnictwa w fundusze inwestycyjne oraz tytuły uczestnictwa w instytucji wspólnego inwestowania	315,6	212,8
<b>Razem inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży netto</b>	<b>36 675,6</b>	<b>28 309,5</b>

Inwestycyjne dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży - ekspozycja Grupy Kapitałowej na ryzyko kredytowe	Zaangażowanie	
	31.12.2016	31.12.2015
z rozpoznaną utratą wartości, metoda zindywidualizowana	1 296,8	397,4
bez rozpoznanej utraty wartości, nieprzeterminowane	35 122,8	27 264,4
z ratingiem zewnętrznym	30 034,7	21 726,0
z ratingiem wewnętrznym	5 088,1	5 538,4
<b>Razem brutto</b>	<b>36 419,6</b>	<b>27 661,8</b>
Odpisy z tytułu utraty wartości	(277,2)	(56,9)
<b>Razem netto</b>	<b>36 142,4</b>	<b>27 604,9</b>

Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży według terminów zapadalności (wg wartości bilansowej)	31.12.2016		31.12.2015	
	do 1 miesiąca	27,9	80,4	
powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	36,5	88,2		
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	1 869,4	591,7		
powyżej 1 roku do 5 lat	20 176,8	12 283,2		
powyżej 5 lat	14 031,8	14 561,4		
<b>Razem</b>	<b>36 142,4</b>	<b>27 604,9</b>		

Odpisy z tytułu utraty wartości - uzgodnienie ruchu w 2016 roku	Wartość na początek okresu	Utworzenie w okresie	Rozwiązanie w okresie	Spisania aktywów i rozliczenia	Inne	Wartość na koniec okresu	Utworzenie netto - wpływ na rachunek zysków i strat
Dłużne papiery wartościowe	56,9	52,0	-	-	168,3	277,2	(52,0)
Kapitałowe papiery wartościowe	75,6	-	-	(9,7)	1,1	67,0	-
<b>Razem</b>	<b>132,5</b>	<b>52,0</b>	<b>-</b>	<b>(9,7)</b>	<b>169,4</b>	<b>344,2</b>	<b>(52,0)</b>

Odpisy z tytułu utraty wartości - uzgodnienie ruchu w 2015 roku	Wartość na początek okresu	Utworzenie w okresie	Rozwiązanie w okresie	Spisania aktywów i rozliczenia	Inne	Wartość na koniec okresu	Utworzenie netto - wpływ na rachunek zysków i strat
Dłużne papiery wartościowe	-	56,7	-	-	0,2	56,9	(56,7)
Kapitałowe papiery wartościowe	129,4	4,7	(3,6)	(54,9)		75,6	(1,1)
<b>Razem</b>	<b>129,4</b>	<b>61,4</b>	<b>(3,6)</b>	<b>(54,9)</b>	<b>0,2</b>	<b>132,5</b>	<b>(57,8)</b>

## ISTOTNA TRANSAKCJA

W dniu 29 stycznia 2016 roku Zarząd PKO Banku Polskiego SA przyjął warunki udziału Grupy Kapitałowej w transakcji przejęcia Visa Europe Ltd. przez Visa Inc. przedstawione Grupie Kapitałowej przez Visa Europe Ltd. W dniu 16 czerwca 2016 roku nastąpiło potwierdzenie ostatecznych kwot należnych Grupie Kapitałowej. W dniu 21 czerwca 2016 roku Grupa Kapitałowa otrzymała od Visa Europe Ltd. informację o zakończeniu transakcji przejęcia Visa Europe Ltd. przez Visa Inc.

Ostateczny udział Grupy Kapitałowej w wyżej wymienionej transakcji obejmuje:

- kwotę 70,5 miliona EUR w gotówce, przekazaną na rachunek Grupy Kapitałowej w dniu 21 czerwca 2016 roku, (co stanowi równowartość 309,9 miliona PLN według kursu średniego NBP z dnia 21 czerwca 2016 roku),
- otrzymane uprzywilejowane akcje Visa Inc. serii C w liczbie 25 612, których wartość na dzień nabycia została oszacowana w wysokości 20,9 miliona USD (co stanowi równowartość 81 milionów PLN według kursu średniego NBP z dnia 21 czerwca 2016 roku),

- należność z tytułu udziału w odroczonej płatności gotówkowej w wysokości 0,5435987989% kwoty 1,12 miliarda EUR, tj. kwoty przypadającej na wszystkich uczestników transakcji, płatnej w 3 rocznicę transakcji, z zastrzeżeniem ewentualnych korekt w przypadku zaistnienia sytuacji opisanych w warunkach transakcji; wartość wyżej wymienionej należności na dzień 21 czerwca 2016 roku wynosi 6,1 miliona EUR (co stanowi równowartość 26,7 miliona PLN według kursu średniego NBP z dnia 21 czerwca 2016 roku).

Łączna wartość rozpoznana przez Grupę Kapitałową z tytułu rozliczenia wyżej wymienionej transakcji w rachunku zysków i strat (zysk przed opodatkowaniem) wyniosła 417,6 miliona PLN, w tym kwota rozliczona w innych całkowitych dochodach z tytułu wyceny akcji Visa Europe Ltd. wyniosła 336,7 miliona PLN.

Otrzymane uprzywilejowane akcje Visa Inc. serii C będą konwertowane na akcje zwykłe Visa Inc., przy czym warunki transakcji przewidują stopniowe konwertowanie akcji. Konwersja wszystkich akcji uprzywilejowanych ma nastąpić najpóźniej w 2028 roku. Obecny współczynnik konwersji wynosi 13,952 i może on ulegać zmniejszeniu w okresie do 2028 roku, co jest uzależnione od wystąpienia ewentualnych zobowiązań z tytułu postępowań sądowych dotyczących przejętej spółki Visa Europe Ltd.

Akcje uprzywilejowane Visa Inc. zostały zaklasyfikowane do portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży i wyceniane są według wartości godziwej w oparciu o cenę rynkową notowanych akcji zwykłych z uwzględnieniem dyskonta biorącego pod uwagę ograniczoną płynność akcji uprzywilejowanych oraz warunki zamiany akcji (korekty wynikające z postępowań sądowych).

Wartość godziwa wyżej wymienionych akcji według stanu na 31 grudnia 2016 roku została oszacowana w wysokości 22,1 miliona USD (co stanowi równowartość 92,4 miliona PLN według kursu średniego NBP z dnia 30 grudnia 2016 roku obowiązującego na koniec 2016 roku).

## 27. INWESTYCYJNE PAPIERY WARTOŚCIOWE UTRZYMYWANE DO TERMINU ZAPADALNOŚCI

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Aktywa finansowe utrzymywane do terminu zapadalności są to aktywa finansowe, niebędące instrumentami pochodnymi, o ustalonych lub możliwych do ustalenia płatnościach i terminie zapadalności, które nabyto z zamiarem utrzymywania i Grupa Kapitałowa jest w stanie utrzymać je do terminu zapadalności, inne niż: wyznaczone przez Grupę Kapitałową przy początkowym ujęciu jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat, wyznaczone przez Grupę jako dostępne do sprzedaży, spełniające definicję kredytów i pożyczek.

Aktywa te wyceniane są według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej i z uwzględnieniem utraty wartości.

### INFORMACJE FINANSOWE

Inwestycyjne papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności według wartości bilansowej brutto	31.12.2016	31.12.2015
Dłużne papiery wartościowe		
obligacje skarbowe w PLN	198,8	37,4
obligacje skarbowe walutowe	266,8	172,9
<b>Razem</b>	<b>465,6</b>	<b>210,3</b>

Dłużne papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności na dzień 31 grudnia 2016 roku i 31 grudnia 2015 roku są to obligacje skarbowe nieprzeteterminowane z ratingiem zewnętrznym i bez rozpoznanej utraty wartości.

Dłużne papiery wartościowe w portfelu utrzymywanym do terminu zapadalności według terminów zapadalności	31.12.2016	31.12.2015
do 1 miesiąca	3,2	23,1
powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	4,9	61,2
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	89,4	101,0
powyżej 1 roku do 5 lat	342,1	11,5
powyżej 5 lat	26,0	13,5
<b>Razem</b>	<b>465,6</b>	<b>210,3</b>

## 28. AKTYWA TRWAŁE PRZEZNACZONE DO SPRZEDAŻY

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Jako przeznaczone do sprzedaży klasyfikowane są jedynie aktywa dostępne do natychmiastowej sprzedaży w bieżącym stanie, których sprzedaż jest wysoce prawdopodobna, tzn. zdecydowano o wypełnieniu planu sprzedaży danego składnika aktywów, rozpoczęto aktywny program znalezienia nabywcy i zakończenia planu zbycia. Ponadto, taki składnik aktywów jest oferowany do sprzedaży po cenie, która jest racjonalna w odniesieniu do jego bieżącej wartości godziwej i oczekuje się, że sprzedaż zostanie ujęta jako sprzedaż zakończona w czasie jednego roku od dnia zaklasyfikowania składnika aktywów do tej kategorii.

Aktywa te ujmowane są w kwocie niższej z dwóch: wartości bilansowej lub wartości godziwej pomniejszonej o koszty zbycia tych aktywów. Odpisy aktualizujące wartość aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży ujmowane są w rachunku zysków i strat za okres, w którym dokonano tych odpisów. W stosunku do aktywów zaklasyfikowanych do tej kategorii nie nalicza się amortyzacji.

Gdy kryteria klasyfikacji do tej grupy nie są dłużej spełnione, Grupa Kapitałowa dokonuje ich reklasyfikacji z aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży do odpowiedniej kategorii aktywów. Aktywa wycofane z aktywów przeznaczonych do sprzedaży wycenia się w niższej z dwóch wartości: 1) wartości bilansowej sprzed momentu zaklasyfikowania do aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży, pomniejszonej o amortyzację, która zostałaby ujęta, gdyby składnik aktywów (lub grupa do zbycia) nie został zakwalifikowany jako przeznaczony do sprzedaży, 2) wartości odzyskiwalnej na dzień podjęcia decyzji o zaniechaniu sprzedaży.

### INFORMACJE FINANSOWE

Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży	31.12.2016	31.12.2015
Grunty i budynki	14,3	217,4
Inne	0,1	2,6
<b>Razem</b>	<b>14,4</b>	<b>220,0</b>

## 29. ZAPASY

Zapasy	31.12.2016	31.12.2015
Towary	190,2	150,4
Wyroby gotowe	28,5	63,9
Inwestycje budowlane do sprzedaży	54,6	201,4
Materiały	11,4	22,4
Odpisy aktualizujące wartość zapasów	(24,8)	(37,2)
<b>Razem</b>	<b>259,9</b>	<b>400,9</b>

## 30. WARTOŚCI NIEMATERIALNE I RZECZOWE AKTYWA TRWAŁE

Zasady rachunkowości  
Szacunki i oceny  
Informacje finansowe:  
Wartości niematerialne  
Wartość firmy  
Rzeczowe aktywa trwałe  
Leasing operacyjny - leasingodawca  
Kalkulacja szacunków

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

#### WARTOŚCI NIEMATERIALNE

**OPROGRAMOWANIE** - Nabyte licencje na oprogramowanie komputerowe są ujmowane w wysokości poniesionych kosztów nabycia i przygotowania do użytkowania, z uwzględnieniem umorzeń i odpisów z tytułu utraty wartości. Późniejsze nakłady związane z utrzymywaniem oprogramowania komputerowego są wykazywane jako koszty w momencie ich poniesienia.

**WARTOŚĆ FIRMY** - Wartość firmy została ujęta w kwocie nadwyżki przekazanej zapłaty nad wartością możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przejętych zobowiązań wycenionych według wartości godziwej na dzień nabycia. Jest wykazywana według wartości początkowej, pomniejszonej o wszelkie skumulowane odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości. Po początkowym ujęciu, wartość firmy jest wykazywana według wartości początkowej, pomniejszonej o wszelkie skumulowane odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości. Wartość firmy na nabyciu spółek zależnych jest wykazywana w wartościach niematerialnych, a wartość firmy na nabyciu spółek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach jest wykazywana w pozycji „Inwestycje w jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia”. Test na utratę wartości przeprowadza się co najmniej na koniec każdego roku. Utrata wartości ustalana jest poprzez oszacowanie odzyskiwalnej wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne, którego dotyczy dana część wartości firmy. W przypadku, gdy odzyskiwalna wartość ośrodka wypracowującego środki pieniężne jest niższa niż wartość bilansowa, tworzony jest odpis z tytułu utraty wartości.

**RELACJE Z KLIENTAMI ORAZ VALUE IN FORCE** - W wyniku rozliczenia transakcji zgodnie z MSSF 3, zidentyfikowane zostały dwa składniki wartości niematerialnych, które zostały ujęte odrębnie od wartości firmy, tj. relacje z klientami oraz value in force, stanowiące wartość obecną przyszłych zysków z zawartych umów ubezpieczenia. Powyższe składniki wartości niematerialnych podlegają amortyzacji metodą degresywną opartą o tempo konsumowania korzyści ekonomicznych wynikających z ich użytkowania.

**POZOSTAŁE WARTOŚCI NIEMATERIALNE** - Pozostałe wartości niematerialne nabywane przez Grupę Kapitałową, wykazuje się w cenie nabycia lub koszcie wytworzenia pomniejszonym o umorzenie i łączną kwotę odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości.

**KOSZTY PRAC ROZWOJOWYCH** - Koszty zakończonych prac rozwojowych zalicza się do wartości niematerialnych, w związku z uzyskaniem korzyści ekonomicznych oraz spełnieniem określonych warunków, tj. jeżeli istnieje możliwość i zamiar ukończenia oraz użytkowania wytwarzanego składnika, dostępne są stosowne środki techniczne i finansowe służące ukończeniu prac i użytkowania wytwarzanego składnika oraz istnieje możliwość wiarygodnego ustalenia wysokości nakładów poniesionych w czasie prac rozwojowych, które można przyporządkować wytworzeniu składników wartości niematerialnych.

#### RZECZOWE AKTYWA TRWAŁE

**RZECZOWE AKTYWA TRWAŁE** - Wyceniane są według cen nabycia lub kosztów wytworzenia, po pomniejszeniu o odpisy umorzeniowe oraz odpisy z tytułu trwałej utraty ich wartości.

**NIERUCHOMOŚCI INWESTYCYJNE** - Wycenia się według zasad stosowanych do rzeczowych aktywów trwałych.

**NAKLADY** - Wartość bilansową rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych powiększa się o dodatkowe nakłady poniesione w okresie ich użytkowania.

## ODPISY AMORTYZACYJNE

Amortyzacja naliczana jest od wszystkich aktywów trwałych, których wartość ulega obniżeniu na skutek używania lub upływu czasu metodą liniową przez szacowany okres użytkowania danego aktywa. Co najmniej raz w roku weryfikowana jest przyjęta metoda amortyzacji oraz okresy użytkowania.

Rozpoczęcie amortyzacji rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych oraz nieruchomości inwestycyjnych następuje od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym ten środek przyjęto do używania, a jej zakończenie nie później niż z chwilą:

- 1) zrównania wartości odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych z wartością początkową danego składnika aktywów, lub
- 2) przeznaczenia go do likwidacji, lub
- 3) sprzedaży, lub
- 4) stwierdzenia jego niedoboru, lub
- 5) ustalenia w wyniku weryfikacji, że przewidywana wartość końcowa składnika aktywa przewyższa jego wartość bilansową (netto) z uwzględnieniem przewidywanej przy likwidacji wartości końcowej składnika aktywów (wartości „rezydualnej”), tj. kwoty netto, którą Grupa Kapitałowa spodziewa się uzyskać na zakończenie okresu użytkowania, po odliczeniu oczekiwanych kosztów zbycia w przypadku, gdy wartość bieżąca przewidywanej przy likwidacji wartości końcowej będzie nie niższa niż 15% ceny nabycia lub kosztu wytworzenia tego składnika aktywów oraz pod warunkiem, że wartość końcowa będzie wyższa od kwoty 10 000 PLN.

Dla niefinansowych aktywów trwałych przyjmuje się, że wartość końcowa wynosi zero, chyba że istnieje zobowiązanie strony trzeciej do ich odkupienia lub, gdy istnieje i będzie istniał pod koniec używania składnika aktywny rynek i można określić jego wartość na tym rynku.

Koszty związane z nabyciem lub wytworzeniem budynków dzieli się na istotne części składowe tego budynku (komponenty) w przypadku, gdy części składowe posiadają różne okresy użytkowania lub gdy każda z nich dostarcza Grupie Kapitałowej korzyści w inny sposób. Każda część składowa tego budynku amortyzowana jest odrębnie. Nie amortyzuje się wartości niematerialnych o nieokreślonym okresie użytkowania, które podlegają corocznemu testowi na utratę wartości.

## ODPISY AKTUALIZUJĄCE Z TYTUŁU UTRATY WARTOŚCI NIEFINANSOWYCH AKTYWÓW TRWAŁYCH

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości jest ujmowany, jeżeli wartość księgowa aktywa lub jego ośrodka wypracowującego środki pieniężne przekracza wartość odzyskiwalną. Odpis aktualizacyjny z tytułu utraty wartości jest ujmowany w rachunku zysków i strat.

Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości w przypadku ośrodków wypracowujących środki pieniężne w pierwszej kolejności redukują wartość firmy przypadającą na te ośrodki wypracowujące środki pieniężne (grupę ośrodków), a następnie redukują proporcjonalnie wartość księgową innych aktywów w ośrodku (grupie ośrodków).

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości w odniesieniu do wartości firmy nie podlega odwróceniu. W przypadku innych aktywów, odpis ten podlega odwróceniu, jeżeli nastąpiła zmiana w szacunkach służących do określenia wartości możliwej do odzyskania. Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości może być odwrócony tylko do poziomu, przy którym wartość księgowa aktywa nie przekracza wartości księgowej, która pomniejszona o kwotę amortyzacji, zostałaby wyznaczona, jeżeli nie zostałyby ujęte odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości.

W przypadku, gdy istnieją przesłanki, że nastąpiła utrata wartości majątku wspólnego, czyli aktywów, które nie wypracowują wpływów pieniężnych niezależnie od innych aktywów lub zespołów aktywów oraz nie można ustalić wartości odzyskiwalnej pojedynczego składnika aktywów zaliczanego do majątku wspólnego, Grupa Kapitałowa ustala wartość odzyskiwalną na poziomie ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego dany składnik należy.

## LEASING OPERACYJNY - LEASINGODAWCA

Początkowe koszty bezpośrednie poniesione w toku negocjowania umów leasingu operacyjnego dodaje się do wartości bilansowej środka stanowiącego przedmiot leasingu i ujmuje przez okres trwania leasingu na tej samej podstawie, co przychody z tytułu wynajmu. Warunkowe opłaty leasingowe są ujmowane jako przychód w okresie, w którym stają się należne. Opłaty leasingowe należne z tytułu umów leasingu operacyjnego ujmowane są jako przychody w rachunku zysków i strat metodą liniową przez okres trwania leasingu. Przeciętny okres trwania umowy wynosi z reguły do 36 miesięcy. Leasingobiorca ponosi koszty serwisu oraz ubezpieczeń.

## SZACUNKI I OCENY

### OKRESY UŻYTKOWANIA RZECZOWYCH AKTYWÓW TRWAŁYCH I WARTOŚCI NIEMATERIALNYCH ORAZ NIERUCHOMOŚCI INWESTYCYJNYCH

Przy szacowaniu długości okresu użytkowania poszczególnych rodzajów rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych oraz nieruchomości inwestycyjnych uwzględniane są następujące czynniki:

- 1) oczekiwane zużycie fizyczne szacowane w oparciu o dotychczasowe przeciętne okresy użytkowania, odzwierciedlające tempo zużycia fizycznego, intensywność wykorzystania, itp.,
- 2) utrata przydatności z przyczyn technologicznych lub rynkowych,
- 3) prawne i inne ograniczenia dotyczące wykorzystania składnika aktywów,
- 4) oczekiwane wykorzystanie składnika aktywów oceniane na podstawie oczekiwanej zdolności produkcyjnej lub wielkości produkcji,
- 5) inne okoliczności mające wpływ na okres użytkowania tego rodzaju aktywów.

W przypadku, gdy okres korzystania ze składnika aktywów wynika z tytułów umownych, okres użytkowania odpowiada okresowi wynikającemu z tych tytułów umownych. W sytuacji, gdy szacowany okres użytkowania jest krótszy niż okres wynikający z tytułów umownych, przyjmuje się szacowany okres użytkowania.

Co najmniej raz w roku weryfikowana jest przyjęta metoda amortyzacji oraz okresy użytkowania środków trwałych, nieruchomości inwestycyjnych oraz wartości niematerialnych.

Okresy amortyzacyjne dla powyższych grup stosowane w Grupie Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA.

Środki trwałe	Okresy
Budynki, lokale, spółdzielcze prawa do lokalu (w tym nieruchomości inwestycyjne)	od 10 do 75 lat
Ulepszenia w obcych środkach trwałych (budynkach, lokalach)	od 1 do 20 lat (lub okres najmu, jeśli jest krótszy)
Maszyny, urządzenia techniczne, narzędzia i przyrządy	od 2 do 15 lat
Zespoły komputerowe	od 2 do 11 lat
Środki transportu	od 3 do 8 lat
Wartości niematerialne	Okresy
Oprogramowanie	od 2 do 20 lat
Pozostałe wartości niematerialne	od 1 do 20 lat

### ODPISY Z TYTUŁU UTRATY WARTOŚCI

Każdorazowo na koniec okresu sprawozdawczego Grupa Kapitałowa ocenia istnienie przesłanek, które wskazują, czy nastąpiła utrata wartości któregoś ze składników niefinansowych aktywów trwałych (lub ośrodków wypracowujących środki pieniężne). W momencie rozpoznania takich przesłanek oraz corocznie w przypadku wartości niematerialnych niepodlegających amortyzacji i wartości firmy dokonuje się oszacowania wartości odzyskiwalnej, stanowiącej wyższą z dwóch kwot: wartość godziwą pomniejszoną o koszty sprzedaży lub wartość użytkową składnika aktywów trwałych (lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne), a w przypadku gdy wartość bilansowa składnika aktywów przewyższa jego wartość odzyskiwalną, Grupa Kapitałowa ujmuje w rachunku zysków i strat odpis z tytułu utraty wartości. Oszacowanie powyższych wartości wymaga przyjęcia założeń dotyczących m.in. przyszłych prognozowanych przepływów pieniężnych, które Grupa Kapitałowa może uzyskać z tytułu dalszego użytkowania lub sprzedaży danego składnika aktywów trwałych (lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne). Przyjęcie odmiennych założeń dotyczących wyceny przyszłych przepływów pieniężnych może mieć wpływ na wartość bilansową niektórych składników aktywów trwałych.



## INFORMACJE FINANSOWE

### WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku	Oprogramowanie	Wartość firmy	Przyszłe zyski z zawartych umów ubezpieczeniowych	Relacje z klientami	Inne, w tym nakłady	Ogółem
<b>Wartość bilansowa brutto na początek okresu</b>	4 068,2	1 368,4	140,6	86,5	321,0	5 984,7
Nabycie	13,9	-	-	-	468,9	482,8
Transfery z nakładów	326,6	-	-	-	(326,6)	-
Likwidacja i sprzedaż	(8,9)	-	-	-	(1,6)	(10,5)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	59,9	57,4	-	64,0	(15,5)	165,8
<b>Wartość bilansowa brutto na koniec okresu</b>	<b>4 459,7</b>	<b>1 425,8</b>	<b>140,6</b>	<b>150,5</b>	<b>446,2</b>	<b>6 622,8</b>
<b>Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu</b>	(2 379,8)	-	(41,4)	(38,3)	(62,9)	(2 522,4)
Amortyzacja okresu	(429,1)	-	(18,0)	(13,9)	(8,5)	(469,5)
Likwidacja i sprzedaż	0,5	-	-	-	-	0,5
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	(23,2)	-	-	-	9,3	(13,9)
<b>Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu</b>	<b>(2 831,6)</b>	<b>-</b>	<b>(59,4)</b>	<b>(52,2)</b>	<b>(62,1)</b>	<b>(3 005,3)</b>
<b>Odpisy aktualizujące na początek okresu</b>	(15,5)	(169,7)	-	-	(6,1)	(191,3)
Utworzenie w okresie	-	(4,1)	-	-	-	(4,1)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	(0,4)	-	-	-	0,5	0,1
<b>Odpisy aktualizujące na koniec okresu</b>	<b>(15,9)</b>	<b>(173,8)</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>(5,6)</b>	<b>(195,3)</b>
<b>Wartość bilansowa netto na początek okresu</b>	1 672,9	1 198,7	99,2	48,2	252,0	3 271,0
<b>Wartość bilansowa netto na koniec okresu</b>	<b>1 612,2</b>	<b>1 252,0</b>	<b>81,2</b>	<b>98,3</b>	<b>378,5</b>	<b>3 422,2</b>

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2015 roku	Oprogramowanie	Wartość firmy	Przyszłe zyski z zawartych umów ubezpieczeniowych	Relacje z klientami	Inne, w tym nakłady	Ogółem
<b>Wartość bilansowa brutto na początek okresu</b>	3 700,0	1 312,0	140,6	86,5	429,4	5 668,5
Nabycie	28,9	-	-	-	351,2	380,1
Transfery z nakładów	354,6	-	-	-	(354,6)	-
Likwidacja i sprzedaż	-	-	-	-	(55,2)	(55,2)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	(15,3)	56,4	-	-	(49,8)	(8,7)
<b>Wartość bilansowa brutto na koniec okresu</b>	<b>4 068,2</b>	<b>1 368,4</b>	<b>140,6</b>	<b>86,5</b>	<b>321,0</b>	<b>5 984,7</b>
<b>Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu</b>	(1 972,7)	-	(18,3)	(19,2)	(138,9)	(2 149,1)
Amortyzacja okresu	(417,9)	-	(22,4)	(19,1)	(8,3)	(467,7)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	10,8	-	(0,7)	-	84,3	94,4
<b>Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu</b>	<b>(2 379,8)</b>	<b>-</b>	<b>(41,4)</b>	<b>(38,3)</b>	<b>(62,9)</b>	<b>(2 522,4)</b>
<b>Odpisy aktualizujące na początek okresu</b>	(15,4)	(118,2)	-	-	(6,1)	(139,7)
Utworzenie w okresie	(0,2)	-	-	-	-	(0,2)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	0,1	(51,5)	-	-	-	(51,4)
<b>Odpisy aktualizujące na koniec okresu</b>	<b>(15,5)</b>	<b>(169,7)</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>(6,1)</b>	<b>(191,3)</b>
<b>Wartość bilansowa netto na początek okresu</b>	1 711,9	1 193,8	122,3	67,3	284,4	3 379,7
<b>Wartość bilansowa netto na koniec okresu</b>	<b>1 672,9</b>	<b>1 198,7</b>	<b>99,2</b>	<b>48,2</b>	<b>252,0</b>	<b>3 271,0</b>

Istotną wartością niematerialną z punktu widzenia Grupy Kapitałowej Banku są nakłady poniesione na Zintegrowany System Informatyczny (ZSI). Łączna wartość nakładów poniesionych na ZSI w latach 2006–2016 wyniosła 1 079 milionów PLN. Wartość bilansowa netto Zintegrowanego Systemu Informatycznego (ZSI) na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosiła 679,1 miliona PLN (na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosiła 717,4 miliona PLN). Przewidywany okres eksploatacji systemu został określony na 17 lat. Na dzień 31 grudnia 2016 pozostały okres użytkowania wynosi 7 lat.

### WARTOŚĆ FIRMY

Wartość firmy netto	31.12.2016	31.12.2015
Spółki Nordea Polska	985,2	985,2
Raiffeisen Leasing Polska SA i jej spółki zależne	57,4	-
PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA	149,6	149,6
PKO BP BANKOWY PTE SA	51,2	51,2
Qualia 2 spółka z o.o. - Nowy Wilanów Sp.k.	0,8	4,9
Aktywa przejęte od spółki CFP Sp. z o.o.	7,8	7,8
<b>Razem</b>	<b>1 252,0</b>	<b>1 198,7</b>

Na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa Kapitałowa przeprowadziła obowiązkowe testy na utratę wartości firmy powstałej z nabycia Nordea Bank Polska SA, zgodnie z modelem opracowanym na podstawie wytycznych zawartych w MSR 36. Test na utratę wartości przeprowadza się poprzez porównanie wartości bilansowej ośrodków wypracowujących środki pieniężne („CGU”) z ich wartością odzyskiwalną. Wyróżniono dwa CGU, do którego przypisano wartość firmy powstałą z nabycia Nordea Bank Polska SA – detaliczny i korporacyjny. Wartość odzyskiwalna szacowana jest na podstawie wartości użytkowej CGU. Wartość użytkowa to bieżąca, szacunkowa wartość przyszłych przepływów pieniężnych za okres 10 lat z uwzględnieniem wartości rezydualnej CGU. Wartość rezydualna CGU została skalkulowana poprzez ekstrapolację projekcji przepływów pieniężnych poza okres prognozy, przy zastosowaniu stopy wzrostu przyjętej na poziomie 1,5%. Prognozy przepływów pieniężnych opierają się na założeniach zawartych w planie finansowym dla Grupy Kapitałowej na 2017 rok. Do dyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych zastosowano stopę dyskonta w wysokości 8,4%, uwzględniającą stopę wolną od ryzyka oraz premię za ryzyko. Test na utratę wartości przeprowadzony na dzień 31 grudnia 2016 roku wykazał nadwyżkę wartości odzyskiwalnej nad wartością bilansową poszczególnych CGU i w związku z tym nie stwierdzono utraty wartości CGU.

Pozostała wartość firmy powstała z tytułu nabycia spółek Nordea Polska dotyczy nabycia spółki „Nordea Polska Towarzystwo Ubezpieczeń” SA (obecnie PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA) oraz spółki Nordea Finance Polska SA. Wartość ta została przypisana do segmentu korporacyjnego i inwestycyjnego – ośrodkiem wypracowującym środki pieniężne są odpowiednio: cała spółka PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA oraz cała spółka PKO Leasing SA (jako jednostka bezpośrednio nadrzędna, która w ramach połączenia przejęła aktywa spółki Nordea Finance Polska SA).

Test na utratę wartości spółki PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA został opracowany w oparciu o wartość bieżącą oczekiwanych przyszłych przepływów dla PKO Banku Polskiego SA z uwzględnieniem wartości rezydualnej. Przyszłe przepływy pieniężne oszacowano na podstawie przygotowanej przez Spółkę 10-letniej prognozy finansowej.

Test na utratę wartości spółki PKO Leasing SA został przeprowadzony w oparciu o wartość bieżącą oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych za 5 lat, opracowanych na podstawie projekcji finansowych Spółki.

Test na utratę wartości firmy powstałej z nabycia spółki PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA został przeprowadzony w oparciu o wartość bieżącą oczekiwanych przyszłych przepływów dla PKO Banku Polskiego SA, przygotowanych przez kierownictwo Spółki na podstawie 3-letniej prognozy finansowej. Test uwzględnia 2 warianty przepływów finansowych: samą dywidendę oraz dywidendę i opłatę dystrybucyjną za sprzedaż jednostek uczestnictwa funduszy PKO Towarzystwa Funduszy Inwestycyjnych SA w sieci PKO Banku Polskiego SA, przy czym w obu przypadkach uwzględniona jest wartość rezydualna.

Test na utratę wartości firmy spółki PKO BP BANKOWY PTE SA został przeprowadzony z wykorzystaniem metody *embedded value*, według której ustalono wartość użytkową akcji Spółki. Kluczowymi parametrami determinującymi wartość firmy na dzień 31 grudnia 2016 roku były założenia związane z uchwaloną przez Sejm w dniu 16 listopada 2016 roku ustawą o zmianie ustawy o emeryturach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, która wprowadza obniżenie powszechnego minimalnego wieku emerytalnego, ustalając prawo do przejścia na emeryturę w wieku 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Ustawa wejdzie w życie z dniem 1 października 2017 roku.

W wyżej opisanych testach na utratę wartości dotyczących spółek zależnych PKO Banku Polskiego SA do dyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych zastosowano stopę dyskonta w wysokości 9,13%, uwzględniającą stopę wolną od ryzyka równą rentowności 10-letnich obligacji skarbowych z dnia na jaki wykonywana jest wycena oraz premię za ryzyko rynkowe i współczynnik ryzyka ustalone dla przedsięwzięć w PKO Banku Polskim SA.

Test na utratę wartości firmy związanej z aktywami przejętymi od spółki Centrum Finansowe Puławska Sp. z o.o. został przeprowadzony w oparciu o wycenę wartości godziwej przejętej nieruchomości jako ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego wartość firmy została przypisana.

Wyżej wymienione testy nie wykazały konieczności utworzenia odpisów.

Jednocześnie w 2016 roku, konsekwentnie jak w latach ubiegłych, rozpoznano odpis z tytułu utraty wartości firmy powstałej w wyniku nabycia udziałów spółki Qualia 2 spółką z ograniczoną odpowiedzialnością – Nowy Wilanów Sp. k. w wysokości 4,1 miliona PLN, tj. proporcjonalnie do zbytej części ośrodków wypracowujących środki pieniężne, do których wartość firmy została przypisana.

W 2015 roku w wyniku transakcji przejścia SKOK „Wesoła” Grupa Kapitałowa rozpoznała wartość firmy i odpis z tytułu utraty wartości w wysokości 451 tysięcy PLN.

## RZECZOWE AKTYWA TRWAŁE

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku	Grunty i budynki	Maszyny i urządzenia	Środki trwałe w budowie	Inne	Ogółem
<b>Wartość brutto rzeczowych aktywów trwałych na początek okresu</b>	2 712,6	1 849,8	264,7	906,4	5 733,5
Nabycie	2,2	22,2	213,7	96,5	334,6
Transfery z nakładów	122,5	193,2	(369,3)	53,6	-
Likwidacja i sprzedaż	(93,8)	(474,5)	-	(59,1)	(627,4)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	208,8	19,8	(2,7)	184,1	410,0
<b>Wartość brutto rzeczowych aktywów trwałych na koniec okresu</b>	<b>2 952,3</b>	<b>1 610,5</b>	<b>106,4</b>	<b>1 181,5</b>	<b>5 850,7</b>
<b>Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu</b>	(1 005,8)	(1 419,8)	-	(468,7)	(2 894,3)
Amortyzacja okresu	(100,2)	(157,6)	-	(73,4)	(331,2)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	68,9	455,4	-	2,5	526,8
<b>Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu</b>	<b>(1 037,1)</b>	<b>(1 122,0)</b>	<b>-</b>	<b>(539,6)</b>	<b>(2 698,7)</b>
<b>Odpisy aktualizujące na początek okresu</b>	(33,3)	(2,6)	(4,0)	(17,1)	(57,0)
Utworzenie w okresie	(12,3)	-	-	(0,3)	(12,6)
Rozwiązania w okresie	16,0	2,1	-	4,4	22,5
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	(21,3)	-	0,2	1,9	(19,2)
<b>Odpisy aktualizujące na koniec okresu</b>	<b>(50,9)</b>	<b>(0,5)</b>	<b>(3,8)</b>	<b>(11,1)</b>	<b>(66,3)</b>
<b>Wartość bilansowa netto na początek okresu</b>	1 673,5	427,4	260,7	420,6	2 782,2
<b>Wartość bilansowa netto na koniec okresu</b>	<b>1 864,3</b>	<b>488,0</b>	<b>102,6</b>	<b>630,8</b>	<b>3 085,7</b>

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2015 roku	Grunty i budynki	Maszyny i urządzenia	Środki trwałe w budowie	Inne	Ogółem
<b>Wartość brutto rzeczowych aktywów trwałych na początek okresu</b>	2 574,3	2 042,4	171,0	824,9	5 612,6
Nabycie	30,7	17,7	337,3	107,4	493,1
Transfery z nakładów	77,9	116,4	(246,8)	52,5	-
likwidacja i sprzedaż	(91,6)	(240,4)	(0,5)	(32,4)	(364,9)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	121,3	(86,3)	3,7	(46,0)	(7,3)
<b>Wartość brutto rzeczowych aktywów trwałych na koniec okresu</b>	<b>2 712,6</b>	<b>1 849,8</b>	<b>264,7</b>	<b>906,4</b>	<b>5 733,5</b>
<b>Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu</b>	(967,0)	(1 542,5)	-	(439,5)	(2 949,0)
Amortyzacja okresu	(99,1)	(175,6)	-	(76,2)	(350,9)
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	60,3	298,3	-	47,0	405,6
<b>Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu</b>	<b>(1 005,8)</b>	<b>(1 419,8)</b>	<b>-</b>	<b>(468,7)</b>	<b>(2 894,3)</b>
<b>Odpisy aktualizujące na początek okresu</b>	(4,5)	(0,1)	(5,5)	-	(10,1)
Utworzenie w okresie	(46,0)	(3,2)	-	(4,1)	(53,3)
Rozwiązania w okresie	34,3	0,8	-	0,3	35,4
Inne, w tym objęcie kontrolą jednostek zależnych	(17,1)	(0,1)	1,5	(13,3)	(29,0)
<b>Odpisy aktualizujące na koniec okresu</b>	<b>(33,3)</b>	<b>(2,6)</b>	<b>(4,0)</b>	<b>(17,1)</b>	<b>(57,0)</b>
<b>Wartość bilansowa netto na początek okresu</b>	1 602,8	499,8	165,5	385,4	2 653,5
<b>Wartość bilansowa netto na koniec okresu</b>	<b>1 673,5</b>	<b>427,4</b>	<b>260,7</b>	<b>420,6</b>	<b>2 782,2</b>

	31.12.2016	31.12.2015
Otrzymane odszkodowania od stron trzecich z tytułu utraty wartości lub utraty rzeczowych aktywów trwałych	27,0	18,9
Wartość pozabilansowa maszyn i urządzeń użytkowanych na mocy umów leasingu operacyjnego oraz umów dzierżawy z opcją zakupu	77,1	74,9
Nakłady inwestycyjne związane z nabyciem środków trwałych i wartości niematerialnych	819,1	787,3

#### LEASING OPERACYJNY - LEASINGODAWCA

Łączna kwota przyszłych opłat leasingowych z tytułu nieodwołalnego leasingu operacyjnego	31.12.2016	31.12.2015
Dla okresu:		
do 1 roku	50,1	43,3
od 1 roku do 5 lat	106,2	16,4
powyżej 5 lat	9,7	4,9
<b>Razem</b>	<b>166,0</b>	<b>64,6</b>

Dla umów leasingu operacyjnego, gdzie Grupa Kapitałowa jest leasingodawcą, przeciętny okres trwania umowy wynosi z reguły do 36 miesięcy. Leasingobiorca ponosi koszty serwisu oraz ubezpieczeń.

Na dzień sporządzenia sprawozdania aktywa oddane w leasing na podstawie leasingu operacyjnego przedstawiają się następująco:

Za rok zakończony 31 grudnia 2016 roku	Środki transportu oddane w leasing operacyjny	Nieruchomości oddane w leasing operacyjny	Maszyny i urządzenia oddane w leasing operacyjny	Ogółem
Wartość brutto na początek okresu	33,7	2,7	0,9	37,3
Objęcie kontrolą jednostek zależnych	182,3	13,0	7,6	202,9
Zmiany w okresie	49,1	61,4	(0,9)	109,6
Wartość brutto	265,1	77,1	7,6	349,8
Umorzenie na początek okresu	0,8	(0,2)	(0,4)	0,2
Objęcie kontrolą jednostek zależnych	(48,7)	(0,9)	-	(49,6)
Amortyzacja za okres	(10,7)	(1,3)	(0,3)	(12,3)
Inne zmiany umorzenia, w tym różnice kursowe	4,7	(3,2)	(0,7)	0,8
Umorzenie	(53,9)	(5,6)	(1,4)	(60,9)
Odpis aktualizujący na początek okresu	-	(0,9)	-	(0,9)
Objęcie kontrolą jednostek zależnych	(3,9)	-	-	(3,9)
Odpis aktualizujący ujęty w okresie	-	(0,4)	-	(0,4)
Odpis aktualizujący	(3,9)	(1,3)	-	(5,2)
<b>Wartość netto</b>	<b>207,3</b>	<b>70,2</b>	<b>6,2</b>	<b>283,7</b>

za rok zakończony 31 grudnia 2015 roku	Środki transportu oddane w leasing operacyjny	Nieruchomości oddane w leasing operacyjny	Maszyny i urządzenia oddane w leasing operacyjny	Ogółem
Wartość brutto na początek okresu	39,1	5,0	0,9	45,0
Zmiany w okresie	(5,4)	(2,3)	-	(7,7)
Wartość brutto	33,7	2,7	0,9	37,3
Umorzenie na początek okresu	(6,0)	(0,4)	(0,2)	(6,6)
Amortyzacja za okres	(5,4)	-	(0,2)	(5,6)
Inne zmiany umorzenia, w tym różnice kursowe	12,2	0,2	-	12,4
Umorzenie	0,8	(0,2)	(0,4)	0,2
Odpis aktualizujący na początek okresu	-	(0,6)	-	(0,6)
Odpis aktualizujący ujęty w okresie	-	(0,3)	-	(0,3)
Odpis aktualizujący	-	(0,9)	-	(0,9)
<b>Wartość netto</b>	<b>34,5</b>	<b>1,6</b>	<b>0,5</b>	<b>36,6</b>

### KALKULACJA SZACUNKÓW

Wpływ zmiany długości okresu użytkowania dla składników majątkowych podlegających amortyzacji, z grupy grunty i budynki, wpływających na zmiany wyniku finansowego przedstawia poniższa tabela:

Zmiana długości okresu użytkowania dla składników majątkowych podlegających amortyzacji z grupy grunty i budynki	31.12.2016		31.12.2015	
	scenariusz +10 lat	scenariusz -10 lat	scenariusz +10 lat	scenariusz -10 lat
Koszty amortyzacji	(45)	313	(38)	233

## 31. INNE AKTYWA

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Aktywa finansowe ujęte w tej pozycji wycenia się w kwocie wymaganej zapłaty, obejmującej również ewentualne odsetki od tych aktywów, z uwzględnieniem odpisów z tytułu utraty wartości. Aktywa niefinansowe wycenia się zgodnie z zasadami wyceny obowiązującymi dla poszczególnych kategorii aktywów ujętych w tej pozycji.

### INFORMACJE FINANSOWE

Inne aktywa	31.12.2016	31.12.2015
Rozrachunki z tytułu transakcji zrealizowanych przy użyciu kart	1 235,6	384,3
Rozliczenie instrumentów finansowych	382,2	178,7
Należności z tytułu rozliczeń gotówkowych	125,1	120,3
Należności i rozliczenia z tytułu obrotu papierami wartościowymi	79,5	17,4
Aktywa do zbycia	178,5	178,1
Czynne rozliczenia międzyokresowe kosztów	291,2	264,3
Należności od odbiorców	172,6	150,0
Należności z tytułu podatku VAT	102,1	80,2
Należności reasekuratorów	377,2	-
Pozostałe	89,5	37,6
<b>Razem</b>	<b>3 033,5</b>	<b>1 410,9</b>
w tym aktywa finansowe	2 247,1	875,2

Inne aktywa finansowe - ekspozycja Grupy Kapitałowej na ryzyko kredytowe	31.12.2016	31.12.2015
z rozpoznaną utratą wartości	107,5	108,3
bez rozpoznanej utraty wartości, w tym:	2 246,7	875,0
nieprzeterminowane	2 234,9	868,2
przeterminowane	11,8	6,8
<b>Razem brutto</b>	<b>2 354,2</b>	<b>983,3</b>
Odpisy z tytułu utraty wartości	(107,1)	(108,1)
<b>Razem według wartości bilansowej (netto)</b>	<b>2 247,1</b>	<b>875,2</b>

### ZARZĄDZANIE MAJĄTKIEM PRZEJĘTYM ZA WIERZYTELNOŚCI – POZYCJA „AKTYWA DO ZBYCIA”

Przejęty w toku działań restrukturyzacyjnych lub windykacyjnych majątek przeznaczony jest do sprzedaży lub na potrzeby Grupy Kapitałowej. Informacja o przejętych składnikach majątkowych analizowana jest pod kątem możliwości wykorzystania majątku na wewnętrzne potrzeby Grupy Kapitałowej. W latach zakończonych odpowiednio dnia 31 grudnia 2016 roku oraz dnia 31 grudnia 2015 roku majątek przejęty w toku działań restrukturyzacyjnych i windykacyjnych w całości przeznaczony został do sprzedaży. Podejmowane przez Grupę Kapitałową działania mają na celu sprzedaż aktywów w możliwie najkrótszym czasie. Podstawowym trybem postępowania w sprawie sprzedaży majątku jest przetarg nieograniczony, w uzasadnionych przypadkach sprzedaż następuje w innym trybie uzależnionym od specyfiki sprzedawanego majątku.

## 32. ZOBOWIĄZANIA WOBEC BANKÓW

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Zobowiązania wobec banków są to zobowiązania finansowe wyceniane według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej. Jeżeli dla zobowiązania finansowego nie można ustalić harmonogramu przyszłych przepływów pieniężnych, a więc także ustalić efektywnej stopy procentowej, zobowiązanie to wycenia się według kwoty wymaganej zapłaty.

W tej pozycji ujmowane są także transakcje sprzedaży papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu w umownym terminie i po określonej cenie. Papiery wartościowe będące składnikiem transakcji z przyrzeczeniem odkupu nie są wyłączone ze sprawozdania z sytuacji finansowej i podlegają wycenie według zasad określonych dla poszczególnych portfeli papierów wartościowych. Różnica między ceną sprzedaży i odkupu jest traktowana odpowiednio jako koszt odsetkowy i rozliczana jest w czasie trwania umowy z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej.

### INFORMACJE FINANSOWE

	31.12.2016	31.12.2015
Otrzymane kredyty i pożyczki*	17 566,9	16 418,1
Depozyty banków	800,3	1 168,4
Transakcje z przyrzeczeniem odkupu	205,9	197,0
Rachunki bieżące	592,9	473,8
Inne depozyty z rynku pieniężnego	42,4	31,5
<b>Razem</b>	<b>19 208,4</b>	<b>18 288,8</b>

\* Finansowanie portfela kredytów nabytych w transakcji przejścia Nordea Bank Polska

### 33. ZOBOWIĄZANIA WOBEC KLIENTÓW

#### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Zobowiązania wobec klientów wyceniane są według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej. Jeżeli dla zobowiązania finansowego nie można ustalić harmonogramu przyszłych przepływów pieniężnych, a więc także ustalić efektywnej stopy procentowej, zobowiązanie to wycenia się według kwoty wymaganej zapłaty.

#### INFORMACJE FINANSOWE

ZOBOWIĄZANIA WOBEC KLIENTÓW	31.12.2016	31.12.2015
Zobowiązania wobec ludności	148 000,4	135 410,4
Środki na rachunkach bieżących i depozyty O/N	72 365,4	64 039,6
Depozyty terminowe	75 303,9	71 079,6
Pozostałe zobowiązania	331,1	291,2
Zobowiązania wobec podmiotów gospodarczych	48 657,1	51 213,7
Środki na rachunkach bieżących i depozyty O/N	30 986,6	22 447,2
Depozyty terminowe	11 946,7	23 032,7
Otrzymane kredyty i pożyczki:	4 662,4	3 924,1
Transakcje z przyrzeczeniem odkupu	-	829,1
Pozostałe zobowiązania	1 061,4	980,6
Zobowiązania wobec jednostek budżetowych	8 408,9	9 134,4
Środki na rachunkach bieżących i depozyty O/N	8 163,2	5 679,4
Depozyty terminowe	187,0	3 435,5
Pozostałe zobowiązania	58,7	19,5
<b>Razem</b>	<b>205 066,4</b>	<b>195 758,5</b>

ZOBOWIĄZANIA WOBEC KLIENTÓW WG SEGMENTU KLIENTA	31.12.2016	31.12.2015
Zobowiązania wobec klientów, w tym:		
bankowości detalicznej i prywatnej	140 021,1	128 269,1
korporacyjne	37 638,8	42 606,6
małych i średnich przedsiębiorstw	22 734,5	20 122,7
otrzymane kredyty i pożyczki	4 662,4	3 924,1
transakcje z przyrzeczeniem odkupu	-	829,1
pozostałe zobowiązania	9,6	6,9
<b>Razem</b>	<b>205 066,4</b>	<b>195 758,5</b>

### 34. ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU DZIAŁALNOŚCI UBEZPIECZENIOWEJ

Zobowiązania z tytułu działalności ubezpieczeniowej	31.12.2016	31.12.2015
Rezerwy techniczno - ubezpieczeniowe	542,8	114,6
Zobowiązania z tytułu kontraktów inwestycyjnych ubezpieczyciela w podziale na:	2 400,8	2 285,9
ubezpieczeniowe produkty finansowe Unit-Linked	2 130,3	2 246,1
produkt bezpieczny kapitał	267,9	-
pozostałe	2,6	39,8
<b>Razem</b>	<b>2 943,6</b>	<b>2 400,5</b>

Zobowiązania z tytułu działalności ubezpieczeniowej	31.12.2016	31.12.2015
Rezerwy w ubezpieczeniach na życie	442,5	110,2
Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	90,0	85,3
Rezerwy techniczno - ubezpieczeniowe dla ubezpieczeń na życie gdy ryzyko lokaty (inwestycyjne) ponosi ubezpieczający	2 025,5	2 089,0
Rezerwy składek i rezerwy na pokrycie ryzyka niewygasłego	385,6	116,0
<b>Razem</b>	<b>2 943,6</b>	<b>2 400,5</b>

Większość produktów ubezpieczeniowych należy do grupy produktów inwestycyjnych, gdzie ryzyko ponosi ubezpieczający.

### 35. ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU EMISJI DŁUŻNYCH PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

#### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych wyceniane są według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej albo w przypadku bankowych papierów wartościowych według wartości godziwej przez rachunek zysków i strat.

Jeżeli dla zobowiązania finansowego wycenianego według zamortyzowanego kosztu nie można ustalić harmonogramu przyszłych przepływów pieniężnych, a więc także ustalić efektywnej stopy procentowej, zobowiązanie to wycenia się według kwoty wymaganej zapłaty.

#### INFORMACJE FINANSOWE

ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU EMISJI DŁUŻNYCH PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH	31.12.2016	31.12.2015
Instrumenty finansowe wyceniane według zamortyzowanego kosztu	14 493,2	9 361,2
obligacje wyemitowane przez PKO Finance AB	6 704,6	7 332,3
obligacje wyemitowane przez PKO Bank Polski SA	1 693,0	1 645,9
obligacje wyemitowane przez Grupę Kapitałową PKO Leasing SA*	1 742,0	363,1
obligacje wyemitowane przez PKO Bank Hipoteczny SA	1 151,3	-
hipoteczne listy zastawne wyemitowane przez PKO Bank Hipoteczny SA	3 202,3	19,9
Bankowe papiery wartościowe wyemitowane przez PKO Bank Polski SA	-	71,7
<b>Razem</b>	<b>14 493,2</b>	<b>9 432,9</b>

\* w tym obligacje objęte przez Grupę Kapitałową PKO Leasing SA w ramach nabycia Raiffeisen Leasing Polska SA.

ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU EMISJI O OKRESIE SPŁATY	31.12.2016	31.12.2015
do 1 miesiąca	375,8	46,4
od 1 miesiąca do 3 miesięcy	985,9	482,5
od 3 miesięcy do 1 roku	2 343,2	2 649,9
od 1 roku do 5 lat	4 194,6	2 149,6
powyżej 5 lat	6 593,7	4 104,5
<b>Razem</b>	<b>14 493,2</b>	<b>9 432,9</b>



DODATKOWE INFORMACJE	2016	2015
emisja dłużnych papierów wartościowych w okresie (wartość nominalna)		
w PLN	5 131,9	4 875,0
w walucie oryginalnej (EUR)	700,0	200,0
wykup dłużnych papierów wartościowych w okresie (wartość nominalna)		
w PLN	3 204,6	5 070,6
w walucie oryginalnej (EUR)	200,0	-
w walucie oryginalnej (CHF)	250,0	-

#### OBLIGACJE WYEMITOWANE PRZEZ PKO FINANCE AB

Data emisji	Wartość nominalna	Waluta	Termin zapadalności	wartość bilansowa na 31.12.2016	wartość bilansowa na 31.12.2015
07.07.2011	250,0	CHF	07.07.2016	-	1 003,1
25.07.2012	50,0	EUR	25.07.2022	222,0	214,6
26.09.2012	1 000,0	USD	26.09.2022	4 223,5	3 938,5
23.01.2014	500,0	EUR	23.01.2019	2 259,1	2 176,1
<b>Razem</b>				<b>6 704,6</b>	<b>7 332,3</b>

#### OBLIGACJE WYEMITOWANE PRZEZ GRUPĘ KAPITAŁOWĄ PKO LEASING SA

Data emisji	Wartość nominalna	Waluta	Termin zapadalności	Wartość bilansowa na 31.12.2016	Wartość bilansowa na 31.12.2015
01.12.2014*	1 253,7	PLN	02.10.2025	1 260,7	-
27.11.2015	135,0	PLN	26.02.2016	-	134,4
04.12.2015	35,0	PLN	30.04.2016	-	34,8
11.12.2015	130,0	PLN	11.03.2016	-	129,3
18.12.2015	65,0	PLN	18.03.2016	-	64,6
01.06.2016*	300,0	PLN	01.06.2019	300,3	-
08.11.2016	19,5	PLN	16.01.2017	19,5	-
10.11.2016	67,1	PLN	10.02.2017	67,0	-
14.11.2016	64,7	PLN	16.01.2017	64,6	-
06.12.2016	30,0	PLN	06.03.2017	29,9	-
<b>Razem</b>				<b>1 742,0</b>	<b>363,1</b>

\* obligacje objęte przez Grupę Kapitałową PKO Leasing SA w ramach nabycia Raiffeisen-Leasing Polska SA. Zabezpieczeniem spłaty obligacji są należności leasingowe będące przedmiotem sekurytyzacji (patrz nota Informacje o sekurytyzacji portfela leasingowego i pakietowej sprzedaży wierzytelności).

#### LISTY ZASTAWNE WYEMITOWANE PRZEZ PKO BANK HIPOTECZNY SA

Data emisji	Wartość nominalna	Waluta	Termin zapadalności	Wartość bilansowa na 31.12.2016	Wartość bilansowa na 31.12.2015
11.12.2015	30,0	PLN	11.12.2020	16,4	19,9
27.04.2016	500,0	PLN	28.04.2021	486,3	-
17.06.2016	500,0	PLN	18.06.2021	498,0	-
24.10.2016	500,0	EUR	24.06.2022	2 201,6	-
<b>Razem</b>				<b>3 202,3</b>	<b>19,9</b>

## 36. ZOBOWIĄZANIA PODPORZĄDKOWANE

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Zobowiązania podporządkowane wyceniane są według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej.

### INFORMACJE FINANSOWE

	Wartość nominalna w walucie	Waluta	Okres	Warunki szczególne	Stan zobowiązania w PLN	
					31.12.2016	31.12.2015
Obligacje podporządkowane	1 600,7	PLN	14.09.2012-14.09.2022	prawo do dokonania przedterminowego wykupu w terminie 5 lat od daty emisji	1 616,6	1 616,7
Pożyczka podporządkowana od Nordea Bank AB (publ)	224,0	CHF	24.04.2012 - 24.04.2022		922,4	882,5
<b>Razem</b>					<b>2 539,0</b>	<b>2 499,2</b>

Zarówno obligacje podporządkowane jak i pożyczka podporządkowana zostały za zgodą Komisji Nadzoru Finansowego przeznaczone na podwyższenie funduszy uzupełniających Grupy Kapitałowej.

## 37. POZOSTAŁE ZOBOWIĄZANIA

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Zobowiązania ujęte w tej pozycji wycenia się w kwocie wymaganej zapłaty obejmującej ewentualne odsetki od tych zobowiązań, natomiast rezerwy na przyszłe płatności w uzasadnionej wiarygodnie oszacowanej wartości niezbędnej do wypełnienia obecnego obowiązku na koniec okresu sprawozdawczego. Zobowiązania niefinansowe wycenia się zgodnie z zasadami wyceny obowiązującymi dla poszczególnych kategorii zobowiązań ujętych w tej pozycji.

### INFORMACJE FINANSOWE

	31.12.2016	31.12.2015
Koszty do zapłacenia	573,2	658,2
Przychody pobierane z góry	588,9	501,1
Zobowiązanie z tytułu podatku od niektórych instytucji finansowych	76,7	-
Inne zobowiązania:	2 748,3	2 196,9
rozliczenia międzybankowe	813,1	245,4
zobowiązania w zakresie działalności inwestycyjnej i gospodarki własnej	255,6	141,8
zobowiązania wobec dostawców	206,0	242,6
zobowiązania i rozliczenia z tytułu obrotu papierami wartościowymi	209,7	484,9
rozliczenia instrumentów finansowych	355,4	135,6
rozliczenia publiczno-prawne	98,5	103,2
zobowiązania z tytułu działalności dewizowej	217,3	198,6
rozliczenie zakupu maszyn i urządzeń oraz materiałów, robót i usług dotyczących budowy środków trwałych i działalności inwestycyjnej	94,4	141,9
zobowiązania z tytułu kart płatniczych	111,4	11,5
zobowiązania wobec instytucji ubezpieczeniowych	146,3	22,3
zobowiązania DM z tytułu zapisów na akcje	-	306,5
pozostałe	240,6	162,6
<b>Razem</b>	<b>3 987,1</b>	<b>3 356,2</b>
w tym zobowiązania finansowe	3 059,1	2 282,8

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku Grupa Kapitałowa nie posiadała zobowiązań, w przypadku których nie wywiązywałaby się z płatności wynikających z zawartych umów.

## 38. REZERWY

Zasady rachunkowości  
Szacunki i oceny  
Informacje finansowe  
Kalkulacja szacunków

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

#### REZERWA NA SPRAWY SPORNE

Jest to rezerwa na sprawy sporne z pracownikami, kontrahentami, klientami oraz instytucjami zewnętrznymi (np. UOKiK), która tworzona jest po uzyskaniu informacji od właściwej osoby w Departamencie Prawnym lub innej osoby reprezentującej Grupę Kapitałową przed sądami i innymi organami orzekającymi w ramach świadczenia pomocy prawnej o dużym prawdopodobieństwie przegrania sprawy sądowej (sprawy sporne szczegółowo zostały opisane w notcie „Sprawy sporne”).

Rezerwy na sprawy sporne tworzone są w wysokości oczekiwanych wpływów korzyści ekonomicznych.

#### REZERWA NA ŚWIADCZENIA EMERYTALNO – RENTOWE

Rezerwa na wynikające z Kodeksu pracy odprawy emerytalne i rentowe tworzona jest indywidualnie dla każdego pracownika na podstawie wyceny aktuarialnej. Podstawę do wyznaczania wartości rezerw na świadczenia pracownicze stanowią przepisy wewnętrzne Grupy Kapitałowej Banku, a w szczególności Zakładowy Układ Zbiorowy Pracy obowiązujący w Grupie Kapitałowej.

#### REZERWY NA UDZIELONE ZOBOWIĄZANIA O CHARAKTERZE FINANSOWYM I GWARANCYJNYM

Rezerwę na pozabilansowe ekspozycje kredytowe tworzy się w wysokości równoważącej wynikającą z nich przewidywaną (możliwą do oszacowania) utratę korzyści ekonomicznych. Przy ustalaniu rezerwy na pozabilansowe ekspozycje kredytowe:

- w odniesieniu do ekspozycji kredytowych indywidualnie znaczących z tytułu zobowiązań bezwarunkowych spełniających przesłanki indywidualnej utraty wartości lub dotyczących dłużników, których inne ekspozycje takie przesłanki spełniają oraz ekspozycji indywidualnie znaczących niespełniających przesłanek indywidualnej utraty wartości, w przypadku których ustalenie rezerwy z zastosowaniem parametrów portfelowych byłoby nieuzasadnione – wykorzystuje metodę zindywidualizowaną,
- w odniesieniu do pozostałych pozabilansowych ekspozycji kredytowych – metodę portfelową (jeśli ekspozycja spełnia przesłanki indywidualnej utraty wartości) lub grupową (jeśli ekspozycja nie wykazuje przesłanek utraty wartości).

Rezerwę ustala się jako różnicę pomiędzy oczekiwaną wartością ekspozycji bilansowej, która powstanie z udzielonego zobowiązania pozabilansowego (od daty, na którą dokonywana jest ocena, do daty wystąpienia zadłużenia przeterminowanego uznawanego za przesłankę indywidualnej utraty wartości), a wartością bieżącą oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych uzyskanych z ekspozycji bilansowej powstałej z udzielonego zobowiązania.

Przy ustalaniu rezerwy metodą zindywidualizowaną oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne szacuje się dla każdej ekspozycji kredytowej indywidualnie.

Przy ustalaniu rezerwy metodą portfelową lub metodą grupową wykorzystuje się parametry portfelowe oszacowane z wykorzystaniem metod statystycznych, na bazie historycznych obserwacji ekspozycji o takiej samej charakterystyce.

#### INNE REZERWY

Inne rezerwy obejmują głównie rezerwę restrukturyzacyjną, oraz rezerwy na potencjalne roszczenia z tytułu sprzedaży wierzytelności, które opisano w notcie „Informacje o sekurytyzacji portfela leasingowego i pakietowej sprzedaży wierzytelności”.

Rezerwy na przyszłe płatności są wyceniane w uzasadnionej wiarygodnie oszacowanej wartości niezbędnej do wypełnienia obecnego obowiązku na koniec okresu sprawozdawczego. Wszystkie rezerwy tworzone są w ciężar rachunku zysków i strat, oprócz zysków i strat aktuarialnych odnoszonych na inne całkowite dochody.

W przypadku, gdy wpływ wartości pieniądza w czasie jest istotny, wielkość rezerwy jest ustalana poprzez zdyskontowanie prognozowanych przyszłych przepływów pieniężnych do wartości bieżącej, przy zastosowaniu stopy

dyskontowej przed opodatkowaniem, która odzwierciedla aktualne oceny rynkowe co do wartości pieniądza w czasie oraz ewentualnego ryzyka związanego z danym zobowiązaniem.

## SZACUNKI I OCENY

Wycena rezerw na świadczenia pracownicze dokonywana jest z zastosowaniem technik i założeń aktuarialnych. W kalkulacji rezerwy uwzględniono wszystkie odpisy emerytalne i rentowe, które mogą być w przyszłości wypłacone. Rezerwę utworzono na podstawie listy osób zawierającej wszystkie niezbędne dane o pracownikach, ze szczególnym uwzględnieniem stażu pracy, wieku oraz płci. Naliczone rezerwy są równe zdyskontowanym płatnościom, które w przyszłości zostaną dokonane, z uwzględnieniem rotacji zatrudnienia i dotyczą okresu do końca okresu sprawozdawczego.

## INFORMACJE FINANSOWE

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku	Rezerwa na sprawy sporne	Rezerwa na świadczenia emerytalno - rentowe	Rezerwa na udzielone zobowiązania i gwarancje	Inne rezerwy*	Razem
Stan na dzień 1 stycznia 2016 roku, w tym:	22,4	46,0	82,7	100,9	252,0
Rezerwa krótkoterminowa	22,0	3,6	64,0	100,9	190,5
Rezerwa długoterminowa	0,4	42,4	18,7	-	61,5
Objęcie kontrolą jednostek zależnych	0,3	0,2	-	-	0,5
Utworzenie/aktualizacja rezerw	30,9	3,8	238,0	23,1	295,8
Rozwiązanie rezerw	(22,8)	-	(255,2)	(13,5)	(291,5)
Wykorzystanie rezerw	(6,8)	(1,5)	-	(18,6)	(26,9)
Inne zmiany i reklasyfikacje	-	(2,4)	1,1	-	(1,3)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2016 roku, w tym:</b>	<b>24,0</b>	<b>46,1</b>	<b>66,6</b>	<b>91,9</b>	<b>228,6</b>
Rezerwa krótkoterminowa	24,0	7,3	50,4	100,8	182,5
Rezerwa długoterminowa	-	38,8	16,2	(8,9)	46,1

\* Pozycja „Inne rezerwy” obejmuje m.in. rezerwę restrukturyzacyjną w kwocie 59,3 miliona PLN oraz rezerwę na potencjalne roszczenia z tytułu sprzedaży wierzytelności w kwocie 2,9 miliona PLN, rezerwy na sprawy sporne, w tym sądowe, których przedmiotem są wynagrodzenia na kwotę 0,3 miliona PLN.

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2015 roku	Rezerwa na sprawy sporne	Rezerwa na świadczenia emerytalno - rentowe	Rezerwa na udzielone zobowiązania i gwarancje	Inne rezerwy*	Razem
Stan na dzień 1 stycznia 2015 roku, w tym:	47,5	39,8	103,8	132,7	323,8
Rezerwa krótkoterminowa	47,2	3,1	73,7	132,7	256,7
Rezerwa długoterminowa	0,3	36,7	30,1	-	67,1
Z tytułu połączenia jednostek	2,3	0,1	-	-	2,4
Utworzenie/aktualizacja rezerw	21,6	3,5	286,2	3,4	314,7
Rozwiązanie rezerw	(33,5)	(1,8)	(304,2)	(7,7)	(347,2)
Wykorzystanie rezerw	(29,3)	-	-	(27,5)	(56,8)
Różnice kursowe	-	-	(0,1)	-	(0,1)
Inne zmiany i reklasyfikacje	13,8	4,4	(3,0)	-	15,2
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2015 roku, w tym:</b>	<b>22,4</b>	<b>46,0</b>	<b>82,7</b>	<b>100,9</b>	<b>252,0</b>
Rezerwa krótkoterminowa	22,0	3,6	64,0	100,9	190,5
Rezerwa długoterminowa	0,4	42,4	18,7	-	61,5

\* Pozycja „Inne rezerwy” obejmuje m.in. rezerwę restrukturyzacyjną w kwocie 67,4 miliona PLN oraz rezerwę na potencjalne roszczenia z tytułu sprzedaży wierzytelności w kwocie 2,1 miliona PLN, rezerwy na sprawy sporne, w tym sądowe, których przedmiotem są wynagrodzenia na kwotę 0,4 miliona PLN.

## KALKULACJA SZACUNKÓW

Grupa Kapitałowa dokonała aktualizacji szacunków na dzień 31 grudnia 2016 roku wykorzystując kalkulacje przeprowadzone przez zewnętrznego niezależnego aktuarium. Naliczone rezerwy są równe zdyskontowanym płatnościom, które w przyszłości zostaną dokonane, z uwzględnieniem rotacji zatrudnienia i dotyczą okresu do dnia kończącego okres sprawozdawczy. Istotnym elementem wpływającym na wysokość rezerwy jest przyjęta stopa dyskonta finansowego, która została przyjęta przez Grupę Kapitałową na poziomie 3,50%. W 2015 roku przyjęta stopa dyskonta finansowego wynosiła 2,75%.

Wpływ zwiększenia/zmniejszenia stopy dyskonta finansowego oraz podstawowych założeń aktuarialnych o 1 p.p. na zmniejszenie/zwiększenie wartości rezerwy na odpisy emerytalne i rentowe na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku przedstawiają poniższe tabele:

Szacunkowa zmiana rezerwy na dzień 31.12.2016	Stopa dyskonta finansowego		Planowane wzrosty podstaw	
	scenariusz +1pp	scenariusz -1pp	scenariusz +1pp	scenariusz -1pp
Rezerwa na odpisy emerytalne oraz rentowe	(4)	4	5	(3)

Szacunkowa zmiana rezerwy na dzień 31.12.2015	Stopa dyskonta finansowego		Planowane wzrosty podstaw	
	scenariusz +1pp	scenariusz -1pp	scenariusz +1pp	scenariusz -1pp
Rezerwa na odpisy emerytalne oraz rentowe	(5)	6	6	(5)

## 39. KAPITAŁY WŁASNE I AKCJONARIAT BANKU

Zasady rachunkowości  
Informacje finansowe:  
Kapitały własne  
Akcjonariat Banku  
Struktura kapitału akcyjnego PKO Banku Polskiego SA

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Kapitały własne stanowią kapitały i fundusze tworzone zgodnie z przepisami prawa.

Podział na poszczególne pozycje, opisane poniżej wynika z Kodeksu spółek handlowych, ustawy Prawo bankowe oraz wymogów MSR 1.7, MSR 1.78.e, MSR 1.54.q-r i MSR 1.79.b.

Pozycje kapitałów własnych jednostek zależnych, inne niż kapitał zakładowy w części, w jakiej jednostka dominująca jest właścicielem jednostki zależnej, dodaje się do odpowiednich pozycji kapitałów własnych jednostki dominującej. Do kapitałów własnych Grupy Kapitałowej włącza się tylko te części kapitałów własnych jednostek zależnych, które powstały po dniu nabycia udziałów lub akcji przez jednostkę dominującą. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w Polsce podziałowi i dystrybucji podlegają jedynie kapitały własne jednostki dominującej i poszczególnych spółek zależnych – ustalone na podstawie jednostkowych sprawozdań finansowych.

Składniki kapitałów własnych

- Kapitał zakładowy stanowi kapitał jednostki dominującej i wykazany jest w wysokości zgodnej ze statutem oraz wpisem do rejestru przedsiębiorców według wartości nominalnej.
- Kapitał zapasowy tworzony jest zgodnie ze statutami Spółek Grupy Kapitałowej z odpisów z zysku oraz premii emisyjnych uzyskanych z emisji akcji pomniejszonych o koszty przeprowadzenia emisji i przeznaczony jest na pokrycie strat bilansowych, jakie mogą wyniknąć w związku z działalnością Spółek Grupy Kapitałowej.
- Fundusz ogólnego ryzyka bankowego w PKO Banku Polskim SA tworzony jest zgodnie z ustawą Prawo bankowe z odpisów z zysku netto i przeznaczony jest na niezidentyfikowane ryzyka działalności Banku.
- Kapitały rezerwowe są tworzone z odpisów z zysku netto. Kapitały rezerwowe przeznaczone są wyłącznie na pokrycie mogących powstać strat bilansowych.

- Udziały niekontrolujące stanowią tę część kapitałów w jednostce zależnej, której nie można bezpośrednio lub pośrednio przyporządkować do jednostki dominującej.
- Inne dochody całkowite obejmują skutki wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, efektywną część zabezpieczenia przepływów pieniężnych w ramach rachunkowości zabezpieczeń jak również zyski i straty aktuarialne. Od powyższych pozycji w innych dochodach całkowitych rozpoznana jest wartość podatku odroczonego. Ponadto pozycja obejmuje udział jednostki dominującej w innych dochodach całkowitych jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć oraz różnice kursowe powstałe z przeliczenia na walutę polską wyniku finansowego netto jednostki zagranicznej po kursie stanowiącym średnią arytmetyczną średnich kursów waluty na dzień kończący każdy miesiąc okresu obrotowego, ogłoszonych przez Narodowy Bank Polski.

## INFORMACJE FINANSOWE

Kapitały własne	31.12.2016	31.12.2015
Kapitał zakładowy	1 250,0	1 250,0
Kapitał zapasowy	24 490,6	20 711,2
Fundusz ogólnego ryzyka bankowego	1 070,0	1 070,0
Pozostałe kapitały rezerwowe	3 607,5	3 536,4
Inne dochody całkowite, w tym:	(467,2)	100,2
Udział w innych dochodach całkowitych jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć	(0,8)	(0,2)
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	(347,4)	170,6
Zabezpieczenie przepływów pieniężnych	(108,5)	(57,7)
Zyski i straty aktuarialne	(10,5)	(12,5)
Różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych	(221,5)	(216,5)
Niepodzielony wynik finansowy	(18,6)	1 222,4
Wynik okresu bieżącego netto	2 874,0	2 609,5
Udziały niekontrolujące	(16,2)	(18,3)
<b>Razem</b>	<b>32 568,6</b>	<b>30 264,9</b>

Zmniejszenie w 2016 roku innych dochodów całkowitych z tytułu aktualizacji wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży w wysokości 636,1 miliona (przed opodatkowaniem) dotyczyło przede wszystkim rozliczenia transakcji Visa Ltd. (szczegółowo opisano w nocie „Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży”).

## AKCJONARIAT BANKU

Według informacji posiadanych na dzień 31 grudnia 2016 roku akcjonariat Banku jest następujący:

Nazwa podmiotu	Ilość akcji	Ilość głosów %	Wartość nominalna 1 akcji	Udział w kapitale podstawowym %
Na dzień 31 grudnia 2016 roku				
Skarb Państwa	367 918 980	29,43	1 zł	29,43
Aviva Otwarty Fundusz Emerytalny <sup>1</sup>	83 952 447	6,72	1 zł	6,72
Nationale Nederlanden Otwarty Fundusz Emerytalny <sup>2</sup>	64 594 448	5,17	1 zł	5,17
Pozostali akcjonariusze	733 534 125	58,68	1 zł	58,68
<b>Razem</b>	<b>1 250 000 000</b>	<b>100,00</b>	<b>---</b>	<b>100,00</b>
Na dzień 31 grudnia 2015 roku				
Skarb Państwa	367 918 980	29,43	1 zł	29,43
Aviva Otwarty Fundusz Emerytalny <sup>1</sup>	83 952 447	6,72	1 zł	6,72
Nationale Nederlanden Otwarty Fundusz Emerytalny <sup>2</sup>	64 594 448	5,17	1 zł	5,17
Pozostali akcjonariusze	733 534 125	58,68	1 zł	58,68
<b>Razem</b>	<b>1 250 000 000</b>	<b>100,00</b>	<b>---</b>	<b>100,00</b>

- 1) Stan posiadania akcji na dzień 29 stycznia 2013 roku, raportowany przez Aviva OFE po przekroczeniu progu 5% udziału w akcjonariacie PKO Banku Polskiego SA po rozliczeniu transakcji sprzedaży 153,1 miliona akcji PKO Banku Polskiego SA przez BGK oraz Skarb Państwa.
- 2) Stan posiadania akcji na dzień 24 lipca 2012 roku, raportowany przez Nationale-Nederlanden OFE po przekroczeniu progu 5% udziału w akcjonariacie PKO Banku Polskiego SA po rozliczeniu transakcji sprzedaży 95 milionów akcji PKO Banku Polskiego SA przez Skarb Państwa.



Ze wszystkich akcji PKO Banku Polskiego SA wynikają te same prawa i obowiązki. Akcje nie są uprzywilejowane, ani w zakresie prawa głosu czy dywidendy. Statut PKO Banku Polskiego SA ogranicza jednak prawa głosu przysługujące akcjonariuszom dysponującym powyżej 10% ogólnej liczby głosów na Walnym Zgromadzeniu i zakazuje wykonywania więcej niż 10% ogólnej liczby głosów na Walnym Zgromadzeniu przez takich akcjonariuszy. Powyższe nie dotyczy:

- 1) akcjonariuszy, którzy w dniu podjęcia uchwały Walnego Zgromadzenia wprowadzającej ograniczenie prawa głosu byli uprawnieni z akcji reprezentujących więcej niż 10% ogólnej liczby głosów w Banku (tj. Skarb Państwa i BGK),
- 2) akcjonariuszy, którzy są uprawnieni z akcji imiennych serii A (Skarb Państwa) oraz
- 3) akcjonariuszy działających wspólnie z akcjonariuszami, o których mowa w tiret drugim na podstawie porozumienia dotyczącego wspólnego wykonywania prawa głosu z akcji. Ponadto, ograniczenie praw głosu wygasa, kiedy udział Skarbu Państwa w kapitale zakładowym Banku spadnie poniżej 5%.

Zgodnie z § 6 ust. 2 Statutu PKO Banku Polskiego SA zamiana akcji imiennych serii A na akcje na okaziciela oraz przeniesienie tych akcji wymaga zgody wyrażonej w uchwale Rady Ministrów. Zamiana na akcje na okaziciela lub przeniesienie akcji imiennych serii A po uzyskaniu powyższej zgody powoduje wygaśnięcie ograniczeń przewidzianych w zdaniu poprzednim w stosunku do akcji będących przedmiotem zamiany na akcje na okaziciela lub przeniesienia, w zakresie w jakim zgoda została udzielona.

Akcje Banku są notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.

#### STRUKTURA KAPITAŁU AKCYJNEGO PKO BANKU POLSKIEGO SA:

Seria	Rodzaj akcji	Ilość akcji	Wartość nominalna 1 akcji	Wartość serii wg wartości nominalnej
Seria A	akcje zwykłe imienne	312 500 000	1 zł	312 500 000 zł
Seria A	akcje zwykłe na okaziciela	197 500 000	1 zł	197 500 000 zł
Seria B	akcje zwykłe na okaziciela	105 000 000	1 zł	105 000 000 zł
Seria C	akcje zwykłe na okaziciela	385 000 000	1 zł	385 000 000 zł
Seria D	akcje zwykłe na okaziciela	250 000 000	1 zł	250 000 000 zł
<b>Razem</b>	---	<b>1 250 000 000</b>	---	<b>1 250 000 000 zł</b>

W 2016 roku i 2015 roku nie wystąpiły zmiany w wysokości kapitału zakładowego PKO Banku Polskiego SA. Wyemitowane akcje PKO Banku Polskiego SA nie są uprzywilejowane i są w pełni opłacone.

## INFORMACJE O PODMIOTACH GRUPY KAPITAŁOWEJ PKO BANKU POLSKIEGO SA, WSPÓLNYCH PRZEDSIĘWZIĘCIACH I JEDNOSTKACH STOWARZYSZONYCH



### 40. SKŁAD GRUPY KAPITAŁOWEJ PKO BANKU POLSKIEGO SA I ZAKRES DZIAŁALNOŚCI PODMIOTÓW GRUPY KAPITAŁOWEJ

W skład Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA wchodzi następujące jednostki zależne:

Lp.	NAZWA JEDNOSTKI JEDNOSTKI ZALEŻNE BEZPOŚREDNIO	SIEDZIBA	% UDZIAŁ W KAPITALE	
			31.12.2016	31.12.2015
1	PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA	Warszawa	100	100
2	PKO BP BANKOWY PTE SA	Warszawa	100	100
3	PKO Leasing SA	Łódź	100	100
4	PKO BP Finat Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
5	PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA	Warszawa	100	100
6	PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA	Warszawa	100	100
7	PKO Bank Hipoteczny SA	Gdynia	100	100
8	PKO Finance AB	Sztokholm, Szwecja	100	100
9	KREDOBANK SA	Lwów, Ukraina	99,6293	99,5655
10	„Inter-Risk Ukraina” Spółka z dodatkową odpowiedzialnością	Kijów, Ukraina	100	100
11	Finansowa Kompania „Prywatne Inwestycje” Sp. z o.o. <sup>1</sup>	Kijów, Ukraina	95,4676	95,4676
12	Qualia Development Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
13	Merkury - fiz an <sup>2</sup>	Warszawa	100	100
14	NEPTUN - fiz an <sup>2</sup>	Warszawa	100	100

1) Drugim udziałowcem Spółki jest „Inter-Risk Ukraina” Spółka z dodatkową odpowiedzialnością;

2) PKO Bank Polski SA posiada certyfikaty inwestycyjne Funduszu; w pozycji udział w kapitale prezentowany jest udział posiadanych certyfikatów inwestycyjnych Funduszu.



Lp.	NAZWA JEDNOSTKI JEDNOSTKI ZALEŻNE POŚREDNIO	SIEDZIBA	% UDZIAŁ W KAPITAŁE *	
			31.12.2016	31.12.2015
GRUPA PKO Leasing SA				
	PKO Bankowy Leasing Sp. z o.o. <sup>1</sup>	Łódź	-	100
1	PKO Leasing Sverige AB	Sztokholm, Szwecja	100	100
2	PKO Faktoring SA <sup>2</sup>	Warszawa	100	100
3	Raiffeisen-Leasing Polska SA <sup>3</sup>	Warszawa	100	-
	Raiffeisen-Leasing Real Estate Sp. z o.o.	Warszawa	100	-
	„Raiffeisen Insurance Agency” Sp. z o.o.	Warszawa	100	-
	Raiffeisen-Leasing Service Sp. z o.o.	Warszawa	100	-
	ROOF Poland Leasing 2014 DAC <sup>4</sup>	Dublin, Irlandia	-	-
GRUPA PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA				
4	Ubezpieczeniowe Usługi Finansowe Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
GRUPA KREDOBANK SA				
5	Finansowa Kompania „Idea Kapital” Sp. z o.o.	Lwów, Ukraina	100	100
GRUPA Qualia Development Sp. z o.o. <sup>5</sup>				
6	Qualia 3 Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
7	Qualia 2 Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
8	Qualia Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
9	Qualia 3 spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – Neptun Park Sp. k.	Warszawa	99,9975	99,9975
10	Qualia sp. z o.o. – Sopot Sp. k.	Warszawa	99,9787	99,9902
11	Qualia 2 spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – Nowy Wilanów Sp. k.	Warszawa	99,9750	99,9750
12	Qualia spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – Zakopane Sp. k.	Warszawa	99,9123	99,9123
13	Qualia Hotel Management Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
14	Qualia - Residence Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
15	Sarnia Dolina Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
16	Giełda Nieruchomości Wartościowych Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
17	FORT MOKOTÓW Sp. z o.o. w likwidacji	Warszawa	51	51
18	Qualia spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – Projekt 1 Sp. k.	Warszawa	50	50
	Qualia spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – Pomeranka Sp. k. <sup>6</sup>	Warszawa	-	99,8951
	Qualia - Rezydencja Flotylla Sp. z o.o. <sup>6</sup>	Warszawa	-	100
	„Fort Mokotów Inwestycje” Sp. z o.o. <sup>7</sup>	Warszawa	-	100
	Qualia spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – Jurata Sp. k. <sup>7</sup>	Warszawa	-	99,9770
	Qualia spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – Władysławowo Sp. k. <sup>8</sup>	Warszawa	-	50
Merkury - fiz an				
19	„Zarząd Majątkiem Górczewska” Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
20	Molina Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
21	Molina spółka z ograniczoną odpowiedzialnością 1 S.K.A.	Warszawa	100	100
22	Molina spółka z ograniczoną odpowiedzialnością 2 S.K.A.	Warszawa	100	100
23	Molina spółka z ograniczoną odpowiedzialnością 3 S.K.A.	Warszawa	100	100
24	Molina spółka z ograniczoną odpowiedzialnością 4 S.K.A.	Warszawa	100	100
25	Molina spółka z ograniczoną odpowiedzialnością 5 S.K.A.	Warszawa	100	100
26	Molina spółka z ograniczoną odpowiedzialnością 6 S.K.A.	Warszawa	100	100
NEPTUN - fiz an				
27	Bankowe Towarzystwo Kapitałowe SA	Warszawa	100	100
28	„CENTRUM HAFFNERA” Sp. z o.o.	Sopot	72,9766	72,9766
	„Sopot Zdrój” Sp. z o.o.	Sopot	100	100
	„Promenada Sopotka” Sp. z o.o.	Sopot	100	100

\* udział w kapitale podmiotu bezpośrednio dominującego

- 1) W 2016 roku nastąpiło połączenie spółki PKO Bankowy Leasing Sp. z o.o. (spółki przejmowanej) ze spółką PKO Leasing SA (spółki przejmującej).
- 2) Poprzednia nazwa PKO BP Faktoring SA.
- 3) Spółka została nabyta w dniu 1 grudnia 2016 roku.
- 4) Spółka Raiffeisen-Leasing Polska SA zgodnie z MSSF 10 sprawuje kontrolę nad Spółką, mimo że nie posiada w Spółce zaangażowania kapitałowego.
- 5) W spółkach komandytowych Grupy Qualia Development Sp. z o.o. w pozycji udział w kapitale prezentowany jest udział komandytariusza - spółki Qualia Development Sp. z o.o. w wartości wniesionych wkładów.
- 6) W 2016 roku nastąpiło połączenie spółki Qualia spółka z ograniczoną odpowiedzialnością - Pomeranka Sp. k. i spółki Qualia - Rezydencja Flotylla Sp. z o.o. (jako spółek przejmowanych) ze spółką Qualia Hotel Management Sp. z o.o. (jako spółką przejmującą).
- 7) Spółka w 2016 roku została sprzedana.
- 8) Spółka w 2016 roku została rozwiązana bez prowadzenia postępowania likwidacyjnego.

NAZWA PODMIOTÓW ZALEŻNYCH	PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI
<b>PKO TOWARZYSTWO FUNDUSZY INWESTYCYJNYCH SA</b>	<p>Podstawowym przedmiotem działalności spółki jest tworzenie, reprezentowanie wobec osób trzecich i zarządzanie otwartymi i zamkniętymi funduszami inwestycyjnymi oraz zarządzanie portfelami klientów, w skład których wchodzi jeden lub większa liczba instrumentów finansowych. Spółka oferuje również specjalistyczne programy inwestycyjne oraz prowadzi pracownicze programy emerytalne (PPE).</p>
<b>PKO BP BANKOWY PTE SA</b>	<p>Spółka prowadzi działalność w obszarze funduszy emerytalnych. Zarządza PKO BP Bankowym Otwartym Funduszem Emerytalnym (OFE) oraz PKO Dobrowolnym Funduszem Emerytalnym (DFE), w ramach którego oferowane jest Indywidualne Konto Emerytalne (IKE) i Indywidualne Konto Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE).</p>
<b>PKO BANK HIPOTECZNY SA</b>	<p>Spółka specjalizuje się w udzielaniu mieszkaniowych kredytów hipotecznych dla klientów indywidualnych, jak również nabywa wierzytelności z tytułu takich kredytów od Banku. Emisja listów zastawnych ma stanowić główne źródło długoterminowego finansowania kredytów zabezpieczonych nieruchomościami.</p>
<b>PKO LEASING SA</b>	<p>Spółka wraz z podmiotami zależnymi, w tym nabytą w grudniu 2016 roku spółką Raiffeisen-Leasing Polska SA świadczy usługi leasingowe. Spółki oferują leasing finansowy i operacyjny: samochodów osobowych, dostawczych, pojazdów ciężarowych, maszyn, urządzeń, linii technologicznych, sprzętu medycznego, nieruchomości, sprzętu i oprogramowania IT, statków, samolotów oraz sprzętu kolejowego. W ofercie znajduje się usługa zarządzania flotą pojazdów.</p> <p>Ponadto spółki Grupy Kapitałowej Raiffeisen-Leasing Polska SA zajmują się przechowywaniem, przygotowaniem i aktywną sprzedażą „poleasingowych” przedmiotów powindykacyjnych i pokontraktowych, świadczą wyspecjalizowane usługi w zakresie tworzenia produktów i programów ubezpieczeniowych dla klientów instytucji finansowych, oraz prowadzą działalność pożyczkową. W Grupie tej znajduje się również spółka celowa z siedzibą w Irlandii powołana na potrzeby sekurytyzacji wierzytelności leasingowych przeprowadzanej w ramach Grupy Raiffeisen-Leasing Polska SA; spółka ta emituje obligacje w celu pozyskania środków na nabycie wierzytelności od Raiffeisen-Leasing Polska SA.</p> <p>W skład Grupy Kapitałowej PKO Leasing SA wchodzi także spółka PKO Faktoring SA, która świadczy usługi faktoringu krajowego i eksportowego z przejęciem ryzyka i bez przejęcia ryzyka, faktoringu odwrotnego oraz usługę programu faktoringowego dla dostawców jak i również PKO Leasing Sverige AB.</p>
<b>PKO BP FINAT SP. Z O.O.</b>	<p>Spółka świadczy kompleksowe usługi firmom z sektora finansowego, m.in.: usługi agenta transferowego, księgowości funduszy i spółek. Specjalizuje się również w outsourcingu kompetencyjnym specjalistów IT, zespołów projektowych oraz procesów informatycznych. Na podstawie zezwolenia KNF Spółka świadczy również usługi w charakterze krajowej instytucji płatniczej. Jej klientami są zarówno spółki z Grupy Kapitałowej jak również spółki spoza Grupy. W 2016 roku Spółka rozpoczęła prowadzenie obsługi ubezpieczeń grupowych dedykowanych do produktów oferowanych przez Bank.</p>
<b>PKO ŻYCIE TOWARZYSTWO UBEZPIECZEŃ SA</b>	<p>Podstawowym przedmiotem działalności Spółki jest działalność ubezpieczeniowa w zakresie działu I ubezpieczeń – ubezpieczenia na życie.</p> <p>Spółka oferuje szeroką gamę produktów ubezpieczeniowych od produktów ochronnych po produkty inwestycyjne. Koncentruje się na ubezpieczaniu życia i zdrowia swoich klientów. Posiada w ofercie produkty samodzielne, jak również stanowiące uzupełnienie produktów bankowych oferowanych przez Bank.</p>

<p><b>PKO TOWARZYSTWO UBEZPIECZEŃ SA</b></p>	<p>Podstawowym przedmiotem działalności Spółki jest działalność ubezpieczeniowa w zakresie działu II ubezpieczeń – pozostałe ubezpieczenia osobowe oraz ubezpieczenia majątkowe.</p> <p>Spółka rozpoczęła działalność operacyjną w styczniu 2016 roku uruchamiając pierwszą ofertę ubezpieczeń majątkowych dla klientów indywidualnych Banku, którzy są posiadaczami kart kredytowych. Obecnie w ofercie Spółki znajdują się ponadto indywidualne ubezpieczenia od utraty dochodu dla pożyczkobiorców pożyczek gotówkowych w Banku oraz kompleksowa oferta ubezpieczeń nieruchomości, ruchomości, OC w życiu prywatnym i Assistance, a także ubezpieczenie od utraty dochodu dla klientów Banku i PKO Banku Hipotecznego SA zaciągających kredyty hipoteczne.</p>
<p><b>PKO FINANCE AB</b></p>	<p>Przedmiotem działalności Spółki jest pozyskiwanie dla Banku środków finansowych z rynków międzynarodowych poprzez emisję obligacji.</p>
<p><b>QUALIA DEVELOPMENT SP. Z O.O.</b></p>	<p>Przedmiotem działalności spółek Grupy Kapitałowej Qualia Development Sp. z o.o. jest prowadzenie działalności deweloperskiej, a w szczególności realizacja projektów budowlanych, wykonywanie instalacji budowlanych i robót budowlanych wykończeniowych. Ponadto Grupa zajmuje się prowadzeniem działalności hotelowej oraz pośrednictwem w obrocie nieruchomościami.</p> <p>W 2016 roku Grupa kontynuowała działania związane z realizacją dotychczasowych projektów oraz sprzedażą wybranych nieruchomości i spółek.</p>
<p><b>KREDOBANK SA</b></p>	<p>KREDOBANK SA jest bankiem uniwersalnym, ukierunkowanym na obsługę klientów detalicznych oraz klientów małych i średnich przedsiębiorstw prowadzących działalność głównie w zachodniej części Ukrainy i w Kijowie. Jednocześnie dąży do pozyskania klientów korporacyjnych o wysokiej wiarygodności kredytowej.</p> <p>Spółka oferuje usługi w zakresie między innymi: prowadzenia rachunków osób fizycznych i podmiotów gospodarczych, gromadzenia depozytów, udzielania kredytów, udzielania poręczeń i gwarancji, obrotu czekowego i wekslowego, operacji na rynku walutowym, a także operacji na rynku papierów wartościowych.</p> <p>Przedmiotem działalności spółki Finansowa Kompania „Idea Kapitał” Sp. z o.o. – spółki zależnej od KREDOBANK SA - jest świadczenie różnych usług finansowych, w tym usług faktoringu polegających zgodnie z prawem ukraińskim na nabywaniu cesji praw do roszczeń pieniężnych z tytułu umów kredytowych.</p>
<p><b>„INTER-RISK UKRAINA” SPÓŁKA Z DODATKOWĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ</b></p>	<p>Spółka prowadzi działalność windykacyjną na Ukrainie, tj. prowadzi działania w celu odzyskania wierzytelności innych podmiotów bez nabywania ich na rachunek własny (negocjacje z dłużnikami, działania restrukturyzacyjne, postępowania sądowe i egzekucyjne oraz uczestniczenie w procesie przejmowania majątku na poczet długu). Jej klientem jest m.in. Finansowa Kompania „Prywatne Inwestycje” Sp. z o.o. oraz spółki z Grupy Kapitałowej KREDOBANK SA. Spółka dodatkowo zarządza nieruchomościami komercyjnymi we Lwowie.</p>
<p><b>FINANSOWA KOMPANIA „PRYWATNE INWESTYCJE” SP. Z O.O.</b></p>	<p>Przedmiotem działalności Spółki jest świadczenie różnych usług finansowych, w tym usług faktoringu polegających, zgodnie z prawem ukraińskim, na nabywaniu cesji praw do roszczeń pieniężnych z tytułu umów kredytowych.</p>
<p><b>MERKURY - FIZ AN</b></p>	<p>Przedmiotem działalności Funduszu jest lokowanie środków pieniężnych zebranych w drodze niepublicznego proponowania nabycia certyfikatów inwestycyjnych. Fundusz jest zarządzany przez PKO TFI SA. Fundusz prowadzi działalność inwestycyjną poprzez spółki zależne, których przedmiotem działalności jest kupno i sprzedaż nieruchomości na rachunek własny oraz zarządzanie nieruchomościami.</p>
<p><b>NEPTUN - FIZAN</b></p>	<p>Przedmiotem działalności Funduszu jest lokowanie środków pieniężnych zebranych w drodze niepublicznego proponowania nabycia certyfikatów inwestycyjnych. Fundusz jest zarządzany przez PKO TFI SA. PKO Bank Polski SA na rzecz Funduszu sukcesywnie zbywa akcje i udziały spółek, których działalność nie jest komplementarna do oferty usług finansowych Banku.</p>

## 41. INWESTYCJE W JEDNOSTKI STOWARZYSZONE I WSPÓLNE PRZEDSIĘWZIĘCIA

Skrócone informacje o jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach

Informacje finansowe:

- Wspólne przedsięwzięcia
- Jednostki stowarzyszone
- Zmiana wartości inwestycji we wspólnych przedsięwzięciach
- Zmiana wartości inwestycji w jednostkach stowarzyszonych
- Informacja o odpisach

### SKRÓCONE INFORMACJE O JEDNOSTKACH STOWARZYSZONYCH I WSPÓLNYCH PRZEDSIĘWZIĘCIACH

Grupa Kapitałowa posiada następujące jednostki stowarzyszone i wspólne przedsięwzięcia:

Lp.	NAZWA JEDNOSTKI	SIEDZIBA	% UDZIAŁ W KAPITALE*	
			31.12.2016	31.12.2015
<b>Wspólne przedsięwzięcia PKO Banku Polskiego SA</b>				
1	Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o.	Warszawa	34	34
	1 EVO Payments International Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
	2 EVO Payments International s.r.o.	Praga, Czechy	100	100
<b>Wspólne przedsięwzięcie NEPTUN - fizan</b>				
3	„Centrum Obsługi Biznesu” Sp. z o.o.	Poznań	41,44	41,44
<b>Jednostki stowarzyszone PKO Banku Polskiego SA</b>				
1	Bank Pocztowy SA	Bydgoszcz	25,0001	25,0001
	1 Centrum Operacyjne Sp. z o.o.	Bydgoszcz	100	100
	2 Spółka Dystrybucyjna Banku Poczтового Sp. z o.o.	Warszawa	100	100
2	„Poznański Fundusz Poręczeń Kredytowych” Sp. z o.o.	Poznań	33,33	33,33
3	FERRUM SA	Katowice	22,14	20,97
	3 FERRUM MARKETING Sp. z o.o.	Katowice	100	100
	4 Zakład Konstrukcji Spawanych FERRUM SA	Katowice	100	100
	Walcownia Blach Grubych Batory Sp. z o.o.	Katowice	100	-

\* udział w kapitale podmiotu bezpośrednio dominującego/ mającego znaczący wpływ

NAZWA WSPÓLNYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ I PODMIOTÓW STOWARZYSZONYCH	PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI
<b>CENTRUM ELEKTRONICZNYCH USŁUG PŁATNICZYCH ESERVICE SP. Z O.O.</b>	<p>Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o. oferuje usługę przetwarzania transakcji dokonywanych instrumentami płatniczymi zarówno w terminalach POS w kraju i poza jego granicami, jak również w internecie, wynajem terminali, usługę doładowań kart telefonów komórkowych oraz obsługę kart подарunkowych.</p> <p>PKO Bank Polski SA wspólnie ze Spółką oferują kompleksowe usługi w zakresie pozyskania oraz obsługi podmiotów pod kątem posiadania terminali POS oraz rozliczania transakcji dokonywanych instrumentami płatniczymi z wykorzystaniem tych terminali.</p> <p>Współpracę regulują m.in. umowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• obsługi transakcji bezgotówkowych dokonywanych przy użyciu instrumentów płatniczych dla dwustronnych umów z akceptantami.</li> <li>• współpracy marketingowej w zakresie usług o fundamentalnym znaczeniu dla funkcjonowania produktów i usług oferowanych zarówno przez Bank, jak i Spółkę,</li> <li>• świadczenia usług związanych z obsługą wypłaty gotówki w agencjach i oddziałach Banku oraz urzędach pocztowych przy użyciu kart płatniczych Visa i MasterCard z wykorzystaniem terminali POS,</li> <li>• współpracy w zakresie świadczenia usług związanych z pozyskiwaniem placówek akceptujących instrumenty płatnicze,</li> </ul> <p>Spółka posiada dwie spółki bezpośrednio zależne, w których sprawuje pełną kontrolę.</p>

<p><b>„CENTRUM OBSŁUGI BIZNESU” SP. Z O.O.</b></p>	<p>„Centrum Obsługi Biznesu” Sp. z o.o. to wspólna inwestycja PKO Banku Polskiego SA, Buildco Poznań SA oraz Miasta Poznań polegająca na wybudowaniu hotelu w Poznaniu. PKO Bank Polski SA jest uczestnikiem konsorcjum bankowego, które udzieliło Spółce kredytu inwestycyjnego na realizację powyższego projektu. Hotel został wybudowany i rozpoczął działalność w lutym 2007 roku. Osiągane przez Spółkę wyniki z działalności operacyjnej nie są w stanie zapewnić bieżącej, pełnej obsługi zobowiązań wynikających z umowy kredytowej. Na wniosek Spółki, w ramach restrukturyzacji zadłużenia kredytowego, konsorcjum bankowe dokonało czasowej zmiany harmonogramu płatności rat kredytowych i odsetkowych, obowiązującej do 30 czerwca 2017 roku.</p> <p>Od czerwca 2015 roku udziały Spółki znajdują się w portfelu NEPTUN – fizan – podmiotu zależnego od Banku.</p>
<p><b>BANK POCZTOWY SA</b></p>	<p>Bank Poczty SA specjalizuje się w standardowych produktach bankowych oferowanych dla klientów detalicznych z uzupełnioną ofertą dla mikroprzedsiębiorstw oraz klientów instytucjonalnych. Prowadzi również działalność w segmencie rozliczeniowym i skarbowym. W ramach strategicznego partnerstwa z Poczta Polska SA (akcjonariuszem posiadającym 75% akcji minus 10 akcji Spółki) korzysta z potencjału akcjonariusza i rozwija ofertę produktową we współpracy z podmiotami całej Grupy Kapitałowej Poczty Polskiej SA. Bank Poczty SA jest też klientem PKO Banku Polskiego SA i korzysta z wybranych usług świadczonych przez Bank.</p> <p>Spółka posiada dwie spółki bezpośrednio zależne, w których sprawuje pełną kontrolę.</p>
<p><b>„POZNAŃSKI FUNDUSZ PORĘCZEŃ KREDYTOWYCH” SP. Z O.O.</b></p>	<p>„Poznański Fundusz Poręczeń Kredytowych” Sp. z o.o. specjalizuje się w wspieraniu rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw poprzez udzielanie poręczeń oraz świadczenie usług. Spółka poręcza kredyty, pożyczki i gwarancje udzielane przez banki, w tym również przez PKO Bank Polski SA, a także transakcje leasingowe i faktoringowe. Współpracuje m.in. z PKO Leasing SA. W ofercie Spółki znajdują się również poręczenia dla małych i średnich przedsiębiorstw w ramach inicjatywy JEREMIE (<i>Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises</i>), które są poręczane drugostronnie w 70% lub 80% ze środków Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, którymi zarządza Bank Gospodarstwa Krajowego. Nowością na rynku poręczeniowym i w ofercie Spółki są poręczenia zapłaty wadium.</p>
<p><b>FERRUM SA</b></p>	<p>Przedmiotem działalności Spółki jest produkcja rur stalowych ze szwem, produkcja profili zamkniętych (kształtowników) oraz wykonywanie izolacji rur. Spółka posiada dwie spółki bezpośrednio zależne, w których sprawuje pełną kontrolę.</p> <p>Akcje Spółki zostały objęte przez Bank w ramach działań windykacyjnych (przejęcie na własność przedmiotu zabezpieczenia). Spółka jest spółką publiczną, której akcje notowane są na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie SA.</p>

Poniżej przedstawiono podsumowanie danych finansowych odrębnie dla każdego wspólnego przedsięwzięcia oraz każdej jednostki stowarzyszonej Grupy Kapitałowej. Wykazane kwoty pochodzą ze sprawozdań finansowych poszczególnych jednostek sporządzonych zgodnie z MSSF lub polskimi standardami rachunkowości (PSR). Dane za rok 2015 pochodzą z sprawozdań finansowych zaudytowanych.

Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o. (wg MSSF)	31.12.2016	31.12.2015
Aktywa obrotowe	124,4	103,4
Aktywa trwałe	212,1	132,7
Zobowiązania krótkoterminowe	103,9	70,5
Zobowiązania długoterminowe	33,8	37,2
	<b>01.01-31.12.2016</b>	<b>01.01-31.12.2015</b>
Przychody	473,7	456,5
Zysk (strata) za okres obrotowy	102,8	88,4
Całkowite dochody razem	102,8	88,4
Otrzymane dywidendy od jednostki zakwalifikowanej jako wspólne przedsięwzięcie	11,0	25,6

<b>„Centrum Obsługi Biznesu” Sp. o.o. (wg PSR)</b>	<b>31.12.2016</b>	<b>31.12.2015</b>
Aktywa obrotowe	10,5	9,5
Aktywa trwałe	85,4	87,2
Zobowiązania krótkoterminowe	18,2	12,9
Zobowiązania długoterminowe	73,6	77,5
	<b>01.01- 31.12.2016</b>	<b>01.01- 31.12.2015</b>
Przychody	23,1	20,5
Zysk (strata) za okres obrotowy	(2,2)	(3,2)
<b>Bank Poczty SA (wg MSSF, dane publikowane przez Spółkę)</b>	<b>30.06.2016</b>	<b>31.12.2015</b>
Aktywa ogółem	7 238,2	7 213,0
Zobowiązania ogółem	6 698,2	6 670,5
	<b>01.01- 30.06.2016</b>	<b>01.01- 31.12.2015</b>
Przychody	248,3	474,2
Zysk (strata) za okres obrotowy	9,6	33,9
Pozostałe dochody całkowite	(11,8)	9,0
Całkowite dochody razem	(2,2)	42,9
<b>„Poznański Fundusz Poręczeń Kredytowych” Sp. z o.o. (wg PSR)</b>	<b>31.12.2016</b>	<b>31.12.2015</b>
Aktywa obrotowe	23,5	23,2
Aktywa trwałe	0,1	-
Zobowiązania krótkoterminowe	3,0	4,0
Zobowiązania długoterminowe	2,5	1,6
	<b>01.01- 31.12.2016</b>	<b>01.01- 31.12.2015</b>
Przychody	2,7	2,4
Zysk (strata) za okres obrotowy	0,4	0,6
<b>FERRUM SA (wg MSSF, dane publikowane przez Spółkę)</b>	<b>30.09.2016</b>	<b>31.12.2015</b>
Aktywa obrotowe	105,2	90,9
Aktywa trwałe	171,2	171,8
Zobowiązania krótkoterminowe	129,1	115,4
Zobowiązania długoterminowe	94,2	99,3
	<b>01.01- 30.09.2016</b>	<b>01.01- 31.12.2015</b>
Przychody	242,3	314,0
Zysk (strata) za okres obrotowy	5,1	(49,7)
Pozostałe dochody całkowite	-	-
Całkowite dochody razem	5,1	(49,7)

## INFORMACJE FINANSOWE

<b>Wspólne przedsięwzięcia</b>	<b>31.12.2016</b>	<b>31.12.2015</b>
„Centrum Obsługi Biznesu” Sp. z o.o.	-	-
Cena nabycia	17,5	17,5
Zmiana w udziale w aktywach netto	(16,1)	(14,8)
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(1,4)	(2,7)
Grupa Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o.	226,8	206,2
Wartość udziału na dzień objęcia współkontrolą	197,3	197,3
Zmiana w udziale w aktywach netto	29,5	8,9
<b>Razem</b>	<b>226,8</b>	<b>206,2</b>

Jednostki stowarzyszone	31.12.2016	31.12.2015
Grupa Bank Pocztowy SA	132,4	161,5
Cena nabycia	161,5	161,5
Zmiana w udziale w aktywach netto	83,7	81,4
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(112,8)	(81,4)
„Poznański Fundusz Poręczeń Kredytowych” Sp. z o.o.	-	-
Cena nabycia	1,5	1,5
Zmiana w udziale w aktywach netto	4,4	4,2
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	(5,9)	(5,7)
Grupa FERRUM SA	26,4	24,1
Cena nabycia	25,3	24,1
Zmiana w udziale w aktywach netto	1,1	-
<b>Razem</b>	<b>158,8</b>	<b>185,6</b>

Zmiana wartości inwestycji we wspólnych przedsięwzięciach	2016	2015
Wartość inwestycji we wspólnych przedsięwzięciach na początek okresu	206,2	204,8
Udział w zyskach i stratach	30,3	29,6
Wynik z tytułu odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości	1,3	(2,7)
Dywidenda	(11,0)	(25,5)
<b>Wartość inwestycji we wspólnych przedsięwzięciach na koniec okresu</b>	<b>226,8</b>	<b>206,2</b>

Zmiana wartości inwestycji w jednostkach stowarzyszonych	2016	2015
Wartość inwestycji w jednostkach stowarzyszonych na początek okresu	185,6	117,6
Wynik z tytułu odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości	(31,6)	21,6
Udział w zyskach i stratach	4,2	8,5
Udział w innych dochodach całkowitych jednostki stowarzyszonej	(0,6)	(1,2)
Zwiększenie zaangażowania kapitałowego w jednostki stowarzyszone	1,2	39,1
<b>Wartość inwestycji w jednostkach stowarzyszonych na koniec okresu</b>	<b>158,8</b>	<b>185,6</b>

## INFORMACJA O ODPISACH

W 2016 roku Grupa Kapitałowa ujęła w wycenie udziałów spółki „Centrum Obsługi Biznesu” Sp. z o.o udział w stracie netto w wysokości 1,3 miliona PLN i o tę samą wartość zmniejszyła odpis aktualizujący wartość udziałów Spółki.

W 2016 roku Grupa Kapitałowa zwiększyła o 31,4 miliona PLN odpis aktualizujący wartość akcji Banku Poczтового SA oraz o 0,2 miliona PLN odpis aktualizujący wartość udziałów „Poznańskiego Funduszu Poręczeń Kredytowych” Sp. z o.o.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku jednostka dominująca nie posiadała udziału w zobowiązaniach warunkowych jednostek stowarzyszonych nabytych wspólnie z innym inwestorem.

Odpisy z tytułu utraty wartości - uzgodnienie ruchu	2016	2015
Wartość na początek okresu	89,8	108,7
Utworzenie w okresie	31,6	2,7
Rozwiązanie w okresie	(1,3)	(21,6)
<b>Wartość na koniec okresu</b>	<b>120,1</b>	<b>89,8</b>
<b>Utworzenie netto - wpływ na rachunek zysków i strat</b>	<b>(30,3)</b>	<b>18,9</b>

## 42. NABYCIE RAIFFEISEN-LEASING POLSKA SA PRZEZ SPÓŁKĘ PKO LEASING SA

### OPIS TRANSAKCJI

W dniu 2 listopada 2016 roku Bank (jako gwarant), Raiffeisen Bank International AG (jako sprzedawca) oraz PKO Leasing SA (jako nabywca) podpisały umowę dotyczącą sprzedaży przez Raiffeisen Bank International AG (RBI AG) 100% akcji spółki Raiffeisen-Leasing Polska SA (RLPL) na rzecz PKO Leasing SA. Zamknięcie transakcji nastąpiło w dniu 1 grudnia 2016 roku po spełnieniu warunków zawieszających, w tym m.in. uzyskaniu wymaganych zgód antymonopolowych w Polsce i na Ukrainie.

W wyniku wyżej wymienionej transakcji PKO Leasing SA nabył 1 500 038 akcji zwykłych spółki RLPL o wartości nominalnej 100 PLN każda, stanowiących 100% kapitału zakładowego RLPL i uprawniających do 100% głosów na walnym zgromadzeniu Spółki. Cena nabycia wyniosła 850 milionów PLN. Zakup akcji został w całości sfinansowany kredytem udzielonym przez PKO Bank Polski SA.

Przedmiotem działalności nabytej Spółki jest prowadzenie działalności leasingowej i udzielanie pożyczek.

W związku z nabyciem spółki RLPL w skład Grupy Kapitałowej PKO Leasing SA weszły jej jednostki zależne:

- Raiffeisen-Leasing Real Estate Sp. z o.o. – przedmiotem działalności Spółki jest finansowanie nieruchomości w formie leasingu; według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Spółki wynosi 50 000 PLN i dzieli się na 100 udziałów o wartości nominalnej 500 PLN każdy,
- „Raiffeisen Insurance Agency” Sp. z o.o. - agencja ubezpieczeniowa, której przedmiotem działalności jest tworzenie produktów i programów ubezpieczeniowych dla klientów instytucji finansowych; według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Spółki wynosi 200 000 PLN i dzieli się na 4 000 udziałów o wartości nominalnej 50 PLN każdy,
- Raiffeisen-Leasing Service Sp. z o.o. – przedmiotem działalności Spółki jest przechowywanie, przygotowywanie oraz aktywna sprzedaż przedmiotów powindykacyjnych lub pokontraktowych nabytych od RLPL oraz udzielanie pożyczek; według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Spółki wynosi 200 000 PLN i dzieli się na 4 000 udziałów o wartości nominalnej 50 PLN każdy; jedynym udziałowcem Spółki jest „Raiffeisen Insurance Agency” Sp. z o.o.,
- ROOF Poland Leasing 2014 DAC z siedzibą w Irlandii – spółka celowa powołana do obsługi sekurytyzacji wierzytelności leasingowych przeprowadzanej w ramach Grupy Kapitałowej RLPL; Spółka ta emituje obligacje w celu pozyskania środków na nabycie wierzytelności od Raiffeisen-Leasing Polska SA; według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Spółki wynosi 1 EUR i jest równy 1 udziałowi objętemu przez BADB Charitable Trust Ltd.; spółka RLPL sprawuje nad wyżej wymienioną Spółką kontrolę zgodnie z MSSF 10, mimo iż nie posiada w niej zaangażowania kapitałowego.

W ramach transakcji PKO Bank Polski SA zastąpił finansowanie udzielone RLPL i jej jednostkom zależnym przez Raiffeisen Bank International AG lub podmioty z jego Grupy Kapitałowej (tj. udzielił kredytów spółkom Grupy RLPL, z których środki zostały przeznaczone na spłatę kredytów udzielonych tym Spółkom przez spółki Grupy Raiffeisen Bank International AG) w łącznej wysokości 2 412 milionów PLN oraz 255,6 miliona EUR. Transakcja została sfinansowana ze środków własnych PKO Banku Polskiego SA. Jednocześnie PKO Bank Polski SA wystawił na rzecz Banku Rozwoju Rady Europy (CEB) gwarancję do wysokości 52 milionów EUR dotyczącą spłaty kredytu udzielonego spółce RLPL oraz podpisał z RLPL umowę kredytu w wysokości 300 milionów PLN, które zostaną przeznaczone na wykup obligacji Spółki od Raiffeisen Bank Polska SA oraz od pozostałych obligatariuszy.

W 2017 roku planowane jest połączenie obu spółek, tj. spółki PKO Leasing SA i spółki RLPL, w tym w kwietniu 2017 roku przeprowadzenie fuzji prawnej.

### ROZLICZENIE TRANSAKCJI NABYCIA

Rozliczenie transakcji nabycia przeprowadzone zostało metodą przejęcia zgodnie z MSSF 3, którego zastosowanie wymaga: zidentyfikowania jednostki przejmującej, ustalenia dnia przejęcia, ujęcia i wyceny możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów, przejętych zobowiązań wycenionych w wartości godziwej na dzień przejęcia oraz wszelkich udziałów niedających kontroli w jednostce przejmowanej oraz ujęcia i wyceny wartości firmy lub zysku z okazynego nabycia.

Biorąc pod uwagę że przejęcie kontroli nad RLPL i jego spółkami nastąpiło z dniem 1 grudnia 2016 roku, rozliczenie transakcji zakupu nastąpiło na podstawie skonsolidowanego sprawozdania finansowego RLPL na dzień 30 listopada 2016 roku i zaktualizowane w zakresie istotnych operacji, które miały miejsce w okresie od 30 listopada 2016 do dnia 1 grudnia 2016 roku, tj. dnia objęcia kontroli.



### Przekazana zapłata i wartość udziałów niedających kontroli w jednostce przejmowanej

Cena nabycia akcji spółki RLPL jest ustalona prowizorycznie w wysokości zapłaconej gotówki ze względu na fakt, że PKO Leasing SA ma prawo do złożenia w okresie 3 miesięcy od daty nabycia roszczeń wobec RBI AG odnośnie, zastrzeżonych w umowie zakupu akcji RLPL, operacji finansowych oraz innych transakcji, które mogą skutkować wypływem środków pieniężnych, przeprowadzonych w Grupie RLPL w okresie od 1 lipca 2016 do daty nabycia. Na dzień przygotowania tego sprawozdania proces identyfikacji tych operacji nie został zakończony i nie jest ustalona wielkość ewentualnych roszczeń wobec RBI AG wpływająca na ostateczną cenę nabycia. Na potrzeby sporządzenia sprawozdania finansowego za 2016 rok przyjęto kwotę 850 milionów PLN jako cenę zapłaconą, która w przyszłości może podlegać korekcie w przypadku zidentyfikowania wpływów.

Przekazana zapłata za akcje spółek z Grupy Kapitałowej Raiffeisen - Leasing Polska SA	liczba akcji	w milionach PLN	
- zakupione od Raiffeisen Bank International AG		1 500 038	850,0
<b>Razem</b>		<b>1 500 038</b>	<b>850,0</b>

PKO Leasing SA posiada 100% udziałów w nabytych spółkach, w związku z powyższym brak jest udziałów niedających kontroli w jednostkach przejmowanych.

### Ujęcie i wycena możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przejętych zobowiązań wycenionych zgodnie z MSSF

Na dzień sporządzenia niniejszego sprawozdania finansowego dokonano wstępnej, prowizorycznej wyceny rozliczenia transakcji nabycia, w szczególności w zakresie portfela należności leasingowych oraz udzielonych pożyczek, a także identyfikacji i wyceny warunkowych zobowiązań. Ostateczne rozliczenie transakcji może się różnić od wstępnego rozliczenia opisanego w niniejszym sprawozdaniu finansowym.

Zgodnie z MSSF 3.45 Grupa Kapitałowa ma 12 miesięcy - tj. do dnia 30 listopada 2017 roku na ustalenie ostatecznych wartości.

Przedstawione poniżej dane dotyczące wyceny do wartości godziwej zidentyfikowanych nabytych aktywów i przejętych zobowiązań zostały oparte na identyfikacji przeprowadzonej z punktu widzenia całej Grupy Kapitałowej RLPL.

Sprawozdanie z sytuacji finansowej - AKTYWA	Dane Grupy Kapitałowej RLPL na dzień nabycia 01.12.2016 (wg wartości ze sprawozdania finansowego)	Korekty z tytułu wyceny do wartości godziwej oraz relacje z klientami	Wartość godziwa nabytych aktywów
			-
Należności od banków	279,4		279,4
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	6 058,7	24,6	6 083,3
Zapasy	78,1	-	78,1
Wartości niematerialne	14,3	64,0	78,3
Rzeczowe aktywa trwałe	159,3	-	159,3
Należności z tytułu bieżącego podatku dochodowego	16,8		16,8
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	432,6	(16,8)	415,8
Inne aktywa	59,1	-	59,1
<b>AKTYWA RAZEM</b>	<b>7 098,3</b>	<b>71,8</b>	<b>7 170,1</b>

Sprawozdanie z sytuacji finansowej – ZOBOWIĄZANIA i AKTYWA NETTO	Dane Grupy Kapitałowej RLPL na dzień nabycia 01.12.2016 (wg wartości ze sprawozdania finansowego)	Korekty z tytułu wyceny do wartości godziwej oraz relacje z klientami	Wartość godziwa przyjętych zobowiązań i aktywów netto
Zobowiązania wobec innych banków	4 005,9	-	4 005,9
Zobowiązania wobec klientów	696,5	-	696,5
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	1 557,2	-	1 557,2
Pozostałe zobowiązania	112,9	-	112,9
Zobowiązania z tytułu bieżącego podatku dochodowego	4,4	-	4,4
Rezerwy	0,5	-	0,5
<b>ZOBOWIĄZANIA RAZEM</b>	<b>6 377,4</b>	<b>-</b>	<b>6 377,4</b>
<b>AKTYWA NETTO</b>	<b>720,9</b>	<b>71,8</b>	<b>792,7</b>

### Informacje dotyczące założeń i metod wyceny poszczególnych możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przyjętych zobowiązań na dzień 1 grudnia 2016 roku

- Kredyty i pożyczki udzielone klientom**

W tabelach poniżej zostały zaprezentowane nabyte kredyty i pożyczki udzielone klientom wg wartości godziwej na dzień 1 grudnia 2016 roku.

Kredyty i pożyczki udzielone klientom	Dane Grupy Kapitałowej RLPL na dzień nabycia 01.12.2016 (wg wartości ze sprawozdania finansowego)	Korekty z tytułu wyceny do wartości godziwej	Wartość godziwa nabytych aktywów
Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto, w tym:	6 353,3	24,6	6 377,9
gospodarcze, w tym:	6 234,5	24,6	6 259,1
należności z tytułu leasingu finansowego	5 655,5	24,6	5 680,1
konsumpcyjne, w tym:	118,8	-	118,8
należności z tytułu leasingu finansowego	7,1	-	7,1
Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek, w tym:	(294,6)	-	(294,6)
odpisy z tytułu utraty wartości na należności leasingowe	(239,5)	-	(239,5)
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto</b>	<b>6 058,7</b>	<b>24,6</b>	<b>6 083,3</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom według metod kalkulacji odpisów	Dane Grupy Kapitałowej RLPL na dzień nabycia 01.12.2016 (wg wartości ze sprawozdania finansowego)	Korekty z tytułu wyceny do wartości godziwej	Wartość godziwa nabytych aktywów
metoda zindywidualizowana, ze stwierdzoną utratą wartości, w tym:	378,8		378,8
należności z tytułu leasingu finansowego	331,1		331,1
metoda grupowa (IBNR), w tym:	5 974,5	24,6	5 999,1
należności z tytułu leasingu finansowego	5 331,5	24,6	5 356,1
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto, w tym:</b>	<b>6 353,3</b>	<b>24,6</b>	<b>6 377,9</b>
<b>należności z tytułu leasingu finansowego brutto</b>	<b>5 662,6</b>	<b>24,6</b>	<b>5 687,2</b>
Odpisy - metoda zindywidualizowana, ze stwierdzoną utratą wartości, w tym:	(220,3)		(220,3)
na należności leasingowe	(186,8)		(186,8)
Odpisy - metoda grupowa (IBNR), w tym:	(74,3)		(74,3)
na należności leasingowe	(52,7)		(52,7)
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek, w tym:</b>	<b>(294,6)</b>	<b>-</b>	<b>(294,6)</b>
<b>na należności leasingowe</b>	<b>(239,5)</b>	<b>-</b>	<b>(239,5)</b>
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto, w tym:</b>	<b>6 058,7</b>	<b>24,6</b>	<b>6 083,3</b>
<b>należności z tytułu leasingu finansowego netto</b>	<b>5 423,1</b>	<b>24,6</b>	<b>5 447,7</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom według segmentów klienta	Dane Grupy Kapitałowej RLPL na dzień nabycia 01.12.2016 (wg wartości ze sprawozdania finansowego)	Korekty z tytułu wyceny do wartości godziwej	Wartość godziwa nabytych aktywów
<b>Kredyty i pożyczki udzielone brutto, w tym:</b>	<b>6 353,3</b>	<b>24,6</b>	<b>6 377,9</b>
korporacyjne	1 891,2	5,4	1 896,6
bankowości detalicznej i prywatnej	118,8	-	118,8
małych i średnich przedsiębiorstw	4 343,3	19,2	4 362,5
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek</b>	<b>(294,6)</b>	<b>-</b>	<b>(294,6)</b>
<b>Kredyty i pożyczki udzielone netto</b>	<b>6 058,7</b>	<b>24,6</b>	<b>6 083,3</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom - ekspozycje na ryzyko kredytowe	Dane Grupy Kapitałowej RLPL na dzień nabycia 01.12.2016 (wg wartości ze sprawozdania finansowego)	Korekty z tytułu wyceny do wartości godziwej	Wartość godziwa nabytych aktywów
Kredyty i pożyczki z rozpoznaną utratą wartości, ocenione metodą indywidualną	378,8	-	378,8
Kredyty i pożyczki bez rozpoznanej utraty wartości, bez rozpoznanej przesłanki indywidualnej, z tego:	5 974,5	24,6	5 999,1
nieprzeterminowane	5 266,1	16,0	5 282,1
przeterminowane	708,4	8,6	717,0
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto</b>	<b>6 353,3</b>	<b>24,6</b>	<b>6 377,9</b>
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek</b>	<b>(294,6)</b>	<b>-</b>	<b>(294,6)</b>
na ekspozycje z rozpoznaną utratą wartości	(220,3)	-	(220,3)
na ekspozycje bez rozpoznanej utraty wartości i bez rozpoznanej przesłanki utraty wartości	(74,3)	-	(74,3)
<b>Kredyty i pożyczki udzielone netto</b>	<b>6 058,7</b>	<b>24,6</b>	<b>6 083,3</b>

#### • Kredyty i pożyczki udzielone klientom – Należności z tytułu leasingu

Wycena do wartości godziwej portfela należności z tytułu leasingu finansowego i pożyczek została wykonana metodą zdyskontowanych przepływów pieniężnych (podejście dochodowe), opartą o zdyskontowane przepływy pieniężne wynikające z zawartych kontraktów. Oczekiwane przepływy pieniężne zostały określone jako suma kontraktowych rat kapitałowych, w tym wartości rezydualne przedmiotów leasingu, oraz rat odsetkowych ustalonych w oparciu o stawki forwardowe stopy procentowe oprocentowania oraz efektywne marże kontraktowe.

Oczekiwane przepływy pieniężne zostały zdyskontowane rynkowymi stawkami efektywnymi, będącymi sumą odpowiedniej stawki forwardowej oraz rynkowej efektywnej marży. Rynkowe marże efektywne zostały skonstruowane jako średnie z marż dla homogenicznych grup produktów dla transakcji zawartych w okresie ostatniego miesiąca przez Raiffeisen-Leasing Polska SA i PKO Leasing SA. Zostały one określone biorąc pod uwagę typ produktu, okres finansowania, istnienie wkładu własnego oraz stan przedmiotu leasingu. W ocenie Grupy Kapitałowej średnia z marż zrealizowanych w ostatnim miesiącu przez Raiffeisen-Leasing Polska SA i PKO Leasing SA stanowi odpowiednie przybliżenie rynkowych marż na dzień wyceny.

W trakcie wyceny stwierdzono, że wartość bilansowa netto stanowi odpowiednie przybliżenie wartości godziwej dla: ekspozycji z rozpoznaną przesłanką utraty wartości, ekspozycji denominowanych w USD i CHF, ekspozycji z niewydanym przedmiotem leasingu i grupy ekspozycji, dla których uznano, że marże RLPL są rynkowe na dzień wyceny (portfel pożyczek, należności i należności leasingowych finansujących nieruchomości).

Łączna wartość korekt wynikających z wyceny portfela należności z tytułu leasingu finansowego i pożyczek do wartości godziwej wyniosła 24,6 miliona PLN.

#### • Wartości niematerialne

W ramach rozliczenia transakcji nabycia zidentyfikowano relacje z klientami wynikające z zawartych umów leasingowych w wartości 64 milionów PLN. Relacje z klientami w obszarze portfela umów leasingowych zostały przeanalizowane oddzielnie dla segmentu korporacyjnego i segmentu detalicznego. Do wyceny relacji z klientami wykorzystana została metoda nadwyżki stopy zwrotu.

W metodzie tej wartość określana jest na podstawie zdyskontowanych przyszłych strumieni pieniężnych wynikających z dodatkowego przychodu generowanego przez spółkę posiadającą daną wartość niematerialną ponad przychody generowane przez spółkę, która takiej wartości nie posiada. Metoda ta uwzględnia również koszty i inwestycje związane z wartością niematerialną, wydatki marketingowe itp. Na potrzeby oszacowania wartości godziwej relacji z klientami dokonuje się identyfikacji relacji z kluczowymi klientami dla poszczególnych CGU, określa prognozowany okres ich dalszego trwania oraz prognozowane przychody z poszczególnych relacji i koszty bezpośrednio związane z tymi relacjami. Od tak określonych przepływów odejmuje się wartość kosztów ogólnych (w tym amortyzacji) w każdym roku. Następnie odejmuje się wymagany zwrot na innych aktywach przyczyniających się do generowania przychodów z relacji z klientami (wpływ środków trwałych, znak handlowy, zorganizowana siła robocza). Obciążenia wynikające z wykorzystania innych aktywów odpowiadają wymaganemu zwrotowi z poszczególnych aktywów materialnych i niematerialnych wykorzystywanych do wygenerowania przychodów z relacji z klientami. Wymagany zwrot obliczany jest odpowiednio dla aktywów trwałych, znaku handlowego, zorganizowanej siły roboczej oraz wymogu kapitałowego, a następnie odnoszony do przychodów z relacji z klientami.

Otrzymane przepływy dla poszczególnych lat zostają następnie zdyskontowane stopą dyskonta powiększoną o odpowiednią premię dla aktywów niematerialnych. Otrzymana w ten sposób wartość zdyskontowanych przepływów stanowi oszacowanie wartości niematerialnej.

Zgodnie z umową nabycia RLPL, wszelkie znaki towarowe będące w posiadaniu spółek z Grupy Kapitałowej Raiffeisen-Leasing SA podlegać będą wyłączeniu z grupy aktywów nabywanych przez PKO Leasing SA. PKO Leasing SA jest uprawniony do korzystania ze znaku towarowego „Raiffeisen” w okresie przejściowym, nie ponosząc z tego tytułu żadnych kosztów.

#### Wartość firmy powstała w wyniku Transakcji

W wyniku rozliczenia transakcji nabycia akcji RLPL rozpoznano wartość firmy będącą różnicą pomiędzy przekazaną zapłatą a kwotą netto możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przejętych zobowiązań wycenionych zgodnie z MSSF.

	Razem spółki z Grupy Kapitałowej RLPL
Przekazana zapłata	850,0
Kwota netto możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przejętych zobowiązań	792,7
<b>Wartość firmy</b>	<b>57,3</b>
z tego przypisana do następujących segmentów:	
segment korporacyjny	16,2
segment detaliczny	41,1

Celem nabycia akcji spółki RLPL było osiągnięcie przez Grupę Kapitałową korzyści ekonomicznych poprzez zwiększenie bazy klientów portfela leasingowego. Efektem synergii z tytułu przejęcia Raiffeisen-Leasing Polska SA z jej spółkami zależnymi będzie umocnienie pozycji lidera w sektorze usług leasingowych oraz rozbudowanie sieci dystrybucji. Dodatkowo przejęcie spółki działającej jako agent ubezpieczeniowy przyspieszy osiągnięcie celów strategicznych w obszarze bancassurance.

#### Dodatkowe informacje

Z uwagi na fakt, że transakcja połączenia miała miejsce w trakcie okresu sprawozdawczego, poniżej zaprezentowany został rachunek zysków i strat jednostek przejmowanych łącznie od dnia przejęcia do dnia 31 grudnia 2016 roku oraz rachunek zysków i strat Grupy Kapitałowej za 2016 rok, wykazany tak jak gdyby dzień przejęcia przypadał na dzień 1 stycznia 2016 roku.

Poniższa tabela prezentuje kwoty przychodów i kosztów oraz zysków lub strat Grupy Kapitałowej RLPL od dnia przejęcia, tj. od dnia 1 grudnia 2016 roku.

Rachunek zysków i strat	Dane Grupy Kapitałowej RLPL za okres od dnia nabycia do 31 grudnia 2016 roku
Przychody z tytułu odsetek	27,0
Koszty z tytułu odsetek	(12,4)
<b>Wynik z tytułu odsetek</b>	<b>14,6</b>
Przychody z tytułu prowizji i opłat	4,7
Koszty z tytułu prowizji i opłat	0,4
<b>Wynik z tytułu prowizji i opłat</b>	<b>5,1</b>
Pozostałe przychody operacyjne	4,7
Pozostałe koszty operacyjne	(0,9)
<b>Pozostałe przychody i koszty operacyjne netto</b>	<b>3,8</b>
Wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw	(9,2)
Ogólne koszty administracyjne	(11,9)
Wynik z działalności operacyjnej	2,4
<b>Zysk brutto</b>	<b>2,4</b>
Podatek dochodowy	(0,4)
<b>Zysk netto (z uwzględnieniem udziałowców niesprawujących kontroli)</b>	<b>2,0</b>
<b>Zysk netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej</b>	<b>2,0</b>

Poniższa tabela prezentuje rachunek zysków lub strat Grupy Kapitałowej Banku z uwzględnieniem Grupy Kapitałowej RLPL za bieżący okres sprawozdawczy, wyliczonych w taki sposób, jak gdyby datą objęcia kontroli był początek rocznego okresu sprawozdawczego, tj. 1 stycznia 2016 roku.

	2016
Przychody z tytułu odsetek	10 251,7
Koszty z tytułu odsetek	(2 354,8)
<b>Wynik z tytułu odsetek</b>	<b>7 896,9</b>
Przychody z tytułu prowizji i opłat	3 632,7
Koszty z tytułu prowizji i opłat	(901,4)
<b>Wynik z tytułu prowizji i opłat</b>	<b>2 731,3</b>
Przychody z tytułu dywidend	10,3
Wynik na instrumentach finansowych wycenianych do wartości godziwej	4,4
Wynik na inwestycyjnych papierach wartościowych	506,1
Wynik z pozycji wymiany	502,9
Pozostałe przychody operacyjne	739,1
Pozostałe koszty operacyjne	(338,9)
<b>Pozostałe przychody i koszty operacyjne netto</b>	<b>400,2</b>
Wynik z tytułu odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw	(1 653,3)
Ogólne koszty administracyjne	(5 706,8)
Podatek od niektórych instytucji finansowych	(828,9)
<b>Wynik z działalności operacyjnej</b>	<b>3 863,1</b>
Udział w zyskach i stratach jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach	34,5
<b>Zysk brutto</b>	<b>3 897,6</b>
Podatek dochodowy	(945,4)
<b>Zysk netto (z uwzględnieniem udziałowców niesprawujących kontroli)</b>	<b>2 952,2</b>
Zyski i straty udziałowców niesprawujących kontroli	2,1
<b>Zysk netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej</b>	<b>2 950,1</b>

### 43. POZOSTAŁE ZMIANY W SPÓŁKACH WCHODZĄCYCH W SKŁAD GRUPY KAPITAŁOWEJ

W 2016 roku miały miejsca następujące zdarzenia wpływające na strukturę Grupy Kapitałowej:

#### POZOSTAŁE ZMIANY W GRUPIE KAPITAŁOWEJ PKO LEASING SA

W dniu 31 października 2016 roku w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS) zostało zarejestrowane połączenie PKO Leasing SA (jako spółki przejmującej) i PKO Bankowy Leasing Sp. z o.o. (jako spółki przejmowanej). Połączenie nastąpiło w drodze przeniesienia całego majątku spółki PKO Bankowy Leasing Sp. z o.o. na spółkę PKO Leasing SA (łączenie przez przejęcie), bez podwyższenia kapitału zakładowego spółki PKO Leasing SA oraz bez wymiany udziałów. W związku z powyższym spółka PKO Leasing SA wstąpiła we wszystkie prawa i obowiązki spółki PKO Bankowy Leasing Sp. z o.o. W dniu 8 grudnia 2016 roku w KRS została zarejestrowana zmiana nazwy spółki PKO BP Faktoring SA – obecna nazwa: PKO Faktoring SA.

#### PKO BANK HIPOTECZNY SA

W 2016 roku (odpowiednio w dniu 22 kwietnia, 28 lipca i 1 grudnia) w KRS zostało zarejestrowane podwyższenie kapitału zakładowego Spółki łącznie o kwotę 500 milionów PLN. Wszystkie akcje w podwyższonym kapitale zostały objęte przez PKO Bank Polski SA. Według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Spółki wynosi 800 milionów PLN i dzieli się na 800 milionów akcji o wartości nominalnej 1 PLN każda.

#### GRUPA KAPITAŁOWA QUALIA DEVELOPMENT SP. Z O.O.

- **QUALIA HOTEL MANAGEMENT SP. Z O.O., W TYM PRZEJĘCIE SPÓŁKI QUALIA - REZYDENCJA FLOTYLLA SP. Z O.O. I SPÓŁKI QUALIA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ - POMERANKA SP. K.**

W dniu 29 lutego 2016 roku w KRS właściwym dla spółki przejmującej zostało zarejestrowane połączenie spółki Qualia Hotel Management Sp. z o.o. (jako spółki przejmującej) oraz spółek Qualia - Rezydencja Flotylla Sp. z o.o. i spółki Qualia spółka z ograniczoną odpowiedzialnością - Pomeranka Sp. k. (jako spółek przejmowanych), które nastąpiło w drodze przeniesienia całego majątku spółek przejmowanych na spółkę przejmującą. W związku z powyższym spółka przejmująca wstąpiła we wszystkie prawa i obowiązki spółek przejmowanych. W dniu 13 kwietnia 2016 roku spółka Qualia Sp. z o.o. sprzedała spółce Qualia Development Sp. z o.o. 3 udziały spółki Qualia Hotel Management Sp. z o.o. Według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy spółki Qualia Hotel Management Sp. z o.o. wynosi 261 800 PLN i dzieli się na 5 236 udziałów o wartości nominalnej 50 PLN każdy.

- **QUALIA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ – WŁADYSŁAWOWO SP. K.**

W dniu 13 lipca 2016 roku wspólnicy spółki Qualia spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – Władysławowo Sp. k. podjęli uchwałę dotyczącą rozwiązania Spółki bez prowadzenia postępowania likwidacyjnego. W dniu 5 września 2016 roku Spółka została wykreślona z Rejestru Przedsiębiorców.

- **„FORT MOKOTÓW INWESTYCJE” SP. Z O.O.**

W dniu 28 lipca 2016 roku spółka Qualia Development Sp. z o.o. zawarła ze spółką Dom Development SA umowę sprzedaży 100% udziałów w spółce „Fort Mokotów Inwestycje” Sp. z o.o., która jest wieczystym użytkownikiem nieruchomości gruntowej położonej w rejonie ulicy Żwirki i Wigury oraz ulicy Raclawickiej w Warszawie. Kwota transakcji obejmująca cenę udziałów oraz zwrot pożyczki udzielonej „Fort Mokotów Inwestycje” Sp. z o.o. przez Qualia Development Sp. z o.o. wyniosła 133,5 miliona PLN. Z dniem 28 lipca 2016 roku spółka „Fort Mokotów Inwestycje” Sp. z o.o. przestała być spółką zależną od spółki Qualia Development Sp. z o.o.

- **QUALIA SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ – JURATA SP. K. (SPÓŁKA JURATA)**

W dniu 24 sierpnia 2016 roku spółka Qualia Development Sp. z o.o. sprzedała ogół praw i obowiązków komandytariusza w spółce Jurata oraz spółka Qualia Sp. z o.o. sprzedała ogół praw i obowiązków komplementariusza w spółce Jurata. Z dniem 24 sierpnia 2016 roku spółka Jurata przestała być spółką zależną od spółki Qualia Development Sp. z o.o.

- **QUALIA – RESIDENCE SP. Z O.O.**

W dniu 24 sierpnia 2016 roku spółka Qualia - Residence Sp. z o.o. sprzedała dwie nieruchomości gruntowe położone w Juracie przy ul. Mestwina nr 32 oraz ul. Mestwina 34 i 38.

W dniu 15 listopada 2016 roku Nadzwyczajne Zgromadzenie Wspólników Spółki podjęło uchwałę o zwrocie kwoty 34,7 miliona PLN tytułem zwrotu części dopłaty wniesionej przez jedynego wspólnika – spółkę Qualia Development Sp. z o.o. Środki przekazano w dniu 23 grudnia 2016 roku.

- **POZOSTAŁE ZDARZENIA, WPŁYWAJĄCE NA ZMIANĘ KAPITAŁÓW WŁASNYCH SPÓŁEK Z GRUPY**

W dniu 27 października 2016 roku Nadzwyczajne Zgromadzenie Wspólników spółki Qualia Hotel Management Sp. z o.o. podjęło uchwałę dotyczącą podwyższenia kapitału zakładowego Spółki o 1 149 700 PLN, tj. do kwoty 1 411 500 PLN poprzez ustanowienie nowych 22 994 udziałów o wartości nominalnej 50 PLN każdy. Wszystkie nowo ustanowione udziały zostały objęte przez dotychczasowego wspólnika – spółkę Qualia Development Sp. z o.o. za cenę 111 milionów PLN - różnica pomiędzy wartością nabycia a wartością nominalną została ujęta w kapitale zapasowym. Środki zostały przekazane do Spółki w dniu 28 października 2016 roku. Wyżej wymienione podwyższenie kapitału zostało zarejestrowane w KRS w dniu 6 lutego 2017 roku.

W dniu 1 grudnia 2016 roku wspólnicy spółki komandytowej Qualia sp. z o.o. - Sopot Sp. k. podjęli uchwałę dotyczącą zwrotu komandytariuszowi – spółce Qualia Development Sp. z o.o. części wniesionego wkładu pieniężnego w wysokości 5,5 miliona PLN, w wyniku czego wkład komandytariusza uległ zmniejszeniu z kwoty 10,2 miliona PLN do kwoty 4,7 miliona PLN. Środki przekazano w dniu 1 grudnia 2016 roku. Zwrot części wkładu nastąpił bez obniżania sumy komandytowej. Zmiana została zarejestrowana w KRS w dniu 18 stycznia 2017 roku.

#### **PKO BP FINAT Sp. z o.o.**

W dniu 29 stycznia 2016 roku w KRS zostało zarejestrowane obniżenie kapitału zakładowego Spółki z kwoty 107 302 500 PLN do kwoty 32 302 500 PLN poprzez umorzenie 750 000 udziałów o wartości nominalnej 100 PLN każdy. Według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Spółki wynosi 32 302 500 PLN i dzieli się na 323 025 udziałów o wartości nominalnej 100 PLN każdy.

#### **PKO TOWARZYSTWO UBEZPIECZEŃ SA**

W dniu 19 kwietnia 2016 roku w KRS zostało zarejestrowane podwyższenie kapitału zakładowego Spółki o kwotę 5 milionów PLN. W ramach wyżej wymienionego podwyższenia Bank objął 5 000 akcji (tj. wszystkie akcje nowej emisji) o wartości nominalnej 1 000 PLN każda i cenie emisyjnej równej 4 400 PLN każda, tj. za łączną kwotę równą 22 milionów PLN, pozostając jedynym akcjonariuszem Spółki. Według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Spółki wynosi 25 milionów PLN i dzieli się na 25 000 akcji o wartości nominalnej 1 000 PLN każda.

#### **KREDOBANK SA**

W dniu 24 maja 2016 roku w Jednolitym Państwowym Rejestrze Osób Prawnych, Osób Fizycznych – Przedsiębiorców i Organizacji Ukrainy została zarejestrowana zmiana Statutu KREDOBANK SA uwzględniająca m.in. podwyższenie kapitału zakładowego Spółki o 330 milionów UAH. Wszystkie akcje w podwyższonym kapitale zostały objęte i opłacone w listopadzie 2015 roku przez PKO Bank Polski SA.

Według stanu na 31 grudnia 2016 roku kapitał zakładowy Spółki wynosi 2 248 969 469,16 UAH i dzieli się na 224 896 946 916 akcji o wartości nominalnej 0,01 UAH każda.

#### **GRUPA KAPITAŁOWA FERRUM SA**

W dniu 18 stycznia 2016 roku Bank przejął w ramach działań windykacyjnych (przejęcie na własność przedmiotu zabezpieczenia) kolejną partię 286 918 akcji spółki FERRUM SA, zwiększając swój udział w kapitale i w głosach na walnym zgromadzeniu Spółki z 20,97% do 22,14%. Spółka jest jednostką stowarzyszoną z Bankiem.

W 2016 roku PKO Bank Polski SA wykazał w strukturze Grupy Kapitałowej FERRUM SA nową spółkę Walcownia Blach Grubych Batory Sp. z o.o. z siedzibą w Katowicach o kapitale zakładowym w wysokości 5 000 PLN. Według skonsolidowanego raportu za 3 kwartał 2016 roku wyżej wymienionej Grupy Spółka nie rozpoczęła działalności operacyjnej.

#### **GRUPA KAPITAŁOWA CENTRUM ELEKTRONICZNYCH USŁUG PŁATNICZYCH eSERVICE Sp. z o.o.**

W 2016 roku Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o.:

- objęła udziały w ramach trzech podwyższeń kapitału zakładowego swojej spółki zależnej EVO Payments International Sp. z o.o. o łącznej wartości nominalnej w wysokości 414 400 PLN oraz o łącznej wartości emisyjnej w wysokości 20 720 000 PLN; w dniu 19 sierpnia 2016 roku w KRS zostało zarejestrowane podwyższenie kapitału zakładowego o wartości nominalnej 50 000 PLN; pozostałe podwyższenia kapitału na dzień 31 grudnia 2016 roku nie zostały zarejestrowane,
- dokonała wpłaty na kapitał zapasowy swojej spółki zależnej EVO Payments International s.r.o. z siedzibą w Czechach w wysokości 209,8 miliona CZK; z wyżej wymienionych środków została sfinansowana m.in. transakcja nabycia zorganizowanej części przedsiębiorstwa obejmującej Merchant Acquiring Business.

## POZOSTAŁE NOTY

### 44. DYWIDENDY Z PODZIAŁEM NA AKCJE

W dniu 30 czerwca 2016 roku Zwyczajne Walne Zgromadzenie Banku podjęło uchwałę (nr 7/2016) w sprawie podziału zysku Banku osiągniętego w 2015 roku w wysokości 2 571,1 miliona PLN oraz niepodzielonego zysku z lat ubiegłych w wysokości 1 250 miliona PLN, łącznie w wysokości 3 821,1 miliona PLN, w następujący sposób:

- 1) dywidenda dla akcjonariuszy 1 250 milionów PLN (co oznacza 1,00 zł brutto na jedną akcję),
- 2) kapitał zapasowy w wysokości 2 500 milionów PLN,
- 3) kapitał rezerwowy w wysokości 71,1 miliona PLN.

Opisany powyżej podział zysku uzależniony był od spełnienia do 8 grudnia 2016 roku włącznie następujących warunków („Spełnienie Warunków Dywidendy”):

- Bank nie przejmie kontroli nad bankiem lub innym podmiotem sektora finansowego przez bezpośrednie lub pośrednie nabycie pakietu akcji ani nie nabędzie uprawnień i nie zaciągnie obowiązku takiego przejścia kontroli, oraz
- nie nastąpią zmiany regulacyjne lub zmiany zaleceń nadzorczych wpływające na wymogi w zakresie funduszy własnych Banku, które – według poziomu wskaźników adekwatności kapitałowej ujętych w sprawozdaniu finansowym Banku za 3 kwartał 2016 roku – spowodowałyby brak możliwości wypłaty dywidendy w zgodzie z wymaganiami regulacyjnymi i zaleceniami nadzorczymi.

Zarząd Banku został zobowiązany do podjęcia najpóźniej do dnia 9 grudnia 2016 roku uchwały w sprawie Spełnienia Warunków Dywidendy albo braku ich spełnienia.

W dniu 1 grudnia 2016 roku nastąpiło zamknięcie transakcji obejmującej nabycie przez PKO Leasing 100% akcji w Raiffeisen Leasing Polska SA. Jednocześnie Zarząd Banku podjął uchwałę stwierdzającą brak Spełnienia Warunków Dywidendy. W konsekwencji zysk Banku osiągnięty w 2015 roku oraz niepodzielony zysk z lat ubiegłych podzielony został w sposób określony w § 2 uchwały o Podziale Zysku, co zakłada przeznaczenie całego zysku na kapitał zapasowy i rezerwowy, nie przewidując wypłaty dywidendy.

### 45. ZOBOWIĄZANIA WARUNKOWE ORAZ POZABILANSOWE ZOBOWIĄZANIA OTRZYMANE I UDZIELONE

Zasady rachunkowości

Informacje finansowe:

- Programy papierów wartościowych objęte submisją
- Zobowiązania umowne
- Udzielone zobowiązania finansowe
- Udzielone zobowiązania gwarancyjne
- Istotna transakcja
- Zobowiązania udzielone według terminów wymagalności
- Pozabilansowe zobowiązania otrzymane
- Uprawnienia do sprzedaży lub obciążenia zastawem zabezpieczenia ustanowionego na rzecz Grupy Kapitałowej

#### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

W ramach działalności operacyjnej Grupa Kapitałowa zawiera transakcje, które w momencie ich zawarcia nie są ujmowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej jako aktywa lub zobowiązania, lecz powodują powstanie zobowiązań warunkowych. Zgodnie z MSR 37 zobowiązanie warunkowe jest:

- 1) możliwym obowiązkiem, który powstaje na skutek zdarzeń przeszłych, których istnienie zostanie potwierdzone dopiero w momencie wystąpienia lub niewystąpienia jednego lub większej ilości niepewnych przyszłych zdarzeń, które nie w pełni podlegają kontroli Grupy Kapitałowej,
- 2) obecnym obowiązkiem, który powstaje na skutek zdarzeń przeszłych, ale nie jest ujmowany w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, ponieważ nie jest prawdopodobne, aby konieczne było wydatkowanie środków pieniężnych lub innych aktywów w celu wypełnienia obowiązku lub kwoty zobowiązania nie można oszacować w sposób wiarygodny.



Zgodnie z MSR 37 w momencie początkowego ujęcia umowę gwarancji finansowej wycenia się do wartości godziwej.

## INFORMACJE FINANSOWE

### PROGRAMY PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH OBJĘTE SUBEMISJĄ (MAKSYMALNE ZOBOWIĄZANIE GRUPY DO OBJĘCIA PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH)

Emitent papierów wartościowych z gwarancją objęcia emisji	Rodzaj gwarantowanych papierów wartościowych	Zobowiązania pozabilansowe gwarancyjne	Okres obowiązywania umowy
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2016 roku</b>			
Spółka A	obligacje korporacyjne	1 125,7	31.12.2020
Spółka B	obligacje korporacyjne	1 055,0	31.07.2020
Spółka C	obligacje korporacyjne	512,0	15.06.2022
Spółka D	obligacje korporacyjne	69,4	31.12.2022
Spółka E	obligacje korporacyjne	9,0	31.12.2026
<b>Razem</b>		<b>2 771,1</b>	

Emitent papierów wartościowych z gwarancją objęcia emisji	Rodzaj gwarantowanych papierów wartościowych	Zobowiązania pozabilansowe gwarancyjne	Okres obowiązywania umowy
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2015 roku</b>			
Spółka A	obligacje korporacyjne	1 950,0	31.12.2020
Spółka B	obligacje korporacyjne	1 055,0	31.07.2020
Spółka C	obligacje korporacyjne	342,7	15.06.2022
Spółka D	obligacje korporacyjne	80,6	31.12.2022
Spółka F	obligacje korporacyjne	60,0	23.11.2021
Spółka G	obligacje korporacyjne	28,2	31.12.2029
Spółka E	obligacje korporacyjne	17,9	31.12.2026
Spółka H	obligacje korporacyjne	4,4	31.01.2016
Spółka I	obligacje korporacyjne	3,4	30.09.2030
<b>Razem</b>		<b>3 542,2</b>	

Wszystkie umowy dotyczą Umów Organizacji, Prowadzenia i Obsługi Programu Emisji Obligacji.

Wszystkie papiery wartościowe objęte przez Grupę Kapitałową subemisją zaliczają się do papierów z nieograniczoną zbywalnością, nienotowanych na giełdach i niezajdujących się w regulowanym obrocie pozagiełdowym.

### ZOBOWIĄZANIA UMOWNE

Wartość zobowiązań umownych dotyczących:	31.12.2016	31.12.2015
wartości niematerialnych	36,5	178,9
rzeczowych aktywów trwałych	23,6	50,3

## UDZIELONE ZOBOWIĄZANIA FINANSOWE

Udzielone zobowiązania finansowe według wartości nominalnej	31.12.2016	31.12.2015
Linie i limity kredytowe		
dla podmiotów finansowych	2 763,3	2 306,2
dla podmiotów niefinansowych	39 525,0	36 157,8
dla podmiotów budżetowych	3 856,3	4 080,4
<b>Razem</b>	<b>46 144,6</b>	<b>42 544,4</b>
w tym: udzielone zobowiązania nieodwołalne	31 077,9	30 513,9

## UDZIELONE ZOBOWIĄZANIA GWARANCYJNE

Udzielone gwarancje i poręczenia	31.12.2016	31.12.2015
Udzielone gwarancje w obrocie krajowym i zagranicznym	6 060,2	7 555,8
Udzielone gwarancje i poręczenia - obligacje korporacyjne krajowe	3 768,6	4 930,6
Udzielone akredytywy	1 599,5	1 838,1
Udzielone gwarancje i poręczenia - gwarancja zapłaty dla podmiotów finansowych	150,9	143,6
Udzielone gwarancje i poręczenia - obligacje komunalne krajowe	351,3	59,3
<b>Razem</b>	<b>11 930,5</b>	<b>14 527,4</b>
w tym: udzielone gwarancje dobrego wykonania umowy	2 446,9	2 378,4

Informacje na temat rezerw utworzonych na pozabilansowe zobowiązania gwarancyjne i finansowe znajdują się w nocie „Rezerwy”.

## ZOBOWIĄZANIA UDZIELONE WEDŁUG TERMINÓW WYMAGALNOŚCI

Pozabilansowe zobowiązania udzielone według terminów zapadalności - 31.12.2016	do 1 miesiąca łącznie	powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy łącznie	powyżej 3 miesięcy do 1 roku łącznie	powyżej 1 roku do 5 lat łącznie	powyżej 5 lat	Razem
Zobowiązania udzielone finansowe	13 809,8	2 542,6	12 354,3	10 993,0	6 444,9	46 144,6
Zobowiązania udzielone gwarancyjne	265,5	575,9	3 722,1	6 667,9	699,1	11 930,5
<b>Razem</b>	<b>14 075,3</b>	<b>3 118,5</b>	<b>16 076,4</b>	<b>17 660,9</b>	<b>7 144,0</b>	<b>58 075,1</b>

Pozabilansowe zobowiązania udzielone według terminów zapadalności - 31.12.2015	do 1 miesiąca łącznie	powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy łącznie	powyżej 3 miesięcy do 1 roku łącznie	powyżej 1 roku do 5 lat łącznie	powyżej 5 lat	Razem
Zobowiązania udzielone finansowe	28 969,3	814,8	3 746,7	2 897,4	6 116,2	42 544,4
Zobowiązania udzielone gwarancyjne	1 415,1	1 604,0	2 220,1	8 613,5	674,7	14 527,4
<b>Razem</b>	<b>30 384,4</b>	<b>2 418,8</b>	<b>5 966,8</b>	<b>11 510,9</b>	<b>6 790,9</b>	<b>57 071,8</b>

## POZABILANSOWE ZOBOWIĄZANIA OTRZYMANE

Pozabilansowe zobowiązania otrzymane według wartości nominalnej	31.12.2016	31.12.2015
Finansowe	303,5	505,3
Gwarancyjne	7 972,3	6 831,1
<b>Razem</b>	<b>8 275,8</b>	<b>7 336,4</b>

W wyniku postanowień Umowy zobowiązujących Grupę Kapitałową Nordea Bank AB (publ) do partycypacji w ryzyku utraty wartości Portfela Hipotecznego, PKO Bank Polski SA oraz Nordea Bank AB (publ) w dniu 1 kwietnia 2014 roku zawarły umowę dotyczącą podziału ryzyka kredytowego („Umowa Podziału Ryzyka”), zgodnie z którą Nordea Bank AB (publ) ponosi w okresie 4 lat od dnia zamknięcia transakcji 50% nadwyżki kosztu ryzyka Portfela Hipotecznego ponad roczny poziom kosztów ryzyka ustalony na poziomie 40 punktów bazowych za każdy rok powyższego, czteroletniego okresu obowiązywania Umowy Podziału Ryzyka.

W ramach prac związanych z rozliczeniem transakcji Grupa Kapitałowa dokonała wyceny Umowy Podziału Ryzyka w oparciu o przeprowadzaną analizę prawdopodobieństwa przepływów środków pieniężnych wynikających z Umowy. Oszacowana wartość oczekiwana wynosi zero.

## UPRAWNIENIE DO SPRZEDAŻY LUB OBCIĄŻENIA ZASTAWEM ZABEZPIECZENIA USTANOWIONEGO NA RZECZ GRUPY KAPITAŁOWEJ

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku na rzecz Grupy Kapitałowej Banku nie ustanowiono zabezpieczeń, które Grupa Kapitałowa Banku była uprawniona sprzedać lub obciążyć innym zastawem, w przypadku realizacji wszelkich obowiązków przez właściciela zabezpieczenia.

## 46. SPRAWY SPORNE

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku, łączna wartość postępowań sądowych (procesów), w których Bank jest pozwany oraz postępowań sądowych, w których pozostałe Spółki Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA są pozwany wynosiła 448,7 miliona PLN, w tym 43,8 miliona PLN dotyczyło postępowań sądowych na Ukrainie (na dzień 31 grudnia 2015 roku łączna wartość wyżej wymienionych postępowań sądowych wynosiła 638 milionów PLN), a kwota łącznej wartości postępowań sądowych (procesów) z powództwa Banku oraz postępowań sądowych z powództwa pozostałych Spółek Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosiła 1 232,3 miliona PLN, w tym 42,2 miliona PLN dotyczyło postępowań sądowych na Ukrainie (na dzień 31 grudnia 2015 roku łączna wartość wyżej wymienionych postępowań sądowych wynosiła 697 milionów PLN).

Poniżej przedstawiono opis najistotniejszych spraw spornych PKO Banku Polskiego SA i Spółek Grupy Kapitałowej:

### a) POSTĘPOWANIA W SPRAWIE STOSOWANIA PRAKTYK NARUSZAJĄCYCH KONKURENCJĘ

#### POSTĘPOWANIE PRZECIW PRAKTYKOM OGRANICZAJĄCYM KONKURENCJĘ NA RYNKU PŁATNOŚCI ZA POMOCĄ KART PŁATNICZYCH W POLSCE:

Bank jest stroną postępowania wszczętego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) postanowieniem z dnia 23 kwietnia 2001 roku na wniosek Polskiej Organizacji Handlu i Dystrybucji – Związek Pracodawców przeciwko operatorom systemu płatniczego Visa, Europay oraz bankom – emitentom kart Visa oraz Europay/Eurocard/Mastercard. Postępowanie dotyczy praktyk ograniczających konkurencję na rynku płatności za pomocą kart płatniczych w Polsce, mających polegać na wspólnym ustalaniu opłaty „interchange” za transakcje dokonane kartami systemu Visa oraz Europay/Eurocard/Mastercard, a także ograniczaniu dostępu do rynku podmiotom zewnętrznym. Dnia 29 grudnia 2006 roku UOKiK uznał praktyki polegające na wspólnym ustalaniu opłaty „interchange” za ograniczające konkurencję oraz nakazał ich zaniechania, jednocześnie nakładając m.in. na PKO Bank Polski SA karę pieniężną w kwocie 16,6 miliona PLN.



Bank odwołał się od decyzji Prezesa UOKiK do SOKiK. Na rozprawie w dniu 20 grudnia 2011 roku nie doszło do merytorycznego rozstrzygnięcia odwołania. Sąd zobowiązał MasterCard do złożenia wyjaśnień w sprawie i wyznaczył termin kolejnego posiedzenia na dzień 9 lutego 2012 roku, który to termin, na wniosek pełnomocnika powodów przesunięto na dzień 24 kwietnia 2012 roku, a następnie SOKiK odroczył ogłoszenie postanowienia w sprawie wniosku o zawieszenie do dnia 8 maja 2012 roku. W dniu 8 maja 2012 roku SOKiK zawiesił postępowanie do czasu prawomocnego zakończenia postępowania przed Sądem Unii Europejskiej w sprawie MasterCard przeciwko Komisji Europejskiej. W dniu 24 maja 2012 roku Sąd Unii Europejskiej utrzymał w mocy decyzję Komisji Europejskiej zakazującą wielostronnie uzgadnianych opłat „interchange” stosowanych przez MasterCard. W dniu 28 maja 2012 roku uczestnik postępowania Visa Europe Ltd., a w dniu 29 maja 2012 roku pełnomocnik powodów, w tym PKO Banku Polskiego SA, złożyli zażalenie na postanowienie SOKiK z dnia 8 maja 2012 roku. W sierpniu 2012 roku wpłynęło do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej odwołanie MasterCard do wyroku Sądu UE z dnia 24 maja 2012 roku oddalającego skargę MasterCard. W dniu 25 października 2012 roku Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił postanowienie z dnia 8 maja 2012 roku i oddalił wniosek MasterCard o zawieszenie postępowania. Wyrokiem z dnia 21 listopada 2013 roku SOKiK zmniejszył karę wymierzoną Bankowi do kwoty 10,4 miliona PLN. W dniu 7 lutego 2014 roku została złożona apelacja od tego wyroku w imieniu Banku oraz ośmiu powodów reprezentowanych przez pełnomocnika Banku. Wyrok został również zaskarżony przez innych uczestników postępowania, tj. przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) oraz Polskiej Organizacji Handlu i Dystrybucji (POHiD) (apelacje zmierzające do nałożenia na uczestników porozumień surowszych kar pieniężnych), a także: Visa Europe Ltd., Bank Poczty S.A., Bank Gospodarki Żywnościowej S.A., mBank S.A., Deutsche Bank PBC S.A., HSBC Bank Polska S.A. (apelacje zmierzające przede wszystkim do zmiany rozstrzygnięcia w przedmiocie uznania porozumień za naruszające prawo konkurencji oraz nałożenia kar na ich uczestników). Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 6 października 2015 roku oddalił apelacje banków i Visa, a równocześnie uwzględnił apelację UOKiK i przywrócił pierwotną wysokość nałożonych kar pieniężnych określonych w decyzji UOKiK tj. karę w kwocie 16,6 miliona PLN i karę w kwocie 4,8 miliona PLN (kara nałożona na Nordea Bank Polska SA). Kary zostały zapłacone przez Bank w październiku 2015 roku. W dniu 28 kwietnia 2016 roku Bank złożył skargę kasacyjną wraz z innymi uczestnikami postępowania. W dniu 28 listopada 2016 roku pełnomocnik Banku złożył wniosek o zezwolenie na złożenie pisma procesowego wraz z uzasadnieniem i pismem procesowym. Postanowieniem z dnia 5 grudnia 2016 roku Sąd Najwyższy zezwolił na złożenie pisma. Nie wyznaczono rozprawy przed Sądem Najwyższym.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku dodatkowo Bank jest stroną m.in. następujących postępowań:

- **PRZED SĄDEM APELACYJNYM – W WYNIKU APELACJI STRONY OD ORZECZENIA SOKiK WYDANEGO W WYNIKU ODWOŁANIA PREZESA UOKiK W ZWIĄZKU Z PODEJRZENIEM STOSOWANIA NIEDOZWOLONYCH POSTANOWIEŃ UMOWNYCH WE WZORCACH UMÓW O KREDYT KONSUMENCKI, Z WYŁĄCZENIEM UMÓW O KARTY KREDYTOWE.**

Decyzją z dnia 31 grudnia 2013 roku Prezes UOKiK uznał działania Banku za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów i nałożył na Bank karę pieniężną w wysokości 29 miliona PLN. Bank odwołał się od tej decyzji do SOKiK. Wyrokiem z dnia 9 lipca 2015 roku SOKiK uchylił w całości decyzję Prezesa UOKiK. Pismem z dnia 21 sierpnia 2015 roku Prezes UOKiK wniósł apelację od tego wyroku. W dniu 11 września 2015 roku Bank udzielił odpowiedzi na apelację odrzucając zarzuty Prezesa UOKiK. Nie został wyznaczony termin rozprawy. Postanowieniem z dnia 22 listopada 2016 roku Sąd Apelacyjny zawiesił postępowanie. Na dzień 31 grudnia 2016 roku Bank nie posiadał rezerwy z tego tytułu.

- **Z POWÓDZTWA BANKU – W WYNIKU ZAKOŃCZENIA POSTĘPOWANIA ODWOŁAWCZEGO WSZCZĘTEGO PRZEZ BANK PRZED SOKiK OD DECYZJI PREZESA UOKiK W ZWIĄZKU Z MOŻLIWOŚCIĄ STOSOWANIA NIEDOZWOLONYCH POSTANOWIEŃ UMOWNYCH WE WZORCACH UMÓW INDYWIDUALNYCH (IKE)**

W dniu 19 grudnia 2012 roku Prezes UOKiK nałożył na Bank łączną karę pieniężną w wysokości 14,7 miliona PLN, w tym:

- 1) w wysokości 7,1 miliona PLN za niewskazywanie w umowach IKE zakresu odpowiedzialności Banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzania rozliczeń pieniężnych oraz odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza;
- 2) w wysokości 4,7 miliona PLN za stosowanie we wzorcach umów IKE otwartego katalogu przesłanek wypowiedzenia;
- 3) w wysokości 2,9 miliona PLN za stosowanie klauzuli wpisanej do rejestru określającej dla sporów z konsumentami sądu właściwego dla siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny IKE.

W dniu 2 stycznia 2013 roku Bank odwołał się do SOKiK od decyzji Prezesa UOKiK i wyrokiem z dnia 25 listopada 2014 roku SOKiK obniżył nałożoną na Bank karę łącznie do kwoty 4 milionów PLN, w tym odnośnie:

- praktyki opisanej powyżej w lit. 1 - do kwoty 2,5 miliona PLN,
- praktyki opisanej powyżej w pkt 2 - do kwoty 1,5 miliona PLN,

- praktyki opisanej powyżej w pkt 3 kara została uchylona, gdyż Sąd uznał, że praktyka Banku nie naruszała zbiorowych interesów konsumentów.

W styczniu 2015 roku zarówno Bank, jak i Prezes UOKiK wnieśli apelację od wyroku. Sąd Apelacyjny w wyroku z dnia 10 lutego 2016 roku oddalił apelację Banku oraz apelację Prezesa UOKiK. Ponieważ wyrok jest prawomocny Bank zapłacił karę w wysokości 4 milionów PLN w dniu 23 lutego 2016 roku. W dniu 26 września 2016 roku Bank złożył skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego. Sprawa jest w toku.

- **PRZED SOKiK SIEDEM POSTĘPOWAŃ Z POWÓDZTWA OSÓB FIZYCZNYCH O:**

- 1) uznanie za niedozwolone i zakazanie pozwanemu wykorzystania w obrocie z konsumentami postanowień wzorca umownego dotyczącego kredytu denominowanego w CHF wskazując, że kwestionowane postanowienia dotyczące zasad przeliczania przez Bank kursów walut na potrzeby wypłaty kredytu oraz na potrzeby przeliczania rat kredytu, jak również postanowienia dotyczące wysokości oprocentowania są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają interesy konsumentów (postępowanie zawieszono),
- 2) ustalenie nieważności zawartych w umowie kredytu hipotecznego klauzul poprzez uznanie ich za niedozwolone (nieistniejące) i zakazanie Bankowi wykorzystywania w umowach z konsumentami postanowień wzorca umownego stosowanego przez pozwanego przy wykonywaniu działalności gospodarczej,
- 3) uznanie za niedozwolone postanowień zawartych we wzorcu umownym obejmującym treść Umowy o kredyt mieszkaniowy Nordea-Habitat oraz umowy poręczenia,
- 4) uznanie postanowień wzorca umowy kredytowej za niedozwolone; powód (rzeczoznawca majątkowy) zarzuca Bankowi, że akceptuje jedynie wyceny nieruchomości sporządzone przez wyznaczonych rzeczoznawców majątkowych co rażąco narusza interesy konsumentów, poprzez narzucenie konsumentom, jako słabszej stronie umowy, uciążliwych warunków, eliminując prawa zakupu usługi wyceny u wybranej firmy,
- 5) uznanie postanowień wzorca umowy kredytu mieszkaniowego Własny Kąt hipoteczny za niedozwolone;
- 6) uznanie, że postanowienia umowne kredytu mieszkaniowego Własny Kąt hipoteczny spłacanego w ratach annuitetowych udzielonego w walucie polskiej dotyczące ubezpieczenia niskiego wkładu własnego stanowią niedozwolone klauzule umowne,
- 7) uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (Regulamin Wydawania i Używania Karty Kredytowej oraz Tabeli opłat i prowizji z tytułu monitów oraz telefonów interwencyjnych związanych z opóźnieniem w spłacie zadłużenia, które w opinii powoda sprzeczne są z dobrymi obyczajami oraz rażąco naruszają interes konsumentów)

Na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa Kapitałowa nie utworzyła rezerwy na te postępowania ponieważ prawdopodobieństwo niekorzystnego rozstrzygnięcia tych postępowań oceniane jest jako niskie.

- **PRZED PREZESEM UOKiK**

Przed Prezesem UOKiK prowadzone są dwa postępowania w sprawie stosowania przez PKO Bank Polski SA praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów:

- 1) postępowanie wszczęte z urzędu przez Prezesa UOKiK w sprawie stosowania przez PKO Bank Polski SA praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, poprzez informowanie w przekazach marketingowych i uzależnienie zwolnienia konsumenta z opłaty miesięcznej za obsługę debetowej karty płatniczej od dokonania rozliczenia operacji bezgotówkowych dokonanych kartą (limit kwotowy lub liczbowy) w okresie, za który pobierana jest opłata miesięczna za kartę, w sytuacji gdy dokonanie rozliczenia tych operacji bezgotówkowych w ww. okresie nie zależy od konsumenta, lecz otrzymania przez Bank od agenta rozliczeniowego rozliczenia operacji. Postanowienie o wszczęciu postępowania zostało doręczone Bankowi w dniu 4 stycznia 2017 roku. Pismem z dnia 3 marca 2017 roku skierowanym do Prezesa UOKiK pełnomocnik Banku zasygnalizował, że Bank będzie ubiegał się o wydanie decyzji zobowiązującej, o której mowa w art. 28 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów,
- 2) postępowanie wszczęte z urzędu przez Prezesa UOKiK w sprawie stosowania przez PKO Bank Polski SA praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, którzy są stroną umowy o usługę płatniczą oraz posiadają dostęp do systemu bankowości elektronicznej, poprzez informowanie o proponowanych zmianach warunków umowy o usługę płatniczą w trakcie jej trwania wyłącznie za pomocą wiadomości elektronicznych przesyłanych w ramach bankowości elektronicznej, które nie stanowią trwałego nośnika informacji oraz niezamieszczanie w wiadomościach załączników w postaci dokumentów elektronicznych (regulaminów oraz taryf prowizji i opłat bankowych dla osób fizycznych) przesyłanych do konsumentów na temat dokonywanych zmian produktów marki PKO Banku Polskiego SA oraz Inteligo tj.: rachunków bankowych i kart debetowych, kart kredytowych, kart płatniczych, a przez to uniemożliwienie zweryfikowania przez konsumentów dopuszczalności zmiany warunków umowy. Postanowienie o wszczęciu postępowania zostało doręczone Bankowi w dniu 17 października 2016 roku. W przygotowaniu jest stanowisko Banku.

Ponadto przed Prezesem UOKiK prowadzonych jest dwanaście postępowań wyjaśniających związanych z działalnością Banku oraz jedno wystąpienie Prezesa UOKiK bez wszczynania postępowania (w trybie art. 49a ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów).

Na dzień 31 grudnia 2016 roku PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA – spółka zależna od Banku – jest stroną:

- 1) sześciu postępowań przed SOKiK z powództwa osób fizycznych o uznanie za niedozwolone niektórych postanowień wzorców umownych dotyczących umów ubezpieczenia na życie.

We wszystkich przypadkach Spółka złożyła odpowiedź na pozew wnosząc o jego oddalenie w związku z wniesieniem powództwa po upływie 6 miesięcy od dnia zaniechania ich stosowania; w sprawach tych nie ma ryzyka ukarania Spółki karą finansową,

- 2) postępowania związanego ze skargą kasacyjną wniesioną przez PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA od wyroku Sądu Apelacyjnego w związku z karą pieniężną nałożoną na Spółkę w 2010 roku przez Prezesa UOKiK z tytułu naruszenia zbiorowych interesów konsumentów (kara pieniężna została w 2013 roku zapłacona).

Sąd Najwyższy w 2015 roku wydał orzeczenie uchylające zaskarżone orzeczenie w części dotyczącej wysokości nałożonej kary i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia sądowi drugiej instancji. Sąd drugiej instancji podejmując ponownie sprawę podtrzymał swoje poprzednie stanowisko nie uwzględniając uwag Sądu Najwyższego. Spółka wniosła kolejną skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego.

Jednocześnie PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA w 2016 roku prowadziła działania związane z realizacją decyzji zobowiązującej, wydanej w październiku 2015 roku przez Prezesa UOKiK, dotyczącej zmian w zakresie 25 wzorców umownych polis z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym w odniesieniu do opłat za wcześniejszą rezygnację. Zobowiązanie Spółki wynikające z wyżej wymienionej decyzji polega w szczególności na tym, iż w odniesieniu do tychże 25 wzorców umownych:

- a) opłaty likwidacyjne ponoszone przez obecnych klientów w przypadku ubezpieczeń ze składką regularną nie będą wyższe niż 25% wartości wpłaconych składek oraz 4% w przypadku umów ze składką jednorazową,
- b) Spółka przekaze konsumentom propozycję zawarcia aneksu do umowy ubezpieczenia, bądź równoważnego porozumienia,
- c) Spółka będzie informowała konsumentów o możliwości skorzystania z nowych warunków za pośrednictwem strony internetowej, aplikacji dla klientów oraz bezpośrednio klienta - za każdym razem, gdy klient wyrazi wolę rozwiązania umowy.

Do dnia 17 maja 2016 roku Spółka wdrożyła zobowiązania wynikające z decyzji. W dniu 12 sierpnia 2016 roku Spółka złożyła Prezesowi UOKiK sprawozdanie z wykonania zobowiązań wynikających z decyzji. Decyzja nie wyczerpuje możliwości dochodzenia przez obecnych klientów ich praw na drodze cywilnoprawnej.

W III kwartale 2016 roku branża ubezpieczeniowa, w ramach działań Polskiej Izby Ubezpieczeń (PIU), podjęła inicjatywę wypracowania z UOKiK i KNF kompromisowego rozwiązania regulującego zagadnienie opłat w produktach z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, tak aby bez konieczności zmian ustawowych wesprzeć klientów nieobjętych dotychczasowymi decyzjami Prezesa UOKiK wydanymi wobec poszczególnych zakładów ubezpieczeń.

W następstwie wyżej wymienionych uzgodnień w dniu 19 grudnia 2016 roku PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA zawarła z Prezesem UOKiK porozumienie, w ramach którego rozszerzono warunki wyżej opisanej decyzji UOKiK na cały aktywny (na dzień 1 grudnia 2016 roku) portfel produktów z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym posiadanych przez klientów Spółki oraz przyjęto analogiczne rozwiązania dla klientów, którzy zawarli umowy z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym po dniu 1 stycznia 2008 roku mając ukończony 61 rok życia, a które to umowy zostały rozwiązane po ukończeniu przez klienta 65 roku życia.

Podobne porozumienia zawarte zostały z Prezesem UOKiK przez 15 innych zakładów ubezpieczeń.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA nie posiada rezerwy na karę administracyjną w zakresie postępowania dotyczącego produktów z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (rezerwa w wysokości 8,1 miliona PLN w związku z uprawomocnieniem się decyzji zobowiązującej Prezesa UOKiK została w 2015 roku rozwiązana). Jednocześnie Spółka utrzymuje adekwatny do warunków decyzji zobowiązującej i porozumienia poziom rezerw szkodowych.

W 2016 roku Spółki Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA (inne niż PKO Bank Polski SA) brały udział w 3 postępowaniach wyjaśniających prowadzonych przed Prezesem UOKiK dotyczących reklamy stosowanej przez ubezpieczycieli przy sprzedaży umów ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, badania rynku kredytów hipotecznych oraz badania rynku produktów inwestycyjnych przeznaczonych dla klientów indywidualnych.

#### b) ROSZCZENIA REPRYWATYZACYJNE W STOSUNKU DO NIERUCHOMOŚCI POSIADANYCH PRZEZ GRUPĘ KAPITAŁOWĄ

Na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego prowadzonych jest:

- 1) dwanaście postępowań, w tym pięć zawieszonych, w stosunku do nieruchomości Banku, których przedmiotem jest stwierdzenie nieważności decyzji odmawiających przyznania prawa własności czasowej, oddającej nieruchomości w zarząd i o nabyciu z mocy prawa użytkownika wieczystego gruntu i prawa własności budynku, wydanie lub zwrot lokalu lub nieruchomości, wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości oraz regulacja stanów prawnych nieruchomości,
- 2) czternaście postępowań, w tym jedno zawieszone w stosunku do nieruchomości pozostałych Spółek Grupy Kapitałowej Banku, których przedmiotem jest stwierdzenie nieważności decyzji administracyjnych lub zwrot nieruchomości.

Zarząd PKO Banku Polskiego SA uważa, że prawdopodobieństwo zaistnienia poważnych roszczeń wobec Grupy Kapitałowej z tytułu powyższych postępowań jest niewielkie.

### 47. INFORMACJE UZUPEŁNIAJĄCE DO SPRAWOZDANIA Z PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH

Środki pieniężne oraz ekwiwalenty środków pieniężnych
Środki pieniężne o ograniczonej możliwości dysponowania
Przepływy pieniężne z tytułu odsetek i dywidend otrzymanych i wypłaconych
Przepływy z działalności operacyjnej – inne korekty
Objaśnienie przyczyn różnic pomiędzy zmianami stanu pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej oraz zmianami stanu tych pozycji wykazywanymi w działalności operacyjnej rachunku przepływów pieniężnych

#### ŚRODKI PIENIĘŻNE ORAZ EKWIWALENTY ŚRODKÓW PIENIĘŻNYCH

Na środki pieniężne oraz ekwiwalenty środków pieniężnych składają się gotówka w kasie oraz środki pieniężne na rachunku nostro i lokata w Narodowym Banku Polskim, a także należności od banków w rachunku bieżącym oraz inne środki pieniężne o terminie wymagalności do 3 miesięcy licząc od daty nabycia.

Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	31.12.2016	31.12.2015
Kasa, środki w Banku Centralnym	11 645,1	13 743,9
Lokaty w Banku Centralnym	1 680,0	-
Bieżące należności od banków	4 627,9	3 504,9
Środki pieniężne o ograniczonej możliwości dysponowania	13,3	15,9
<b>Razem</b>	<b>17 966,3</b>	<b>17 264,7</b>

#### ŚRODKI PIENIĘŻNE O OGRANICZONEJ MOŻLIWOŚCI DYSPONOWANIA

Środki pieniężne w kwocie 13,3 miliona PLN (na dzień 31 grudnia 2015 roku: 15,9 miliona PLN w tym 5,8 miliona PLN stanowią zabezpieczenie transakcji SWAP walutowy w KREDOBANK SA) stanowiące zabezpieczenia wykonywanych przez Dom Maklerski PKO BP SA operacji papierami wartościowymi są zdeponowane w KDPW\_CCP w ramach Funduszu Gwarantowania Rozliczeń Transakcji Giełdowych. Każdy uczestnik bezpośredni, który posiada status uczestnika rozliczającego zobowiązany jest do dokonania wpłaty do funduszu rozliczeniowego gwarantującego rozliczanie transakcji giełdowych objętych tym funduszem. Wysokość wpłat uzależniona jest od wartości obrotu danego uczestnika i jest codziennie aktualizowana przez KDPW\_CCP. W sprawozdaniu z przepływów pieniężnych środki te prezentowane są jako środki pieniężne o ograniczonej możliwości dysponowania.

#### PRZEPŁYWY PIENIĘŻNE Z TYTUŁU ODSETEK I DYWIDEND OTRZYMANYCH I WYPŁACONYCH

Przychody z tytułu odsetek - otrzymane z tytułu:	2016	2015
Udzielonych kredytów i udzielonych pożyczek	6 562,3	6 183,6
Inwestycyjnych papierów wartościowych	777,7	696,0
Instrumentów finansowych przy początkowym ujęciu wyznaczonych jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	226,9	243,7
Lokat	141,6	134,4
Aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu	68,5	55,9
Instrumentów zabezpieczających	461,8	476,8
Pozostałe (głównie odsetki od rachunków bieżących, skupionych wierzytelności, zrealizowanych gwarancji)	895,2	1 128,9
<b>Razem</b>	<b>9 134,0</b>	<b>8 919,3</b>

Koszty z tytułu odsetek - zapłacone z tytułu:	2016	2015
Depozytów	(1 471,0)	(1 757,7)
Emisji dłużnych papierów wartościowych	(361,8)	(520,5)
Otrzymanych kredytów i pożyczek	(119,2)	(102,2)
Pozostałe (głównie odsetki od rachunków bieżących, premie od dłużnych papierów wartościowych, odsetki od zobowiązań z tytułu zabezpieczeń pieniężnych)	(520,1)	(587,9)
<b>Razem</b>	<b>(2 472,1)</b>	<b>(2 968,3)</b>

Przychody z tytułu dywidend - otrzymane	2016	2015
Otrzymane dywidendy od wspólnych przedsięwzięć i jednostek stowarzyszonych*	11,0	25,6
Otrzymane dywidendy od pozostałych podmiotów	10,3	10,7
<b>Razem</b>	<b>21,3</b>	<b>36,3</b>

\* Pozycja dotyczy dywidendy otrzymanej od jednostek wycenianych metodą praw własności

#### PRZEPŁYWY Z DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ – INNE KOREKTY

Inne korekty	2016	2015
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	(126,8)	6,1
Aktualizacja wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, netto	(518,0)	139,6
Naliczone odsetki, dyskonto, premia od dłużnych papierów wartościowych	(19,5)	(1 084,6)
Rachunkowość zabezpieczeń	(50,8)	(62,9)
Zyski i straty aktuarialne	2,0	(4,5)
Wycena oraz odpisy aktualizujące dotyczące udziałów w jednostkach stowarzyszonych, wspólnych przedsięwzięciach i inne zmiany	(54,1)	(69,4)
Różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych	(5,0)	(23,9)
Likwidacja oraz odpisy na utratę wartości rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych	(65,1)	(107,4)
<b>Razem</b>	<b>(837,3)</b>	<b>(1 207,0)</b>



**OBJAŚNIENIE PRZYCZYŃ RÓŻNIC POMIĘDZY ZMIANAMI STANU POZYCJI SPRAWOZDANIA Z SYTUACJI FINANSOWEJ ORAZ ZMIANAMI STANU TYCH POZYCJI WYKAZYWANymi W DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ RACHUNKU PRZEPŁYWÓW PIENIĘŻNYCH**

<b>(Zysk) strata z działalności inwestycyjnej związanej ze sprzedażą, likwidacją rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych</b>	<b>2016</b>	<b>2015</b>
Przychody ze sprzedaży i likwidacji rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych	(85,6)	(103,7)
Zysk ze sprzedaży jednostek zależnych	(133,5)	-
Koszty sprzedaży i likwidacji rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych	32,9	90,2
<b>Razem</b>	<b>(186,2)</b>	<b>(13,5)</b>
<b>Odsetki i dywidendy</b>	<b>2016</b>	<b>2015</b>
Odsetki otrzymane od inwestycyjnych papierów wartościowych, wykazywane w działalności inwestycyjnej	(687,4)	(727,4)
Otrzymane dywidendy wykazywane w działalności inwestycyjnej	(21,3)	(36,2)
Odsetki zapłacone od otrzymanych pożyczek i emisji dłużnych papierów wartościowych, wykazywane w działalności finansowej	472,7	653,1
<b>Razem</b>	<b>(236,0)</b>	<b>(110,5)</b>
<b>Zmiana stanu należności od banków</b>	<b>2016</b>	<b>2015</b>
Zmiana stanu wynikająca z sald bilansowych	(792,4)	(2 066,3)
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	0,5	33,1
Zmiana stanu odpisów na należności od banków	0,2	(0,3)
Wyłączenie zmiany stanu środków pieniężnych i ich ekwiwalentów	1 117,2	1 004,3
<b>Razem</b>	<b>325,5</b>	<b>(1 029,2)</b>
<b>Zmiana stanu kredytów i pożyczek udzielonych klientom</b>	<b>2016</b>	<b>2015</b>
Zmiana stanu wynikająca z sald bilansowych	(10 192,8)	(10 916,3)
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	6 083,2	571,4
Zmiana stanu odpisów na należności od klientów	284,5	(264,7)
Wyłączenie zmiany stanu środków pieniężnych i ich ekwiwalentów	3,2	-
<b>Razem</b>	<b>(3 821,9)</b>	<b>(10 609,6)</b>
<b>Zmiana stanu innych aktywów, zapasów oraz aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży</b>	<b>2016</b>	<b>2015</b>
Zmiana stanu wynikająca z sald bilansowych i reklasifikacja do innych pozycji	(1 430,0)	(46,6)
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	137,2	45,8
Zmiana stanu odpisów na pozostałe należności	(18,5)	(78,2)
<b>Razem</b>	<b>(1 311,3)</b>	<b>(79,0)</b>

Zmiana stanu zobowiązań wobec banków	2016	2015
Zmiana stanu wynikająca z sald bilansowych	919,5	(1 105,9)
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	(4 005,9)	-
Ujęcie zaciągnięcia/spłaty pożyczek długoterminowych od banków w działalności finansowej	44,1	2 696,2
<b>Razem</b>	<b>(3 042,3)</b>	<b>1 590,3</b>
Zmiana stanu zobowiązań wobec klientów	2016	2015
Zmiana stanu wynikająca z sald bilansowych	9 307,9	21 371,7
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	(696,5)	(595,1)
Ujęcie zaciągnięcia/spłaty pożyczek długoterminowych od innych niż banki instytucji finansowych w działalności finansowej	(19,3)	(81,4)
<b>Razem</b>	<b>8 592,1</b>	<b>20 695,2</b>
Zmiana stanu zobowiązań z tytułu emisji papierów wartościowych	2016	2015
Zmiana stanu wynikająca z sald bilansowych	5 060,3	(3 867,6)
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	(1 557,2)	-
Ujęcie zaciągnięcia/spłaty długoterminowych zobowiązań z tytułu emisji do działalności finansowej	(3 059,9)	4 519,6
<b>Razem</b>	<b>443,2</b>	<b>652,0</b>
Zmiana stanu rezerw i odpisów z tytułu utraty wartości	2016	2015
Zmiana stanu wynikająca z sald bilansowych	(24,3)	(71,7)
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	(0,5)	(334,8)
Zmiana odpisów z tytułu utraty wartości należności od banków	(0,2)	0,3
Zmiana odpisów z tytułu utraty wartości należności od klientów	(284,5)	264,7
Zmiana odpisów z tytułu utraty wartości pozostałych należności	18,5	78,2
<b>Razem</b>	<b>(291,0)</b>	<b>(63,3)</b>
Zmiana stanu pozostałych zobowiązań, zobowiązań z działalności ubezpieczeniowej oraz zobowiązań podporządkowanych	2016	2015
Zmiana stanu wynikająca z sald bilansowych	1 213,8	207,5
Zmiany wynikające z przejęcia jednostek	(112,9)	(5,8)
<b>Razem</b>	<b>1 100,9</b>	<b>201,7</b>

## 48. TRANSAKcje ZE SKARBEM PAŃSTWA I JEDNOSTKAMI POWIĄZANYMI

Transakcje ze Skarbem Państwa  
Istotne transakcje z jednostkami powiązаныmi ze Skarbem Państwa  
Transakcje z jednostkami powiązаныmi kapitałowo  
Transakcje z jednostkami powiązаныmi osobowo

### TRANSAKcje ZE SKARBEM PAŃSTWA

Skarb Państwa jest jednostką sprawującą kontrolę nad jednostką dominującą Grupy Kapitałowej jako podmiot posiadający 29,43% udziału w kapitale podstawowym Banku. Szczegółowo akcjonariat Banku został opisany w nocie „Kapitały własne i akcjonariat Banku” niniejszego sprawozdania.

W sprawozdaniu z sytuacji finansowej Grupy Kapitałowej wykazano należności i papiery wartościowe oraz zobowiązania z tytułu transakcji ze Skarbem Państwa, jednostkami budżetowymi oraz podmiotami, w których udziałowcem jest Skarb Państwa.

Na mocy ustawy z dnia 30 listopada 1995 roku o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych, refundacji bankom wypłaconych premii gwarancyjnych oraz zmianie niektórych ustaw, PKO Bank Polski SA otrzymuje środki z budżetu państwa tytułem wykupu odsetek od kredytów mieszkaniowych.

Przychody z tytułu przejściowego wykupu przez budżet państwa odsetek od kredytów mieszkaniowych „starego” portfela	2016	2015
Przychody memoriałowe	65,3	85,0
Przychody otrzymane kasowo	24,8	34,8
<b>Różnica – pozycja „Kredyty i pożyczki udzielone klientom”</b>	<b>40,5</b>	<b>50,2</b>

W dniu 29 listopada 2000 roku przyjęto ustawę o objęciu poręczeniami Skarbu Państwa spłaty niektórych kredytów mieszkaniowych, która weszła w życie 1 stycznia 2001 roku. W wykonaniu postanowień tej ustawy PKO Bank Polski SA zawarł w dniu 3 sierpnia 2001 roku umowę z Ministrem Finansów, działającym w imieniu Skarbu Państwa, na mocy której udzielone zostało Bankowi poręczenie spłaty zadłużenia z tytułu kredytów mieszkaniowych, tzw. „starego” portfela. W dniu 29 grudnia 2011 roku okres obowiązywania niniejszej umowy (pierwotnie do 31 grudnia 2011 roku) został przedłużony do dnia 31 grudnia 2017 roku. Objęcie poręczeniami Skarbu Państwa należności wynikających z kredytów mieszkaniowych „starego” portfela powoduje neutralizację ryzyka niespłacalności tych kredytów.

Wykonanie przez Skarb Państwa umów poręczenia następuje w przypadku niedokonania przez kredytobiorcę spłaty kredytów w terminach wynikających z umowy kredytowej. Odpowiedzialność Skarbu Państwa ma charakter posiłkowy i skutkuje wówczas, gdy egzekwowanie niespłaconej części kredytów i odsetek, które Grupa Kapitałowa ma obowiązek podjąć, zanim wystąpi z roszczeniem do Skarbu Państwa, okaże się nieskuteczne. Powyższa ustawa obejmuje poręczeniem 90% pozostałych do spłaty kwot kredytów zaciągniętych, a jeszcze niespłaconych przez spółdzielnie mieszkaniowe. W wyniku wykonania obowiązków poręczyciela Skarb Państwa, zgodnie z instytucją poręczenia, wstępuje w prawa zaspokojonego wierzyciela (Grupa Kapitałowa Banku) i staje się tym samym wierzycielem w stosunku do kredytobiorcy.

PKO Bank Polski SA prowadzi rozliczenia związane z wykupem odsetek od kredytów mieszkaniowych przez Budżet Państwa i z tego tytułu otrzymuje prowizje – w 2016 roku 3,1 miliona PLN, a w 2015 roku 3,1 miliona PLN.

Od 1 stycznia 1996 roku Bank został generalnym dystrybutorem znaków wartościowych, z czego otrzymuje prowizje od Budżetu Państwa – w 2016 roku 12,4 miliona PLN, a w 2015 roku 12,3 miliona PLN.

Dom Maklerski PKO Banku Polskiego SA pełni funkcję agenta emisji skarbowych obligacji detalicznych na podstawie umowy zawartej 11 lutego 2003 roku z Ministrem Finansów. Dom Maklerski PKO Banku Polskiego SA na podstawie tej umowy otrzymuje wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji agenta emisji – w 2016 roku 37,2 miliona PLN, a w 2015 roku 23,2 miliona PLN.

## ISTOTNE TRANSAKcje Z JEDNOSTKAMI POWIĄZANYMI ZE SKARBEM PAŃSTWA

Transakcje zostały zawarte na warunkach nieodbiegających od rynkowych. Poniżej zaprezentowano zaangażowanie Grupy Kapitałowej oraz wartość zobowiązań Grupy Kapitałowej w stosunku do 10 jednostek powiązanych ze Skarbem Państwa.

	Zaangażowanie bilansowe, w tym z tytułu kredytów i instrumentów dłużnych		Zaangażowanie pozabilansowe		Zobowiązania z tytułu depozytów	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
kontraheant 1	-	-	2 450,0	2 080,0	-	-
kontraheant 2	385,6	250,0	1 676,6	2 471,0	270,7	240,5
kontraheant 3	332,4	-	1 205,9	1 549,0	533,5	1 046,5
kontraheant 4	1 327,1	1 504,0	1 529,4	2 569,0	3,3	19,2
kontraheant 5	46,5	250,0	1 521,4	559,0	350,4	0,4
kontraheant 6	-	-	1 069,3	1 811,0	1 085,3	501,0
kontraheant 7	261,0	468,0	621,5	403,0	394,0	380,5
kontraheant 8	1 502,6	1 146,0	868,6	696,0	126,2	606,3
kontraheant 9	253,4	113,0	451,4	658,0	147,8	197,0
kontraheant 10	215,7	215,0	402,5	534,0	6,9	63,8

W 2016 roku przychody z tytułu odsetek i prowizji z tytułu transakcji z wymienionymi wyżej 10 kontrahentami wyniosły 7,3 miliona PLN (w 2015 roku 27 milionów PLN), zaś koszty z tytułu odsetek 11,5 miliona PLN (w 2015 roku 68 milionów PLN). Odpowiednio na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku na powyższe należności nie zostały utworzone odpisy z tytułu utraty wartości metodą zindywidualizowaną.

Dodatkowo, w dniu 7 grudnia 2016 roku Grupa Kapitałowa wydała klientowi promesę, na podstawie której Grupa Kapitałowa zobowiązała się wobec klienta do udzielenia pożyczki w wysokości nieprzekraczającej kwoty 3 200 milionów PLN przeznaczanej na sfinansowanie działalności inwestycyjnej klienta. Uzgodniona przez Grupę Kapitałową i klienta promesa stanowi, że pożyczka zostanie udzielona na podstawie umowy pożyczki, której treść zostanie ostatecznie wynegocjowana w terminie do dnia 30 kwietnia 2017 roku. Ramowe warunki umowy pożyczki zostały określone w załączniku do promesy i przewidują m.in. zabezpieczenie wierzytelności Grupy Kapitałowej w postaci zastawów finansowych i rejestrowych, a także otrzymanie przez Grupę Kapitałową od klienta oświadczenia klienta o poddaniu się egzekucji.

Zasady wydania promesy oraz warunki umowy pożyczki nie odbiegają od standardowych stosowanych w Grupie Kapitałowej ani od warunków rynkowych stosowanych w finansowaniach o porównywalnym profilu ryzyka kredytowego. Promesa jest pierwszym zaangażowaniem Grupy Kapitałowej wobec klienta i jego spółek zależnych z tytułu umów zawieranych w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Pozostałe transakcje z jednostkami powiązаныmi ze Skarbem Państwa w 2016 roku i 2015 roku obejmowały udzielone kredyty i pożyczki, linie kredytowe, udzielone gwarancje oraz złożone depozyty.

## TRANSAKcje Z JEDNOSTKAMI POWIĄZANYMI KAPITAŁOWO

Transakcje jednostki dominującej z jednostkami stowarzyszonymi i wspólnymi przedsięwzięciami wycenionymi metodą praw własności. Wszystkie opisane poniżej transakcje ze wspólnymi przedsięwzięciami i jednostkami stowarzyszonymi zostały zawarte na warunkach nieodbiegających od warunków rynkowych. Terminy spłaty transakcji mieszczą się w przedziale od jednego miesiąca do piętnastu lat.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku/ Podmiot	Należności	w tym kredyty	Zobowiązania	Udzielone zobowiązania pozabilansowe
Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o.	10,4	10,4	18,4	20,5
„Centrum Obsługi Biznesu” Sp z o.o.	27,6	27,6	9,7	-
Bank Poczty SA	-	-	0,8	1,1
„Poznański Fundusz Poręczeń Kredytowych” Sp. z o.o.	-	-	8,0	-
Walcownia Blach Grubych Batory Sp. z o.o.	-	-	2,1	-
<b>Razem wspólne przedsięwzięcia i stowarzyszone</b>	<b>38,0</b>	<b>38,0</b>	<b>39,0</b>	<b>21,6</b>

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2016 roku / Podmiot	Przychody ogółem	w tym z tytułu odsetek i prowizji	Koszty ogółem	w tym z tytułu odsetek i prowizji
Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o.	40,6	0,3	0,4	0,1
„Centrum Obsługi Biznesu” Sp z o.o.	0,8	0,8	-	-
<b>Razem wspólne przedsięwzięcia i stowarzyszone</b>	<b>41,4</b>	<b>1,1</b>	<b>0,4</b>	<b>0,1</b>

Na dzień 31 grudnia 2015 roku / Podmiot	Należności	w tym kredyty	Zobowiązania	Udzielone zobowiązania pozabilansowe
Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o.	6,0	-	31,1	2,0
„Centrum Obsługi Biznesu” Sp. z o.o.	27,4	27,4	8,6	-
Bank Pocztowy SA	14,1	-	0,9	1,1
„Poznański Fundusz Poręczeń Kredytowych” Sp. z o.o.	-	-	2,8	-
<b>Razem wspólne przedsięwzięcia i stowarzyszone</b>	<b>47,5</b>	<b>27,4</b>	<b>43,4</b>	<b>3,1</b>

Za rok zakończony dnia 31 grudnia 2015 roku / Podmiot	Przychody ogółem	w tym z tytułu odsetek i prowizji	Koszty ogółem	w tym z tytułu odsetek i prowizji
Centrum Elektronicznych Usług Płatniczych eService Sp. z o.o.	189,5	189,3	107,6	105,5
„Centrum Obsługi Biznesu” Sp. z o.o.	0,8	0,8	0,1	0,1
Bank Pocztowy SA	0,2	0,2	0,2	-
<b>Razem wspólne przedsięwzięcia i stowarzyszone</b>	<b>190,5</b>	<b>190,3</b>	<b>107,9</b>	<b>105,6</b>

## TRANSAKcje Z JEDNOSTKAMI POWIĄZANYMI OSOBOWO

Na dzień 31 grudnia 2016 i 31 grudnia 2015 roku jednostką powiązaną z Grupą Kapitałową poprzez kluczowy personel kierowniczy PKO Banku Polskiego SA bądź bliskich członków rodziny kluczowego personelu kierowniczego pozostawał jeden podmiot. W roku 2016 i 2015 w Grupie Kapitałowej nie wystąpiły transakcje wzajemne z tym podmiotem.

## 49. ŚWIADCZENIA DLA KLUCZOWEGO PERSONELU KIEROWNICZEGO PKO BANKU POLSKIEGO SA

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Krótkoterminowe świadczenia pracownicze to świadczenia pracownicze, które podlegają w całości rozliczeniu przed upływem 12 miesięcy od końca rocznego okresu sprawozdawczego, w którym pracownicy wykonywali związaną z nimi pracę. Jako krótkoterminowe świadczenie pracownicze obok wynagrodzenia zasadniczego ujęta została nieodroczonego część składnika zmiennego wynagrodzenia w formie gotówkowej.

Jako pozostałe świadczenie długoterminowe ujęta została odroczonego część zmiennego składnika wynagrodzeń przyznawana w formie gotówkowej.

Jako płatności na bazie akcji rozliczane w środkach pieniężnych ujmowany jest nieodroczonego i odroczonego składnik wynagrodzeń przyznawany w formie instrumentu finansowego, tj. akcji fantomowych (których przeliczenie na gotówkę jest dokonywane po dodatkowym okresie retencyjnym) zgodnie z zasadami opisanymi poniżej.

### ZASADY USTALANIA POLITYKI ZMIENNYCH SKŁADNIKÓW WYNAGRODZEŃ OSÓB ZAJMUJĄCYCH STANOWISKA KIEROWNICZE W GRUPIE KAPITAŁOWEJ BANKU

W celu wypełnienia wymogów uchwały Komisji Nadzoru Finansowego nr 258/2011 z dnia 4 października 2011 roku w sprawie szczegółowych zasad funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz szczegółowych warunków szacowania przez banki kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądów procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego oraz zasad ustalania polityki zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w Grupie Kapitałowej (uchwała KNF nr 258/2011), Grupa Kapitałowa wdrożyła poprzez uchwały:

- Rady Nadzorczej Banku: „Zasady zmiennych składników wynagrodzeń osób zajmujących stanowiska kierownicze w Banku” (stanowiące podstawę wydania kolejnych regulacji) oraz „Regulamin zmiennych składników wynagrodzeń dla członków Zarządu”,
- Zarządu Banku: „Regulamin zmiennych składników wynagrodzeń dla osób zajmujących stanowiska kierownicze”,

Przywołane Zasady i wydane na ich podstawie Regulaminy opisują tryb przyznawania wyżej wymienionym osobom zmiennych składników wynagrodzeń powiązanych z wynikami i efektami pracy. Zgodnie z wymogami przywołanej uchwały KNF i w proporcjach w niej określonych zmienne składniki wynagrodzeń przyznawane są w formie:

- nieodroczonej (w pierwszym roku po roku kalendarzowym stanowiącym okres oceny),
- odroczonej (na kolejne trzy lata po pierwszym roku po okresie oceny),

przy czym zarówno wynagrodzenie nieodroczone, jak i odroczone, jest przyznawane w równych częściach w formie gotówkowej oraz w formie instrumentu finansowego, tj. akcji fantomowych (których przeliczenie na gotówkę jest dokonywane po dodatkowym okresie retencyjnym).

Składnik wynagrodzenia w formie instrumentu finansowego jest przeliczany na akcje fantomowe po przyznaniu danego składnika - z uwzględnieniem mediany średniodziennych cen akcji (Volume Weighted Average Price) Banku na Giełdzie Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie, publikowanych w systemie informacyjnym Thomson Reuters albo Bloomberg - z IV kwartału okresu oceny. Następnie, po okresie retencyjnym i okresie odroczenia, akcje są przeliczane na gotówkę - z uwzględnieniem mediany średniodziennych cen akcji (Volume Weighted Average Price) Banku na Giełdzie Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie z III kwartału roku kalendarzowego poprzedzającego wypłatę (Zarząd) oraz III kwartału roku kalendarzowego, w którym dokonywana jest wypłata (pozostałe osoby na stanowiskach kierowniczych), publikowanych w systemie informacyjnym Thomson Reuters albo Bloomberg.

Wynagrodzenie odroczone może podlegać redukcji w przypadku pogorszenia wyników finansowych Banku lub odpowiednio Spółki Grupy, straty Banku/Spółki lub pogorszenia innych zmiennych związanych z efektami pracy w okresie oceny osób zajmujących stanowiska kierownicze oraz wynikami nadzorowanych lub kierowanych przez te osoby jednostek/komórek organizacyjnych, które ujawniły się po okresie oceny.

Ponadto w wybranych Spółkach Grupy Kapitałowej w 2016 roku funkcjonowały regulacje ustalające politykę zmiennych składników wynagrodzeń. „Regulaminy zmiennych składników wynagrodzeń dla członków Zarządu” obowiązywały w PKO Leasing SA, PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA, PKO BP BANKOWY PTE SA, PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA, PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA oraz PKO Banku Hipotecznym SA. Ponadto w spółkach PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA, PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA i PKO Bank Hipoteczny SA zasadami zmiennych składników wynagrodzeń objęci byli pracownicy na wybranych stanowiskach kierowniczych.

Jednocześnie, w związku ze zmianą regulacji obowiązujących towarzystwa funduszy inwestycyjnych - w szczególności w związku z wejściem w życie art. 47a ust. 1 ustawy z dnia 27 maja 2004 roku o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi oraz rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 30 sierpnia 2016 roku w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinna odpowiadać polityka wynagrodzeń w towarzystwie funduszy inwestycyjnych - Rada Nadzorcza Spółki PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA w dniu 2 grudnia 2016 roku dostosowała zasady wynagrodzeń w zakresie zmiennych składników wynagrodzeń zarówno dla członków Zarządu, jak i dla pracowników Towarzystwa, do nowych wymogów.

W spółce Raiffeisen-Leasing Polska SA w 2016 roku obowiązywały zasady zmiennych składników wynagrodzeń wprowadzone dokumentem „Wytoczne korporacyjne - Zasady wynagradzania oparte na dyrektywie CRD IV, Raiffeisen-Leasing Polska SA” zgodne z zasadami obowiązującymi w Grupie Kapitałowej Raiffeisen Bank International AG, oparte na regulacjach unijnych oraz austriackiej ustawie bankowej. Wyżej wymienionymi zasadami byli objęci członkowie Zarządu Spółki.

## INFORMACJE FINANSOWE

### WYNAGRODZENIA CZŁONKÓW RADY NADZORCZEJ OTRZYMANE OD PKO BANKU POLSKIEGO SA (W TYSIĄCACH PLN)

	2016	2015
Rada Nadzorcza Banku	982	120
Członkowie Rady Nadzorczej, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2015 lub w 2016 roku*	286	1 078
<b>Razem</b>	<b>1 268</b>	<b>1 198</b>

\* w tym świadczenia po okresie zatrudnienia

## ŚWIADCZENIA DLA CZŁONKÓW ZARZĄDU BANKU OTRZYMANE, NALEŻNE ORAZ POTENCJALNIE NALEŻNE OD PKO BANKU POLSKIEGO SA (W TYSIĄCACH PLN)

	Krótkoterminowe świadczenia pracownicze (w tys. PLN)		Pozostałe świadczenia długoterminowe - zmienne wynagrodzenie w formie gotówkowej (w tys. PLN) <sup>3</sup>		Płatności na bazie akcji rozliczanych w środkach pieniężnych (w tys. PLN)		
	wynagrodzenie w 2016 <sup>1</sup>	inne otrzymane w 2016 <sup>2</sup>	otrzymane w 2016	potencjalnie należne na dzień 31.12.2016	otrzymane w 2016	należne na dzień 31.12.2016	potencjalnie należne na dzień 31.12.2016
Zarząd Banku	9 129	1 276	702	1 640	1 151	1 692	1 640
Członkowie Zarządu, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2016 roku	2 104	785	480	994	802	1 076	994
<b>Razem</b>	<b>11 233</b>	<b>2 061</b>	<b>1 182</b>	<b>2 634</b>	<b>1 953</b>	<b>2 768</b>	<b>2 634</b>

<sup>1</sup> Obejmuje wynagrodzenie zasadnicze oraz świadczenia dodatkowe z tytułu PPE, dodatkowego ubezpieczenia, opieki medycznej i ZFSS.

<sup>2</sup> Nieodroczonego składnika zmiennego wynagrodzenia (w formie gotówkowej).

<sup>3</sup> Odroczonego składnika zmiennego wynagrodzenia (w formie gotówkowej).

	Krótkoterminowe świadczenia pracownicze (w tys. PLN)		Pozostałe świadczenia długoterminowe - zmienne wynagrodzenie w formie gotówkowej (w tys. PLN) <sup>3</sup>		Płatności na bazie akcji rozliczanych w środkach pieniężnych (w tys. PLN)		
	wynagrodzenie w 2015 <sup>1</sup>	inne otrzymane w 2015 <sup>2</sup>	otrzymane w 2015	potencjalnie należne na dzień 31.12.2015	otrzymane w 2015	należne na dzień 31.12.2015	potencjalnie należne na dzień 31.12.2015
<b>Razem</b>	<b>11 311</b>	<b>1 694</b>	<b>804</b>	<b>2 360</b>	<b>2 240</b>	<b>1 952</b>	<b>2 360</b>

<sup>1</sup> Obejmuje wynagrodzenie zasadnicze oraz świadczenia dodatkowe z tytułu PPE, dodatkowego ubezpieczenia, opieki medycznej i ZFSS.

<sup>2</sup> Nieodroczonego składnika zmiennego wynagrodzenia (w formie gotówkowej).

<sup>3</sup> Odroczonego składnika zmiennego wynagrodzenia (w formie gotówkowej).

<b>Świadczenia po okresie zatrudnienia dla Członków Zarządu, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2016 roku (w tys. PLN)</b>	<b>2016</b>
Członkowie Zarządu, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2016 roku	1 166
<b>Świadczenia z tytułu rozwiązania stosunku pracy dla Członków Zarządu, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2016 roku (w tys. PLN)</b>	<b>2016</b>
Członkowie Zarządu, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2016 roku	3 313

## WYNAGRODZENIA CZŁONKÓW ZARZĄDU BANKU OTRZYMANE OD JEDNOSTEK POWIĄZANYCH (INNYCH NIŻ SKARB PAŃSTWA I JEDNOSTKI POWIĄZANE ZE SKARBEM PAŃSTWA) (W TYSIĄCACH PLN)

W 2016 roku Pan Jakub Papierski otrzymał 22 tysiące PLN z tytułu wynagrodzenia otrzymanego od jednostki stowarzyszonej z Bankiem (wynagrodzenie za rok 2015 wyniosło 42 tysiące PLN).

## WYNAGRODZENIE CZŁONKÓW ZARZĄDÓW I RAD NADZORCZYCH SPÓŁEK ZALEŻNYCH GRUPY KAPITAŁOWEJ PKO BANKU POLSKIEGO SA (W MILIONACH PLN)

Wynagrodzenia członków zarządów i rad nadzorczych spółek zależnych Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA	2016	2015
Rada Nadzorcza	0,5	0,3
Zarząd Banku	20,5	20,4
<b>Razem</b>	<b>21,0</b>	<b>20,7</b>

## KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE PRZEZ BANK NA RZECZ KIEROWNICTWA (W TYSIĄCACH PLN)

Kredyty i pożyczki udzielone przez Bank na rzecz kierownictwa (w tys. PLN)	31.12.2016	31.12.2015
Rada Nadzorcza	608	1 093
Zarząd	930	946
<b>Razem</b>	<b>1 538</b>	<b>2 039</b>

Warunki oprocentowania i terminy spłaty należności nie odbiegają od warunków rynkowych i terminów spłaty dla podobnych produktów bankowych.

#### ZMIENNE SKŁADNIKI WYNAGRODZEŃ

Rezerwa na zmienne składniki wynagrodzeń	31.12.2016	31.12.2015
	(za lata 2012-2016)	(za lata 2012-2015)
Zarząd Banku (w tym członkowie Zarządu Banku, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2016 roku)	16,7	14,2
Pozostali Risk Takers (osoby zajmujące stanowiska kierownicze bez Zarządu Banku)	31,3	26,7
Spółki Grupy Kapitałowej	14,2	10,0
<b>Razem rezerwa:</b>	<b>62,2</b>	<b>50,9</b>
Wynagrodzenie wypłacone w roku	2016	2015
	(za lata 2012-2016)	(za lata 2012-2015)
- przyznane w formie gotówki	15,2	10,8
Zarząd Banku (w tym członkowie Zarządu Banku, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2016 roku)	3,2	2,5
Pozostali Risk Takers	8,1	6,4
Spółki Grupy Kapitałowej	3,9	1,9
- przyznane w formie instrumentu finansowego	9,7	8,4
Zarząd Banku (w tym członkowie Zarządu Banku, którzy przestali pełnić swoje funkcje w 2016 roku)	2,0	2,2
Pozostali Risk Takers	6,9	5,1
Spółki Grupy Kapitałowej	0,8	1,1
<b>Razem wypłacone:</b>	<b>24,9</b>	<b>19,2</b>

## 50. HIERARCHIA WARTOŚCI GODZIWEJ

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI ORAZ SZACUNKI I OCENY

Wartość godziwa to cena, którą otrzymano by za sprzedaż składnika aktywów lub zapłacono by za przeniesienie zobowiązania w transakcji przeprowadzonej na zwykłych warunkach na głównym (lub najkorzystniejszym) rynku na dzień wyceny w aktualnych warunkach rynkowych (tj. cena wyjścia) bez względu na to, czy cena ta jest bezpośrednio obserwowalna lub oszacowana przy użyciu innej techniki wyceny.

W zależności od kategorii klasyfikacji aktywów i zobowiązań finansowych do danego poziomu hierarchii, stosuje się przy tym różnorodne metody ustalania ich wartości godziwej.

#### POZIOM 1: CENY KWOTOWANE NA AKTYWNYCH RYNKACH

Aktywa i zobowiązania finansowe, których wartość godziwa wyceniana jest bezpośrednio w oparciu o ceny notowane (nieskorygowane) z aktywnych rynków dla identycznych aktywów lub zobowiązań. Do tej kategorii Grupa Kapitałowa klasyfikuje instrumenty finansowe i kapitałowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat oraz dostępne do sprzedaży, dla których istnieje aktywny rynek i dla których wartość godziwa ustalana jest w oparciu o wartość rynkową, będącą ceną kupna:

- dłużne papiery wartościowe wyceniane do fixingu z platformy Bondspot lub serwisów informacyjnych Bloomberg oraz Reuters,
- dłużne i kapitałowe papiery wartościowe będące przedmiotem obrotu na rynku regulowanym, w tym w portfelu Domu Maklerskiego,
- instrumenty pochodne będące przedmiotem obrotu na rynku regulowanym.



## POZIOM 2: TECHNIKI WYCENY OPARTE NA OBSERWOWALNYCH DANYCH RYNKOWYCH

Aktywa i zobowiązania finansowe, których wartość godziwa wyceniana jest za pomocą modeli wyceny, w przypadkach których wszystkie znaczące dane wejściowe są obserwowalne na rynku w sposób bezpośredni (jako ceny) lub pośrednio (bazujące na cenach). Do tej kategorii Grupa Kapitałowa klasyfikuje instrumenty finansowe dla których brak jest aktywnego rynku:

AKTYWA I ZOBOWIĄZANIA FINANSOWE WYCENIANE W WARTOŚCI GODZIWEJ	METODA (TECHNIKA) WYCENY	OBSERWOWALNE DANE WEJŚCIOWE
POCHODNE INSTRUMENTY FINANSOWE – CIRIS, IRS, FRA	Model zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych w oparciu o krzywe rentowności.	Krzywe rentowności zbudowane w oparciu o stawki rynkowe, dane rynkowe rynku pieniężnego, rynku transakcji FRA, IRS, basis swap.
POCHODNE INSTRUMENTY FINANSOWE – OPCJE WALUTOWE, OPCJE NA STOPE PROCENTOWĄ, EGZOTYCZNE OPCJE EQUITY, TRANSAKCJE FX FORWARD, FX SWAP	<p>Model wyceny dla danego typu opcji walutowej.</p> <p>Model zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych w oparciu o krzywe rentowności dla transakcji FX forward, FX swap.</p> <p>Ceny egzotycznych opcji equity wbudowanych w produkty strukturyzowane pozyskiwane z rynku (ceny rynkowe).</p>	<p>Krzywe rentowności budowane w oparciu o stawki rynku pieniężnego, rynkowe stawki punktów swapowych, płaszczyzny zmienności dla określonych par walutowych, walutowe kursy fixingowe NBP.</p> <p>W celu wyceny egzotycznych opcji equity wbudowanych w produkty strukturyzowane są ceny rynkowe tych opcji.</p>
BONY PIENIĘŻNE NBP	Metoda krzywej rentowności	Krzywe rentowności zbudowane w oparciu o dane rynku pieniężnego oraz rynku transakcji OIS.
OBLIGACJE KOMUNALNE WALUTOWE	Przyjęty model wyceny	Stawki rynkowe, dane rynkowe: rynku pieniężnego, rynku transakcji IRS, rynku transakcji CDS, zmienność rynku opcji stopy procentowej.
OBLIGACJE KOMUNALNE PLN	Model krzywej rentowności oraz marży ryzyka	Krzywe rentowności zbudowane w oparciu o stawki rynkowe, dane rynkowe rynku pieniężnego, rynku transakcji IRS.
OBLIGACJE KORPORACYJNE	Model krzywej rentowności oraz marży ryzyka	Krzywe rentowności zbudowane w oparciu o stawki rynkowe, dane rynkowe rynku pieniężnego, rynku transakcji IRS.
TRANSAKCJE COMMODITY SWAP	Model krzywej cen towarowych	Krzywe cen towarowych, krzywe rentowności budowane w oparciu o stawki rynku pieniężnego, rynkowe stawki punktów swapowych

### POZIOM 3: POZOSTAŁE TECHNIKI WYCENY

Aktywa i zobowiązania finansowe, których wartość godziwa wyceniana jest za pomocą modeli wyceny, w przypadku których dane wejściowe nie są oparte na możliwych do zaobserwowania danych rynkowych (dane wejściowe nieobserwowalne).

Do tej kategorii Grupa Kapitałowa zaklasyfikowała instrumenty finansowe, które są wyceniane według wewnętrznych modeli wyceny:

AKTYWA I ZOBOWIĄZANIA FINANSOWE WYCENIANE W WARTOŚCI GODZIWEJ	METODA (TECHNIKA) WYCENY	CZYNNIK NIEOBSERWOWALNY
TYTUŁY UCZESTNICTWA W INSTYTUCJI WSPÓLNEGO INWESTOWANIA - FUNDUSZU	Metoda wartości netto aktywów Funduszu (NAV - Net Asset Value) tj. wartość godziwa projektów inwestycyjnych (spółek) wchodzących w skład Funduszu, które podlegają co pół roku przeglądom lub badaniom przez biegłego rewidenta	Wartość aktywów netto Funduszu
AKCJE VISA INC. SERII C UPRZYWILEJOWANE	Oszacowanie wartości godziwej w oparciu o obecną wartość rynkową notowanych akcji zwykłych Visa Inc. z uwzględnieniem dyskonta biorącego pod uwagę ograniczoną płynność akcji serii C oraz warunki zamiany akcji serii C na akcje zwykłe.	Dyskonto uwzględniające ograniczoną płynność akcji serii C oraz warunki zamiany akcji serii C na akcje zwykłe.
OBLIGACJE KORPORACYJNE	Model krzywej rentowności oraz marż ryzyka. Krzywa rentowności zbudowana jest w oparciu o stawki rynkowe, dane rynkowe rynku pieniężnego oraz rynku transakcji IRS.	Spread kredytowy (marże kredytowe wyznaczone w oparciu o marże pierwotne zmodyfikowane przez kwotowania indeksów kredytowych przypisanych do emitentów na podstawie ich ratingów oraz sektorów działalności)

## INFORMACJE FINANSOWE

Aktywa i zobowiązania wyceniane w wartości godziwej na dzień 31.12.2016	Nota	Wartość bilansowa	Poziom 1 Ceny kwotowane na aktywnych rynkach	Poziom 2 Techniki wyceny oparte na obserwowalnych danych rynkowych	Poziom 3 Pozostałe techniki wyceny
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	21	326,4	326,4	-	-
Dłużne papiery wartościowe		311,6	311,6	-	-
Udziały i akcje w innych jednostkach		11,3	11,3	-	-
Certyfikaty inwestycyjne, prawa do akcji oraz prawa poboru		3,5	3,5	-	-
Pochodne instrumenty finansowe	22	2 900,6	3,0	2 897,6	-
Instrumenty zabezpieczające		382,1	-	382,1	-
Instrumenty o charakterze handlowym		2 518,5	3,0	2 515,5	-
Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	24	13 937,2	4 619,8	9 317,4	-
Dłużne papiery wartościowe		12 204,1	2 886,7	9 317,4	-
Jednostki uczestnictwa		1 733,1	1 733,1	-	-
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	26	36 675,6	27 345,1	5 921,8	3 408,7
Dłużne papiery wartościowe		36 142,4	27 236,1	5 921,8	2 984,5
Kapitałowe papiery wartościowe		217,6	91,1	-	126,5
Jednostki uczestnictwa w fundusze inwestycyjne oraz tytuły uczestnictwa w instytucji wspólnego inwestowania		315,6	17,9	-	297,7
<b>Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej razem</b>		<b>53 839,8</b>	<b>32 294,3</b>	<b>18 136,8</b>	<b>3 408,7</b>
Pochodne instrumenty finansowe	22	4 197,9	1,0	4 196,9	-
Instrumenty zabezpieczające		1 135,2	-	1 135,2	-
Instrumenty o charakterze handlowym		3 062,7	1,0	3 061,7	-
<b>Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej razem</b>		<b>4 197,9</b>	<b>1,0</b>	<b>4 196,9</b>	<b>-</b>

Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat na dzień 31.12.2016	Wartość bilansowa	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
Dłużne papiery wartościowe	12 204,1	2 886,7	9 317,4	-
bony pieniężne NBP	9 078,8	-	9 078,8	-
obligacje skarbowe PLN	1 811,9	1 811,9	-	-
obligacje skarbowe walutowe	1 074,8	1 074,8	-	-
obligacje komunalne PLN	110,9	-	110,9	-
obligacje komunalne walutowe	127,7	-	127,7	-
Jednostki uczestnictwa w UFK (ubezpieczeniowe fundusze kapitałowe) związane z produktami ubezpieczeniowymi należącymi do grupy produktów inwestycyjnych gdzie ryzyko ponosi ubezpieczający	1 733,1	1 733,1	-	-
<b>RAZEM</b>	<b>13 937,2</b>	<b>4 619,8</b>	<b>9 317,4</b>	<b>-</b>

Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży na dzień 31.12.2016	Wartość bilansowa	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	36 142,4	27 236,1	5 921,8	2 984,5
obligacje skarbowe PLN	25 743,9	25 743,9	-	-
obligacje skarbowe walutowe	678,5	457,1	221,4	-
obligacje komunalne PLN	4 551,8	-	4 551,8	-
obligacje korporacyjne PLN	4 590,6	692,5	1 148,6	2 749,5
obligacje korporacyjne walutowe	577,6	342,6	-	235,0
Kapitałowe papiery wartościowe	217,6	91,1	-	126,5
Jednostki uczestnictwa w fundusze inwestycyjne oraz tytuły uczestnictwa w instytucji wspólnego inwestowania	315,6	17,9	-	297,7
<b>RAZEM</b>	<b>36 675,6</b>	<b>27 345,1</b>	<b>5 921,8</b>	<b>3 408,7</b>

Aktywa i zobowiązania wyceniane w wartości godziwej na dzień 31.12.2015	Nota	Wartość bilansowa	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
			Ceny kwotowane na aktywnych rynkach	Techniki wyceny oparte na obserwowalnych danych rynkowych	Pozostałe techniki wyceny
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	21	783,2	783,2	-	-
Dłużne papiery wartościowe		766,7	766,7	-	-
Udziały i akcje w innych jednostkach		9,9	9,9	-	-
Certyfikaty inwestycyjne		6,6	6,6	-	-
Pochodne instrumenty finansowe	22	4 347,3	2,2	4 345,1	-
Instrumenty zabezpieczające		508,7	-	508,7	-
Instrumenty o charakterze handlowym		3 838,6	2,2	3 836,4	-
Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	24	15 154,1	4 837,4	10 316,7	-
Dłużne papiery wartościowe		13 337,4	3 020,7	10 316,7	-
Jednostki uczestnictwa		1 816,7	1 816,7	-	-
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	26	28 291,3	19 255,4	5 401,3	3 634,6
Dłużne papiery wartościowe		27 604,9	19 093,2	5 401,3	3 110,4
Kapitałowe papiery wartościowe		473,6	146,0	-	327,6
Jednostki uczestnictwa w fundusze inwestycyjne oraz tytuły uczestnictwa w instytucji wspólnego inwestowania		212,8	16,2	-	196,6
<b>Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej razem</b>		<b>48 575,9</b>	<b>24 878,2</b>	<b>20 063,1</b>	<b>3 634,6</b>
Pochodne instrumenty finansowe	22	4 624,8	1,5	4 623,3	-
Instrumenty zabezpieczające		998,5	-	998,5	-
Instrumenty o charakterze handlowym		3 626,3	1,5	3 624,8	-
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	35	71,7	-	71,7	-
Instrumenty finansowe desygnowane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat		71,7	-	71,7	-
<b>Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej razem</b>		<b>4 696,5</b>	<b>1,5</b>	<b>4 695,0</b>	<b>-</b>

Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat na dzień 31.12.2015	Wartość bilansowa	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
Dłużne papiery wartościowe	13 337,4	3 020,7	10 316,7	-
bony pieniężne NBP	10 036,9	-	10 036,9	-
obligacje skarbowe PLN	1 934,8	1 934,8	-	-
obligacje skarbowe walutowe	1 118,0	1 085,4	32,6	-
obligacje komunalne PLN	115,9	-	115,9	-
obligacje komunalne walutowe	131,3	-	131,3	-
obligacje korporacyjne PLN	0,5	0,5	-	-
Jednostki uczestnictwa w UFK (ubezpieczeniowe fundusze kapitałowe) związane z produktami ubezpieczeniowymi należącymi do grupy produktów inwestycyjnych gdzie ryzyko ponosi ubezpieczający	1 816,7	1 816,7	-	-
<b>RAZEM</b>	<b>15 154,1</b>	<b>4 837,4</b>	<b>10 316,7</b>	<b>-</b>

Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży na dzień 31.12.2015	Wartość bilansowa	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	27 604,9	19 093,2	5 401,3	3 110,4
obligacje skarbowe PLN	17 920,0	17 920,0	-	-
obligacje skarbowe walutowe	437,9	310,6	127,3	-
obligacje komunalne PLN	4 613,7	-	4 613,7	-
obligacje korporacyjne PLN	4 074,5	541,8	660,3	2 872,4
obligacje korporacyjne walutowe	558,8	320,8	-	238,0
Kapitałowe papiery wartościowe	473,6	146,0	-	327,6
Jednostki uczestnictwa w fundusze inwestycyjne oraz tytuły uczestnictwa w instytucji wspólnego inwestowania	212,8	16,2	-	196,6
<b>RAZEM</b>	<b>28 291,3</b>	<b>19 255,4</b>	<b>5 401,3</b>	<b>3 634,6</b>

Wpływ parametrów estymowanych na wycenę do wartości godziwej instrumentów finansowych na Poziomie 3	31.12.2016		31.12.2015	
	Wartość godziwa według		Wartość godziwa według	
	scenariusza pozytywnego	scenariusza negatywnego	scenariusza pozytywnego	scenariusza negatywnego
<b>Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży</b>				
Tytuły uczestnictwa w instytucji wspólnego inwestowania <sup>1</sup>	312,7	282,9	206,5	186,8
Akcje Visa Inc./ Visa Europe Limited <sup>2</sup>	99,7	70,4	378,7	282,0
Obligacje korporacyjne <sup>3</sup>	2 991,9	2 977,0	3 122,2	3 098,7

<sup>1</sup> Scenariusz zakładający odpowiednio wzrost/spadek wartości aktywów netto Funduszu o +/- 5%.

<sup>2</sup> Scenariusz zakładający współczynnik z tytułu dyskonta na poziomie odpowiednio 0%/100%.

<sup>3</sup> Scenariusz zakłada zmianę spreadu kredytowego o +/-10%.

Uzgodnienie zmian w trakcie okresów wartości godziwej na poziomie 3 hierarchii wartości godziwej	31.12.2016	31.12.2015
Bilans otwarcia na początek okresu	3 634,6	203,3
<b>Suma zysków lub strat</b>	<b>146,6</b>	<b>334,4</b>
w wyniku finansowym	101,9	(3,6)
w innych dochodach całkowitych	44,7	338,0
Różnice kursowe podmiotów walutowych	-	(1,0)
Rozliczenie transakcji sprzedaży akcji Visa Europe Limited	(337,0)	-
Objęcie akcji Visa Inc.	81,0	-
Objęcie nowej emisji udziałów w Funduszu	67,6	-
Sprzedaż akcji spółki notowanej na giełdzie	-	(12,0)
Rozliczenia	(183,9)	(0,5)
Przeniesienie z poziomu 2 do poziomu 3	-	3 110,4
<b>Stan na koniec okresu</b>	<b>3 408,9</b>	<b>3 634,6</b>

W 2016 roku Grupa Kapitałowa nie dokonywała reklasyfikacji instrumentów finansowych do poziomu 3 hierarchii wartości godziwej. W 2015 roku Grupa Kapitałowa dokonała częściowego przeniesienia obligacji korporacyjnych ujętych w inwestycyjnych papierach wartościowych dostępnych do sprzedaży z poziomu 2 do poziomu 1 i 3 hierarchii wartości godziwej.

## 51. AKTYWA I ZOBOWIĄZANIA FINANSOWE, KTÓRE W SKONSOLIDOWANYM SPRAWOZDANIU Z SYTUACJI FINANSOWEJ NIE SĄ PREZENTOWANE W WARTOŚCI GODZIWEJ

Grupa Kapitałowa jest w posiadaniu instrumentów finansowych, które w sprawozdaniu z sytuacji finansowej nie są prezentowane w wartości godziwej.

Dla wielu instrumentów finansowych wartości rynkowe są niedostępne, stąd wartości godziwe są oszacowane przy zastosowaniu szeregu technik wyceny. Do wyceny wartości godziwej instrumentów finansowych zastosowano model oparty na oszacowaniach wartości bieżącej przyszłych przepływów pieniężnych poprzez zdyskontowanie przepływów pieniężnych przy zastosowaniu odpowiednich stóp dyskontowych.

Wszystkie wyliczenia modelowe zawierają pewne uproszczenia i są wrażliwe na przyjmowane założenia. Poniżej przedstawiono podsumowanie głównych metod i założeń wykorzystywanych podczas szacowania wartości godziwych instrumentów finansowych niewycenianych do wartości godziwej.

W przypadku pewnych grup instrumentów finansowych, ze względu na brak oczekiwanych istotnych różnic pomiędzy wartością bilansową a godziwą wynikający z charakterystyki tych grup (np. krótkoterminowy charakter, wysoka korelacja z parametrami rynkowymi, unikalność instrumentu) przyjęto, że wartość bilansowa jest w przybliżeniu zgodna z wartością godziwą. Dotyczy to następujących grup instrumentów finansowych:

- kredyty i pożyczki udzielone klientom: część portfela kredytów mieszkaniowych („stary” portfel kredytów mieszkaniowych), kredyty z brakiem określonego harmonogramu spłaty, kredyty wymagalne na moment wyceny,
- zobowiązania Grupy Kapitałowej wobec klientów: zobowiązania bez określonego harmonogramu spłaty, inne specyficzne produkty, dla których nie można mówić o istnieniu rynku,
- depozyty i lokaty międzybankowe o terminie zapadalności do 7 dni lub o zmiennym oprocentowaniu,
- kredyty lub pożyczki udzielone i zaciągnięte na rynku międzybankowym o zmiennym oprocentowaniu (zmiana oprocentowania maksymalnie co 3 miesiące),

- kasa i środki w Banku Centralnym oraz zobowiązania wobec Banku Centralnego,
- inne aktywa i zobowiązania finansowe.

W odniesieniu do kredytów i pożyczek udzielonych klientom bez rozpoznanej utraty wartości zastosowano model oparty o szacowania wartości bieżącej przyszłych przepływów pieniężnych poprzez zdyskontowanie przepływów pieniężnych przy zastosowaniu bieżących stóp procentowych uwzględniający wysokość marży na ryzyko kredytowe oraz urealnione terminy spłaty wynikające z umów kredytowych. Bieżący poziom marż został wyznaczony dla transakcji zawartych w ostatnim kwartale zakończonym dniem bilansowym na instrumentach o podobnym ryzyku kredytowym. W przypadku kredytów walutowych zastosowano bieżącą marżę dla kredytów w PLN skorygowaną o koszt pozyskania waluty w transakcjach basis-swap. Wycena nie uwzględnia ryzyka skutków potencjalnych propozycji rozwiązań systemowych, które mogłyby skutkować poniesieniem przez Grupę Kapitałową strat na portfelu kredytów hipotecznych w CHF. Dla kredytów z rozpoznaną utratą wartości przyjmuje się, że wartość godziwa jest równa wartości bilansowej.

Wartość godziwą depozytów oraz innych zobowiązań wobec klientów innych niż banki o ustalonym terminie wymagalności oszacowano na podstawie oczekiwanych przepływów pieniężnych zdyskontowanych bieżącymi stopami procentowymi właściwymi dla poszczególnych produktów depozytowych. Wartość godziwa obliczana jest dla każdego depozytu oraz zobowiązania, następnie wartości godziwe dla całego portfela depozytowego grupowane są według rodzaju produktu oraz segmentu klienta. Dla depozytów płatnych na żądanie przyjmuje się, że dla nich wartość godziwa równa się ich wartości bilansowej.

Wartość godziwą długu podporządkowanego Grupy Kapitałowej oszacowano na podstawie oczekiwanych przepływów pieniężnych zdyskontowanych w oparciu o krzywą rentowności.

Wartość godziwą zobowiązania z tytułu emisji papierów dłużnych wyemitowanych przez PKO Bank Polski SA oszacowano na podstawie oczekiwanych przepływów pieniężnych zdyskontowanych bieżącymi stopami rynku międzybankowego.

Wartość godziwą zobowiązania z tytułu emisji papierów dłużnych wyemitowanych przez PKO Finance AB oszacowano na podstawie kwotowań Bloomberg.

Wartość godziwą lokat i depozytów międzybankowych oszacowano na podstawie oczekiwanych przepływów pieniężnych zdyskontowanych bieżącymi stopami rynku międzybankowego.

Należności z tytułu leasingu finansowego oszacowano na podstawie oczekiwanych przepływów pieniężnych zdyskontowanych przy zastosowaniu wewnętrznej stopy zwrotu dla transakcji leasingowych tego samego rodzaju zawieranych przez Grupę Kapitałową w okresie bezpośrednio poprzedzającym dzień kończący okres sprawozdawczy.

	poziom hierarchii wartości godziwej	metoda wyceny	31.12.2016	
			wartość bilansowa	wartość godziwa
Kasa, środki w Banku Centralnym	nd	wartość wymaganej zapłaty	13 325,1	13 325,1
Należności od banków	2	zdyskontowane przepływy pieniężne	5 345,4	5 344,4
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom</b>			<b>200 606,5</b>	<b>199 125,5</b>
kredyty mieszkaniowe	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	106 121,3	102 351,1
kredyty gospodarcze	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	52 914,9	53 731,5
kredyty konsumpcyjne	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	23 221,9	24 700,7
dłużne papiery wartościowe (korporacyjne)	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	2 282,8	2 209,2
dłużne papiery wartościowe (komunalne)	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	2 587,9	2 587,9
transakcje z przyrzeczeniem odkupu	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	1 339,0	1 339,0
należności z tytułu leasingu finansowego	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	12 138,7	12 206,1
Inwestycyjne papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	465,6	466,1
Inne aktywa finansowe	3	wartość wymaganej zapłaty z uwzględnieniem utraty wartości	2 247,1	2 247,1
Zobowiązania wobec Banku Centralnego				
Zobowiązania wobec innych banków	2	wartość wymaganej zapłaty	4,1	4,1
Zobowiązania wobec klientów				
wobec podmiotów gospodarczych	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	48 657,1	48 650,3
wobec jednostek budżetowych	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	8 408,9	8 408,9
wobec ludności	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	148 000,4	147 946,1
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	1, 2	kwotowania rynkowe/ zdyskontowane przepływy pieniężne	14 493,2	14 752,5
Dług podporządkowany	2	zdyskontowane przepływy pieniężne	2 539,0	2 525,8
Inne zobowiązania finansowe	3	wartość wymaganej zapłaty	3 059,1	3 059,1

	poziom hierarchii wartości godziwej	metoda wyceny	31.12.2015	
			wartość bilansowa	wartość godziwa
Kasa, środki w Banku Centralnym	nd	wartość wymaganej zapłaty	13 743,9	13 743,9
Należności od banków	2	zdyskontowane przepływy pieniężne	4 553,0	4 553,0
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom</b>			<b>190 413,7</b>	<b>183 613,8</b>
kredyty mieszkaniowe	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	100 668,6	93 429,7
kredyty gospodarcze	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	58 068,5	58 759,7
kredyty konsumpcyjne	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	21 959,8	21 815,6
dłużne papiery wartościowe (korporacyjne)	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	2 591,9	2 483,9
dłużne papiery wartościowe (komunalne)	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	2 692,7	2 692,7
transakcje z przyrzeczeniem odkupu	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	4 432,2	4 432,2
Inwestycyjne papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	210,3	213,6
Inne aktywa finansowe	3	wartość wymaganej zapłaty z uwzględnieniem utraty wartości	875,2	875,2
Zobowiązania wobec Banku Centralnego	2	wartość wymaganej zapłaty	4,2	4,2
Zobowiązania wobec innych banków	2	zdyskontowane przepływy pieniężne	18 288,8	18 288,8
<b>Zobowiązania wobec klientów</b>			<b>195 758,5</b>	<b>195 719,0</b>
wobec podmiotów gospodarczych	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	51 213,7	51 214,2
wobec jednostek budżetowych	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	9 134,4	9 134,4
wobec ludności	3	zdyskontowane przepływy pieniężne	135 410,4	135 370,4
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	1, 2	kwotowania rynkowe/ zdyskontowane przepływy pieniężne	9 361,2	9 637,4
Dług podporządkowany	2	zdyskontowane przepływy pieniężne	2 499,2	2 486,2
Inne zobowiązania finansowe	3	wartość wymaganej zapłaty	2 282,8	2 282,8

## 52. KOMPENSOWANIE AKTYWÓW I ZOBOWIĄZAŃ FINANSOWYCH

### ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Grupa Kapitałowa kompensuje aktywa i zobowiązania finansowe i wykazuje je w sprawozdaniu z sytuacji finansowej netto, jeżeli występuje możliwe do wyegzekwowania na drodze prawnej prawo do skompensowania ujętych kwot oraz zamiar rozliczenia ich w kwocie netto lub jednoczesna realizacja danego składnika aktywów i uregulowanie zobowiązania. Z zapisów paragrafu 42 MSR 32 wynika między innymi, że aby kompensata była możliwa, tytuł prawny nie może być uwarunkowany wystąpieniem określonego zdarzenia w przyszłości.

Grupa Kapitałowa zawiera porozumienia dotyczące kompensowania, czyli umowy ISDA (International Swaps and Derivatives Association Master Agreements) oraz GMRA (Global Master Repurchase Agreement), które umożliwiają kompensowanie aktywów i zobowiązań finansowych (końcowe potrącenie i rozliczenie transakcji, tzw. close out netting) w przypadku zaistnienia przypadku naruszenia w stosunku do którejś ze stron umowy. Umowy te mają szczególne znaczenie dla ograniczania ryzyka związanego z instrumentami pochodnymi, gdyż umożliwiają kompensowanie zarówno wymagalnych (redukcja ryzyka rozliczeniowego), jak i niewymagalnych zobowiązań stron (redukcja ryzyka przedrozliczeniowego). Umowy te nie spełniają jednak wymogów określonych w MSR 32, gdyż tytuł kompensaty uwarunkowany jest wystąpieniem określonego zdarzenia w przyszłości (przypadki naruszenia).

Dodatkowym zabezpieczeniem ekspozycji wynikającej z instrumentów pochodnych są depozyty zabezpieczające składane przez kontrahentów w ramach realizacji umów CSA (Credit Support Annex).

## INFORMACJE FINANSOWE

31.12.2016	Razem Aktywa finansowe	Instrumenty pochodne	Transakcje z przyrzeczeniem odkupu
Kwoty brutto ujętych aktywów finansowych	4 905,2	2 905,0	2 000,2
Kwoty brutto zobowiązań finansowych, które są kompensowane zgodnie z kryteriami określonymi w § 42 MSR 32	(4,4)	(4,4)	-
Wartość netto aktywów finansowych wykazywanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	4 900,8	2 900,6	2 000,2
Wartość instrumentów finansowych niepodlegających kompensowaniu w sprawozdaniu finansowym	2 095,9	2 095,9	-
Wartość zobowiązań finansowych objęta egzekwowalnym porozumieniem ramowym lub podobnym porozumieniem dotyczącym kompensowania (bez zabezpieczeń finansowych)	1 698,2	1 698,2	-
Zabezpieczenie w formie pieniężnej i papierów wartościowych otrzymane	397,7	397,7	-
<b>Kwota netto</b>	<b>2 804,9</b>	<b>804,7</b>	<b>2 000,2</b>

31.12.2016	Razem Zobowiązania finansowe	Instrumenty pochodne	Transakcje z przyrzeczeniem odkupu
Kwoty brutto ujętych zobowiązań finansowych	4 408,2	4 202,3	205,9
Kwoty brutto aktywów finansowych, które są kompensowane zgodnie z kryteriami określonymi w § 42 MSR 32	(4,4)	(4,4)	-
Wartość netto zobowiązań finansowych wykazywanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	4 403,8	4 197,9	205,9
Wartość instrumentów finansowych niepodlegających kompensowaniu w sprawozdaniu finansowym	3 021,2	2 987,0	34,2
Wartość aktywów finansowych objęta egzekwowalnym porozumieniem ramowym lub podobnym porozumieniem dotyczącym kompensowania (bez zabezpieczeń finansowych)	1 698,2	1 698,2	-
Zabezpieczenie w formie pieniężnej i papierów wartościowych udzielone	1 323,0	1 288,8	34,2
<b>Kwota netto</b>	<b>1 382,6</b>	<b>1 210,9</b>	<b>171,7</b>

31.12.2015	Razem Aktywa finansowe	Instrumenty pochodne	Transakcje z przyrzeczeniem odkupu
Kwoty brutto ujętych aktywów finansowych	9 767,1	4 354,2	5 412,9
Kwoty brutto zobowiązań finansowych, które są kompensowane zgodnie z kryteriami określonymi w § 42 MSR 32	(6,9)	(6,9)	-
Wartość netto aktywów finansowych wykazywanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	9 760,2	4 347,3	5 412,9
Wartość instrumentów finansowych niepodlegających kompensowaniu w sprawozdaniu finansowym	3 631,7	3 631,7	-
Wartość zobowiązań finansowych objęta egzekwowalnym porozumieniem ramowym lub podobnym porozumieniem dotyczącym kompensowania (bez zabezpieczeń finansowych)	2 794,9	2 794,9	-
Zabezpieczenie w formie pieniężnej i papierów wartościowych otrzymane	836,8	836,8	-
<b>Kwota netto</b>	<b>6 128,5</b>	<b>715,6</b>	<b>5 412,9</b>

31.12.2015	Razem Zobowiązania finansowe	Instrumenty pochodne	Transakcje z przyrzeczeniem odkupu
Kwoty brutto ujętych zobowiązań finansowych	5 657,8	4 631,7	1 026,1
Kwoty brutto aktywów finansowych, które są kompensowane zgodnie z kryteriami określonymi w § 42 MSR 32	(6,9)	(6,9)	-
Wartość netto zobowiązań finansowych wykazywanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	5 650,9	4 624,8	1 026,1
Wartość instrumentów finansowych niepodlegających kompensowaniu w sprawozdaniu finansowym	4 072,6	4 048,5	24,1
Wartość aktywów finansowych objęta egzekwowalnym porozumieniem ramowym lub podobnym porozumieniem dotyczącym kompensowania (bez zabezpieczeń finansowych)	2 794,9	2 794,9	-
Zabezpieczenie w formie pieniężnej i papierów wartościowych udzielone	1 277,7	1 253,6	24,1
<b>Kwota netto</b>	<b>1 578,3</b>	<b>576,3</b>	<b>1 002,0</b>



### 53. AKTYWA STANOWIĄCE ZABEZPIECZENIE ZOBOWIĄZAŃ ORAZ PRZENIESIONE AKTYWA FINANSOWE

Należności stanowiące przedmiot transakcji sekurytyzacji wierzytelności leasingowych  
Zobowiązania z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu  
Zobowiązania z tytułu ujemnej wyceny instrumentów pochodnych  
Wstępny depozyt rozliczeniowy KDPW  
Fundusz Ochrony Środków Gwarantowanych  
Ograniczenia prawa dotyczące tytułu prawnego Grupy Kapitałowej  
Przeniesione aktywa finansowe

#### NALEŻNOŚCI STANOWIĄCE PRZEDMIOT TRANSAKЦИИ SEKURYTYZACJI WIERZYTELNOŚCI LEASINGOWYCH

Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość należności stanowiących przedmiot transakcji sekurytyzacji wierzytelności leasingowych wyniosła 1 376,3 miliona PLN. Stanowią one zabezpieczenie zobowiązań z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych spółki celowej ROOF Poland Leasing 2014 DAC. Sekurytyzowane wierzytelności leasingowe prezentowane są w aktywach Grupy Kapitałowej z uwagi na niespełnienie warunków wyłączenia składnika aktywów ze sprawozdania z sytuacji finansowej, określonych w MSR 39 pkt. 19. W szczególności Grupa Kapitałowa nie ma obowiązku wypłaty kwot ostatecznym odbiorcom, dopóki nie otrzyma odpowiadających im kwot od leasingobiorców. Dodatkowo nie jest spełniony warunek niezwłocznego przekazywania przepływów pieniężnych ze składnika sekurytyzowanych aktywów.

#### ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU TRANSAKЦИИ Z PRYZRZECZENIEM ODKUPU

Do aktywów finansowych, których Grupa Kapitałowa nie wyłącza ze sprawozdania finansowego należy zaliczyć aktywa stanowiące zabezpieczenie zobowiązań z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu (obligacje skarbowe).

Wartość bilansowa	31.12.2016	31.12.2015
Dłużne papiery wartościowe	181,8	1 013,0
Transakcje z przyrzeczeniem odkupu	205,9	1 026,1
<b>Pozycja netto</b>	<b>(24,1)</b>	<b>(13,1)</b>

#### ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU UJEMNEJ WYCENY INSTRUMENTÓW POCHODNYCH

Środki pieniężne na lokatach w bankach zawierają aktywa będące zabezpieczeniem zobowiązań własnych, w tym rozliczenia z tytułu ujemnej wyceny instrumentów pochodnych. Wartość tych aktywów na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosiła 1 288,8 miliona PLN (na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosiła 1 253,6 miliona PLN).

#### WSTĘPNY DEPOZYT ROZLICZENIOWY KDPW

Dom Maklerski utrzymuje obligacje w Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych stanowiące zabezpieczenie rozliczeń transakcji z Izbą Rozliczeniową.

Wartość bilansowa/wartość godziwa	31.12.2016	31.12.2015
Wartość depozytu	8,0	8,0
Wartość nominalna zabezpieczenia	8,0	8,0
Rodzaj zabezpieczenia	obligacje skarbowe	obligacje skarbowe
Wartość bilansowa zabezpieczenia	8,0	8,0

## FUNDUSZ OCHRONY ŚRODKÓW GWARANTOWANYCH

	31.12.2016	31.12.2015
Wartość funduszu	1 005,0	608,5
Wartość nominalna zabezpieczenia	1 060,0	650,0
Rodzaj zabezpieczenia	obligacje skarbowe	obligacje skarbowe
Termin wykupu zabezpieczenia	25.01.2024	25.01.2024
Wartość bilansowa zabezpieczenia	1 020,8	627,4

Wartość aktywów stanowią obligacje skarbowe z terminem wykupu zapewniającym zabezpieczenie wartości bilansowej przez okres określony ustawą. Fundusz jest powiększany lub pomniejszany w dniu 1 lipca każdego roku odpowiednio do wysokości sumy stanowiącej podstawę obliczenia kwoty rezerwy obowiązkowej. Środki te traktowane są jako aktywa stanowiące zabezpieczenie zobowiązań własnych.

### OGRANICZENIA PRAWA DOTYCZĄCE TYTUŁU PRAWNEGO GRUPY KAPITAŁOWEJ

W latach zakończonych odpowiednio dnia 31 grudnia 2016 roku oraz dnia 31 grudnia 2015 roku nie występowały wartości niematerialne ani rzeczowe aktywa trwałe, do których tytuł prawny Grupy Kapitałowej podlegał ograniczeniu oraz stanowiące zabezpieczenie zobowiązań.

### PRZENIESIONE AKTYWA FINANSOWE

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku Grupa Kapitałowa nie posiadała przeniesionych aktywów finansowych, które są wyłączone ze sprawozdania finansowego w całości, dla których Grupa Kapitałowa utrzymuje zaangażowanie w tych aktywach.

## 54. DZIAŁALNOŚĆ POWIERNICZA

Podmiot dominujący jest bezpośrednim uczestnikiem Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych oraz Rejestru Papierów Wartościowych (NBP). Podmiot dominujący prowadzi rachunki papierów wartościowych oraz obsługuje transakcje na rynku krajowym i rynkach zagranicznych, świadczy usługi powiernictwa i pełni funkcję depozytariusza dla funduszy emerytalnych i inwestycyjnych. Aktywa przechowywane przez Podmiot dominujący w ramach świadczenia usług powierniczych, ze względu na niespełnienie definicji składnika aktywów Podmiotu dominującego, nie zostały wykazane w niniejszym sprawozdaniu finansowym.

## 55. INFORMACJE DOTYCZĄCE PODMIOTU UPRAWNIONEGO DO BADANIA SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

W dniu 11 marca 2015 roku Rada Nadzorcza PKO Banku Polskiego SA dokonała wyboru KPMG Audyt Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółka komandytowa jako podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych PKO Banku Polskiego SA oraz skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA. KPMG Audyt Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółka komandytowa z siedzibą w Warszawie, ul. Inflancka 4A jest wpisana na listę podmiotów uprawnionych do badania sprawozdań finansowych, prowadzoną przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów pod numerem 3546. Wybór podmiotu uprawnionego do badania i przeglądu sprawozdań finansowych dokonany został przez Radę Nadzorczą Banku zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa i normami zawodowymi, na podstawie § 15 ust.1 pkt 4 Statutu Banku.

W dniu 10 kwietnia 2015 roku pomiędzy PKO Bankiem Polskim SA i KPMG Audyt Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółka komandytowa - podmiotem uprawnionym do badania sprawozdań finansowych została zawarta umowa na przeprowadzenie badania i przeglądu sprawozdań finansowych Banku i Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA za lata 2015 - 2016.

Łączna wysokość należnego wynagrodzenia netto KPMG Audyt sp.z o.o. sp.k. z tytułu badania sprawozdania finansowego i skonsolidowanego sprawozdania finansowego PKO Banku Polskiego SA wyniosła w 2016 roku 1 250 tysięcy PLN (w 2015 roku 1 250 tysięcy PLN) oraz z tytułu usług poświadczających, w tym przeglądu sprawozdań finansowych wyniosła w 2016 roku 2 381 tysięcy PLN (w 2015 roku 974 tysiące PLN). Z tytułu pozostałych usług wypłacono wynagrodzenie netto w 2016 roku 68 tysięcy PLN (w 2015 roku 34 tysiące PLN).

## CELE I ZASADY ZARZĄDZANIA RYZYKIEM

### 56. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM W GRUPIE KAPITAŁOWEJ

Zarządzanie ryzykiem jest jednym z najważniejszych procesów wewnętrznych zarówno w PKO Banku Polskim SA, w jak i w pozostałych podmiotach Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA. Zarządzanie ryzykiem ma na celu zapewnienie rentowności działalności biznesowej, przy zapewnieniu kontroli poziomu ryzyka i jego utrzymaniu w ramach przyjętej przez Bank i Grupę Kapitałową tolerancji na ryzyko i systemu limitów, w zmieniającym się otoczeniu makroekonomicznym i prawnym. Poziom ryzyka stanowi ważny składnik procesu planistycznego.

W Grupie Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA zidentyfikowane zostały następujące rodzaje ryzyka, które podlegają zarządzaniu i część z nich uznana jest za istotne<sup>1</sup>:

RODZAJ RYZYKA	UZNANE ZA ISTOTNE	ROZDZIAŁ
KREDYTOWE	TAK	57, 58, 60, 61
KREDYTOWE KONCENTRACJI	TAK	59
RYZYKO WALUTOWYCH KREDYTÓW HIPOTECZNYCH	TAK	62
STOPY PROCENTOWEJ	TAK	63
WALUTOWE	TAK	64
PŁYNNOŚCI, W TYM RYZYKO FINANSOWANIA	TAK	65
CEN TOWARÓW		66
CEN KAPITAŁOWYCH PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH		66
INNE RYZYKA CENOWE		66
INSTRUMENTÓW POCHODNYCH	TAK	67
OPERACYJNE	TAK	68
BRAKU ZGODNOŚCI I POSTĘPOWANIA	TAK	69
BIZNESOWE (W TYM RYZYKO STRATEGICZNE)	TAK	69
UTRATY REPUTACJI	TAK	69
MODELI	TAK	69
ZMIAN MAKROEKONOMICZNYCH	TAK	69
KAPITAŁOWE	TAK	69
NADMIERNEJ DŹWIGNI FINANSOWEJ	TAK	69
UBEZPIECZENIOWE		69

Szczegółowy Opis zasad zarządzania poszczególnymi rodzajami ryzyka zawarty został w raporcie Adekwatność kapitałowa oraz inne informacje podlegające ogłoszeniu.

<sup>1</sup> Istotność poszczególnych rodzajów ryzyka ustalana jest na poziomie Grupy Kapitałowej. Przy określaniu kryteriów uznawania danego rodzaju ryzyka za istotne uwzględniany jest wpływ istotności tego ryzyka zarówno na działalność Grupy Kapitałowej, przy czym rozróżniane są ryzyka: z góry uznawane za istotne – podlegające aktywnemu zarządzaniu, potencjalnie istotne – dla nich przeprowadza się okresowo monitoring istotności oraz inne niezdefiniowane lub niewystępujące w Grupie Kapitałowej rodzaje ryzyka (nieistotne i niemonitorowane). Na podstawie informacji ilościowych i jakościowych, cyklicznie dokonywana jest w Grupie Kapitałowej ocena istotności poszczególnych rodzajów ryzyka. Wynikiem oceny jest przypisanie danemu rodzajowi ryzyka poziomu istotne/nieistotne. Monitoring dokonywany jest w szczególności w przypadku istotnej zmiany zakresu lub profilu działalności Grupy Kapitałowej.

## CEL ZARZĄDZANIA RYZYKIEM

Celem zarządzania ryzykiem poprzez dążenie do utrzymywania poziomu ryzyka w ramach przyjętego poziomu tolerancji jest:

- ochrona wartości kapitału akcjonariuszy,
- ochrona depozytów klientów,
- wsparcie Grupy Kapitałowej w prowadzeniu efektywnej działalności.

Cele zarządzania ryzykiem osiąga się w szczególności poprzez zapewnianie właściwej informacji o ryzyku, tak aby decyzje mogły być podejmowane z pełną świadomością poszczególnych rodzajów ryzyka, jakie ze sobą niosą.

## GŁÓWNE ZASADY ZARZĄDZANIA RYZYKIEM

Zarządzanie ryzykiem w Grupie Kapitałowej opiera się w szczególności na następujących zasadach:

- 1) Grupa Kapitałowa zarządza wszystkimi zidentyfikowanymi rodzajami ryzyka,
- 2) proces zarządzania ryzykiem jest odpowiedni do skali działalności oraz do istotności, skali i złożoności danego ryzyka i na bieżąco dostosowywany do nowych czynników i źródeł ryzyka,
- 3) metody zarządzania ryzykiem (w szczególności modele i ich założenia) oraz systemy pomiaru lub oceny ryzyka są dostosowane do skali i złożoności ryzyka, aktualnie prowadzonej i planowanej działalności Grupy Kapitałowej i otoczenia, w którym Grupa Kapitałowa działa oraz okresowo weryfikowane i walidowane,
- 4) zachowana jest niezależność organizacyjna obszaru zarządzania ryzykiem i windykacji od działalności biznesowej,
- 5) zarządzanie ryzykiem jest zintegrowane z systemami planistycznymi i kontrolingowymi,
- 6) poziom ryzyka jest na bieżąco kontrolowany,
- 7) proces zarządzania ryzykiem wspiera realizację strategii Grupy Kapitałowej przy zachowaniu zgodności ze strategią zarządzania ryzykiem, w szczególności w zakresie poziomu tolerancji na ryzyko.

## PROCES ZARZĄDZANIA RYZYKIEM

Na proces zarządzania ryzykiem w Grupie Kapitałowej składają się następujące elementy:



- **IDENTYFIKACJA RYZYKA:**

Identyfikacja ryzyka polega na rozpoznaniu aktualnych i potencjalnych źródeł ryzyka oraz oszacowaniu istotności jego potencjalnego wpływu na sytuację finansową Grupy Kapitałowej. W ramach identyfikacji ryzyka określone są te rodzaje ryzyka, które uznawane są za istotne w działalności Banku, danej spółki Grupy Kapitałowej lub całej Grupy Kapitałowej,

- **POMIAR I OCENA RYZYKA:**

Pomiar ryzyka obejmuje określanie miar ryzyka adekwatnych do rodzaju, istotności ryzyka i dostępności danych oraz ilościowej kwantyfikacji ryzyka za pomocą ustalonych miar, a także ocena ryzyka polegająca na określeniu rozmiarów lub zakresu ryzyka z punktu widzenia realizacji celów zarządzania ryzykiem. W ramach pomiaru ryzyka przeprowadza się prace związane z wyceną poszczególnych rodzajów ryzyka dla potrzeb polityki cenowej oraz testy warunków skrajnych na podstawie założeń zapewniających rzetelną ocenę ryzyka. Scenariusze testów warunków skrajnych obejmują m.in. wymagania wynikające z rekomendacji Komisji Nadzoru Finansowego. Dodatkowo przeprowadzane są w Grupie Kapitałowej kompleksowe testy warunków skrajnych (KTWS), które stanowią integralny element zarządzania ryzykiem oraz uzupełniają testy warunków skrajnych specyficzne dla poszczególnych rodzajów ryzyka. KTWS obejmują analizę wpływu zmian w otoczeniu (w szczególności sytuacji makroekonomicznej) i funkcjonowaniu Banku na sytuację finansową Grupy Kapitałowej.

- **KONTROLA RYZYKA:**

Kontrola ryzyka polega na określeniu narzędzi wykorzystywanych do diagnozowania lub ograniczania poziomu ryzyka w poszczególnych obszarach działalności Grupy Kapitałowej. Obejmuje ustalenie dostosowanych do skali i złożoności działalności Banku i Grupy Kapitałowej mechanizmów kontrolnych w szczególności w postaci strategicznych limitów tolerancji na poszczególne rodzaje ryzyka.

- **PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE RYZYKA:**

Prognozowanie i monitorowanie ryzyka polega na sporządzaniu prognoz poziomu ryzyka oraz monitorowaniu odchyłeń realizacji od prognoz lub założonych punktów odniesienia (np. limitów, wartości progowych, planów, pomiarów z poprzedniego okresu, rekomendacji i zaleceń wydanych przez organ nadzoru i kontroli), a także przeprowadzaniu testów warunków skrajnych (specyficznych i kompleksowych). Prognozy poziomu ryzyka poddaje się weryfikacji. Monitorowanie ryzyka odbywa się z częstotliwością adekwatną do istotności danego rodzaju ryzyka oraz jego zmienności.

- **RAPORTOWANIE RYZYKA:**

Raportowanie ryzyka polega na cyklicznym informowaniu organów Banku o wynikach pomiaru ryzyka lub oceny ryzyka, podjętych działaniach i rekomendacjach działań. Zakres, częstotliwość oraz forma raportowania są dostosowane do szczebla zarządczego odbiorców.

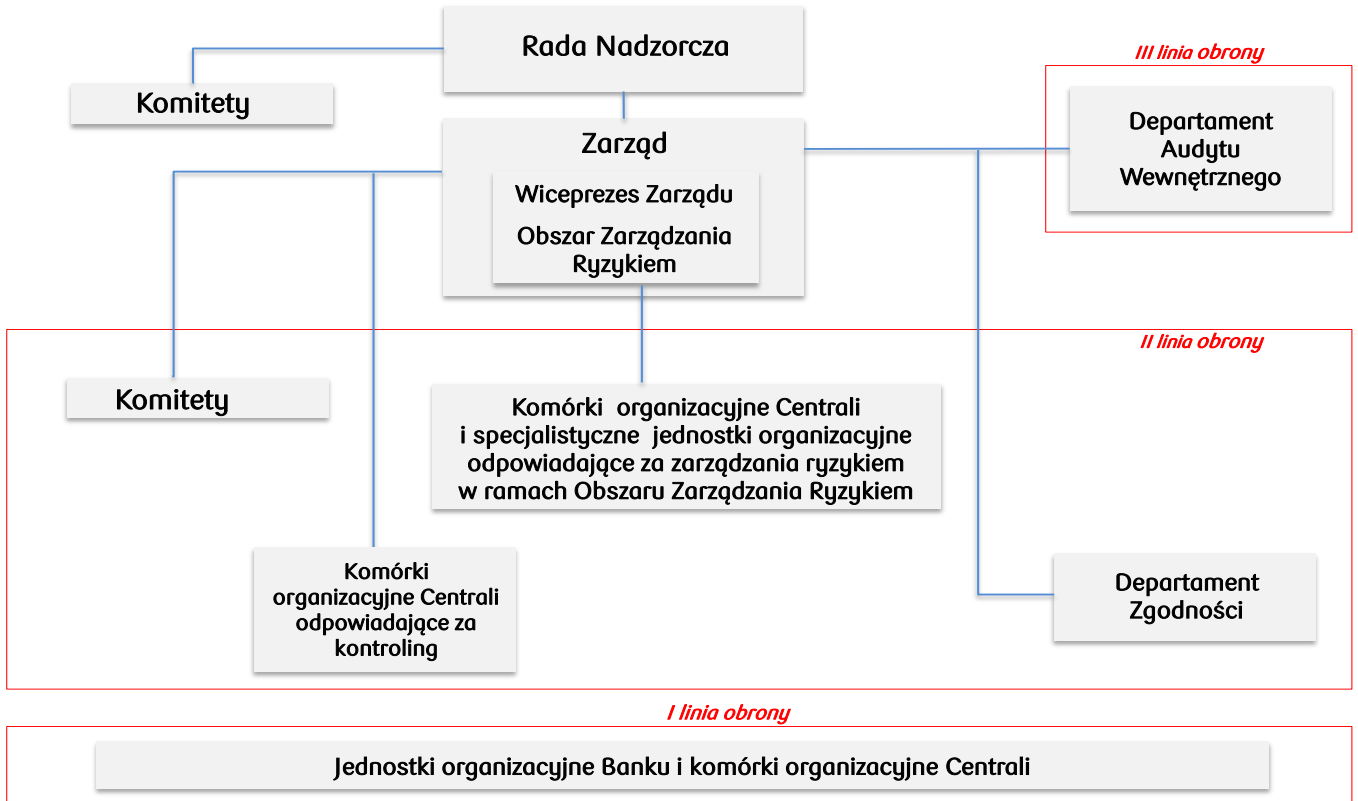
- **DZIAŁANIA ZARZĄDCZE:**

Działania zarządcze polegają w szczególności na wydawaniu przepisów wewnętrznych kształtujących proces zarządzania poszczególnymi rodzajami ryzyka, określaniu poziomu tolerancji na ryzyko, ustalaniu wysokości limitów i wartości progowych, wydawaniu zaleceń, podejmowaniu decyzji w tym o wykorzystywaniu narzędzi wspierających zarządzanie ryzykiem. Celem podejmowania działań zarządczych jest kształtowanie procesu zarządzania ryzykiem oraz poziomu ryzyka.

## ORGANIZACJA ZARZĄDZANIA RYZYKIEM W GRUPIE KAPITAŁOWEJ

Zarządzanie ryzykiem w Banku odbywa się we wszystkich jednostkach organizacyjnych Banku.

Organizacja zarządzania ryzykiem w PKO Banku Polskim SA przedstawiona jest na poniższym schemacie:



Proces zarządzania ryzykiem jest nadzorowany przez Radę Nadzorczą Banku, która regularnie otrzymuje informacje o profilu ryzyka w Banku i Grupie Kapitałowej oraz o najważniejszych działaniach podejmowanych w zakresie zarządzania ryzykiem. Radę Nadzorczą Banku wspierają m.in. następujące komitety: Komitet ds. Wynagrodzeń Rady Nadzorczej, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej i Komitet Audytu Rady Nadzorczej.

Zarząd PKO Banku Polskiego SA w zakresie zarządzania ryzykiem, odpowiada za strategiczne zarządzanie ryzykiem, w tym za nadzorowanie i monitorowanie działań podejmowanych przez Bank w zakresie zarządzania ryzykiem. Podejmuje najważniejsze decyzje mające wpływ na profil ryzyka Banku oraz uchwała przepisy wewnętrzne Banku dotyczące zarządzania ryzykiem. W zarządzaniu ryzykiem Zarząd wspierają następujące komitety działające w Banku:

- 1) Komitet Ryzyka (KR),
- 2) Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami (KZAP),
- 3) Komitet Kredytowy Banku (KKB),
- 4) Komitet Ryzyka Operacyjnego (KRO).

Proces zarządzania ryzykiem jest realizowany w trzech, wzajemnie niezależnych liniach obrony:

**PIERWSZA LINIA OBRONY** – zarządzanie ryzykiem w ramach ustanowionych limitów na podstawie przepisów wewnętrznych Banku posiadających wbudowane mechanizmy kontrolne, kontrola wewnętrzna i zgodność działania z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa, przepisami wewnętrznymi Banku oraz przyjętymi w Banku standardami rynkowymi. Funkcja jest realizowana we wszystkich jednostkach organizacyjnych Banku, w komórkach organizacyjnych Centrali i podmiotach Grupy Kapitałowej i obejmuje te aspekty działalności poszczególnych jednostek, komórek i podmiotów, które mogą generować ryzyko. Jednostki organizacyjne Banku, komórki oraz podmioty Grupy Kapitałowej odpowiadają za identyfikację ryzyka, zaprojektowanie i wdrożenie odpowiednich mechanizmów kontrolnych, o ile nie wdrożono mechanizmów kontrolnych w ramach działań podejmowanych w drugiej linii obrony.

Jednocześnie spółki Grupy Kapitałowej Banku obowiązuje zasada spójności i porównywalności oceny i kontroli ryzyka w Banku oraz w spółkach Grupy Kapitałowej, z uwzględnieniem specyfiki działalności spółki oraz rynku, na którym prowadzi działalność.

**DRUGA LINIA OBRONY** – w szczególności pomiar lub ocena, kontrolowanie, monitorowanie i raportowanie istotnych dla Banku poszczególnych rodzajów ryzyka, zgłaszanie stwierdzonych zagrożeń i nieprawidłowości, przygotowywanie przepisów wewnętrznych Banku określających zasady, metody, narzędzia i tryb zarządzania ryzykiem, a także pomiar efektywności działalności. System zarządzania ryzykiem, w tym metody, narzędzia, proces i organizacja zarządzania ryzykiem. Funkcja realizowana jest w szczególności w Obszarze Zarządzania Ryzykiem, Departamencie Zgodności i właściwych komitetach.

**TRZECIA LINIA OBRONY** – audyt wewnętrzny. Funkcja realizowana jest w ramach audytu wewnętrznego, w tym dotyczącego skuteczności systemu zarządzania ryzykiem.

Niezależność linii obrony polega na zachowaniu organizacyjnej niezależności w następujących płaszczyznach:

- funkcja drugiej linii obrony w zakresie tworzenia rozwiązań systemowych jest niezależna od funkcji pierwszej linii obrony,
- funkcja trzeciej linii obrony jest niezależna od funkcji pierwszej i drugiej linii obrony,
- funkcja zarządzania ryzykiem braku zgodności podlega Prezesowi Zarządu.

### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM W GRUPIE KAPITAŁOWEJ

Bank sprawuje nadzór nad funkcjonowaniem poszczególnych spółek zależnych Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA. W ramach tego nadzoru Bank, nadzoruje systemy zarządzania ryzykiem w spółkach oraz wspiera ich rozwój, jak również uwzględnia poziom ryzyka działalności poszczególnych spółek w ramach systemu monitorowania i raportowania ryzyka na poziomie Grupy Kapitałowej.

Przepisy wewnętrzne dotyczące zarządzania poszczególnymi rodzajami ryzyka w spółkach Grupy Kapitałowej Banku określają przepisy wewnętrzne, wprowadzane przez te spółki po zasięgnięciu opinii Banku i z uwzględnieniem rekomendacji sformułowanych przez Bank. Przepisy wewnętrzne spółek dotyczące zarządzania ryzykiem są wprowadzane w oparciu o zasadę spójności i porównywalności oceny poszczególnych rodzajów ryzyka w Banku i spółkach Grupy Kapitałowej Banku przy uwzględnieniu zakresu i rodzaju powiązań podmiotów wchodzących w skład Grupy Kapitałowej, specyfiki i skali działalności spółki oraz rynku, na którym ona prowadzi działalność.

Zarządzanie ryzykiem w spółkach Grupy Kapitałowej jest realizowane w szczególności poprzez:

- zaangażowanie jednostek z Obszaru Zarządzania Ryzykiem w Banku lub właściwych komitetów Banku w opiniowanie dużych transakcji spółek Grupy Kapitałowej,
- opiniowanie i przeglądy przepisów wewnętrznych dotyczących zarządzania ryzykiem w poszczególnych spółkach Grupy Kapitałowej realizowane przez jednostki z Obszaru Zarządzania Ryzykiem w Banku,
- raportowanie na temat ryzyka spółek Grupy Kapitałowej do właściwych komitetów Banku lub Zarządu,
- monitorowanie strategicznych limitów tolerancji na ryzyko dla Grupy Kapitałowej.

### SPECYFICZNE DZIAŁANIA W ZAKRESIE ZARZĄDZANIA RYZYKIEM W GRUPIE KAPITAŁOWEJ PODJĘTE W 2016 ROKU

Priorytetem Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA jest utrzymanie silnej pozycji kapitałowej oraz przyrost stabilnych źródeł finansowania, które stanowią podstawę stabilnego rozwoju działalności biznesowej, przy równoczesnym utrzymaniu priorytetów w zakresie efektywności działania i skutecznej kontroli kosztów oraz odpowiedniej oceny ryzyka.

Priorytetem PKO Banku Polskiego SA jest utrzymanie silnej pozycji kapitałowej, w tym efektywne zarządzanie adekwatnością kapitałową, przeciwdziałanie cyberzagrożeniom, przy równoczesnym utrzymaniu priorytetów w zakresie efektywności działania i skutecznej kontroli kosztów oraz odpowiedniej oceny ryzyka.

W tym celu Grupa Kapitałowa w 2016 roku podejmowała zamienić zapadające własne obligacje krótkoterminowe na obligacje w kwotach 1 miliard PLN (w maju) i 815 milionów PLN (w listopadzie) oraz własne obligacje krótkoterminowe na obligacje o terminie wymagalności do 1 roku w kwocie 200 milionów EUR,

W 2016 roku w zakresie zarządzania ryzykiem operacyjnym Grupa Kapitałowa prowadziła prace przygotowawcze do rozpoczęcia działalności nowego oddziału Banku w Republice Czeskiej, którego otwarcie planowane jest na marzec 2017 roku. W ramach tych prac w listopadzie 2016 roku złożył wniosek do Komisji Nadzoru Finansowego o zgodę na łączne stosowanie podejścia zaawansowanego (AMA) i wskaźnika bazowego (BIA) polegające na obliczaniu wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego z zastosowaniem metody BIA w odniesieniu do działalności Oddziału Banku w Niemczech i w Republice Czeskiej oraz z zastosowaniem podejścia AMA dla pozostałej działalności Banku.

W IV kwartale 2016 roku Grupa Kapitałowa wprowadziła zmiany w procesie zarządzania ryzykiem koncentracji zaangażowań, które stanowią realizację wymogów uchwały nr 351/2016 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 24 maja 2016 roku w sprawie wydania Rekomendacji C dotyczącej zarządzania ryzykiem koncentracji. Przedmiotowe zmiany obejmują m.in. cele i proces zarządzania ryzykiem koncentracji, nowe miary tolerancji na ryzyko koncentracji, w tym wewnętrzne limity ograniczające ryzyko nadmiernej koncentracji, sposób przeprowadzania testów warunków skrajnych na ryzyko koncentracji.

W IV kwartale roku Grupa Kapitałowa zaktualizowała i zmodyfikowała sposób oceny przedsiębiorców kredytowanych w formule finansowania specjalistycznego pozwalającego na adekwatną ocenę ryzyka kredytowego dużych przedsięwzięć polegających na finansowaniu nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych.

W I półroczu 2016 roku w zakresie ryzyka modeli Bank oraz PKO Bank Hipoteczny SA kontynuowały prace związane z dostosowaniem do wymagań Rekomendacji W, dotyczącej zarządzania ryzykiem modeli w bankach, wydanej przez Komisję Nadzoru Finansowego w lipcu 2015 roku. Od 30 czerwca 2016 roku w Banku oraz PKO Banku Hipotecznym SA proces zarządzania ryzykiem modeli jest realizowany zgodnie z wymaganiami Rekomendacji W.

W ramach Grupy Kapitałowej, do PKO Banku Hipotecznego SA przenoszone są sukcesywnie portfele kredytów hipotecznych udzielonych wcześniej przez PKO Bank Polski SA. Wartość portfela przeniesionego w 2016 roku wyniosła 5 764 milionów PLN.

W I półroczu 2016 roku PKO Bank Hipoteczny SA przeprowadził dwie emisje listów zastawnych skierowane do inwestorów instytucjonalnych o łącznej wartości nominalnej 1 mld zł oraz okresie wykupu ustalonym na 5 lat i 1 dzień od dnia emisji. Wśród instytucji, które nabyły listy zastawne znaleźli się zarówno inwestorzy krajowi, jak i zagraniczni. Listy zastawne PKO Banku Hipotecznego SA są jednymi z najbezpieczniejszych instrumentów dłużnych na rynku finansowym w Polsce. Wyrazem tego jest najwyższy możliwy do osiągnięcia przez polskie papiery wartościowe rating Aa3 nadany przez agencję Moody's.

W II półroczu 2016 roku PKO Bank Hipoteczny SA przeprowadził jedną benchmarkową emisję zagraniczną listów zastawnych skierowaną do inwestorów instytucjonalnych o wartości nominalnej 0,5 mld EUR oraz okresie wykupu ustalonym na 5 lat i 8 miesięcy. Oprocentowanie oparte na stałej stopie procentowej wynosiło 0,125%, rentowność natomiast 0,178%. Wśród instytucji, które nabyły listy zastawne znaleźli się zarówno inwestorzy zagraniczni, jak i krajowi, w tym Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju.

W listopadzie 2016 roku PKO Leasing SA podpisał z Raiffeisen Bank International AG umowę zakupu akcji stanowiących 100% kapitału zakładowego spółki Raiffeisen-Leasing Polska SA, przy wsparciu PKO Banku Polskiego SA jako gwaranta. W dniu 1 grudnia 2016 roku nastąpiło sfinalizowanie transakcji zakupu obejmującej nabycie przez PKO Leasing SA wszystkich akcji spółki Raiffeisen-Leasing Polska SA. W związku z tą transakcją podjęta decyzję o niewypłacie dywidendy z zysku Banku osiągniętego w 2015 roku oraz niepodzielonego zysku z lat ubiegłych.

## 57. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM KREDYTOWYM

### DEFINICJA

Ryzyko kredytowe jest rozumiane jako ryzyko poniesienia straty w wyniku niewywiązania się klienta z zobowiązań wobec Grupy Kapitałowej lub jako ryzyko spadku wartości ekonomicznej wierzytelności Grupy Kapitałowej w wyniku pogorszenia się zdolności klienta do obsługi zobowiązań.

### CEL ZARZĄDZANIA

Celem zarządzania ryzykiem kredytowym jest ograniczenie strat na portfelu kredytowym oraz minimalizacja ryzyka wystąpienia ekspozycji kredytowych zagrożonych utratą wartości, przy zachowaniu oczekiwanego poziomu dochodowości i wartości portfela kredytowego.

Bank oraz jednostki zależne Grupy Kapitałowej kierują się przede wszystkim następującymi zasadami zarządzania ryzykiem kredytowym:

- transakcja kredytowa wymaga wszechstronnej oceny ryzyka kredytowego, której wyrazem jest rating wewnętrzny lub ocena scoringowa,
- pomiar ryzyka kredytowego transakcji kredytowych dokonywany jest na etapie rozpatrywania wniosku o udzielenie kredytu i cyklicznie w ramach monitorowania z uwzględnieniem zmieniających się warunków zewnętrznych oraz zmian sytuacji finansowej kredytobiorców,
- ocena ryzyka kredytowego ekspozycji istotnych ze względu na poziom ryzyka lub jej wartość jest poddawana dodatkowej weryfikacji przez służby oceny ryzyka kredytowego, niezależne od służb biznesowych,



- oferowane klientowi warunki transakcji kredytowej zależą od oceny poziomu ryzyka kredytowego generowanego przez tę transakcję,
- decyzje kredytowe mogą być podejmowane jedynie przez osoby do tego uprawnione,
- ryzyko kredytowe jest zdywersyfikowane w szczególności pod względem obszarów geograficznych, sektorów gospodarki, produktów oraz klientów,
- oczekiwany poziom ryzyka kredytowego jest zabezpieczany poprzez przyjmowane przez Bank zabezpieczenia, marże na ryzyko pobierane od klientów oraz odpisy (rezerwy) z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych.

Realizację wyżej wymienionych zasad zapewnia stosowanie przez Grupę Kapitałową zaawansowanych metod zarządzania ryzykiem kredytowym, zarówno na poziomie pojedynczych ekspozycji kredytowych, jak i na poziomie całego portfela kredytowego Grupy Kapitałowej. Metody te są weryfikowane i rozwijane w kierunku zgodności z wymaganiami metody ratingów wewnętrznych (IRB), tzn. zaawansowanej metody pomiaru ryzyka kredytowego, która może być wykorzystywana do wyliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego po uzyskaniu przez Bank zgody Komisji Nadzoru Finansowego.

Spółki Grupy Kapitałowej, w których występuje istotny poziom ryzyka kredytowego (Grupa Kapitałowa KREDOBANK SA, Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA, PKO Bank Hipoteczny SA i spółka zależna Finansowa Kompania „Prywatne Inwestycje” Sp. z o.o.) zarządzają ryzykiem kredytowym indywidualnie, przy czym stosowane metody oceny i pomiaru ryzyka kredytowego dostosowane są do metod stosowanych w PKO Banku Polskim SA, przy uwzględnieniu specyfiki działalności.

Zmiana rozwiązań stosowanych przez spółki zależne Grupy Kapitałowej jest każdorazowo uzgadniana z jednostkami odpowiedzialnymi za zarządzanie ryzykiem w Banku.

Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA, Grupa Kapitałowa KREDOBANK SA oraz spółki zależne Finansowa Kompania „Prywatne Inwestycje” Sp. z o.o. i PKO Bank Hipoteczny SA cyklicznie dokonują pomiaru ryzyka kredytowego, a wyniki tego pomiaru przekazują do Banku.

W strukturach organizacyjnych Grupy Kapitałowej KREDOBANK SA i Grupy Kapitałowej PKO Leasing SA funkcjonują komórki organizacyjne w obszarze ryzyka, które odpowiadają w szczególności za:

- opracowywanie metod oceny ryzyka kredytowego, tworzenia rezerw i odpisów,
- kontrolę i monitorowanie ryzyka kredytowego w procesie kredytowym,
- jakość oraz efektywność restrukturyzacji i procesu windykacji wierzytelności klientów.

Limity podejmowania decyzji kredytowych uzależnione są w tych spółkach w szczególności od: kwoty zaangażowania kredytowego wobec klienta, kwoty jednostkowej transakcji kredytowej oraz okresu transakcji kredytowej.

Proces podejmowania decyzji kredytowych w Grupie Kapitałowej KREDOBANK SA, Grupie Kapitałowej PKO Leasing SA wspierają komitety kredytowe, które są aktywowane w przypadku transakcji kredytowych generujących podwyższony poziom ryzyka kredytowego.

Właściwe komórki organizacyjne Obszaru Zarządzania Ryzykiem uczestniczą w zarządzaniu ryzykiem kredytowym w spółkach Grupy Kapitałowej przez opiniowanie projektów i okresowy przegląd przepisów wewnętrznych tych spółek odnoszących się do oceny ryzyka kredytowego oraz przygotowanie rekomendacji dotyczących zmian w projektach przepisów. Bank wspiera wdrożenie w spółkach Grupy Kapitałowej rekomendowanych zmian w zasadach oceny ryzyka kredytowego.

## POMIAR I OCENA RYZYKA KREDYTOWEGO

### • METODY POMIARU I OCENY RYZYKA KREDYTOWEGO

W celu określenia poziomu ryzyka kredytowego oraz opłacalności portfeli kredytowych Grupa Kapitałowa wykorzystuje różne metody pomiaru i wyceny ryzyka kredytowego, w tym:

- prawdopodobieństwo niewypłacalności (PD),
- oczekiwana strata kredytowa (EL),
- nieoczekiwana strata kredytowa (UL),
- strata w przypadku niewypłacalności (LGD),
- wartość zagrożona ryzykiem kredytowym (CVaR),
- udział i struktura ekspozycji kredytowych z rozpoznaną utratą wartości,
- wskaźnik pokrycia kredytów z rozpoznaną utratą wartości odpisami (coverage ratio),
- koszt ryzyka kredytowego.

Grupa Kapitałowa systematycznie rozwija zakres wykorzystywanych mierników ryzyka kredytowego z uwzględnieniem wymagań metody wewnętrznych ratingów (IRB), jak również rozszerza zakres stosowania miar ryzyka w celu pełnego pokrycia portfela kredytowego Grupy Kapitałowej tymi metodami.

Metody pomiaru portfelowego ryzyka kredytowego pozwalają m.in. na uwzględnienie ryzyka kredytowego w cenie produktów, ustalanie optymalnych warunków dostępności finansowania oraz wyznaczanie stawek odpisów z tytułu utraty wartości.

Grupa Kapitałowa przeprowadza analizy oraz testy warunków skrajnych dotyczące wpływu potencjalnych zmian w otoczeniu makroekonomicznym na jakość portfela kredytowego Grupy Kapitałowej, a wyniki prezentuje w raportach dla organów Banku. Powyższe informacje umożliwiają identyfikowanie i podejmowanie działań ograniczających negatywne skutki wpływu niekorzystnych sytuacji rynkowych na wynik Grupy Kapitałowej.

#### • METODY RATINGOWE I SCORINGOWE

Ocena ryzyka pojedynczych transakcji kredytowych jest dokonywana w Grupie Kapitałowej z wykorzystaniem metod scoringowych i ratingowych, które są tworzone, rozwijane i nadzorowane przez Pion Ryzyka Bankowego. Funkcjonowanie tych metod wspierają specjalistyczne aplikacje informatyczne. Sposób dokonywania oceny określony został w przepisach wewnętrznych Grupy Kapitałowej, których głównym celem jest zapewnienie jednolitej i obiektywnej oceny ryzyka kredytowego w procesie kredytowania.

Grupa Kapitałowa ocenia ryzyko kredytowe klientów indywidualnych w dwóch wymiarach: zdolności kredytowej klienta w ujęciu ilościowym i jakościowym. Ocena zdolności kredytowej w ujęciu ilościowym polega na zbadaniu sytuacji finansowej klienta, zaś ocena w ujęciu jakościowym obejmuje ocenę scoringową oraz ocenę informacji o historii kredytowej klienta pozyskanych z wewnętrznych kartotek Grupy Kapitałowej oraz zewnętrznych baz danych.

W przypadku klientów instytucjonalnych z segmentu małych i średnich przedsiębiorstw, spełniających określone kryteria, Grupa Kapitałowa ocenia ryzyko kredytowe z wykorzystaniem metody scoringowej. Ocena ta dotyczy niskokwotowych, nieskomplikowanych transakcji kredytowych i odbywa się w dwóch wymiarach: zdolności kredytowej oraz wiarygodności kredytowej klienta. Ocena zdolności kredytowej polega na zbadaniu sytuacji ekonomiczno-finansowej klienta, zaś ocena wiarygodności kredytowej klienta obejmuje ocenę scoringową oraz ocenę informacji o historii kredytowej klienta pozyskanych z wewnętrznych kartotek Grupy Kapitałowej oraz zewnętrznych baz danych.

W pozostałych przypadkach dla klientów instytucjonalnych stosowana jest metoda ratingowa.

Ocena ryzyka kredytowego związanego z finansowaniem klientów instytucjonalnych dokonywana jest w dwóch wymiarach: klienta oraz transakcji. Miarami tej oceny jest ocena wiarygodności klienta, czyli rating oraz ocena transakcji tj. zdolności do spłaty zobowiązania w określonej wysokości i terminach.

Modele ratingowe dla klientów instytucjonalnych opracowane są z wykorzystaniem wewnętrznych danych Grupy Kapitałowej co zapewnia, że są dostosowane do profilu ryzyka klientów Grupy Kapitałowej. Modele opierają się na statystycznej analizie zależności między niewykonaniem zobowiązania a punktową oceną ryzyka klienta. Ocena punktowa obejmuje ocenę wskaźników finansowych, czynników jakościowych oraz ocenę czynników behawioralnych. Ocena ryzyka klienta jest uzależniona od wielkości przedsiębiorstwa, dla którego dokonywana jest analiza. Dodatkowo Grupa Kapitałowa stosuje model oceny przedsiębiorców kredytowanych w formule finansowania specjalistycznego pozwalający na adekwatną ocenę ryzyka kredytowego dużych przedsięwzięć polegających na finansowaniu nieruchomości (np. lokale biurowe, powierzchnie sklepowe, powierzchnie przemysłowe) oraz projektów infrastrukturalnych (np. infrastruktura telekomunikacyjna, przemysłowa, użyteczności publicznej).

Modele ratingowe są zaimplementowane w narzędziu informatycznym wspierającym ocenę ryzyka kredytowego Grupy Kapitałowej związanego z finansowaniem klientów instytucjonalnych.

W celu zbadania poprawności funkcjonowania metod stosowanych w Grupie Kapitałowej, metodyki oceny ryzyka kredytowego, związanego z jednostkowymi ekspozycjami kredytowymi podlegają okresowym przeglądom.

Proces oceny ryzyka kredytowego w Grupie Kapitałowej uwzględnia wymagania Komisji Nadzoru Finansowego określone w Rekomendacji S dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie oraz Rekomendacji T dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

Informacja o ocenach ratingowych i scoringowych jest szeroko wykorzystywana w Grupie Kapitałowej w zarządzaniu ryzykiem kredytowym, w systemie kompetencji do podejmowania decyzji kredytowych, przy ustalaniu warunków aktywacji służb oceny ryzyka kredytowego oraz w systemie pomiaru i raportowania ryzyka kredytowego.

## MONITOROWANIE RYZYKA KREDYTOWEGO

Monitorowanie ryzyka kredytowego odbywa się na poziomie pojedynczych transakcji kredytowych oraz na poziomie portfelowym.

Monitorowanie ryzyka kredytowego na poziomie pojedynczych transakcji kredytowych określają w szczególności przepisy wewnętrzne Grupy Kapitałowej dotyczące:

- zasad tworzenia odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych oraz odpisów aktualizujących na należności wymagalne z tytułu nierozliczonych transakcji terminowych,
- zasad funkcjonowania w Banku Systemu Wczesnego Ostrzegania,
- wczesnego monitorowania opóźnień w spłacie wierzytelności,
- zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych i ustalania poziomu rezerw celowych.

W celu skrócenia czasu reakcji na zaobserwowane sygnały ostrzegawcze sygnalizujące wzrost poziomu ryzyka kredytowego, Grupa Kapitałowa wykorzystuje i rozwija aplikację informatyczną System Wczesnego Ostrzegania (SWO).

Monitorowanie ryzyka kredytowego na poziomie portfelowym polega na:

- nadzorowaniu poziomu portfelowego ryzyka kredytowego na podstawie przyjętych narzędzi pomiaru ryzyka kredytowego z uwzględnieniem zidentyfikowanych źródeł ryzyka kredytowego oraz analizy skutków i działań podjętych w ramach zarządzania systemowego,
- rekomendowaniu działań zaradczych w przypadku stwierdzenia podwyższonego poziomu ryzyka kredytowego.

## RAPORTOWANIE RYZYKA KREDYTOWEGO

W Grupie Kapitałowej sporządzane są miesięczne i kwartalne raporty na temat ryzyka kredytowego. Raportowanie ryzyka kredytowego obejmuje cykliczne informowanie o skali narażenia na ryzyko portfela kredytowego. Poza informacją dla Banku, raporty zawierają również informację o poziomie ryzyka kredytowego spółek zależnych Grupy Kapitałowej, w których zidentyfikowano istotny poziom ryzyka kredytowego (m.in. Grupa Kapitałowa KREDOBANK SA i Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA).

## DZIAŁANIA ZARZĄDCZE DOTYCZĄCE RYZYKA KREDYTOWEGO

Do podstawowych narzędzi zarządzania ryzykiem kredytowym stosowanych w Grupie Kapitałowej należą:

- minimalne warunki transakcji (parametry ryzyka) określone dla danego typu transakcji (np. minimalna wartość LTV, maksymalna kwota kredytu, wymagane zabezpieczenie),
- reguły określania dostępności do kredytowania, w tym punkty odjęcia – minimalna liczba punktów przyznawanych w wyniku oceny wiarygodności z wykorzystaniem systemu scoringowego (dla klienta indywidualnego i MSP), bądź klasa ratingu klienta (dla klienta instytucjonalnego), od których można dokonać z klientem transakcji kredytowej,
- limity koncentracji – limity z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych nr 575/2013 (rozporządzenie CRR) oraz z ustawy Prawo bankowe,
- limity branżowe – limity ograniczające poziom ryzyka związanego z finansowaniem klientów instytucjonalnych prowadzących działalność w branżach charakteryzujących się wysokim poziomem ryzyka kredytowego,
- limity związane z ekspozycjami kredytowymi klientów Grupy Kapitałowej – limity określające apetyt na ryzyko kredytowe wynikające między innymi z rekomendacji S i T,
- limity kredytowe określające maksymalne zaangażowanie Grupy Kapitałowej wobec określonego kontrahenta bądź kraju z tytułu operacji rynku hurtowego oraz limity rozliczeniowe i limity na okres zaangażowania,
- limity kompetencyjne – określają maksymalny poziom uprawnień do podejmowania decyzji kredytowych wobec klientów Grupy Kapitałowej; limity zależą przede wszystkim od kwoty zaangażowania kredytowego Banku w stosunku do klienta (lub grupy klientów powiązanych) i okresu transakcji kredytowej; wysokość limitów kompetencyjnych zależy od poziomu podejmowania decyzji kredytowej (w strukturze organizacyjnej Banku),
- minimalne marże kredytowe – marże na ryzyko kredytowe związane z dokonaniem przez Grupę Kapitałową określonej transakcji kredytowej z danym klientem instytucjonalnym, przy czym oferowane klientowi oprocentowanie nie może być niższe od stawki referencyjnej powiększonej o marżę na ryzyko kredytowe.

## STOSOWANIE TECHNIK OGRANICZENIA RYZYKA KREDYTOWEGO – ZABEZPIECZENIA

Szczegól­n­ą rol­ę w ustanawianiu minimalnych warunk­ów transakcji stanowi polityka zabezpiecze­ń w zakresie ryzyka kredytowego. Prowadzona przez Bank i sp­ółki Grupy Kapitałowej polityka zabezpiecze­ń ma na celu nale­żyte zabezpiecze­nie ryzyka kredytowego, na jakie nara­żona jest Grupa Kapitałowa, w tym przede wszystkim ustanowienie zabezpiecze­ń daj­ących możliwie najwy­ższy poziom odzysku w przypadku konieczności prowadzenia dział­añ windykacyjnych wierzytelności.

W ocenie zabezpieczenia uwzgl­ędnia si­e w szczególności:

- sytuacj­e majątkow­ą, ekonomiczno-finansow­ą albo społeczno-finansow­ą podmiot­ów udzielających zabezpieczenia osobistego,
- stan i warto­ść rynkow­ą przedmiot­ów zabezpieczenia rzeczowego oraz ich podatność na deprecjacj­e w okresie utrzymywania zabezpieczenia (wpły­w zu­życia technologicznego przedmiotu zabezpieczenia na jego warto­ść),
- potencjalne korzyści ekonomiczne Grupy Kapitałowej wynikające z określonego sposobu zabezpieczenia wierzytelności, w tym w szczególności możliwo­ść pomniejszenia odpis­ów z tytułu utraty warto­ści,
- sposob­e ustanowienia zabezpieczenia, w tym typowy czas trwania i złożono­ść czynności formalnych, jak również niezbędne koszty (koszty utrzymania zabezpieczenia i egzekucji z zabezpieczenia), z wykorzystaniem przepis­ów wewn­ętrznych Grupy Kapitałowej dotyczących oceny zabezpiecze­ń,
- złożono­ść, czasochłono­ść oraz uwarunkowania ekonomiczne i prawne skutecznej realizacji zabezpieczenia, w kontekście ogranicze­ń egzekucyjnych oraz obowiązujących zasad podziału sum uzyskanych z egzekucji indywidualnej lub w post­ępowaniu upadłościowym, kolejno­ść zaspakajania si­e z zabezpieczenia.

Ustanawianie określonych typ­ów zabezpiecze­ń uzależnione jest od produktu oraz segmentu klienta.

Przy udzielaniu kredyt­ów przeznaczonych na finansowanie nieruchomo­ści mieszkaniowych i komercyjnych zabezpiecze­nie obligatoryjnie ustanawiane jest w postaci hipoteki na nieruchomo­ści.

Do czasu skutecznego ustanowienia zabezpieczenia (w zale­żności od rodzaju kredytu oraz jego kwoty) Grupa Kapitałowa mo­że przyjąć zabezpiecze­nie przejściowe w innej formie.

Przy udzielaniu kredyt­ów konsumpcyjnych przyjmuje si­e najcz­ęściej zabezpiecze­nie osobiste (por­ęczenie cywilne, por­ęczenie wekslowe) albo ustanawia si­e zabezpieczenia na rachunku bankowym, na samochodzie lub papierach warto­ściowych.

Zabezpiecze­nie kredyt­ów przeznaczonych na finansowanie małych i średnich przed­siębiorstw oraz klient­ów korporacyjnych ustanawia si­e m.in.: na wierzytelnościach gospodarczych, rachunkach bankowych, rzeczach ruchomych, nieruchomo­ściach czy papierach warto­ściowych lub formie gwarancji BGK (powszechnie stosowane w przypadku małych i średnich przed­siębiorstw). Polityka w zakresie zabezpiecze­ń określona została w przepisach wewn­ętrznych sp­ółek zależnych Grupy Kapitałowej.

Przy zawieraniu um­ów leasingowych Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA, jako w­łaściciel oddawanych w leasing przedmiot­ów, traktuje je jako zabezpiecze­nie transakcji.

## 58. RYZYKO KREDYTOWE – INFORMACJE FINANSOWE

Stopień narażenia na ryzyko kredytowe
Przeterminowanie aktywów finansowych
Aktywa finansowe wyceniane metodą zindywidualizowaną, wobec których wykazano indywidualną utratę wartości
Wewnętrzne klasy ratingowe
Zewnętrzne klasy ratingowe

### STOPIEŃ NARAŻENIA NA RYZYKO KREDYTOWE

Stopień narażenia na ryzyko kredytowe - Pozycje sprawozdania z sytuacji finansowej	31.12.2016	31.12.2015
Rachunek bieżący w Banku Centralnym	7 459,7	9 854,1
Należności od banków	5 345,4	4 553,0
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu - dłużne papiery wartościowe	311,6	766,7
Pochodne instrumenty finansowe	2 900,6	4 347,3
Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat - dłużne papiery wartościowe	12 204,1	13 337,4
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	200 606,5	190 413,7
gospodarcze	52 914,9	52 534,7
mieszkaniowe	106 121,3	100 668,6
konsumpcyjne	23 221,9	21 959,8
dłużne papiery wartościowe (korporacyjne)	2 282,8	2 591,9
dłużne papiery wartościowe (komunalne)	2 587,9	2 692,7
transakcje z przyrzeczeniem sprzedaży	1 339,0	4 432,2
należności z tytułu leasingu finansowego	12 138,7	5 533,8
Inwestycyjne papiery wartościowe - dłużne papiery wartościowe	36 142,4	27 604,9
Inwestycyjne papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności	465,6	210,3
Inne aktywa - inne aktywa finansowe	2 247,1	875,2
<b>Razem</b>	<b>267 683,0</b>	<b>251 962,6</b>

Stopień narażenia na ryzyko kredytowe - Pozycje pozabilansowe	31.12.2016	31.12.2015
Udzielone zobowiązania nieodwołalne	31 077,9	30 513,9
Udzielone gwarancje	6 629,8	7 199,3
Gwarancje emisji	3 701,2	5 490,0
Udzielone akredytywy	1 599,5	1 838,1
<b>Razem</b>	<b>43 008,4</b>	<b>45 041,3</b>

### PRZETERMINOWANIE AKTYWÓW FINANSOWYCH

Aktywa finansowe brutto, które są zaległe, lecz w przypadku których nie nastąpiła utrata wartości	31.12.2016			Razem
	do 1 miesiąca	powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy	
Kredyty, pożyczki udzielone klientom	3 534,5	848,9	178,5	4 561,9
Inne aktywa - inne aktywa finansowe	0,3	0,1	11,4	11,8
<b>Razem</b>	<b>3 534,8</b>	<b>849,0</b>	<b>189,9</b>	<b>4 573,7</b>

Aktywa finansowe brutto, które są zaległe, lecz w przypadku których nie nastąpiła utrata wartości	31.12.2015			Razem
	do 1 miesiąca	powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy	
Kredyty, pożyczki udzielone klientom	2 308,4	1 068,5	235,5	3 612,4
Inne aktywa - inne aktywa finansowe	0,2	0,1	6,6	6,9
<b>Razem</b>	<b>2 308,6</b>	<b>1 068,6</b>	<b>242,1</b>	<b>3 619,3</b>

Zabezpieczeniami powyższych należności są: hipoteka, zastaw rejestrowy, przeniesienie prawa własności, blokada rachunku lokaty, ubezpieczenie ekspozycji kredytowej oraz gwarancje i poręczenia.

W ramach przeprowadzonej oceny stwierdzono, że dla powyższych aktywów finansowych przewidywane przepływy pieniężne w pełni pokrywają wartość bilansową tych ekspozycji.

#### AKTYWA FINANSOWE WYCENIANE METODĄ ZINDYWIDUALIZOWANĄ, WOBEC KTÓRYCH WYKAZANO INDYWIDUALNĄ UTRATĘ WARTOŚCI

Aktywa finansowe wyceniane metodą zindywidualizowaną, wobec których wykazano indywidualną utratę wartości według wartości bilansowej brutto	31.12.2016	31.12.2015
Należności od banków	0,2	0,1
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	5 048,9	5 412,8
kredyty gospodarcze	3 962,9	3 896,2
kredyty mieszkaniowe	788,8	1 104,2
kredyty konsumpcyjne	223,6	304,5
dłużne papiery wartościowe	73,6	107,9
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	1 296,8	397,4
<b>Razem</b>	<b>6 345,9</b>	<b>5 810,3</b>

W odniesieniu do kredytów i pożyczek udzielonych klientom ustanowione były na rzecz Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA następujące zabezpieczenia: hipoteka, zastaw rejestrowy, weksel własny dłużnika oraz przelew wierzytelności.

Wpływ finansowy zabezpieczeń na kwotę, która najlepiej odzwierciedla maksymalną ekspozycję na ryzyko kredytowe na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosi 2 800,9 miliona PLN (na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosił odpowiednio 2 992,4 miliona PLN),

#### WEWNĘTRZNE KLASY RATINGOWE

Biorąc pod uwagę charakter działalności Grupy Kapitałowej oraz wolumen należności kredytowych i leasingowych, najistotniejsze portfele są w zarządzaniu Banku oraz PKO Leasing SA.

Ekspozycje wobec klientów instytucjonalnych niespełniające przesłanek indywidualnej utraty wartości klasyfikowane są ze względu na rating klienta, w ramach wewnętrznych klas ratingowych od A do G (w zakresie podmiotów finansowych A-F).

Systemem ratingowym objęte są następujące portfele:

- klienci rynku korporacyjnego,
- małe i średnie przedsiębiorstwa (z wyłączeniem pewnych grup produktów ocenianych w sposób uproszczony).

Kredyty i pożyczki niespełniające przesłanek indywidualnej utraty wartości niepodlegające ocenie ratingowej charakteryzują się satysfakcjonującym poziomem ryzyka kredytowego. Dotyczy to w szczególności kredytów detalicznych (w tym kredytów mieszkaniowych), wśród których brak jest indywidualnie istotnych zaangażowań, których istnienie skutkowałoby powstaniem istotnego ryzyka kredytowego.

Aktywa finansowe nieprzeterminowane bez utraty wartości	31.12.2016	31.12.2015
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom</b>	<b>177 240,0</b>	<b>164 667,9</b>
kredyty gospodarcze	47 029,1	47 556,6
A (pierwszorzędna)	948,6	989,8
B (bardzo dobra)	2 065,4	1 408,8
C (dobra)	6 664,6	5 283,1
D (zadowolająca)	7 204,9	7 160,6
E (przeciętna)	12 231,7	13 291,5
F (akceptowalna)	14 245,2	16 546,7
G (słaba)	3 668,7	2 876,1
kredyty konsumpcyjne i mieszkaniowe	121 435,2	114 282,7
A (pierwszorzędna)	99 924,5	93 971,1
B (bardzo dobra)	8 939,5	8 101,6
C (dobra)	5 481,4	5 344,5
D (przeciętna)	4 652,9	4 093,9
E (akceptowalna)	2 436,9	2 771,6
<b>Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA</b>	<b>8 775,7</b>	<b>2 828,6</b>
A (dobra)	7 179,8	2 407,8
B (przeciętna)	768,0	329,0
C (ryzykowna)	827,9	91,8
<b>Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży</b>	<b>5 088,1</b>	<b>5 538,4</b>
A (pierwszorzędna)	11,9	86,5
B (bardzo dobra)	353,4	209,5
C (dobra)	712,2	685,0
D (zadowolająca)	1 376,5	1 532,6
E (przeciętna)	1 461,6	1 270,2
F (akceptowalna)	1 069,7	1 030,8
G (słaba)	63,2	628,4
G3 (niska)	39,6	-
H (zła)	-	95,4
<b>Razem</b>	<b>182 328,1</b>	<b>170 206,3</b>

## ZEWNĘTRZNE KLASY RATINGOWE

Poniżej przedstawiono strukturę dłużnych papierów wartościowych oraz należności od banków, nieprzeterminowanych, bez utraty wartości, w podziale na zewnętrzne klasy ratingowe:

Portfel/Rating	AAA	AA- do AA+	A- do A+	BBB- do BBB+	BB- do BB+	B- do B+	CCC- do CCC+	Caa3*	31.12.2016
<b>Należności od banków</b>	24,3	1 526,6	2 273,3	530,8	21,0	4,6	95,8	-	4 476,4
<b>Dłużne papiery wartościowe</b>	153,7	1 425,9	38 673,6	1 935,6	38,4	49,0	-	485,5	42 761,7
bony pieniężne NBP	-	-	9 078,8	-	-	-	-	-	9 078,8
obligacje skarbowe	-	-	29 481,3	-	-	-	-	485,5	29 966,8
obligacje komunalne	-	14,6	113,5	104,3	38,4	-	-	-	270,8
obligacje korporacyjne	153,7	1 411,3	-	1 831,3	-	49,0	-	-	3 445,3
<b>RAZEM</b>	178,0	2 952,5	40 946,9	2 466,4	59,4	53,6	95,8	485,5	47 238,1

\*Dotyczy papierów wartościowych Grupy Kapitałowej KREDOBANKU SA – według ratingu Moody's

Portfel/Rating	AAA	AA- do AA+	A- do A+	BBB- do BBB+	BB- do BB+	CCC- do CCC+	Caa3*	31.12.2015
<b>Należności od banków</b>	45,1	718,2	746,9	515,8	14,4	127,8	-	2 168,2
<b>Dłużne papiery wartościowe</b>	-	-	33 591,4	1 473,8	435,6	-	330,2	35 831,0
bony pieniężne NBP	-	-	10 036,9	-	-	-	-	10 036,9
obligacje skarbowe	-	-	21 939,6	-	-	-	330,2	22 269,8
obligacje komunalne	-	-	148,0	102,2	43,5	-	-	293,7
obligacje korporacyjne	-	-	1 466,9	1 371,6	392,1	-	-	3 230,6
<b>RAZEM</b>	45,1	718,2	34 338,3	1 989,6	450,0	127,8	330,2	37 999,2

\*Dotyczy papierów wartościowych Grupy Kapitałowej KREDOBANKU SA – według ratingu Moody's

## 59. KONCENTRACJA RYZYKA KREDYTOWEGO W GRUPIE KAPITAŁOWEJ

Koncentracja wobec największych podmiotów  
Koncentracja wobec największych grup kapitałowych  
Koncentracja wobec sekcji branżowych  
Koncentracja wobec regionów geograficznych  
Koncentracja walutowa ryzyka kredytowego  
Inne rodzaje koncentracji

Grupa Kapitałowa definiuje ryzyko koncentracji kredytowej jako ryzyko wynikające z istotnego zaangażowania wobec pojedynczych podmiotów lub grup podmiotów, których zdolność spłaty zadłużenia zależna jest od wspólnego czynnika ryzyka.

### KONCENTRACJA WOBEC NAJWIĘKSZYCH PODMIOTÓW

Ustawa Prawo bankowe określa limity maksymalnego zaangażowania Banku, mające przełożenie na Grupę Kapitałową. Ryzyko koncentracji zaangażowań wobec pojedynczych klientów oraz grup powiązanych klientów monitorowane jest zgodnie z Rozporządzeniem CRR, zgodnie z którym Grupa Kapitałowa nie przyjmuje na siebie ekspozycji wobec klienta lub grupy powiązanych klientów, której wartość przekracza 25% wartości jej uznanego kapitału.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku limity koncentracji nie były przekroczone. Na dzień 31 grudnia 2016 największe zaangażowanie wobec pojedynczego podmiotu wyniosło 10,4% uznanego kapitału skonsolidowanego (na dzień 31 grudnia 2015 roku 15,2%). Wśród 20 największych kredytobiorców Grupy Kapitałowej występują wyłącznie klienci.

31.12.2016			31.12.2015		
Lp.	Zaangażowanie kredytowe obejmuje kredyty, pożyczki, skupione wierzytelności, dyskonto weksli, zrealizowane gwarancje oraz należne odsetki oraz zaangażowanie pozabilansowe i kapitałowe*	Udział w portfelu kredytowym, który obejmuje zaangażowania pozabilansowe oraz kapitałowe	Lp.	Zaangażowanie kredytowe obejmuje kredyty, pożyczki, skupione wierzytelności, dyskonto weksli, zrealizowane gwarancje oraz należne odsetki oraz zaangażowanie pozabilansowe i kapitałowe*	Udział w portfelu kredytowym, który obejmuje zaangażowania pozabilansowe oraz kapitałowe
1.	3 200,0	1,16%	1.	4 107,3	1,55%
2.	2 887,2	1,05%	2.	2 721,7	1,03%
3.	2 450,0	0,89%	3.	2 080,0	0,79%
4.	2 371,1	0,86%	4.	1 910,4	0,72%
5.	2 064,5	0,75%	5.	1 841,9	0,70%
6.	1 582,6	0,57%	6.	1 668,6	0,63%
7.	1 570,7	0,57%	7.	1 593,9	0,60%
8.	1 481,9	0,54%	8.	1 216,6	0,46%
9.	1 435,4	0,52%	9.	1 212,6	0,46%
10.	1 080,9	0,39%	10.	1 007,8	0,38%
11.	992,0	0,36%	11.	965,1	0,37%
12.	955,6	0,35%	12.	964,0	0,36%
13.	882,6	0,32%	13.	894,8	0,34%
14.	871,7	0,32%	14.	870,9	0,33%
15.	828,4	0,30%	15.	852,9	0,32%
16.	773,6	0,28%	16.	811,4	0,31%
17.	761,1	0,28%	17.	790,6	0,30%
18.	704,9	0,26%	18.	771,2	0,29%
19.	671,5	0,24%	19.	748,7	0,28%
20.	618,2	0,22%	20.	704,2	0,27%
<b>Razem</b>	<b>28 183,9</b>	<b>10,21%</b>	<b>Razem</b>	<b>27 734,6</b>	<b>10,49%</b>

\* Zaangażowanie pozabilansowe uwzględnia zobowiązanie wynikające z transakcji pochodnych w kwocie równej ich ekwiwalentowi bilansowemu.



## KONCENTRACJA WOBEC NAJWIĘKSZYCH GRUP KAPITAŁOWYCH

Największa koncentracja zaangażowania Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego w grupę kapitałową kredytobiorców wynosi 1,14% portfela kredytowego Grupy Kapitałowej (na dzień 31 grudnia 2015 roku 1,61%). Wśród 5 największych grup kapitałowych występują wyłącznie klienci PKO Banku Polskiego SA

Na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz 31 grudnia 2015 roku największa koncentracja zaangażowania grupy kapitałowej wyniosła 10,2% uznanego kapitału Grupy Kapitałowej (na dzień 31 grudnia 2015 roku 15,7%).

31.12.2016			31.12.2015		
Lp.	Zaangażowanie kredytowe obejmuje kredyty, pożyczki, skupione wierzytelności, dyskonto weksli, zrealizowane gwarancje oraz należne odsetki oraz zaangażowanie pozabilansowe i kapitałowe*	Udział w portfelu kredytowym, który obejmuje zaangażowania pozabilansowe oraz kapitałowe	Lp.	Zaangażowanie kredytowe obejmuje kredyty, pożyczki, skupione wierzytelności, dyskonto weksli, zrealizowane gwarancje oraz należne odsetki oraz zaangażowanie pozabilansowe i kapitałowe*	Udział w portfelu kredytowym, który obejmuje zaangażowania pozabilansowe oraz kapitałowe
1.	3 160,2	1,14%	1.	4 247,7	1,61%
2.	2 467,7	0,89%	2.	3 288,9	1,24%
3.	2 396,5	0,87%	3.	2 925,7	1,11%
4.	2 118,3	0,77%	4.	2 746,0	1,04%
5.	2 090,6	0,76%	5.	2 045,7	0,77%
<b>Razem</b>	<b>12 233,3</b>	<b>4,43%</b>	<b>Razem</b>	<b>15 254,0</b>	<b>5,77%</b>

\* zaangażowanie pozabilansowe uwzględnia zobowiązanie wynikające z transakcji pochodnych w kwocie równej ich ekwiwalentowi bilansowemu

## KONCENTRACJA WOBEC SEKCJI BRANŻOWYCH

W stosunku do 31 grudnia 2015 roku wzrosło zaangażowanie Grupy Kapitałowej w sekcje branżowe o blisko 12 miliardów PLN. Wzrost zaangażowania wynika z włączenia do Grupy PKO Leasing SA Grupy Raiffeisen-Leasing Polska SA oraz wzrostu zaangażowania w sekcje branżowe w portfelu kredytowym Banku. Łączne zaangażowanie w cztery największe grupy branż „Przetwórstwo przemysłowe”, „Działalność związana z obsługą nieruchomości”, „Handel hurtowy i detaliczny (...)” oraz „Administracja publiczna i obrona narodowa” wyniosło ok. 54% wartości portfela kredytów objętych analizą branżową.

Strukturę zaangażowania według sekcji branżowych według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku prezentuje poniższa tabela:

Sekcja	Nazwa sekcji	31.12.2016		31.12.2015	
		Zaangażowanie	Liczba podmiotów	Zaangażowanie	Liczba podmiotów
C	Przetwórstwo przemysłowe	16,95%	11,35%	17,73%	11,34%
L	Działalność związana z obsługą nieruchomości	14,69%	17,09%	16,62%	19,94%
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów	14,88%	23,74%	15,14%	24,13%
F	Budownictwo	5,66%	10,02%	8,17%	10,93%
O	Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	7,04%	0,36%	9,08%	0,49%
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	1,85%	0,18%	2,01%	0,18%
Pozostałe zaangażowania		38,93%	37,26%	31,25%	32,99%
<b>Razem</b>		<b>100,00%</b>	<b>100,00%</b>	<b>100,00%</b>	<b>100,00%</b>

Powyższa struktura branżowa nie uwzględnia zaangażowania wynikającego z tytułu dłużnych papierów wartościowych przekwalifikowanych z kategorii „dostępne do sprzedaży” do kategorii „kredyty i pożyczki udzielone klientom”.

## KONCENTRACJA WOBEC REGIONÓW GEOGRAFICZNYCH

Portfel kredytowy Grupy Kapitałowej jest zdywersyfikowany pod względem koncentracji geograficznej.

Struktura portfela kredytowego według regionów geograficznych różni się w Grupie Kapitałowej ze względu na obszar klienta Banku – odrębna jest dla Obszaru Rynku Detalicznego (ORD), odrębna dla Obszaru Bankowości Korporacyjnej i Inwestycyjnej (OKI).

Na dzień 31 grudnia 2016 roku największa koncentracja portfela kredytowego ORD występuje w regionie warszawskim i katowickim (regiony te koncentrują około 25% portfela ORD).

Koncentracja geograficzna ryzyka kredytowego w Obszarze Klienta Detalicznego	31.12.2016	31.12.2015
warszawski	14,35%	14,02%
katowicki	10,82%	10,78%
poznański	9,85%	9,82%
krakowski	9,06%	9,09%
łódzki	8,76%	8,90%
wrocławski	9,15%	8,87%
gdański	8,64%	8,60%
bydgoski	7,43%	7,56%
lubelski	6,87%	7,05%
białostocki	6,42%	6,51%
szczeciński	6,17%	6,17%
centrala	0,83%	0,97%
pozostałe	0,84%	0,99%
Ukraina	0,81%	0,67%
<b>Suma końcowa</b>	<b>100,00%</b>	<b>100,00%</b>

Na dzień 31 grudnia 2016 roku największa koncentracja portfela kredytowego OKI występuje w makroregionie centralnym i w centrali Banku (odpowiednio 28% i 16% portfela OKI).

Koncentracja geograficzna ryzyka kredytowego w Obszarze Klienta Instytucjonalnego	31.12.2016	31.12.2015
centrala	16,20%	19,64%
makroregion centralny	28,42%	17,08%
makroregion północny	10,11%	13,04%
makroregion zachodni	9,65%	10,60%
makroregion południowy	9,42%	9,96%
makroregion południowo-wschodni	7,90%	7,18%
makroregion północno-wschodni	4,88%	6,68%
makroregion południowo-zachodni	6,28%	6,46%
pozostałe	6,99%	9,16%
Szwecja	0,15%	0,20%
<b>Suma końcowa</b>	<b>100,00%</b>	<b>100,00%</b>

## KONCENTRACJA WALUTOWA RYZYKA KREDYTOWEGO

Na dzień 31 grudnia 2016 roku udział ekspozycji w walutach wymiernych, innych niż PLN, w całym portfelu Grupy Kapitałowej wyniósł 24,2%, co oznacza spadek w relacji do 31 grudnia 2015 roku o około 1,0 p.p.

Największą część zaangażowania walutowego Grupy Kapitałowej stanowią ekspozycje w CHF i dotyczą one portfela kredytowego Banku. Udział kredytów w CHF stanowił na koniec 2016 roku około 59% portfela walutowego Grupy Kapitałowej, co oznacza spadek w relacji do końca 2015 roku o około 5 p.p. Kolejną grupę kredytów w walutach stanowią kredyty w EUR, udział tych kredytów w całym portfelu wyniósł na koniec 2016 roku 8%, zaś w portfelu walutowym 34%.

Koncentracja walutowa ryzyka kredytowego	31.12.2016	31.12.2015
PLN	75,77%	74,73%
Waluty obce, w tym:	24,23%	25,27%
CHF	14,28%	16,12%
EUR	8,28%	7,39%
USD	1,10%	1,32%
UAH	0,38%	0,35%
GBP	0,04%	0,03%
<b>Razem</b>	<b>100,00%</b>	<b>100,00%</b>

## INNE RODZAJE KONCENTRACJI

Grupa Kapitałowa analizuje strukturę portfela kredytów mieszkaniowych względem poziomów LTV. Na koniec 2016 roku, tak jak w 2015 roku, największa koncentracja występuje w przedziale LTV 71% - 90%.

Struktura portfela kredytów mieszkaniowych Grupy wg LTV	31.12.2016	31.12.2015
0% - 50%	25,34%	23,18%
51% - 70%	22,35%	19,38%
71% - 90%	32,67%	27,73%
91% - 100%	9,10%	13,54%
powyżej 100%	10,54%	16,17%
<b>Razem</b>	<b>100,00%</b>	<b>100,00%</b>

Zgodnie z rekomendacją S i T Komisji Nadzoru Finansowego Grupa Kapitałowa stosuje wewnętrzne limity związane z ekspozycjami kredytowymi klientów Grupy Kapitałowej określające apetyt na ryzyko kredytowe.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku limity te nie zostały przekroczone.

## 60. PRAKTYKI FORBEARANCE

Grupa Kapitałowa jako forbearance traktuje działania mające na celu dokonanie uzgodnionych z dłużnikiem lub emitentem zmian warunków umowy, wymuszonych jego trudną sytuacją finansową (działania restrukturyzacyjne wprowadzające udogodnienia, które w innym przypadku nie byłyby przyznane). Celem działań forbearance jest przywrócenie dłużnikowi lub emitentowi zdolności wywiązania się ze zobowiązań wobec Grupy Kapitałowej oraz maksymalizacja efektywności zarządzania wierzytelnościami trudnymi, tj. uzyskanie możliwie najwyższych odzysków, przy jednoczesnym ograniczeniu do minimum ponoszonych w związku z tym kosztów.

Działalność forbearance polega na zmianie warunków spłaty wierzytelności, które są indywidualnie ustalane wobec każdego kontraktu. Zmiany mogą dotyczyć:

- rozłożenie zadłużenia wymagalnego na raty,
- zmiana formuły spłaty (raty annuitetowe, raty malejące),
- wydłużenie okresu kredytowania,
- zmiana oprocentowania,
- zmiana wysokości marży,
- redukcja wierzytelności.

W wyniku zawarcia i terminowej obsługi umowy *forbearance* wierzytelność staje się wierzytelnością niewymagalną. Elementem procesu *forbearance* jest ocena możliwości wywiązania się przez dłużnika z warunków umowy ugodą (spłaty zadłużenia w ustalonych terminach). Umowy *forbearance* są na bieżąco monitorowane. Jeśli w odniesieniu do wynikających z nich ekspozycji kredytowych rozpoznaje się utratę wartości, tworzone są na nie odpisy aktualizujące – odzwierciedlające identyfikowaną stratę.

Ekspozycje ze statusem forbearance klasyfikowane, jako nieobsługiwane włącza się do portfela ekspozycji obsługiwanych, gdy spełnione są łącznie warunki:

- wierzytelność nie spełnia przesłanki indywidualnej utraty wartości i nie rozpoznaje się w odniesieniu do niej utraty wartości,
- upłynęło przynajmniej 12 miesięcy od zawarcia umowy restrukturyzacyjnej,
- umową restrukturyzacyjną objęto całość zadłużenia,
- dłużnik wykazał zdolność do wywiązania się z warunków umowy restrukturyzacyjnej.

Ekspozycje przestają spełniać kryteria ekspozycji ze statusem forbearance, gdy spełnione są łącznie warunki:

- upłynęło przynajmniej 24 miesiące od włączenia ekspozycji forborne do portfela ekspozycji obsługiwanych (okres warunkowy),
- na koniec okresu warunkowego, o którym mowa powyżej, klient nie posiada zadłużenia przeterminowanego wobec Grupy Kapitałowej przekraczającego 30 dni,
- nastąpiła terminowa spłata przynajmniej 12 rat w docelowej wysokości.

## KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM

Wartość ekspozycji podlegających forbearance w portfelu kredytowym	31.12.2016	31.12.2015
Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto, w tym:	208 609,2	198 700,9
podlegające forbearance	4 132,1	5 534,7
Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek udzielonych klientom, w tym:	(8 002,7)	(8 287,2)
podlegające forbearance	(987,5)	(986,3)
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto, w tym:</b>	<b>200 606,5</b>	<b>190 413,7</b>
<b>podlegające forbearance</b>	<b>3 144,6</b>	<b>4 548,4</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom podlegające forbearance według typu produktu	Wartość bilansowa	
	31.12.2016	31.12.2015
kredyty gospodarcze	2 262,2	2 861,1
kredyty mieszkaniowe	1 562,5	2 143,3
kredyty konsumpcyjne	307,4	530,3
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek udzielonych klientom podlegające forbearance</b>	<b>(987,5)</b>	<b>(986,3)</b>
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom podlegające forbearance netto</b>	<b>3 144,6</b>	<b>4 548,4</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom podlegające forbearance według regionu geograficznego (brutto)	31.12.2016		31.12.2015	
	Polska	4 062,7	5 423,9	
mazowiecki	699,7	1 133,1		
wielkopolski	381,8	499,1		
śląsko-opolski	497,1	731,6		
małopolsko-świętokrzyski	323,1	434,4		
pomorski	302,9	334,0		
podlaski	277,8	426,7		
łódzki	314,0	474,5		
dolnośląski	308,4	380,8		
kujawsko-pomorski	376,7	302,2		
zachodnio-pomorski	336,9	444,2		
lubelsko-podkarpacki	218,8	236,2		
warmińsko-mazurski	25,5	27,1		
Ukraina	69,4	110,8		
<b>Razem</b>	<b>4 132,1</b>	<b>5 534,7</b>		

Kredyty i pożyczki udzielone klientom podlegające forbearance - ekspozycje Grupy Kapitałowej na ryzyko kredytowe	Zaangażowanie według wartości bilansowej brutto	
	31.12.2016	31.12.2015
Kredyty i pożyczki z rozpoznaną utratą wartości	2 250,3	2 418,0
Kredyty i pożyczki bez rozpoznanej utraty wartości, w tym:	1 881,8	3 116,7
nieprzeterminowane	1 520,2	2 477,6
przeterminowane	361,6	639,1
<b>Razem brutto</b>	<b>4 132,1</b>	<b>5 534,7</b>

Zmiana wartości bilansowych kredytów i pożyczek udzielonych klientom podlegających forbearance na początek i na koniec okresu

Zmiana wartości bilansowych kredytów i pożyczek udzielonych klientom podlegających forbearance na początek i na koniec okresu	31.12.2016	31.12.2015
Wartość bilansowa netto na początek okresu	4 548,4	5 488,1
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	19,4	(111,8)
Wartość brutto kredytów i pożyczek które przestały spełniać kryterium forbearance w okresie	(1 989,6)	(2 427,2)
Wartość brutto kredytów i pożyczek nowo ujętych w okresie	1 083,7	1 964,6
Inne zmiany/spłaty	(514,5)	(331,7)
Różnice kursowe	(2,8)	(33,6)
<b>Wartość bilansowa netto na koniec okresu</b>	<b>3 144,6</b>	<b>4 548,4</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom według wartości brutto podlegające forbearance według stosowanych zmian warunków spłaty	Wartość bilansowa brutto	
	31.12.2016	31.12.2015
Rozłożenie zadłużenia wymagalnego na raty	2 744,9	3 861,5
Zmiana formuły spłaty (raty annuitetowe, raty malejące)	1 866,6	2 729,9
Wydłużenie okresu kredytowania	1 431,0	1 663,3
Zmiana oprocentowania	599,7	721,2
Zmiana wysokości marży	535,5	187,7
Redukcja wierzytelności	114,1	159,0
Inne warunki	80,7	70,0

Dla danej ekspozycji kredytowej podlegającej forbearance może być zastosowana więcej niż jedna zmiana warunków spłaty.

Kwota ujętych przychodów z tytułu odsetek związanych z kredytami i pożyczkami udzielonymi klientom, które podlegały forbearance na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosiła 160,9 miliona PLN (na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosiła 414,1 miliona PLN).

## INWESTYCYJNE PAPIERY WARTOŚCIOWE DOSTĘPNE DO SPRZEDAŻY PODLEGAJĄCE FORBEARANCE

Wartość ekspozycji podlegających forbearance w portfelu inwestycyjnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży	31.12.2016	31.12.2015
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży brutto, w tym:	36 419,6	27 661,8
podlegające forbearance	1 302,6	402,7
Odpisy z tytułu utraty wartości inwestycyjnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży, w tym:	(277,2)	(56,9)
podlegające forbearance	(273,6)	(53,1)
<b>Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży netto, w tym:</b>	<b>36 142,4</b>	<b>27 604,9</b>
<b>    podlegające forbearance</b>	<b>1 029,0</b>	<b>349,6</b>

Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży podlegające forbearance - ekspozycja Banku na ryzyko kredytowe	Zaangażowanie według wartości bilansowej brutto	
	31.12.2016	31.12.2015
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży z rozpoznaną utratą wartości	1 302,6	402,7
<b>Razem brutto</b>	<b>1 302,6</b>	<b>402,7</b>

Zmiana wartości bilansowych inwestycyjnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży podlegających forbearance na początek i na koniec okresu	31.12.2016	31.12.2015
Wartość bilansowa netto na początek okresu	349,6	8,6
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości (zmiana w okresie)	(220,5)	(53,1)
Wartość brutto inwestycyjnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży nowo ujętych w okresie	899,9	394,1
<b>Wartość bilansowa netto na koniec okresu</b>	<b>1 029,0</b>	<b>349,6</b>

Inwestycyjne papiery wartościowe według wartości brutto według stosowanych zmian warunków spłaty dla forbearance	Wartość bilansowa brutto	
	31.12.2016	31.12.2015
Rozłożenie zadłużenia wymagalnego na raty	1 203,9	402,7
Zmiana formuły spłaty	716,4	402,7
Wydłużenie okresu kredytowania	716,4	402,7
Zmiana oprocentowania	716,4	402,7
Zmiana wysokości marży	716,4	402,7
Redukcja wierzytelności	129,4	-

## 61. EKSPOZYCJA NA RYZYKO KREDYTOWE KONTRAHENTA

### RYZYKO KREDYTOWE INSTYTUCJI FINANSOWYCH NA RYNKU HURTOWYM

Koncentracja ryzyka kredytowego – rynek międzybankowy – Zaangażowanie na rynku międzybankowym na dzień 31.12.2016\*

Kontrahent	Kraj	Rating	Rodzaj instrumentu			Razem
			Lokata (wartość nominalna)	Instrumenty pochodne (wycena rynkowa, w przypadku dodatniej bez uwzględnienia zabezpieczenia)	Papiery wartościowe (wartość nominalna)	
Kontrahent 1	Polska	A	-	0,4	900,0	900,4
Kontrahent 2	Szwajcaria	AA	494,1	-	-	494,1
Kontrahent 3	Belgia	BBB	398,2	7,0	-	405,2
Kontrahent 4	Szwajcaria	AA	397,0	-	-	397,0
Kontrahent 5	Luksemburg	A	323,0	-	-	323,0
Kontrahent 6	Austria	BBB	287,6	-	-	287,6
Kontrahent 7	Norwegia	A	167,2	-	-	167,2
Kontrahent 8	Luksemburg	AAA	-	(19,4)	155,0	155,0
Kontrahent 9	USA	AA	-	132,1	-	132,1
Kontrahent 10	Wielka Brytania	A	-	110,4	-	110,4
Kontrahent 11	Polska	A	100,7	(36,4)	-	100,7
Kontrahent 12	Polska	BBB	-	64,6	-	64,6
Kontrahent 13	Niemcy	A	-	44,7	-	44,7
Kontrahent 14	Wielka Brytania	A	-	40,2	-	40,2
Kontrahent 15	Francja	A	-	38,1	-	38,1
Kontrahent 16	Polska	BB	-	33,5	-	33,5
Kontrahent 17	Polska	BRAK	20,0	0,6	-	20,6
Kontrahent 18	Polska	BB	0,3	11,7	-	12,0
Kontrahent 19	Wielka Brytania	AAA	-	10,0	-	10,0
Kontrahent 20	Polska	BBB	-	9,6	-	9,6

\* Bez uwzględnienia zaangażowania wobec Skarbu Państwa i Narodowego Banku Polskiego.

Koncentracja ryzyka kredytowego – rynek międzybankowy – Zaangażowanie na rynku międzybankowym na dzień 31.12.2015\*

Kontrahent	Kraj	Rating	Rodzaj instrumentu			Razem
			Lokata (wartość nominalna)	Instrumenty pochodne (wycena rynkowa, w przypadku dodatniej bez uwzględnienia zabezpieczenia)	Papiery wartościowe (wartość nominalna)	
Kontrahent 1	Polska	A	800,0	1,2	942,6	1 743,8
Kontrahent 20	Polska	BBB	319,6	15,4	-	335,0
Kontrahent 9	USA	AA	-	139,8	-	139,8
Kontrahent 13	Niemcy	A	-	98,2	-	98,2
Kontrahent 10	Wielka Brytania	A	-	95,1	-	95,1
Kontrahent 28	Francja	A	-	69,9	-	69,9
Kontrahent 12	Polska	BBB	-	55,5	-	55,5
Kontrahent 15	Francja	A	-	52,4	-	52,4
Kontrahent 16	Polska	BB	-	48,9	-	48,9
Kontrahent 24	Niemcy	BBB	-	35,8	-	35,8
Kontrahent 29	Szwajcaria	A	-	31,4	-	31,4
Kontrahent 25	Wielka Brytania	AA	-	20,8	-	20,8
Kontrahent 32	Kanada	AA	-	19,6	-	19,6
Kontrahent 3	Belgia	A	-	19,4	-	19,4
Kontrahent 18	Polska	BB	-	18,9	-	18,9
Kontrahent 2	Szwajcaria	AA	16,0	-	-	16,0
Kontrahent 30	Dania	A	-	14,0	-	14,0
Kontrahent 33	Polska	Brak ratingu	14,0	(0,9)	-	14,0
Kontrahent 27	Wielka Brytania	BBB	-	13,8	-	13,8
Kontrahent 26	Niemcy	A	-	12,6	-	12,6

\* Bez uwzględnienia zaangażowania wobec Skarbu Państwa i Narodowego Banku Polskiego

Na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa Kapitałowa posiadała dostęp do dwóch izb rozliczeniowych (w jednej jako uczestnik pośredni, w drugiej bezpośredni), za pośrednictwem których rozliczał określone w rozporządzeniu EMIR (rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 z dnia 4 lipca 2012 roku w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji wraz z powiązаныmi rozporządzeniami delegowanymi i wykonawczymi) transakcje pochodne na stopę procentową z wybranymi kontrahentami krajowymi i zagranicznymi. W ujęciu nominalnym udział transakcji centralnie rozliczanych w przypadku IRS wyniósł 57% całego portfela transakcji IRS, w przypadku FRA – wszystkie transakcje były transakcjami przekazanymi do rozliczenia w izbach rozliczeniowych.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa Kapitałowa posiadała podpisane umowy ramowe na standardzie ISDA/ZBP z 23 bankami krajowymi oraz 62 bankami zagranicznymi i instytucjami kredytowymi oraz umowy zabezpieczające CSA/ZBP z 21 bankami krajowymi oraz 52 bankami zagranicznymi i instytucjami kredytowymi. Dodatkowo Grupa Kapitałowa była stroną 22 umów na transakcje repo (na standardzie GMRA/ZBP).

## RYZIKO KREDYTOWE INSTYTUCJI FINANSOWYCH NA RYNKU POZAHURTOWYM

Poza zaangażowaniem na rynku międzybankowym, Grupa Kapitałowa na dzień 31 grudnia 2016 roku posiadała ekspozycje wobec instytucji finansowych na rynku pozahurtowym (np. udzielone kredyty, obligacje zakupione poza rynkiem międzybankowym).

Struktura ekspozycji powyżej 10 milionów PLN została zaprezentowana w poniższej tabeli:

2016	Nominalna kwota zaangażowania		Kraj siedziby kontrahenta
	Bilansowego	Pozabilansowego	
Kontrahent 1	500,0		Polska
Kontrahent 21	89,1		Polska
Kontrahent 22	50,0		Polska
Kontrahent 23	0,0	20,5	Dania
Kontrahent 9	-	60,0	USA

Dla porównania strukturę ekspozycji powyżej 10 milionów PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku prezentuje tabela poniżej:

2015	Nominalna kwota zaangażowania		Kraj siedziby kontrahenta
	Bilansowego	Pozabilansowego	
Kontrahent 1	500,0	-	Polska
Kontrahent 9	0,5	59,5	USA
Kontrahent 22	50,0	-	Polska
Kontrahent 33	18,5	11,0	Szwecja
Kontrahent 23	2,7	17,8	Dania
Kontrahent 21	89,1	-	Polska

W 2016 roku w ramach ryzyka kredytowego kontrahenta wyróżniono ryzyko korekty wyceny instrumentów pochodnych z tytułu ryzyka kredytowego kontrahenta (CVA).

## 62. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM WALUTOWYCH KREDYTÓW HIPOTECZNYCH DLA GOSPODARSTW DOMOWYCH

W wyniku zaprzestania obrony minimalnego kursu EUR/CHF przez bank centralny Szwajcarii w styczniu 2015 roku doszło do istotnej aprecjacji franka szwajcarskiego do walut obcych, w tym polskiego złotego. W 2016 roku kurs franka szwajcarskiego utrzymał zbliżony poziom jak w 2015 roku. Grupa Kapitałowa na bieżąco analizuje wpływ tych zdarzeń na wyniki finansowe w tym na ryzyko pogorszenia jakości portfela kredytów mieszkaniowych denominowanych w CHF. Ryzyko to jest częściowo neutralizowane poprzez spadek referencyjnych stóp procentowych LIBOR CHF.



W związku z faktem, że istotny wzrost kursu CHF wobec złotówki stanowi zagrożenie powstania nadmiernego obciążenia gospodarstw domowych zadłużonych z tytułu kredytów mieszkaniowych indeksowanych do CHF, a tym samym terminowej obsługi zadłużenia, od początku 2015 roku w przestrzeni publicznej trwa debata na temat sposobów ograniczenia ryzyka niewypłacalności tych kredytobiorców. Pojawiające się propozycje rozwiązań systemowych, zgłaszane w formie obywatelskich lub poselskich projektów ustaw, jak również przedstawiane przez organy państwowe i nadzorcze, mogą skutkować poniesieniem przez Grupę Kapitałową strat na tym portfelu w przyszłych okresach.

Grupa Kapitałowa podjęła szereg działań mających na celu pomoc klientom i jednocześnie ograniczenie wzrostu ryzyka kredytowego związanego ze wzrostem kursu CHF – między innymi obniżenie transakcyjnych kursów wymiany CHF/PLN, po których następuje przeliczenie kwoty CHF do spłaty (tzw. spread walutowy) i uwzględnienie ujemnej stopy LIBOR dla wszystkich klientów.

Grupa Kapitałowa w sposób szczególny analizuje portfel walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych. Bank na bieżąco monitoruje jakość tego portfela i analizuje ryzyko pogorszenia się jakości tego portfela. Obecnie jakość portfela pozostaje na akceptowanym poziomie. Bank uwzględnia ryzyko walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych w zarządzaniu adekwatnością kapitałową i kapitałem własnym.

Poniższe tabele prezentują analizę jakościową kredytów w CHF

Kredyty i pożyczki udzielone klientom w CHF według metod kalkulacji odpisów (w przeliczeniu na PLN)	31.12.2016				
	Institucje finansowe	Przedsiębiorstwa	Gospodarstwa domowe	Razem	
Wyceniane według metody zindywidualizowanej, w tym:					
ze stwierdzoną utratą wartości	-	247,4	165,8	413,2	
Wyceniane według metody portfelowej, ze stwierdzoną utratą wartości	-	220,3	137,2	357,5	
Wyceniane według metody grupowej (IBNR)	4,8	26,0	1 184,5	1 210,5	
		4,8	360,7	29 361,2	29 726,7
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto</b>	<b>4,8</b>	<b>634,1</b>	<b>30 711,5</b>	<b>31 350,4</b>	
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody zindywidualizowanej, w tym:					
ze stwierdzoną utratą wartości	-	(89,6)	(64,4)	(154,0)	
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody portfelowej	-	(63,4)	(64,1)	(127,5)	
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody grupowej (IBNR)	-	(19,5)	(792,7)	(812,2)	
	-	(2,2)	(69,3)	(71,5)	
<b>Odpisy - razem</b>	<b>-</b>	<b>(111,3)</b>	<b>(926,4)</b>	<b>(1 037,7)</b>	
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto</b>	<b>4,8</b>	<b>522,8</b>	<b>29 785,1</b>	<b>30 312,7</b>	

Kurs CHF na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosił 4,1173 PLN.



Kredyty i pożyczki udzielone klientom w CHF według metod kalkulacji odpisów (w przeliczeniu na PLN)	31.12.2015			
	Instytucje finansowe	Przedsiębiorstwa	Gospodarstwa domowe	Razem
Wyceniane według metody zindywidualizowanej, w tym:	-	171,0	223,6	394,6
ze stwierdzoną utratą wartości	-	134,7	208,1	342,8
Wyceniane według metody portfelowej, ze stwierdzoną utratą wartości	-	32,0	1 126,5	1 158,5
Wyceniane według metody grupowej (IBNR)	6,1	372,3	30 309,1	30 687,5
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto</b>	<b>6,1</b>	<b>575,3</b>	<b>31 659,2</b>	<b>32 240,6</b>
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody zindywidualizowanej, w tym:	-	(45,6)	(95,9)	(141,5)
ze stwierdzoną utratą wartości	-	(45,2)	(93,7)	(138,9)
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody portfelowej	-	(18,2)	(699,2)	(717,4)
Odpisy na ekspozycje wyceniane według metody grupowej (IBNR)	(0,2)	(2,7)	(100,4)	(103,3)
<b>Odpisy - razem</b>	<b>(0,2)</b>	<b>(66,5)</b>	<b>(895,5)</b>	<b>(962,2)</b>
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto</b>	<b>5,9</b>	<b>508,8</b>	<b>30 763,7</b>	<b>31 278,4</b>

Kurs CHF na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosił 3,9394 PLN.

Kredyty i pożyczki udzielone klientom wyceniane według metody grupowej (IBNR)	31.12.2016		
	PLN	CHF	Pozostałe waluty
Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto	147 632,2	29 726,7	17 516,6
przeterminowane	3 149,2	657,6	509,9
nieprzeterminowane	144 483,0	29 069,1	17 006,7
Odpis na ekspozycje wyceniane według metody grupowej (IBNR)	(457,6)	(71,5)	(99,5)
przeterminowane	(147,8)	(34,6)	(10,7)
nieprzeterminowane	(309,8)	(36,9)	(88,8)
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto</b>	<b>147 174,6</b>	<b>29 655,2</b>	<b>17 417,1</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom wyceniane według metody grupowej (IBNR)	31.12.2015		
	PLN	CHF	Pozostałe waluty
Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto	137 684,3	30 687,4	15 091,4
przeterminowane	2 215,4	719,7	241,2
nieprzeterminowane	135 468,9	29 967,7	14 850,2
Odpis na ekspozycje wyceniane według metody grupowej (IBNR)	(414,3)	(103,2)	(51,7)
przeterminowane	(153,2)	(49,8)	(8,4)
nieprzeterminowane	(261,1)	(53,4)	(43,3)
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom netto</b>	<b>137 270,0</b>	<b>30 584,2</b>	<b>15 039,7</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom wyceniane według metody grupowej (IBNR) podlegające forbearance według walut	31.12.2016		
	PLN	CHF	Pozostałe waluty
Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto forbearance	941,1	557,0	162,0
Odpis na ekspozycje wyceniane według metody grupowej (IBNR) forbearance	(33,5)	(20,7)	(6,7)
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom podlegające forbearance netto</b>	<b>907,6</b>	<b>536,3</b>	<b>155,3</b>

Kredyty i pożyczki udzielone klientom wyceniane według metody grupowej (IBNR) podlegające forbearance według walut	31.12.2015		
	PLN	CHF	Pozostałe waluty
Kredyty i pożyczki udzielone klientom brutto forbearance	1 718,8	776,5	67,8
Odpis na ekspozycje wyceniane według metody grupowej (IBNR) forbearance	(51,6)	(35,9)	(2,2)
<b>Kredyty i pożyczki udzielone klientom podlegające forbearance netto</b>	<b>1 667,2</b>	<b>740,6</b>	<b>65,6</b>

Na dzień 31 grudnia 2016 roku średnie LTV dla portfela kredytów w CHF wyniosło 82,7% - w porównaniu do średniego LTV dla całego portfela wynoszącego 69,5%.

Dla Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego udział kredytów mieszkaniowych walutowych udzielonych w latach 2007 i 2008 w portfelu walutowych kredytów mieszkaniowych gospodarstw domowych na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosił 44,02% i dotyczył portfela spółek działających na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

W dniu 13 stycznia 2017 roku Komitet Stabilności Finansowej przyjął uchwałę nr 14/2017 w sprawie rekomendacji dotyczącej restrukturyzacji portfela kredytów mieszkaniowych w walutach obcych i zalecił:

- 1) Ministrowi właściwemu do spraw instytucji finansowych:
  - podwyższenie wagi ryzyka do 150% dla ekspozycji w walucie, w pełni i całkowicie zabezpieczonych hipoteką na nieruchomości mieszkalnej,
  - podwyższenie przez banki stosujące IRB minimalnej wartości parametru LGD dla walutowych ekspozycji zabezpieczonych hipoteką na nieruchomości mieszkalnej,
  - zmianę zasad funkcjonowania Funduszu Wsparcia Kredytobiorców,
  - neutralizację efektów podatkowych dla kredytobiorców i banków, które zdecydują się na przewalutowanie kredytów mieszkaniowych,
  - nałożenie bufora ryzyka systemowego w wysokości 3%.
- 2) Komisji Nadzoru Finansowego:
  - aktualizację Metodyki BION oraz jej poszerzenie o zasady pozwalające przypisać odpowiedni poziom narzutu kapitałowego,
  - uzupełnienie obecnie stosowanych w ramach filara II dodatkowych wymogów kapitałowych związanych z ryzykiem operacyjnym, rynkowym i kredytowym,
  - wydanie rekomendacji nadzorczej dotyczącej dobrych praktyk przy restrukturyzacji portfeli walutowych kredytów mieszkaniowych.
- 3) Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu: uwzględnienie ryzyka związanego z walutowymi kredytami mieszkaniowymi w metodzie wyznaczania składek na fundusz gwarancyjny banków.

## 63. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM STOPY PROCENTOWEJ

Zarządzanie ryzykiem stopy procentowej  
Informacje finansowe:  
Luka przeszacowań  
Miary wrażliwości

### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM STOPY PROCENTOWEJ

#### DEFINICJA

Ryzyko stopy procentowej to ryzyko poniesienia straty na pozycjach bilansowych i pozabilansowych Grupy Kapitałowej wrażliwych na zmiany stóp procentowych, w wyniku zmian stóp procentowych na rynku.

#### CEL ZARZĄDZANIA

Ograniczanie ewentualnych strat z tytułu zmian rynkowych stóp procentowych do akceptowalnego poziomu poprzez odpowiednie kształtowanie struktury pozycji bilansowych i pozabilansowych.

## IDENTYFIKACJA I POMIAR RYZYKA

W Grupie Kapitałowej wykorzystywane są takie miary ryzyka stopy procentowej jak: wrażliwość dochodu odsetkowego, wrażliwość wartości ekonomicznej, wartość zagrożona (VaR), testy warunków skrajnych i luki przeszacowań.

## KONTROLA

Kontrola ryzyka stopy procentowej obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej limitów i wartości progowych dotyczących ryzyka stopy procentowej, w szczególności strategicznego limitu tolerancji na ryzyko stopy procentowej.

## PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE

W Grupie Kapitałowej regularnie monitoruje się:

- poziom miar ryzyka stopy procentowej,
- stopień wykorzystania strategicznego limitu tolerancji na ryzyko stopy procentowej,
- stopień wykorzystania wewnętrznych limitów i wartości progowych na ryzyko stopy procentowej.

## RAPORTOWANIE

Raporty dotyczące ryzyka stopy procentowej opracowywane są w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym.

## DZIAŁANIA ZARZĄDCZE

Głównymi narzędziami zarządzania ryzykiem stopy procentowej w Grupie Kapitałowej są: procedury dotyczące zarządzania ryzykiem stopy procentowej, limity i wartości progowe na ryzyko stopy procentowej.

W Grupie Kapitałowej zostały ustanowione limity i wartości progowe na ryzyko stopy procentowej m.in. na: wrażliwość dochodu odsetkowego, wrażliwość wartości ekonomicznej oraz straty.

## INFORMACJE FINANSOWE

### LUKA PRZESZACOWAŃ

Luka przeszacowań prezentuje różnicę między wartością bieżącą pozycji aktywnych oraz pasywnych narażonych na ryzyko stopy procentowej, podlegających przeszacowaniu w danym przedziale czasowym, przy czym pozycje te ujmowane są w dacie transakcji.

Luka przeszacowań	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesięcy	6-12 miesięcy	1-2 lata	2-5 lat	>5 lat	Razem
<b>PLN (mln PLN)</b>	31.12.2016							
Grupa Kapitałowa - Luka okresowa	57 494,7	15 015,7	(16 037,3)	(7 718,7)	(12 247,3)	(25 600,4)	5 938,7	16 845,4
Grupa Kapitałowa - Luka skumulowana	57 494,7	72 510,4	56 473,0	48 754,3	36 507,0	10 906,6	16 845,4	-
<b>PLN (mln PLN)</b>	31.12.2015							
Grupa Kapitałowa - Luka okresowa	42 011,9	47 479,4	(20 914,6)	(22 134,4)	(9 126,2)	(17 943,5)	3 141,7	22 514,3
Grupa Kapitałowa - Luka skumulowana	42 011,9	89 491,3	68 576,7	46 442,3	37 316,1	19 372,6	22 514,3	-
<b>USD (mln USD)</b>	31.12.2016							
Grupa Kapitałowa - Luka okresowa	731,0	(828,9)	(159,4)	104,5	175,1	7,7	(123,4)	(93,4)
Grupa Kapitałowa - Luka skumulowana	731,0	(97,9)	(257,3)	(152,8)	22,3	30,0	(93,4)	-
<b>USD (mln USD)</b>	31.12.2015							
Grupa Kapitałowa - Luka okresowa	300,1	(376,1)	(51,9)	137,3	15,0	(17,8)	(127,4)	(120,8)
Grupa Kapitałowa - Luka skumulowana	300,1	(76,0)	(127,9)	9,4	24,4	6,6	(120,8)	-

Luka przeszacowań	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesięcy	6-12 miesięcy	1-2 lata	2-5 lat	>5 lat	Razem
<b>EUR (mln EUR)</b>	31.12.2016							
Grupa Kapitałowa - Luka okresowa	2 640,7	(959,7)	(611,0)	(116,9)	(132,6)	(833,6)	70,1	57,0
Grupa Kapitałowa - Luka skumulowana	2 640,7	1 681,0	1 070,0	953,1	820,6	(13,0)	57,0	-
<b>EUR (mln EUR)</b>	31.12.2015							
Grupa Kapitałowa - Luka okresowa	(21,3)	416,1	214,5	(191,6)	(381,8)	(825,8)	212,4	(577,5)
Grupa Kapitałowa - Luka skumulowana	(21,3)	394,8	609,3	417,7	35,9	(789,9)	(577,5)	-
Luka przeszacowań	0-1 miesiąc	1-3 miesiące	3-6 miesięcy	6-12 miesięcy	1-2 lata	2-5 lat	>5 lat	Razem
<b>CHF (mln CHF)</b>	31.12.2016							
Grupa Kapitałowa - Luka okresowa	119,2	2 961,8	159,5	(1 839,3)	1,6	(324,9)	(676,7)	401,2
Grupa Kapitałowa - Luka skumulowana	119,2	3 081,0	3 240,5	1 401,2	1 402,8	1 077,9	401,2	-
<b>CHF (mln CHF)</b>	31.12.2015							
Grupa Kapitałowa - Luka okresowa	(370,1)	3 651,3	124,2	(1 808,4)	(74,7)	(416,7)	(715,9)	389,7
Grupa Kapitałowa - Luka skumulowana	(370,1)	3 281,2	3 405,4	1 597,0	1 522,3	1 105,6	389,7	-

Na koniec 2016 roku i 2015 roku Grupa Kapitałowa posiadała złotową skumulowaną lukę dodatnią w PLN we wszystkich horyzontach czasowych.

#### MIARY WRAŻLIWOŚCI

Ekspozycja Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA na ryzyko stopy procentowej kształtowała się na dzień 31 grudnia 2016 roku w ramach przyjętych limitów. Grupa Kapitałowa była głównie narażona na ryzyko złotej stopy procentowej. Spośród wszystkich stosowanych przez Grupę Kapitałową testów warunków skrajnych polegających na równoległym przesunięciu krzywych stóp procentowych, najbardziej niekorzystnym dla Grupy Kapitałowej był scenariusz równoległego przesunięcia krzywych stóp procentowych w PLN.

Ryzyko stopy procentowej dla walut PLN, EUR oraz CHF, generowane przez spółki Grupy Kapitałowej nie wpływało w istotny sposób na ryzyko stopy procentowej całej Grupy Kapitałowej i tym samym nie zmieniało istotnie jej profilu ryzyka. Ryzyko stopy procentowej dla USD było w istotny sposób zmieniane przez ekspozycję spółek Grupy Kapitałowej, w której największą rolę odgrywała ekspozycja KREDOBANK SA.

VaR Banku oraz analizę *stress-testową* narażenia Grupy Kapitałowej na ryzyko stopy procentowej przedstawia poniższa tabela:

Nazwa miary wrażliwości	31.12.2016	31.12.2015
VaR 10 - dniowy przy poziomie ufności 99% (mln PLN)*	268,8	271,7
Równoległe przesunięcie krzywych stóp procentowych o 200 pb. (mln PLN) (test warunków skrajnych)**	2 058,8	2 013,8

\* Biorąc pod uwagę charakter prowadzonej działalności pozostałych Spółek Grupy Kapitałowej generujących istotne ryzyko stopy procentowej oraz specyfikę rynku, na którym działają, Grupa Kapitałowa nie wyznacza skonsolidowanej miary wrażliwości VaR. Spółki te wykorzystują własne miary ryzyka do zarządzania ryzykiem stopy procentowej. Miarę VaR 10-dniowy dla stopy procentowej dla głównych walut stosuje KREDOBANK SA, jej wartość na dzień 31 grudnia 2016 roku wyniosła ok. 8,9 mln PLN, a na dzień 31 grudnia 2015 roku 11,5 mln PLN.

\*\* W tabeli zaprezentowano wartość najbardziej niekorzystnego testu warunków skrajnych spośród scenariuszy: przesunięcie krzywych stóp w poszczególnych walutach o 200 p.b. w górę oraz o 200 p.b. w dół.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość zagrożona na stopie procentowej Banku w horyzoncie 10-dniowym (VaR 10-dniowy) wyniosła 268,8 miliona PLN, co stanowiło ok. 0,9% funduszy własnych Banku. Na dzień 31 grudnia 2015 roku miara VaR dla Banku wyniosła 271,6 miliona PLN, co stanowiło ok. 1,00% funduszy własnych Banku.

## 64. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM WALUTOWYM

Zarządzanie ryzykiem walutowym  
Informacje finansowe:  
Miały wrażliwości  
Pozycja walutowa  
Struktura walutowa

### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM WALUTOWYM

#### DEFINICJA

Ryzyko walutowe to ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian kursów walutowych, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji walutowych w poszczególnych walutach.

#### CEL ZARZĄDZANIA

Ograniczanie ewentualnych strat z tytułu zmian kursów walut do akceptowalnego poziomu poprzez odpowiednie kształtowanie struktury walutowej pozycji bilansowych oraz pozabilansowych.

#### IDENTYFIKACJA I POMIAR RYZYKA

W Grupie Kapitałowej wykorzystywane są następujące miary ryzyka walutowego: wartość zagrożona (VaR) i testy warunków skrajnych.

#### KONTROLA

Kontrola ryzyka walutowego obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej limitów i wartości progowych dotyczących ryzyka walutowego, w szczególności strategicznego limitu tolerancji na ryzyko walutowe.

#### PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE

W Grupie Kapitałowej regularnie monitoruje się:

- poziom miar ryzyka walutowego,
- stopień wykorzystania strategicznego limitu tolerancji na ryzyko walutowe,
- stopień wykorzystania wewnętrznych limitów i wartości progowych na ryzyko walutowe.

#### RAPORTOWANIE

Raporty dotyczące ryzyka walutowego opracowywane są w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym.

#### DZIAŁANIA ZARZĄDCZE

Głównymi narzędziami zarządzania ryzykiem walutowym w Grupie Kapitałowej są:

- procedury dotyczące zarządzania ryzykiem walutowym,
- limity i wartości progowe na ryzyko walutowe,
- określenie dopuszczalnych typów transakcji walutowych oraz stosowanych w tych transakcjach kursów walutowych.

W Grupie Kapitałowej zostały ustanowione limity i wartości progowe na ryzyko walutowe m.in. na: pozycje walutowe, wartość zagrożoną obliczaną w horyzoncie 10-dniowym oraz stratę na rynku walutowym.

## INFORMACJE FINANSOWE

### MIARY WRAŻLIWOŚCI

VaR Banku oraz analizę stress-testową narażenia Banku na ryzyko walutowe, łącznie dla wszystkich walut przedstawia poniższa tabela:

Nazwa miary wrażliwości	31.12.2016	31.12.2015
VaR 10 - dniowy przy poziomie ufności 99% ( mln PLN)*	9,5	25,4
Zmiana kursów WAL/PLN o 20% (mln PLN) (test warunków skrajnych)**	24,6	1,9

\* Biorąc pod uwagę charakter prowadzonej działalności pozostałych spółek Grupy Kapitałowej generujących istotne ryzyko walutowe oraz specyfikę rynku, na którym działają, Podmiot dominujący nie wyznacza skonsolidowanej miary wrażliwości VaR. Spółki te wykorzystują własne miary ryzyka do zarządzania ryzykiem walutowym. Miarę VaR 10-dniowy stosuje KREDOBANK SA, jej wartość na dzień 31 grudnia 2016 roku wyniosła ok. 0,35 mln PLN, a na dzień 31 grudnia 2015 roku ok. 4,8 mln PLN.

\*\* W tabeli zaprezentowano wartość najbardziej niekorzystnego testu warunków skrajnych spośród scenariuszy: aprecjacja PLN o 20% oraz deprecjacja PLN o 20%.

### POZYCJA WALUTOWA

Wielkość pozycji walutowych w Grupie Kapitałowej prezentuje poniższa tabela:

Pozycja walutowa	31.12.2016	31.12.2015
EUR	(170,1)	94,1
USD	29,9	(87,3)
CHF	(36,5)	(72,5)
GBP	8,6	(1,8)
Pozostałe (Globalna Netto)	88,7	171,1

Wielkość pozycji walutowych jest kluczowym (poza zmiennościami kursów walutowych) czynnikiem determinującym poziom ryzyka walutowego, na jakie narażona jest Grupa Kapitałowa. Na poziom pozycji walutowych wpływają wszystkie transakcje walutowe, jakie zostają zawarte, bilansowe i pozabilansowe. Narażenie Banku na ryzyko walutowe jest niskie (w odniesieniu do funduszy własnych VaR 10-dniowy dla pozycji walutowej Banku na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosił ok. 0,03% oraz odpowiednio na dzień 31 grudnia 2015 roku 0,09%).

### STRUKTURA WALUTOWA

	Waluta w przeliczeniu na PLN - 31.12.2016				
	PLN	EUR	CHF	Inne	Razem
Kasa, środki w Banku Centralnym	11 928,1	718,2	78,7	600,1	13 325,1
Należności od banków	1 980,1	2 160,3	502,8	702,4	5 345,6
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	158 630,8	15 407,7	31 268,4	3 302,3	208 609,2
Papiery wartościowe	48 216,5	1 532,3	1 031,4	968,8	51 749,0
Aktywa trwałe	12 843,2	-	-	150,4	12 993,6
Inne aktywa i pochodne instrumenty finansowe	7 933,7	222,2	3,2	132,2	8 291,3
Suma aktywów (brutto)	241 532,4	20 040,7	32 884,5	5 856,2	300 313,8
Umorzenie/Odpisy z tytułu utraty wartości	(12 891,6)	(313,3)	(1 005,1)	(531,1)	(14 741,1)
<b>Suma aktywów (netto)</b>	<b>228 640,8</b>	<b>19 727,4</b>	<b>31 879,4</b>	<b>5 325,1</b>	<b>285 572,7</b>
Zobowiązania wobec Banku Centralnego	4,1	-	-	-	4,1
Zobowiązania wobec banków	1 220,4	2 682,8	15 238,8	66,4	19 208,4
Zobowiązania wobec klientów	180 146,5	14 079,6	2 550,3	8 290,0	205 066,4
Zobowiązania z tytułu działalności ubezpieczeniowej	2 942,1	1,4	-	0,1	2 943,6
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	4 678,3	5 571,7	-	4 243,2	14 493,2
Zobowiązania podporządkowane	1 616,6	-	922,4	-	2 539,0
Rezerwy	215,9	5,3	1,2	6,2	228,6
Inne zobowiązania i pochodne instrumenty oraz rezerwa na podatek odroczoney	7 857,1	443,3	2,8	217,6	8 520,8
Kapitały własne	32 568,6	-	-	-	32 568,6
<b>Suma zobowiązań i kapitałów własnych</b>	<b>231 249,6</b>	<b>22 784,1</b>	<b>18 715,5</b>	<b>12 823,5</b>	<b>285 572,7</b>
Udzielone zobowiązania pozabilansowe	50 440,1	4 001,1	188,9	3 445,0	58 075,1

	Waluta w przeliczeniu na PLN - 31.12.2015				
	PLN	EUR	CHF	Inne	Razem
Kasa, środki w Banku Centralnym	12 562,5	727,3	61,9	392,2	13 743,9
Należności od banków	1 949,9	1 677,0	113,0	813,1	4 553,0
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	149 855,3	13 527,6	32 243,8	3 074,2	198 700,9
Papiery wartościowe	41 330,1	1 674,8	993,6	591,1	44 589,6
Aktywa trwałe	12 072,8	-	-	127,0	12 199,8
Inne aktywa i pochodne instrumenty finansowe	7 287,4	216,4	41,8	84,2	7 629,8
Suma aktywów (brutto)	225 058,0	17 823,1	33 454,1	5 081,8	281 417,0
Umorzenie/Odpisy z tytułu utraty wartości	(12 024,0)	(276,2)	(963,7)	(1 213,2)	(14 477,1)
<b>Suma aktywów (netto)</b>	<b>213 034,0</b>	<b>17 546,9</b>	<b>32 490,4</b>	<b>3 868,6</b>	<b>266 939,9</b>
Zobowiązania wobec Banku Centralnego	4,2	-	-	-	4,2
Zobowiązania wobec banków	1 068,1	2 522,9	14 372,3	325,5	18 288,8
Zobowiązania wobec klientów	175 739,5	10 993,3	2 453,2	6 572,5	195 758,5
Zobowiązania z tytułu działalności ubezpieczeniowej	2 396,5	3,9	-	0,1	2 400,5
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	1 251,2	3 240,7	1 000,0	3 941,0	9 432,9
Zobowiązania podporządkowane	1 616,6	-	882,6	-	2 499,2
Rezerwy	242,9	5,4	1,0	2,7	252,0
Inne zobowiązania i pochodne instrumenty oraz rezerwa na podatek odroczoney	7 424,4	459,1	24,7	130,7	8 038,9
Kapitały własne	30 264,9	-	-	-	30 264,9
<b>Suma zobowiązań i kapitałów własnych</b>	<b>220 008,3</b>	<b>17 225,3</b>	<b>18 733,8</b>	<b>10 972,5</b>	<b>266 939,9</b>
Udzielone zobowiązania pozabilansowe	48 406,6	3 970,9	187,9	4 506,4	57 071,8

## 65. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM PŁYNNOŚCI

Zarządzanie ryzykiem płynności

Informacje finansowe:

Luka płynności

Rezerwa płynności i nadwyżka płynności

Nadzorcze miary płynności

Osad depozytów

Struktura źródeł finansowych

Przepływy kontraktowe zobowiązań Banku z wyłączeniem pochodnych instrumentów finansowych

Przepływy kontraktowe z tytułu pochodnych instrumentów finansowych

Aktywa i zobowiązania krótkoterminowe i długoterminowe

### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM PŁYNNOŚCI

#### DEFINICJA

Ryzyko płynności to ryzyko braku możliwości terminowego wywiązania się z zobowiązań w wyniku braku płynnych środków. Sytuacja braku płynności może wynikać z niewłaściwej struktury sprawozdania z sytuacji finansowej, niedopasowania przepływów pieniężnych, nieotrzymania płatności od kontrahentów, nagłego wycofania środków przez klientów lub innych wydarzeń na rynku.

Grupa Kapitałowa zarządza również ryzykiem finansowania, które uwzględnia ryzyko utraty posiadanych źródeł finansowania oraz braku możliwości odnowienia wymagalnych środków finansowania lub utraty dostępu do nowych źródeł finansowania.

#### CEL ZARZĄDZANIA

Zapewnienie niezbędnej wysokości środków finansowych koniecznych do wywiązywania się z bieżących i przyszłych (również potencjalnych) zobowiązań z uwzględnieniem charakteru prowadzonej działalności oraz potrzeb mogących się pojawić w wyniku zmian otoczenia rynkowego poprzez odpowiednie kształtowanie struktury sprawozdania z sytuacji finansowej oraz zobowiązań pozabilansowych.



## IDENTYFIKACJA I POMIAR RYZYKA

W Grupie Kapitałowej wykorzystywane są następujące miary ryzyka płynności:

- kontraktowa i urealniona luka płynności,
- rezerwa płynności,
- nadwyżka płynności,
- wskaźnik relacji stabilnych środków finansowania do aktywów niepłynnych,
- wskaźnik pokrycia płynności (LCR),
- krajowe nadzorcze miary płynności (M1-M4),
- miary stabilności portfela depozytów i kredytów,
- testy warunków skrajnych (stress-testy płynności).

## KONTROLA

Kontrola ryzyka płynności obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej limitów i wartości progowych dotyczących ryzyka płynności, w szczególności strategicznych limitów tolerancji na ryzyko płynności.

## PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE

Grupa Kapitałowa regularnie monitoruje:

- stopień wykorzystania strategicznych limitów tolerancji na ryzyko płynności,
- stopień wykorzystania nadzorczych norm płynności,
- stopień wykorzystania wewnętrznych limitów i wartości progowych na ryzyko płynności,
- koncentrację źródeł finansowania,
- wskaźniki wczesnego ostrzegania - monitorowanie ich poziomu ma na celu wczesne wykrycie niekorzystnych zjawisk mogących mieć negatywny na sytuację płynnościową Grupy Kapitałowej lub sektora finansowego (których przekroczenie uruchamia płynnościowe plany awaryjne).

W Grupie Kapitałowej dokonuje się również cyklicznych prognoz poziomu ryzyka płynności, uwzględniających aktualny rozwój działalności Grupy Kapitałowej. W prognozach poziomu płynności uwzględnia się przede wszystkim poziom kształtowania się wybranych miar ryzyka płynności w warunkach zrealizowania się prognoz sprawozdania z sytuacji finansowej Grupy Kapitałowej oraz w sytuacji realizacji wybranych scenariuszy stress-testowych.

## RAPORTOWANIE

Raporty dotyczące ryzyka płynności opracowywane są w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym, kwartalnym oraz raz w roku opracowywana jest pogłębiona analiza płynności długoterminowej.

## DZIAŁANIA ZARZĄDCZE/ NARZĘDZIA ZARZĄDZANIA RYZYKIEM

Głównymi narzędziami zarządzania ryzykiem płynności Grupy Kapitałowej są:

- procedury dotyczące zarządzania ryzykiem płynności, w tym w szczególności płynnościowe plany awaryjne,
- limity i wartości progowe ograniczające ryzyko płynności krótko-, średnio- i długoterminowej,
- krajowe i europejskie nadzorcze normy płynnościowe,
- transakcje depozytowe, lokacyjne, transakcje kupna i sprzedaży papierów wartościowych oraz pochodne, w tym walutowe transakcje strukturalne, oraz transakcje kupna i sprzedaży papierów wartościowych,
- transakcje zapewniające długoterminowe finansowanie działalności kredytowej.

Podstawą polityki Grupy Kapitałowej w zakresie płynności jest utrzymywanie odpowiedniego poziomu nadwyżki płynności poprzez wzrost portfela płynnych papierów wartościowych oraz stabilnych źródeł finansowania (w szczególności stabilnej bazy depozytowej). W ramach zarządzania ryzykiem płynności wykorzystuje się również instrumenty rynku pieniężnego, w tym operacje otwartego rynku NBP.

## INFORMACJE FINANSOWE

### LUKA PŁYNNOŚCI

Poniżej prezentowane luki płynności stanowią sumę urealnionej luki płynności Banku (urealnienia w zakresie między innymi pozycji bilansowych Banku dotyczą osadu depozytów podmiotów niefinansowych i ich wymagalności, osadu kredytów w rachunku bieżącym podmiotów niefinansowych i ich zapadalności oraz płynnych papierów wartościowych i ich terminu zapadalności) oraz kontraktowej luki płynności pozostałych spółek Grupy Kapitałowej.

	a'vista	0 - 1 miesiąc	1 - 3 miesiące	3 - 6 miesiące	6 - 12 miesiące	12 - 24 miesiące	24 - 60 miesiące	pow. 60 miesiące
31.12.2016								
Grupa Kapitałowa - urealniona luka okresowa	11 982,6	28 501,1	493,1	579,4	6 581,5	11 193,5	24 592,2	(83 923,4)
Grupa Kapitałowa - urealniona skumulowana luka okresowa	11 982,6	40 483,6	40 976,7	41 556,2	48 137,7	59 331,2	83 923,4	-
31.12.2015								
Grupa Kapitałowa - urealniona luka okresowa	13 974,6	19 405,6	(346,9)	3 590,9	7 972,0	8 034,7	12 600,3	(65 231,2)
Grupa Kapitałowa - urealniona skumulowana luka okresowa	13 974,6	33 380,2	33 033,3	36 624,2	44 596,2	52 630,9	65 231,2	-

We wszystkich przedziałach urealniona skumulowana luka płynności Grupy Kapitałowej, która wyznaczona została jako suma urealnionej luki płynności Banku i kontraktowych luk płynności pozostałych spółek Grupy Kapitałowej wykazywała wartości dodatnie na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku. Oznacza to nadwyżkę zapadających aktywów nad wymagalnymi zobowiązaniami.

### REZERWA PŁYNNOŚCI I NADWYŻKA PŁYNNOŚCI

Nazwa miar wrażliwości	31.12.2016	31.12.2015
Rezerwa płynności do 1 miesiąca* (mld PLN)	31,2	30,2
Nadwyżka płynności w horyzoncie do 30 dni** (mld PLN)	13,0	14,5

\* Rezerwa płynności - różnica pomiędzy najbardziej płynnymi aktywami, a oczekiwanymi i potencjalnymi zobowiązaniami, które stają się wymagalne w danym okresie.

\*\* Nadwyżka płynności - nadwyżki płynności określa zdolność do pokrycia przez Bank potrzeb płynnościowych w zadanym okresie przetrwania w sytuacji realizacji zdefiniowanych scenariuszy warunków skrajnych.

### NADZORCZE MIARY PŁYNNOŚCI

Nadzorcze miary płynności	31.12.2016	31.12.2015
M1	24 464	18 907
M2	1,89	1,65
M3	11,63	9,87
M4	1,19	1,15
LCR	136,3%	131,5%

W okresie od 31 grudnia 2015 roku do 31 grudnia 2016 roku wartości wskaźników miar nadzorczych utrzymywały się powyżej limitów nadzorczych. Wskazany w tabeli wskaźnik LCR przedstawia wartości dla Grupy Kapitałowej.

### OSAD DEPOZYTÓW

Na dzień 31 grudnia 2016 roku poziom osadu depozytów stanowił ok. 93,8% wszystkich depozytów zdeponowanych w Banku (z wyłączeniem rynku międzybankowego), co oznacza wzrost o ok. 0,3 p.p. w porównaniu do końca 2015 roku.

## STRUKTURA ŹRÓDEŁ FINANSOWYCH

	31.12.2016	31.12.2015
Depozyty ogółem (z wył. rynku międzybankowego)	76,50%	75,96%
Depozyty rynku międzybankowego	0,30%	0,67%
Kapitały własne	12,40%	11,99%
Finansowanie z rynku	10,80%	11,38%
<b>Razem</b>	<b>100,00%</b>	<b>100,00%</b>

## PRZEPIĘTYWY KONTRAKTOWE ZOBOWIĄZAŃ GRUPY KAPITAŁOWEJ Z WYŁĄCZENIEM POCHODNYCH INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH

Poniższe tabele przedstawiają analizę wymagalności kontraktowej, prezentującą pozostałe umowne terminy wymagalności w podziale na poszczególne kategorie zobowiązań bilansowych i pozabilansowych, z wyłączeniem pochodnych instrumentów finansowych.

Kwoty denominowane w walutach obcych zostały przeliczone według średniego kursu NBP z dnia 31 grudnia 2016 roku i 31 grudnia 2015 roku. Kwoty ujawnione obejmują niezdykontowane przyszłe przepływy zarówno z tytułu nominału, jak i odsetek (jeśli dotyczy), zgodnie z umową za cały okres do momentu wymagalności zobowiązania. W przypadku gdy strona, wobec której Grupa Kapitałowa ma zobowiązanie może dokonać wyboru terminu zapłaty, przyjęto założenie, że pod uwagę brany jest najwcześniejszy termin, wedle którego Grupa Kapitałowa zobowiązana jest do zapłaty zobowiązania. Dla przypadków, gdy Grupa Kapitałowa zobowiązana jest do płatności zobowiązań w ratach, każda rata przypisywana jest do najwcześniejszego okresu, w którym Grupa Kapitałowa może zostać zobowiązana do zapłaty. W przypadku zobowiązań, gdzie rata płatności nie jest stała, przyjęto warunki obowiązujące na dzień sprawozdawczy.

Przepływy kontraktowe zobowiązań Grupy Kapitałowej na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz na dzień 31 grudnia 2015 roku według terminów wymagalności

Zobowiązania Grupy Kapitałowej na dzień 31 grudnia 2016 roku według terminów wymagalności	Do 1 miesiąca włącznie	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy włącznie	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku włącznie	Powyżej 1 roku do 5 lat włącznie	Powyżej 5 lat	Wartość kontraktowa	Wartość bilansowa
Zobowiązania:							
Zobowiązania wobec Banku Centralnego	4,1	-	-	-	-	4,1	4,1
Zobowiązania wobec banków	1 136,5	126,2	235,1	17 515,9	-	19 013,7	19 208,4
Zobowiązania wobec klientów	135 960,1	19 168,4	35 333,8	13 862,9	8 296,3	212 621,5	205 066,4
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	301,2	948,4	2 487,4	4 148,0	7 814,6	15 699,6	14 493,2
Zobowiązania podporządkowane	-	33,0	46,0	351,0	2 604,0	3 034,0	2 539,0
Pozostałe zobowiązania	3 006,4	136,4	320,5	329,2	194,6	3 987,1	3 987,1
Zobowiązania pozabilansowe:							
udzielone finansowe	13 608,4	5 858,8	13 705,8	11 233,4	6 432,7	50 839,1	-
udzielone gwarancyjne	265,6	569,8	3 704,5	8 582,7	1 537,5	14 660,1	-

Zobowiązania Grupy Kapitałowej na dzień 31 grudnia 2015 roku według terminów wymagalności	Do 1 miesiąca włącznie	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy włącznie	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku włącznie	Powyżej 1 roku do 5 lat włącznie	Powyżej 5 lat	Wartość kontraktowa	Wartość bilansowa
Zobowiązania:							
Zobowiązania wobec Banku Centralnego	4,2	-	-	-	-	4,2	4,2
Zobowiązania wobec banków	1 907,8	0,1	37,4	240,6	16 385,1	18 571,0	18 288,8
Zobowiązania wobec klientów	126 532,3	21 867,5	34 840,3	10 564,6	6 191,7	199 996,4	195 758,5
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	50,6	152,3	2 771,6	3 058,7	4 492,4	10 525,6	9 432,9
Zobowiązania podporządkowane	-	33,0	44,2	319,3	2 650,3	3 046,8	2 499,2
Pozostałe zobowiązania	2 697,8	7,5	302,2	147,4	201,3	3 356,2	3 356,2
Zobowiązania pozabilansowe:							
udzielone finansowe	28 675,0	814,8	3 898,2	3 102,4	6 269,7	42 760,2	-
udzielone gwarancyjne	1 415,3	1 604,0	2 456,4	9 783,6	1 294,7	16 554,1	-

## PRZEPŁYWY KONTRAKTOWE Z TYTUŁU POCHODNYCH INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH

### POCHODNE INSTRUMENTY FINANSOWE ROZLICZANE W KWOTACH NETTO

Do pochodnych instrumentów finansowych rozliczanych przez Grupę Kapitałową na bazie netto należą:

- transakcje swap na stopę procentową (IRS),
- transakcje Forward Rate Agreement (FRA),
- transakcje Non Deliverable Forward (NDF),
- opcje.

Poniższe tabele przedstawiają analizę wymagalności kontraktowej, prezentującą pozostałe umowne terminy wymagalności w podziale na poszczególne kategorie pochodnych instrumentów finansowych, dla których wycena na dzień sprawozdawczy była ujemna (zobowiązanie).

Kwoty denominowane w walutach obcych zostały przeliczone według średniego kursu NBP z dnia 31 grudnia 2016 roku i z dnia 31 grudnia 2015 roku. W przypadku transakcji IRS zaprezentowano niezdykontowane przyszłe przepływy netto z tytułu odsetek, dla pozostałych zaś instrumentów pochodnych rozliczanych na bazie netto jako wartość przepływu przyjęta została wartość wyceny odpowiednio na dzień 31 grudnia 2016 roku i na dzień 31 grudnia 2015 roku.

31 grudnia 2016 roku	Do 1 miesiąca włącznie	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy włącznie	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku włącznie	Powyżej 1 roku do 5 lat włącznie	Powyżej 5 lat	Wartość kontraktowa
Pochodne instrumenty finansowe - zobowiązania:						
- transakcje swap na stopę procentową (IRS)	(22,4)	(16,1)	(325,5)	(769,5)	(179,9)	(1 313,4)
- pozostałe instrumenty pochodne: opcje, FRA, NDF	(110,0)	(72,9)	(624,4)	(524,4)	(0,2)	(1 331,9)

31 grudnia 2015 roku	Do 1 miesiąca włącznie	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy włącznie	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku włącznie	Powyżej 1 roku do 5 lat włącznie	Powyżej 5 lat	Wartość kontraktowa
Pochodne instrumenty finansowe - zobowiązania:						
- transakcje swap na stopę procentową (IRS)	(208,3)	(263,3)	(602,6)	(1 625,7)	(363,1)	(3 063,0)
- pozostałe instrumenty pochodne: opcje, FRA, NDF	(153,8)	(122,9)	(507,3)	(886,0)	(0,3)	(1 670,3)

### POCHODNE INSTRUMENTY FINANSOWE ROZLICZANE W KWOTACH BRUTTO

Do pochodnych instrumentów finansowych rozliczanych przez Grupę Kapitałową na bazie brutto należą:

- transakcje swap walutowy,
- transakcje forward walutowy,
- transakcje Cross Currency IRS (CIRS).

Poniższe tabele przedstawiają analizę wymagalności kontraktowej, prezentującą pozostałe umowne terminy wymagalności w podziale na poszczególne kategorie pochodnych instrumentów finansowych (wpływy i wypływy), dla których wycena na dzień sprawozdawczy była ujemna (zobowiązanie). Kwoty denominowane w walutach obcych zostały przeliczone według średniego kursu NBP z dnia 31 grudnia 2016 roku i 31 grudnia 2015 roku. Kwoty ujawnione obejmują niezdykontowane przyszłe przepływy zarówno z tytułu nominału, jak i odsetek (jeśli dotyczą).

31 grudnia 2016 roku	Do 1 miesiąca włącznie	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy włącznie	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku włącznie	Powyżej 1 roku do 5 lat włącznie	Powyżej 5 lat	Wartość kontraktowa
- wypływy	(7 030,1)	(2 243,3)	(4 699,8)	(3 089,5)	(40,5)	(17 103,2)
- wpływy	8 057,7	2 593,3	4 944,0	9 907,8	141,7	25 644,5

31 grudnia 2015 roku	Do 1 miesiąca włącznie	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy włącznie	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku włącznie	Powyżej 1 roku do 5 lat włącznie	Powyżej 5 lat	Wartość kontraktowa
- wypływy	(6 078,1)	(1 991,9)	(2 657,2)	(3 522,8)	(507,6)	(14 757,6)
- wpływy	6 027,8	1 676,5	2 983,2	9 679,8	1 336,0	21 703,3

## AKTYWA I ZOBOWIĄZANIA KRÓTKOTERMINOWE I DŁUGOTERMINOWE

Grupa Kapitałowa klasyfikuje aktywa jako krótkoterminowe, w przypadku gdy:

- oczekuje, że zrealizuje składnik aktywów lub zamierza go sprzedać lub zużyć w toku normalnego cyklu operacyjnego jednostki,
- jest w posiadaniu składnika aktywów przede wszystkim z przeznaczeniem do obrotu,
- oczekuje, że składnik aktywów zostanie zrealizowany w ciągu dwunastu miesięcy od zakończenia okresu sprawozdawczego, lub
- składnik aktywów stanowią środki pieniężne lub ich ekwiwalenty (zgodnie z definicją w MSR 7) chyba że występują ograniczenia dotyczące jego wymiany, czy wykorzystania do zaspokojenia zobowiązania w przeciagu przynajmniej dwunastu miesięcy od zakończenia okresu sprawozdawczego.

Wszystkie inne aktywa jednostka klasyfikuje jako aktywa długoterminowe.

Grupa Kapitałowa klasyfikuje zobowiązanie jako krótkoterminowe, w przypadku gdy:

- oczekuje, że zostanie ono uregulowane w toku jej normalnego cyklu operacyjnego,
- jest w posiadaniu zobowiązania przede wszystkim z przeznaczeniem do obrotu,
- jest ono wymagalne w ciągu dwunastu miesięcy od zakończenia okresu sprawozdawczego, lub
- jednostka nie posiada bezwarunkowego prawa do odroczenia daty wymagalności zobowiązania, co najmniej o okres dwunastu miesięcy od zakończenia okresu sprawozdawczego.

Wszystkie pozostałe zobowiązania zalicza się do zobowiązań długoterminowych.

31.12.2016	Krótkoterminowe	Długoterminowe	Odpisy z tytułu utruty wartości	Razem wartość bilansowa
Kasa, środki w Banku Centralnym	13 325,1	-	-	13 325,1
Należności od banków	5 333,1	12,5	(0,2)	5 345,4
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	326,4	-	-	326,4
Pochodne instrumenty finansowe	997,6	1 903,0	-	2 900,6
Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	10 993,4	2 943,8	-	13 937,2
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	48 221,7	160 387,5	(8 002,7)	200 606,5
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	1 924,1	35 095,7	(344,2)	36 675,6
Papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności	97,5	368,1	-	465,6
Zapasy	284,7	-	(24,8)	259,9
Pozostałe aktywa	5 510,8	6 884,8	(665,2)	11 730,4
<b>Suma aktywów</b>	<b>87 014,4</b>	<b>207 595,4</b>	<b>(9 037,1)</b>	<b>285 572,7</b>
Zobowiązania wobec Banku Centralnego	4,1	-	-	4,1
Zobowiązania wobec banków	3 562,2	15 646,2	-	19 208,4
Pochodne instrumenty finansowe	1 627,8	2 570,1	-	4 197,9
Zobowiązania wobec klientów	186 904,7	18 161,7	-	205 066,4
Zobowiązania z tytułu działalności ubezpieczeniowej	161,4	2 782,2	-	2 943,6
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	3 704,9	10 788,3	-	14 493,2
Zobowiązania podporządkowane	-	2 539,0	-	2 539,0
Pozostałe zobowiązania	3 945,8	605,7	-	4 551,5
<b>Suma zobowiązań</b>	<b>199 910,9</b>	<b>53 093,2</b>	<b>-</b>	<b>253 004,1</b>
Kapitał własny	-	32 568,6	-	32 568,6
<b>Suma zobowiązań i kapitału własnego</b>	<b>199 910,9</b>	<b>85 661,8</b>	<b>-</b>	<b>285 572,7</b>

31.12.2015	Krótkoterminowe	Długoterminowe	Odpisy z tytułu utraty wartości	Razem wartość bilansowa
Kasa, środki w Banku Centralnym	13 743,9	-	-	13 743,9
Należności od banków	4 553,4	-	(0,4)	4 553,0
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	783,2	-	-	783,2
Pochodne instrumenty finansowe	1 400,1	2 947,2	-	4 347,3
Instrumenty finansowe przy początkowym ujęciu wyznaczone jako wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	12 268,2	2 885,9	-	15 154,1
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	49 020,4	149 680,5	(8 287,2)	190 413,7
Inwestycyjne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	1 154,6	27 287,4	(132,5)	28 309,5
Papiery wartościowe utrzymywane do terminu zapadalności	185,3	25,0	-	210,3
Zapasy	172,6	265,5	(37,2)	400,9
Pozostałe aktywa	3 866,9	5 760,5	(603,4)	9 024,0
<b>Suma aktywów</b>	<b>87 148,6</b>	<b>188 852,0</b>	<b>(9 060,7)</b>	<b>266 939,9</b>
Zobowiązania wobec Banku Centralnego	4,2	-	-	4,2
Zobowiązania wobec banków	4 062,8	14 226,0	-	18 288,8
Pochodne instrumenty finansowe	1 185,0	3 439,8	-	4 624,8
Zobowiązania wobec klientów	182 754,3	13 004,2	-	195 758,5
Zobowiązania z tytułu działalności ubezpieczeniowej	120,4	2 280,1	-	2 400,5
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	3 107,1	6 325,8	-	9 432,9
Zobowiązania podporządkowane	-	2 499,2	-	2 499,2
Pozostałe zobowiązania	3 255,0	411,1	-	3 666,1
<b>Suma zobowiązań</b>	<b>194 488,8</b>	<b>42 186,2</b>	<b>-</b>	<b>236 675,0</b>
Kapitał własny	-	30 264,9	-	30 264,9
<b>Suma zobowiązań i kapitału własnego</b>	<b>194 488,8</b>	<b>72 451,1</b>	<b>-</b>	<b>266 939,9</b>

## 66. POZOSTAŁE RYZYKA RYNKOWE

### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM CEN TOWARÓW

**DEFINICJA** - Ryzyko cen towarów jest to ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian cen towarów, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji w poszczególnych towarach.

**CEL ZARZĄDZANIA** - Celem zarządzania ryzykiem cen towarów jest ograniczanie ewentualnych strat z tytułu zmian cen towarów do akceptowalnego poziomu poprzez odpowiednie kształtowanie struktury tych pozycji.

**IDENTYFIKACJA I POMIAR RYZYKA** - W zakresie pomiaru ryzyka cen towarów wykorzystuje się informację o pozycjach zajmowanych przez Grupę Kapitałową w określonych towarach, a także przeprowadza się analizę testów warunków skrajnych.

**KONTROLA** - Kontrola ryzyka cen towarów obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej limitów i wartości progowych nałożonych na to ryzyko.

**PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE** - W odniesieniu do ryzyka cen towarów w Grupie Kapitałowej regularnie monitoruje się, w szczególności: otwarte pozycje w towarach, wyniki stress-tesów i stopień wykorzystania wewnętrznych limitów nałożonych na to ryzyko.

**RAPORTOWANIE** - Raporty dotyczące ryzyka cen towarów opracowywane są w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym.

**DZIAŁANIA ZARZĄDCZE** - Zarządzanie ryzykiem cen towarów odbywa się poprzez nakładanie limitów na instrumenty generujące ryzyko cen towarów, monitorowanie ich wykorzystania oraz raportowanie poziomu ryzyka. Wpływ ryzyka cen towarów na sytuację finansową Grupy Kapitałowej jest nieistotny.

## ZARZĄDZANIE RYZYKIEM CEN KAPITAŁOWYCH PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

**DEFINICJA** - Ryzyko cen kapitałowych papierów wartościowych jest to ryzyko poniesienia straty z tytułu zmian cen kapitałowych papierów wartościowych na rynku publicznym lub indeksów giełdowych, generowane przez utrzymywanie otwartych pozycji w instrumentach wrażliwych na zmiany tych parametrów rynkowych. Powstaje w wyniku operacji przeprowadzanych w ramach działalności handlowej Domu Maklerskiego Banku, działalności inwestycyjnej oraz w wyniku pozostałych operacji w ramach działalności bankowej generujących pozycje w kapitałowych papierach wartościowych.

**CEL ZARZĄDZANIA** - Celem zarządzania ryzykiem cen kapitałowych papierów wartościowych jest ograniczenie ewentualnych strat z tytułu zmian cen kapitałowych papierów wartościowych na rynku publicznym lub indeksów giełdowych do akceptowalnego poziomu poprzez optymalizowanie zajmowanych pozycji w instrumentach wrażliwych na zmiany tych parametrów rynkowych.

**IDENTYFIKACJA I POMIAR RYZYKA** - W Grupie Kapitałowej na potrzeby zarządzania ryzykiem cen kapitałowych papierów wartościowych wykorzystuje się:

- analizę testów warunków skrajnych z uwzględnieniem zmian cen rynkowych instrumentu bazowego oraz zmian poziomów jego zmienności,
- informacje o wykorzystaniu limitów pozycji zajmowanych na portfelu kapitałowych papierów wartościowych.

**KONTROLA** - Kontrola ryzyka kapitałowych papierów wartościowych obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej limitów i wartości progowych dotyczących ryzyka kapitałowych papierów wartościowych.

**PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE** - W Grupie Kapitałowej regularnie monitoruje się poziom miar ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych oraz poziom wykorzystania limitów pozycji zajmowanych na portfelu kapitałowych papierów wartościowych.

**RAPORTOWANIE** - Raporty dotyczące ryzyka kapitałowych papierów wartościowych opracowywane są w trybie miesięcznym oraz kwartalnym.

**DZIAŁANIA ZARZĄDCZE** - Zarządzanie ryzykiem odbywa się poprzez nakładanie limitów na działalność Domu Maklerskiego Banku oraz monitorowanie ich wykorzystania. Wpływ ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych na sytuację finansową Grupy Kapitałowej został określony jako nieistotny. Pozycje zajęte w kapitałowych papierach wartościowych oraz instrumentach indeksowych są ograniczane i nie przewiduje się ich istotnego zwiększenia.

## INNE RYZYKA CENOWE

Biorąc pod uwagę inne ryzyka cenowe Grupa Kapitałowa na koniec 2016 roku była narażona na ryzyko cen jednostek uczestnictwa w funduszach zbiorowego inwestowania. Wpływ tego ryzyka na sytuację finansową Grupy Kapitałowej jest nieistotny.

## 67. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM INSTRUMENTÓW POCHODNYCH

### DEFINICJA

Ryzyko instrumentów pochodnych to ryzyko wynikające z zajęcia przez Grupę Kapitałową pozycji w instrumentach pochodnych.

### CEL ZARZĄDZANIA

Ograniczanie potencjalnych strat z tytułu zmian specyficznych dla instrumentów pochodnych czynników (innych niż kursy walutowe lub stopy procentowe) do akceptowalnego poziomu poprzez odpowiednie kształtowanie struktury zajmowanych pozycji w tych instrumentach.

### IDENTYFIKACJA I POMIAR RYZYKA

W Grupie Kapitałowej na potrzeby zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych wykorzystuje się:

- model wartości zagrożonej (VaR),
- analizę testów warunków skrajnych z uwzględnieniem zmian cen rynkowych instrumentu bazowego, zmian poziomu zmienności oraz zmian stóp procentowych,
- współczynniki wrażliwości instrumentów opcyjnych.

## KONTROLA

Kontrola ryzyka instrumentów pochodnych obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej limitów i wartości progowych dotyczących ryzyka instrumentów pochodnych.

## PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE

Monitorowanie ryzyka instrumentów pochodnych odbywa się w ramach monitorowania pozostałych rodzajów ryzyka finansowego oraz ryzyka kredytowego. Grupa Kapitałowa przykładą szczególną wagę do monitorowania ryzyka finansowego związanego z utrzymywanym portfelem opcji walutowych oraz ryzyka kredytowego klienta, wynikającego z jego należności wobec Grupy Kapitałowej z tytułu zawartych instrumentów pochodnych.

## RAPORTOWANIE

Raporty dotyczące ryzyka instrumentów pochodnych opracowywane są w trybie dziennym, tygodniowym, miesięcznym oraz kwartalnym.

## DZIAŁANIA ZARZĄDCZE

Głównymi narzędziami zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych są

- procedury dotyczące zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych,
- limity i wartości progowe na ryzyko instrumentów pochodnych,
- umowy ramowe określające m.in. mechanizmy rozliczeniowe,
- umowy zabezpieczające, na podstawie których wybrani klienci Banku zobowiązani są do pokrywania zabezpieczeniem ekspozycji z tytułu instrumentów pochodnych.

Zarządzanie ryzykiem odbywa się poprzez nakładanie limitów na instrumenty pochodne, monitorowanie ich wykorzystania oraz raportowanie poziomu ryzyka.

Proces zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych jest zintegrowany z zarządzaniem ryzykami: stopy procentowej, walutowym, płynności oraz kredytowym, przy czym ze względu na specyfikę instrumentów pochodnych, jest on poddany szczególnej kontroli określonej w przepisach wewnętrznych Banku.

Metody zarządzania ryzykiem instrumentów pochodnych w spółkach zależnych Grupy Kapitałowej określają przepisy wewnętrzne, wprowadzane przez spółki, które zajmują pozycje w instrumentach pochodnych lub przewidują zajmowanie pozycji w takich instrumentach. Przepisy te opracowywane są po zasięgnięciu opinii Banku i z uwzględnieniem rekomendacji kierowanych do spółek przez Bank.

Pozycje zajmowane przez pozostałe spółki Grupy Kapitałowej w określonych instrumentach pochodnych wyznacza się w sposób analogiczny, jak pozycje zajmowane przez Bank w tych instrumentach pochodnych, z uwzględnieniem specyfiki działalności gospodarczej spółek.

## 68. ZARZĄDZANIE RYZYKIEM OPERACYJNYM

### DEFINICJA

Ryzyko operacyjne to ryzyko powstania straty wynikającej z niedostosowania lub zawodności wewnętrznych procesów, ludzi i systemów lub zdarzeń zewnętrznych. Ryzyko operacyjne uwzględnia ryzyko prawne, a nie obejmuje ryzyka utraty reputacji i ryzyka biznesowego.

### CEL ZARZĄDZANIA

Celem zarządzania ryzykiem operacyjnym jest zwiększenie bezpieczeństwa prowadzonej przez Bank działalności operacyjnej przez udoskonalanie efektywnych, dostosowanych do profilu i skali działalności mechanizmów identyfikacji, oceny, pomiaru, kontroli, monitorowania, ograniczania i raportowania ryzyka operacyjnego.

### IDENTYFIKACJA I POMIAR RYZYKA

Zarządzanie ryzykiem operacyjnym obejmuje identyfikację ryzyka operacyjnego w szczególności przez: gromadzenie danych o ryzyku operacyjnym i samoocenę ryzyka operacyjnego.

Dla potrzeb związanych z zarządzaniem ryzykiem operacyjnym Bank gromadzi dane wewnętrzne i zewnętrzne o zdarzeniach operacyjnych oraz przyczynach i skutkach ich powstania, dane o czynnikach otoczenia biznesowego, wyniki samooceny ryzyka operacyjnego, dane dotyczące wartości kluczowych wskaźników ryzyka operacyjnego (KRI) oraz dane dotyczące jakości kontroli wewnętrznej funkcjonalnej.



Samoocena ryzyka operacyjnego obejmuje identyfikację i ocenę ryzyka operacyjnego dla produktów, procesów i aplikacji Banku oraz zmian organizacyjnych i jest przeprowadzana cyklicznie oraz przed wprowadzaniem nowych lub zmienianych produktów, procesów i aplikacji Banku.

Pomiar ryzyka operacyjnego obejmuje:

- obliczanie KRI,
- obliczanie wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego zgodnie z podejściem AMA (Bank) oraz BIA (Oddział w Niemczech oraz spółki Grupy Kapitałowej objęte konsolidacją ostrożnościową),
- testy warunków skrajnych,
- obliczanie kapitału wewnętrznego dla Grupy Kapitałowej.

## KONTROLA

Kontrola ryzyka operacyjnego obejmuje ustalanie dostosowanych do skali i złożoności działalności Banku i Grupy Kapitałowej limitów dotyczących ryzyka operacyjnego, w szczególności strategicznych limitów tolerancji na ryzyko operacyjne, limitów strat, KRI wraz z wartościami progowymi i krytycznymi.

## PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE

Grupa Kapitałowa regularnie monitoruje:

- stopień wykorzystania strategicznych limitów tolerancji dla Grupy Kapitałowej oraz limitów strat na ryzyko operacyjne dla Banku,
- zdarzenia operacyjne i ich skutki,
- wyniki samooceny ryzyka operacyjnego,
- wymóg w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka operacyjnego zgodnie z podejściem BIA w zakresie działalności oddziału Banku w Republice Federalnej Niemiec oraz zgodnie z podejściem AMA w zakresie pozostałej działalności prowadzonej przez Bank, a dla spółek Grupy Kapitałowej objętych konsolidacją ostrożnościową zgodnie z podejściem BIA,
- wyniki testów warunków skrajnych,
- wartości KRI w relacji do wartości progowych i krytycznych,
- poziom ryzyka dla Banku oraz Grupy Kapitałowej, obszarów i narzędzi zarządzania ryzykiem operacyjnym w Banku,
- skuteczność i terminowość podejmowanych działań zarządczych w ramach redukcji lub transferu ryzyka operacyjnego,
- działania zarządcze związane z występowaniem podwyższonego lub wysokiego poziomu ryzyka operacyjnego oraz ich skuteczność w zakresie obniżenia poziomu ryzyka operacyjnego.

W 2016 roku decydujący wpływ na profil ryzyka operacyjnego Grupy Kapitałowej miały: PKO Bank Polski, Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA oraz Grupa Kapitałowa KREDOBANK SA. Pozostałe spółki Grupy Kapitałowej ze względu na ich znacznie mniejszą skalę oraz rodzaj działalności, generują jedynie ograniczone ryzyka operacyjne.

## RAPORTOWANIE

Raportowanie informacji dotyczących ryzyka operacyjnego prowadzi się na potrzeby wyższej kadry kierowniczej, KRO, KR, Zarządu oraz Rady Nadzorczej. W cyklach miesięcznych sporządzane są informacje dotyczące ryzyka operacyjnego kierowane do wyższej kadry kierowniczej, komórek organizacyjnych Centrali i specjalistycznych jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za systemowe zarządzanie ryzykiem operacyjnym. Zakres informacji jest zróżnicowany i dostosowany do zakresu odpowiedzialności poszczególnych odbiorców informacji.

## DZIAŁANIA ZARZĄDCZE

Działania zarządcze podejmuje się w następujących przypadkach:

- z inicjatywy KRO lub Zarządu,
- z inicjatywy jednostek i komórek organizacyjnych Banku zarządzających ryzykiem operacyjnym,
- gdy ryzyko operacyjne przekroczyło poziomy ustalony przez Zarząd lub KRO.

W szczególności w przypadku, gdy poziom ryzyka operacyjnego osiągnął stan podwyższony lub wysoki Bank stosuje następujące podejścia i instrumenty zarządzania ryzykiem operacyjnym:

- redukcja ryzyka – łagodzenie wpływu czynników ryzyka lub skutków jego materializacji przez wprowadzenie lub wzmocnienie różnego rodzaju instrumentów zarządzania ryzykiem operacyjnym takich jak: instrumenty kontrolne, instrumenty zarządzania zasobami ludzkimi, ustalenie lub weryfikacja wartości progowych i krytycznych KRI, ustalenie lub weryfikacja limitów ryzyka operacyjnego i plany awaryjne,
- transfer ryzyka – przeniesienie odpowiedzialności za pokrycie ewentualnych strat na podmiot zewnętrzny: ubezpieczenia i outsourcing,
- unikanie ryzyka – rezygnacja z działalności generującej ryzyko lub wyeliminowanie prawdopodobieństwa wystąpienia czynnika ryzyka.

## 69. POZOSTAŁE RYZYKA

Zarządzanie ryzykiem braku zgodności i ryzykiem postępowania  
Zarządzanie ryzykiem biznesowym  
Zarządzanie ryzykiem utraty reputacji  
Zarządzanie ryzykiem modeli  
Zarządzanie ryzykiem zmian makroekonomicznych  
Zarządzanie ryzykiem kapitałowym  
Zarządzanie ryzykiem ubezpieczeniowym  
Zarządzanie ryzykiem nadmiernej dźwigni finansowej

### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM BRAKU ZGODNOŚCI I RYZYKIEM POSTĘPOWANIA

#### DEFINICJA

Ryzyko braku zgodności to ryzyko poniesienia sankcji prawnych, powstania strat finansowych bądź utraty reputacji wskutek niezastosowania się Grupy Kapitałowej, pracowników Grupy Kapitałowej lub podmiotów działających w jego imieniu do przepisów prawa, regulacji wewnętrznych oraz przyjętych przez Grupę Kapitałową standardów rynkowych.

Ryzyko postępowania to ryzyko powstania szkody po stronie: 1) klienta, 2) Grupy Kapitałowej, w tym także jego wiarygodności, 3) rynków finansowych, w zakresie ich wiarygodności, w wyniku niewłaściwego działania (także nieumyślnego) lub zaniechania Grupy Kapitałowej, jego pracowników lub podmiotów powiązanych w zakresie proponowania nabycia i świadczenia usług finansowych.

#### CEL ZARZĄDZANIA

Celem zarządzania ryzykiem braku zgodności i ryzykiem postępowania jest:

- utrwalanie wśród akcjonariuszy, klientów, pracowników Grupy Kapitałowej, partnerów biznesowych i innych uczestników rynku wizerunku Grupy Kapitałowej jako instytucji działającej zgodnie z przepisami prawa i przyjętymi standardami rynkowymi, godnej zaufania, rzetelnej i uczciwej,
- przeciwdziałanie występowaniu strat finansowych lub sankcji prawnych oraz przypadków utraty reputacji, które mogą być konsekwencją naruszenia przepisów prawa, przepisów wewnętrznych Grupy Kapitałowej oraz przyjętych przez Grupę Kapitałową standardów rynkowych,
- przeciwdziałanie występowaniu szkód po stronie klientów Grupy Kapitałowej, które mogą być konsekwencją niewłaściwego postępowania (także nieumyślnego) oraz zaniechania Grupy Kapitałowej, jego pracowników lub podmiotów powiązanych w zakresie proponowania nabycia i świadczenia usług finansowych.

#### IDENTYFIKACJA

Do identyfikacji i oceny ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania wykorzystuje się informacje o przypadkach braku zgodności i przyczynach ich wystąpienia, w tym informacje będące wynikiem przeprowadzenia audytu wewnętrznego, kontroli wewnętrznej oraz kontroli zewnętrznych.

Identyfikacja i ocena ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania opiera się przede wszystkim na:

- 1) oszacowaniu dotkliwości ewentualnych przypadków braku zgodności,
- 2) wynikach samooceny ryzyka operacyjnego,
- 3) wynikach przeglądu i oceny adekwatności i efektywności mechanizmów kontrolnych,
- 4) informacji o nieprawidłowościach identyfikowanych w ramach kontroli wewnętrznej,
- 5) ocenie występowania dodatkowych czynników ryzyka braku zgodności z przepisami prawa.

Dokonując oceny określa się charakter i potencjalną skalę strat oraz wskazuje w jaki sposób można ograniczyć lub wyeliminować ryzyko braku zgodności. Ocena przeprowadzana jest w formie warsztatów.

#### MONITOROWANIE

Monitorowanie ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania dokonywane jest z wykorzystaniem informacji przekazywanych przez jednostki organizacyjne Banku i polega na:

- analizie przypadków braku zgodności w Grupie Kapitałowej i w sektorze bankowym, przyczyn ich wystąpienia i wywołanych skutków,
- ocenie zmian kluczowych przepisów prawa wpływających na działalność Grupy Kapitałowej,
- ocenie działań podejmowanych przez Bank i spółki Grupy Kapitałowej w ramach zarządzania ryzykiem braku zgodności,
- ocenie efektywności i adekwatności funkcjonowania mechanizmów kontrolnych związanych z ograniczaniem ryzyka braku zgodności,
- analizie informacji o statusie prowadzonych w Grupie Kapitałowej najistotniejszych prac dostosowawczych do powszechnie obowiązujących przepisów prawa, standardów rynkowych przyjętych przez Grupę Kapitałową oraz wystąpień zewnętrznych organów nadzoru i kontroli,
- analizie informacji na temat zdarzeń operacyjnych, incydentów bezpieczeństwa, spraw spornych, w tym sądowych przeciwko Grupie Kapitałowej, reklamacji i nieprawidłowości powiązanych z ryzykiem postępowania.

#### RAPORTOWANIE

Raportowanie ryzyka braku zgodności i ryzyka postępowania realizuje się w formie kwartalnych raportów zarządczych przeznaczonych dla Komitetu Ryzyka, Zarządu, Komitetu ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rady Nadzorczej oraz informacji przekazywanych na potrzeby zewnętrznych organów nadzoru i kontroli.

#### DZIAŁANIA ZARZĄDCZE

Zarządzanie obejmuje w szczególności następujące zagadnienia:

- zapobieganie angażowaniu Grupy Kapitałowej w działalność niezgodną z prawem,
- propagowanie standardów etycznych i monitorowanie ich funkcjonowania,
- zarządzanie konfliktami interesów,
- zapobieganie sytuacjom, w których postępowanie pracowników Grupy Kapitałowej w sprawach służbowych sprawiałoby wrażenie interesowności,
- profesjonalne, rzetelne i przejrzyste formułowanie oferty produktowej oraz przekazów reklamowych i marketingowych,
- zapewnienie ochrony informacji,
- niezwłoczne, uczciwe i profesjonalne rozpatrywanie skarg, wniosków i reklamacji klientów
- zapobieganie sytuacjom, w których dochodziłoby do zaproponowania nabycia produktu nieodpowiadającego potrzebom klienta,
- określenie adekwatnego sposobu i formy proponowania nabycia do charakteru oferowanego produktu,
- monitorowania sprzedaży i rzetelnego wykonywania zawartych z klientami umów.

W ramach Grupy Kapitałowej przyjęta została zerowa tolerancja na ryzyko braku zgodności, co oznacza, iż Grupa Kapitałowa koncentruje swoje działania na wyeliminowaniu tego ryzyka.

## ZARZĄDZANIE RYZYKIEM BIZNESOWYM

<b>DEFINICJA</b>	Ryzyko biznesowe to ryzyko poniesienia strat wynikających z niekorzystnych zmian zachodzących w otoczeniu biznesowym, podjęcia niekorzystnych decyzji, nieprawidłowego wprowadzenia podjętych decyzji lub braku podjęcia odpowiednich działań, które miałyby być odpowiedzią na zachodzące w otoczeniu biznesowym zmiany. Obejmuje ono w szczególności ryzyko strategiczne.
<b>CEL ZARZĄDZANIA</b>	Utrzymywanie na akceptowalnym poziomie potencjalnych negatywnych konsekwencji finansowych wynikających z niekorzystnych zmian zachodzących w otoczeniu biznesowym, z podjęcia niekorzystnych decyzji, nieprawidłowego wprowadzenia podjętych decyzji lub braku podjęcia odpowiednich działań, które miałyby być odpowiedzią na zmiany zachodzące w otoczeniu biznesowym.
<b>IDENTYFIKACJA I POMIAR RYZYKA</b>	<p>Identyfikacja polega na rozpoznaniu i określeniu czynników zarówno aktualnych, jak potencjalnych, które wynikają z bieżącej i planowanej działalności Grupy Kapitałowej i które mogą znacznie wpływać na sytuację finansową Grupy Kapitałowej, powstanie lub zmianę wysokości przychodów i kosztów Grupy Kapitałowej. Identyfikacja ryzyka biznesowego odbywa się poprzez identyfikację i analizę czynników, które miały wpływ na znaczne odchylenia realizacji przychodów oraz kosztów od ich prognozowanych wartości.</p> <p>Pomiar ryzyka biznesowego ma na celu określenie skali zagrożeń związanych z występowaniem ryzyka biznesowego przy wykorzystaniu ustalonych miar ryzyka. Pomiar ryzyka biznesowego obejmuje: wyliczenie kapitału wewnętrznego, przeprowadzenie testów warunków skrajnych (stress testów) oraz odwróconych testów warunków skrajnych.</p>
<b>KONTROLA</b>	Celem kontroli ryzyka biznesowego jest dążenie do utrzymania poziomu ryzyka biznesowego na akceptowalnym poziomie. Obejmuje ustalenie i cykliczny przegląd mechanizmów kontroli ryzyka w postaci limitów tolerancji na ryzyko biznesowe, wraz z jego wartościami progowymi i krytycznymi, adekwatnymi do skali i złożoności działalności Grupy Kapitałowej.
<b>PROGNOZOWANIE I MONITOROWANIE</b>	<p>Celem prognozowania ryzyka biznesowego jest określenie przewidywanego scenariusza zmian pozycji przychodowych i kosztowych z rachunku wyników. Prognoza przygotowywana jest raz na kwartał w horyzoncie rocznym i obejmuje prognozę poziomu ryzyka biznesowego oraz kapitału wewnętrznego.</p> <p>Raz na kwartał wykonywana jest weryfikacja prognozy ryzyka biznesowego, tzw. backtesting.</p> <p>Celem monitorowania ryzyka biznesowego jest diagnozowanie obszarów wymagających działań zarządczych. Monitorowanie ryzyka biznesowego obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• strategiczne limity tolerancji na ryzyko biznesowe - kwartalnie,</li><li>• wyniki testów warunków skrajnych – raz na rok,</li><li>• wyniki odwrotnych testów warunków skrajnych – raz na rok</li><li>• poziom kapitału wewnętrznego – kwartalnie,</li><li>• odchylenia realizacji ryzyka biznesowego od prognozy – kwartalnie,</li><li>• wyniki ankiety przeprowadzanej wśród wyższej kadry kierowniczej Banku – rocznie.</li></ul>
<b>RAPORTOWANIE</b>	Raportowanie prowadzone jest w okresach kwartalnych. Odbiorcami raportów o poziomie ryzyka biznesowego są KZAP, KR, Zarząd, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rada Nadzorcza.
<b>DZIAŁANIA ZARZĄDCZE</b>	<p>Działania zarządcze polegają w szczególności na:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• weryfikacji i aktualizacji kwartalnych prognoz finansowych, z uwzględnieniem działań zmierzających do ograniczenia poziomu ryzyka biznesowego zgodnie z limitami,</li><li>• monitorowaniu poziomu strategicznego limitu tolerancji na ryzyko biznesowe.</li></ul>

#### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM UTRATY REPUTACJI

<b>DEFINICJA</b>	Ryzyko utraty reputacji to ryzyko pogorszenia reputacji wśród klientów, kontrahentów, inwestorów, organów nadzoru i kontroli oraz opinii publicznej, na skutek decyzji biznesowych, zdarzeń operacyjnych, przypadków braku zgodności lub innych zdarzeń.
<b>CEL ZARZĄDZANIA</b>	Celem zarządzania ryzykiem utraty reputacji jest ochrona reputacji Grupy Kapitałowej poprzez przeciwdziałanie występowaniu strat reputacyjnych oraz ograniczanie negatywnego wpływu zdarzeń wizerunkowych na reputację Grupy Kapitałowej.
<b>IDENTYFIKACJA</b>	Identyfikacja ryzyka utraty reputacji obejmuje zjawiska obserwowane w procesach wewnętrznych Banku oraz w otoczeniu zewnętrznym, w szczególności: zdarzenia wizerunkowe, czynniki otoczenia biznesowego, tj. informacje ilościowe i jakościowe, obejmujące w szczególności dane opisujące Grupę Kapitałową oraz otoczenie zewnętrzne Grupy Kapitałowej, niosące wartość informacyjną o ryzyku utraty reputacji.
<b>OCENA</b>	Ocena ryzyka utraty reputacji polega na określeniu wpływu zdarzeń wizerunkowych na reputację Grupy Kapitałowej, w szczególności przez określenie liczby i dotkliwości strat reputacyjnych. Ocena straty reputacyjnej uwzględnia wydzwięk, wiarygodność lub opiniotwórczość oraz zasięg ujawnienia zdarzeń wizerunkowych opinii publicznej.
<b>MONITOROWANIE</b>	Monitorowanie ryzyka utraty reputacji polega na regularnej ocenie wartości miar ryzyka utraty reputacji, w stosunku do przyjętych wartości granicznych. Na podstawie wartości miar ryzyka utraty reputacji określony jest poziom ryzyka utraty reputacji.
<b>RAPORTOWANIE</b>	Raportowanie informacji o ryzyku utraty reputacji dokonywane jest w formie: <ol style="list-style-type: none"><li>1) półrocznego raportu zarządczego, przeznaczonego dla Komitetu Ryzyka, Zarządu, Komitetu ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rady Nadzorczej,</li><li>2) informacji przedkładanych doraźnie, które dotyczą bieżących zdarzeń o istotnym wpływie na reputację Banku, przeznaczonych dla dyrektora Pionu Prezesa Zarządu oraz Prezesa Zarządu,</li><li>3) informacji zamieszczonych w sprawozdaniach finansowych Banku i Grupy Kapitałowej oraz przekazywanych na żądanie zewnętrznych organów nadzoru i kontroli.</li></ol>
<b>DZIAŁANIA ZARZĄDCZE</b>	Na podstawie określonego poziomu ryzyka utraty reputacji podejmowane są działania zarządcze, które mogą obejmować: <ol style="list-style-type: none"><li>1) analizę przyczyn wystąpienia danego poziomu ryzyka,</li><li>2) ocenę skutków zaistnienia takiego poziomu,</li><li>3) przygotowanie propozycji działań zarządczych mających na celu obniżenie poziomu ryzyka utraty reputacji lub uzasadnia się brak konieczności podjęcia tych działań, np. w przypadku wystąpienia incydentalnych zdarzeń o charakterze nadzwyczajnym.</li></ol>

#### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM MODELI

<b>DEFINICJA</b>	Ryzyko modeli oznacza ryzyko poniesienia strat w wyniku podejmowania błędnych decyzji biznesowych na podstawie funkcjonujących modeli. W ramach Grupy Kapitałowej ryzyko modeli zarządzane jest zarówno na poziomie danego podmiotu Grupy Kapitałowej (właściciela modelu), jak i na poziomie Banku jako podmiotu dominującego Grupy Kapitałowej
<b>CEL ZARZĄDZANIA</b>	Celem zarządzania ryzykiem modeli jest ograniczanie ryzyka poniesienia strat w wyniku podejmowania błędnych decyzji biznesowych na podstawie modeli funkcjonujących w Grupie Kapitałowej poprzez odpowiednio zdefiniowany i realizowany proces zarządzania modelami. Jednym z elementów procesu zarządzania modelami jest objęcie regularną, niezależną walidacją wszystkich modeli istotnych w Grupie Kapitałowej.

<b>IDEN- TYFIKACJA POMIAR I OCENA RYZYKA</b>	<p>Identyfikacja ryzyka modeli polega w szczególności na gromadzeniu informacji o wykorzystywanych, a także planowanych do wdrożenia modelach oraz cyklicznym określaniu istotności modeli.</p> <p>Ocena ryzyka modeli ma na celu określenie skali zagrożeń związanych z występowaniem ryzyka modeli. Oceny dokonuje się na poziomie pojedynczego modelu, a także w ujęciu zagregowanym na poziomie poszczególnych podmiotów Grupy Kapitałowej.</p>
<b>KONTROLA</b>	<p>Celem kontroli ryzyka modeli jest utrzymanie zagregowanej oceny ryzyka modeli na akceptowanym przez Grupę Kapitałową poziomie. Kontrola ryzyka modeli polega na określeniu mechanizmów wykorzystywanych do diagnozowania poziomu ryzyka modeli oraz narzędzi ograniczania poziomu tego ryzyka. W ramach narzędzi wykorzystywanych do diagnozowania ryzyka modeli wyróżnia się w szczególności strategiczny limit tolerancji na ryzyko modeli oraz wartości progowe ryzyka modeli.</p>
<b>MONITOROWANIE</b>	<p>Cykliczne monitorowanie ryzyka modeli ma na celu diagnozowanie obszarów wymagających działań zarządczych i obejmuje w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• aktualizację poziomu ryzyka modeli,</li> <li>• ocenę wykorzystania strategicznego limitu tolerancji na ryzyko modeli oraz wartości progowych ryzyka modeli,</li> <li>• weryfikację statusu wykonania oraz ocenę skuteczności realizacji działań w ramach ograniczania ryzyka modeli.</li> </ul>
<b>RAPORTOWANIE</b>	<p>Wyniki monitorowania ryzyka modeli są cyklicznie prezentowane w raportach skierowanych do KR, Zarządu, Rady Nadzorczej.</p>
<b>DZIAŁANIA ZARZĄDCZE</b>	<p>Celem podejmowania działań zarządczych jest kształtowanie procesu zarządzania ryzykiem modeli i poziomu tego ryzyka, w szczególności poprzez ustalanie akceptowalnych poziomów ryzyka oraz podejmowanie decyzji o zastosowaniu narzędzi wspierających zarządzania ryzykiem</p>

#### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM ZMIAN MAKROEKONOMICZNYCH

<b>DEFINICJA</b>	<p>Ryzyko zmian makroekonomicznych to ryzyko pogorszenia sytuacji finansowej Grupy Kapitałowej w wyniku niekorzystnego wpływu zmiany warunków makroekonomicznych.</p>
<b>CEL ZARZĄDZANIA</b>	<p>Celem zarządzania ryzykiem zmian makroekonomicznych jest identyfikacja czynników makroekonomicznych mających znaczący wpływ na działalność Grupy Kapitałowej oraz podejmowanie działań mających na celu ograniczenie niekorzystnego wpływu potencjalnych zmian sytuacji makroekonomicznej na sytuację finansową Grupy Kapitałowej.</p>
<b>IDEN- TYFIKACJA POMIAR RYZYKA</b>	<p>Identyfikacja polega na określeniu scenariuszy potencjalnych zmian makroekonomicznych oraz określeniu czynników ryzyka (zależnych i niezależnych od działań Grupy Kapitałowej) mających największy wpływ na sytuację finansową Grupy Kapitałowej. Grupa Kapitałowa identyfikuje czynniki wpływające na poziom ryzyka zmian makroekonomicznych w trakcie przeprowadzania kompleksowych testów warunków skrajnych.</p> <p>Ryzyko zmian makroekonomicznych materializuje się pośrednio w ramach innych ryzyk wpływających na działalność Grupy Kapitałowej.</p> <p>Dla celów pomiaru ryzyka zmian makroekonomicznych Grupy Kapitałowej wykorzystuje miary ryzyka bazujące na wynikach kompleksowych testów warunków skrajnych, w szczególności dotyczące:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyniku finansowego oraz jego składowych,</li> <li>• miar adekwatności kapitałowej oraz ich składowych,</li> <li>• wybranych miar płynności,</li> <li>• danych dotyczących jakości portfela kredytowego.</li> </ul>

<b>KONTROLA</b>	<p>Celem kontroli ryzyka zmian makroekonomicznych jest dążenie do ograniczenia niekorzystnego wpływu potencjalnych zmian sytuacji makroekonomicznej na sytuację finansową Grupy Kapitałowej.</p> <p>Kontrola ryzyka zmian makroekonomicznych polega na określeniu dostosowanego do skali działalności Grupy Kapitałowej dopuszczalnego poziomu ryzyka, przy czym poziom ryzyka zmian makroekonomicznych oceniany jest na podstawie wyników kompleksowych testów warunków skrajnych. Dopuszczalny poziom ryzyka zmian makroekonomicznych oznacza sytuację, w której wyniki testów warunków skrajnych nie wskazują na konieczność podejmowania działań naprawczych.</p>
<b>MONITOROWANIE</b>	<p>Monitorowanie polega m.in. na bieżącej analizie czynników makroekonomicznych oraz sytuacji gospodarczej i obejmuje w szczególności: zmiany sytuacji makroekonomicznej, czynniki makroekonomiczne, na które Grupa Kapitałowa jest wrażliwa, wyniki testów warunków skrajnych, poziom ryzyka zmian makroekonomicznych.</p>
<b>RAPORTOWANIE</b>	<p>Raportowanie realizowane jest w postaci dodatkowej informacji o ryzyku zmian makroekonomicznych, dołączonej do raportu kwartalnego o adekwatności kapitałowej, w którym zostały przeprowadzone testy warunków skrajnych. Odbiorcami raportów są KZAP, KR, Zarząd oraz Rada Nadzorcza.</p>
<b>DZIAŁANIA ZARZĄDCZE</b>	<p>Działania zarządcze polegają w szczególności na:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• wydawaniu przepisów wewnętrznych,</li><li>• ustalaniu akceptowalnych poziomów ryzyka,</li><li>• propozycji działań mających na celu obniżenie poziomu ryzyka w przypadku wystąpienia podwyższonego lub wysokiego poziomu ryzyka zmian makroekonomicznych.</li></ul>

#### ZARZĄDZANIE RYZYKIEM KAPITAŁOWYM

<b>DEFINICJA</b>	<p>Ryzyko kapitałowe to ryzyko niezapewnienia odpowiedniego poziomu i struktury funduszy własnych, w odniesieniu do skali prowadzonej przez Grupę Kapitałową działalności i ekspozycji na ryzyko, a tym samym niewystarczających do absorpcji strat nieoczekiwanych z uwzględnieniem planów rozwoju i sytuacji skrajnych.</p>
<b>CEL ZARZĄDZANIA</b>	<p>Celem zarządzania ryzykiem kapitałowym jest zapewnienie odpowiedniego poziomu i struktury funduszy własnych, w odniesieniu do skali prowadzonej przez Grupę Kapitałową działalności oraz ekspozycji na ryzyko, z uwzględnieniem założeń polityki dywidendy Grupy Kapitałowej oraz zaleceń i rekomendacji nadzorczych w zakresie adekwatności kapitałowej.</p>
<b>POMIAR RYZYKA</b>	<p>Poziom ryzyka kapitałowego dla Grupy Kapitałowej określany jest na podstawie wartości progowych i strategicznych limitów tolerancji m.in.: łącznego współczynnika kapitałowego oraz współczynnika kapitału podstawowego Tier 1. Wartości progowe ustalane są jako nadwyżka ponad wartości minimalne stanowiące strategiczne limity tolerancji dla miar adekwatności kapitałowej.</p> <p>Poziom ryzyka kapitałowego określany jest następująco:</p> <ol style="list-style-type: none"><li>1) poziom niski – gdy wszystkie miary adekwatności kapitałowej przekraczają wartości progowe,</li><li>2) poziom podwyższony – gdy co najmniej jedna miara adekwatności jest niższa niż wartość progowa oraz żadna z miar adekwatności kapitałowej nie jest niższa niż strategiczny limit tolerancji,</li><li>3) poziom wysoki – gdy co najmniej jedna miara adekwatności kapitałowej jest niższa niż strategiczny limit tolerancji.</li></ol>
<b>MONITOROWANIE</b>	<p>Grupa Kapitałowa regularnie monitoruje poziom miar adekwatności kapitałowej w celu określenia stopnia spełniania norm nadzorczych, wewnętrznych limitów strategicznych oraz identyfikacji przypadków wymagających uruchomienia kapitałowych działań awaryjnych.</p> <p>W przypadku zidentyfikowania wysokiego poziomu ryzyka kapitałowego Grupa Kapitałowa podejmuje działania w celu doprowadzenia miar adekwatności kapitałowej do poziomu obniżonego z uwzględnieniem założeń polityki dywidendy oraz zaleceń i rekomendacji nadzorczych w zakresie adekwatności kapitałowej.</p>

## ZARZĄDZANIE RYZYKIEM UBEZPIECZENIOWYM

**DEFINICJA** Ryzyko ubezpieczeniowe oznacza ryzyko straty lub niekorzystnej zmiany wartości zobowiązań ubezpieczeniowych w związku z niewłaściwymi założeniami dotyczącymi wyceny i tworzenia rezerw (w szczególności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych).

**IDENTYFIKACJA  
POMIAR I OCENA  
RYZYKA**

Ekspozycja na ryzyka ubezpieczeniowe w Grupie Kapitałowej dotyczące spółek ubezpieczeniowych jest monitorowana i kształtowana zgodnie z przyjętą strategią zarządzania ryzykiem.

W PKO Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA (PKO Życie) rodzaj dominującego typu ryzyka ubezpieczeniowego zależy od typu produktu w portfelu Spółki:

- produkty z UFK – głównie ryzyko rezygnacji z umów (relatywnie krótki okres po wdrożeniu decyzji UOKiK),
- produkty ochronne: ryzyko śmiertelności i szkodowości oraz selekcja negatywna (ryzyko malejące),
- dla wszystkich produktów – ryzyko związane z porównaniem kosztów vs przychody (koszty jednostkowe).

Spółka ogranicza ekspozycję na ryzyka poprzez:

- reasekurację ryzyka śmiertelności i szkodowości powyżej określonej kwoty per ryzyko i per umowa ubezpieczeniowa,
- akcje retencyjne,
- monitoring jakości sprzedaży w celu uzyskania poprawy jakości sprzedaży,
- zwiększenie zakresu ochrony dla produktów inwestycyjno-ochronnych.

W 2015 i 2016 roku częściowo zmaterializowało się ryzyko w zakresie zmian podejścia do opłat likwidacyjnych. W konsekwencji postępowania UOKiK oraz porozumień zawartych w 2015 roku i 2016 roku, będących wynikiem tego postępowania Spółka dokonała oszacowania zmian w rozkładach przyszłych rezygnacji. Skorygowano również wysokości przyszłych opłat likwidacyjnych zgodnie z powyższym porozumieniem. Przyjęte postanowienia stanowią kontynuację dotychczas realizowanych przez PKO Życie działań w zakresie obniżenia wysokości kosztu wykupu całkowitego z wybranych umów ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Do dnia sporządzenia niniejszego sprawozdania nie zaobserwowano wzrostu rezygnacji z umów powyżej założeń do tworzenia najlepszego oszacowania rezerw.

Spółka PKO Towarzystwo Ubezpieczeń SA (PKO TU) jest narażona na następujące typy ryzyka ubezpieczeniowego:

- ryzyko rezerw i składek – mitygowane poprzez reasekurację proporcjonalną, konstrukcję produktów,
- ryzyko katastroficzne – mitygowane poprzez reasekurację katastroficzną,
- ryzyko rezygnacji z umów – mitygowane poprzez działania retencyjne.

Rodzaj dominującego ryzyka zależy od typu produktu:

- wieloletnie umowy ubezpieczenia utraty źródła dochodu – ryzyko składki i rezerw,
- ubezpieczenie mienia – ryzyko katastroficzne (powódź).

Pomiar ryzyka ubezpieczeniowego spółek ubezpieczeniowych realizowany jest między innymi w ramach analizy rezygnacji z umów, analizy szkodowości, analizy wielkości aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (APR) oraz corocznej analizy scenariuszy szokowych – stress testów w ramach procesu własnej oceny ryzyka i wypłacalności.

Spółki wdrożyły wymogi wynikające z ze zmian w przepisach prawnych (Wypłacalność II) i kalkulują współczynniki kapitałowe zgodnie z nowym reżimem począwszy od 1 stycznia 2016 roku, utrzymując poziom środków własnych na adekwatnym poziomie.



<b>MONITOROWANIE</b>	<p>PKO Życie w celu ograniczenia ekspozycji na ryzyka ubezpieczeniowe stosuje między innymi: reasekurację ryzyk (śmiertelności, zachorowalności), okresy karencji, wyłączenia oraz działania retencyjne.</p> <p>Reasekuracja bierna spółki PKO Życie realizowana jest w oparciu o:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• obligatoryjno-fakultatywne, kwotowo - ekscedentowe umowy reasekuracyjne, na bazie ryzyka - składki,</li><li>• fakultatywne umowy reasekuracyjne, na bazie ryzyka - składki,</li><li>• obligatoryjne, proporcjonalne umowy reasekuracyjne,</li><li>• obligatoryjne umowy reasekuracji katastroficznej,</li><li>• obligatoryjne umowy reasekuracji nadwyżki szkody.</li></ul> <p>Reasekuracja na zasadach fakultatywnych stosowana jest do wszystkich umów ubezpieczenia i ryzyk nieobjętych umowami reasekuracji obligatoryjno - fakultatywnymi, w których suma na ryzyku brutto przekracza ustaloną kwotę.</p> <p>W przypadku nowych produktów i ryzyk dokonuje się wyboru reasekuratora, zakresu ochrony, warunków reasekuracji, zmiany zawartych umów reasekuracji oraz zawierania nowych umów reasekuracji, ewentualnie dokonuje zmiany zawartych umów reasekuracji dla modyfikowanych produktów ubezpieczeniowych i nowych ryzyk.</p>
<b>RAPORTOWANIE</b>	<p>W PKO Życie i PKO TU raportowanie ryzyka ubezpieczeniowego realizowane jest w postaci cyklicznych raportów dla Zarządu oraz dla Komitetu Zarządzania Aktywami i Pasywami, Komitetu Ryzyka oraz Komitetu Ryzyka przy Radzie Nadzorczej.</p>
<p>Aktywa na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (APR) kształtowały się na wystarczającym poziomie (powyżej 100%), jak również miały odpowiednią strukturę. Wysokość wskaźnika łącznego na pokrycie rezerw na koniec 2016 roku wyniosła dla PKO Życie 103% oraz dla PKO TU 140%.</p>	
<b>ZARZĄDZANIE RYZYKIEM NADMIERNEJ DŹWIGNI FINANSOWEJ</b>	
<b>DEFINICJA</b>	<p>Ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej to ryzyko wynikające z podatności na zagrożenia z powodu dźwigni finansowej lub warunkowej dźwigni finansowej, które może wymagać podjęcia niezamierzonych działań korygujących plany biznesowe, w tym awaryjnej sprzedaży aktywów mogącej przynieść straty lub spowodować konieczność korekty wyceny pozostałych aktywów.</p>
<b>CEL ZARZĄDZANIA</b>	<p>Celem zarządzania ryzykiem nadmiernej dźwigni jest zapewnienie właściwej relacji pomiędzy wielkością kapitału podstawowego (Tier 1) i sumą aktywów bilansowych oraz udzielonych zobowiązań pozabilansowych Grupy Kapitałowej.</p>
<b>IDENTYFIKACJA I POMIAR</b>	<p>Ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej materializuje się poprzez niedopasowanie skali działalności i struktury źródeł finansowania oraz niedostateczne wyposażenie Grupy Kapitałowej w fundusze własne.</p> <p>Dla celów pomiaru ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej kalkuluje się wskaźnik dźwigni jako miarę kapitału Tier 1 podzieloną przez miarę ekspozycji całkowitej i wyraża wskaźnik jako wartość procentową. Wskaźnik dźwigni oblicza się na datę sprawozdawczą. Wskaźnik dźwigni jest kalkulowany zarówno w odniesieniu do kapitału Tier 1, jaki według definicji przejściowej kapitału Tier 1.</p>
<b>MONITOROWANIE I PROGNOZOWANIE</b>	<p>Regularnie w okresach kwartalnych dokonuje się prognozy wskaźnika dźwigni. Monitorowaniu podlegają w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• wysokość wskaźnika dźwigni finansowej,</li><li>• wartość progowa ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej,</li><li>• odchylenia wysokości wskaźnika dźwigni od prognozy.</li></ul>
<b>KONTROLA</b>	<p>Celem kontroli ryzyka nadmiernej dźwigni jest dążenie do utrzymania poziomu ryzyka nadmiernej dźwigni Grupy Kapitałowej na akceptowalnym poziomie. Kontrola obejmuje cykliczny przegląd mechanizmów kontroli ryzyka w postaci limitu tolerancji, wraz z jego wartością progową.</p>

<b>RAPORTOWANIE</b>	Raportowanie realizowane jest w okresach kwartalnych. Odbiorcami raportów o poziomie ryzyka nadmiernej dźwigni są KR, Zarząd, Komitet ds. Ryzyka Rady Nadzorczej oraz Rada Nadzorcza.
<b>DZIAŁANIA ZARZĄDCZE</b>	Działania zarządcze dotyczące ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej są tożsame z działaniami zarządczymi dotyczącymi ryzyka kapitałowego. W przypadku podwyższonego ryzyka podejmowane są działania w celu doprowadzenia miar adekwatności kapitałowej do odpowiedniego poziomu, z uwzględnieniem założeń polityki dywidendowej oraz zaleceń i rekomendacji nadzorczych w zakresie adekwatności kapitałowej.

## 70. KOMPLEKSOWE TESTY WARUNKÓW SKRAJNYCH

Kompleksowe testy warunków skrajnych stanowią integralny element zarządzania ryzykiem w Grupie Kapitałowej oraz uzupełnienie testów warunków skrajnych specyficznych dla poszczególnych rodzajów ryzyka. Uwzględniają zbiorczo rodzaje ryzyka uznane przez Grupę Kapitałową za istotne. Obejmują analizę wpływu zmian w otoczeniu i funkcjonowaniu Grupy Kapitałowej na sytuację finansową Grupy Kapitałowej, w szczególności: rachunek zysków i strat, sprawozdanie z sytuacji finansowej, fundusze własne, adekwatność kapitałową, w tym wymogi w zakresie funduszy własnych, kapitał wewnętrzny, miary adekwatności kapitałowej, wybrane miary płynności.

Kompleksowe testy warunków skrajnych na potrzeby Grupy Kapitałowej przeprowadzane są nie rzadziej niż raz w roku w horyzoncie trzyletnim, a dla Banku co pół roku w horyzoncie trzyletnim, przy uwzględnieniu zmian wartości i struktury pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej oraz rachunku zysków i strat (testy dynamiczne). Testy nadzorcze przeprowadzane są na żądanie organów nadzorczych zgodnie z założeniami dostarczonymi przez organy nadzorcze.

## 71. ADEKWATNOŚĆ KAPITAŁOWA

Adekwatność kapitałowa Fundusze własne dla potrzeb adekwatności kapitałowej Wymogi w zakresie funduszy własnych (Filar I) Kapitał wewnętrzny (Filar II) Ujawnienia (Filar III)
--

Adekwatność kapitałowa to proces mający na celu zapewnienie, iż poziom ryzyka, które Grupa Kapitałowa podejmuje w związku z rozwojem działalności biznesowej, może zostać pokryty posiadanym kapitałem, biorąc pod uwagę określony poziom tolerancji na ryzyko oraz horyzont czasowy. Proces zarządzania adekwatnością kapitałową obejmuje w szczególności przestrzeganie obowiązujących regulacji organów nadzoru i kontroli, a także określonego w Grupie Kapitałowej poziomu tolerancji na ryzyko oraz proces planowania kapitałowego, w tym politykę dotyczącą źródeł pozyskiwania kapitału.

Celem zarządzania adekwatnością kapitałową jest utrzymywanie, w sposób ciągły, funduszy własnych na poziomie adekwatnym do skali oraz profilu ryzyka działalności Grupy Kapitałowej.

Zarządzanie adekwatnością kapitałową Grupy Kapitałowej obejmuje:

- określanie oraz realizację pożądaných przez Grupę celów kapitałowych,
- identyfikację i monitorowanie istotnych rodzajów ryzyka,
- szacowanie kapitału wewnętrznego na pokrycie poszczególnych rodzajów ryzyka oraz łącznego kapitału wewnętrznego,
- ustalanie wewnętrznych limitów na poziom adekwatności kapitałowej,
- prognozowanie, monitorowanie oraz raportowanie poziomu i struktury kapitału własnego oraz adekwatności kapitałowej,
- zarządzanie strukturą sprawozdania z sytuacji finansowej pod kątem optymalizacji jakości posiadanych przez Grupę funduszy własnych,
- kapitałowe działania awaryjne,

- alokację wymogu w zakresie funduszy własnych oraz kapitału wewnętrznego na obszary biznesowe i segmenty klienta w Banku oraz poszczególne spółki Grupy Kapitałowej,
- ocenę rentowności poszczególnych obszarów biznesowych i segmentów klienta.

Głównymi miernikami adekwatności kapitałowej są:

- łączny współczynnik kapitałowy,
- relacja funduszy własnych do kapitału wewnętrznego,
- współczynnik kapitału podstawowego Tier 1,
- współczynnik kapitału Tier 1,
- wskaźnik dźwigni.

Celem monitorowania poziomu miar adekwatności kapitałowej jest określenie stopnia spełniania norm nadzorczych oraz identyfikacja przypadków wymagających uruchomienia kapitałowych działań awaryjnych.

Podstawowe regulacje obowiązujące w procesie oceny adekwatności kapitałowej to:

- rozporządzenie CRR,
- ustawa Prawo bankowe,
- ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 roku o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (dalej „ustawa o nadzorze makroostrożnościowym”).

Wysokość współczynników kapitałowych w 2016 roku uzależniona była m.in. od poniższych decyzji nadzorczych:

- w dniu 10 października 2016 roku Bank otrzymał decyzję KNF dotyczącą zidentyfikowania Banku jako innej instytucji o znaczeniu systemowym („O-SII”) na podstawie przeprowadzonej oceny znaczenia systemowego Banku zgodnie z ustawą o nadzorze makroostrożnościowym oraz o nałożeniu na Bank bufora w wysokości 0,75% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko obliczonej zgodnie z rozporządzeniem CRR;
- w dniu 18 października 2016 roku Bank otrzymał decyzję KNF dotyczącą zalecenia przestrzegania dodatkowego wymogu w zakresie funduszy własnych ponad wartość wynikającą z wymogów obliczonych zgodnie ze szczegółowymi zasadami określonymi w rozporządzeniu CRR. KNF zaleciła utrzymywanie przez Bank funduszy własnych na pokrycie dodatkowego wymogu kapitałowego w celu zabezpieczenia ryzyka wynikającego z walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych na poziomie jednostkowym w wysokości 0,83 p.p., ponad wartość łącznego współczynnika kapitałowego, który powinien składać się co najmniej w 75% z kapitału Tier 1 (co odpowiada wymogowi kapitałowemu na poziomie 0,62 p.p. ponad wartość współczynnika kapitału Tier 1) oraz co najmniej w 56% z kapitału podstawowego Tier 1 (co odpowiada wymogowi kapitałowemu na poziomie 0,46 p.p. ponad wartość współczynnika kapitału podstawowego Tier 1);
- w dniu 5 grudnia 2016 roku Komitet Stabilności Finansowej na posiedzeniu podjął uchwałę w sprawie rekomendacji dotyczącej utrzymania wskaźnika bufora antycyklicznego na poziomie 0 proc., a także zdecydował o przekazaniu Europejskiej Radzie ds. Ryzyka Systemowego odpowiednich informacji dotyczących tego bufora;
- w dniu 30 grudnia 2016 roku KNF przekazała Bankowi informację dotyczącą wartości dodatkowego wymogu w zakresie funduszy własnych ponad wartość wynikającą z wymogów obliczonych zgodnie ze szczegółowymi zasadami określonymi w rozporządzeniu CRR. Wysokość dodatkowego wymogu kapitałowego w celu zabezpieczenia ryzyka wynikającego z walutowych kredytów hipotecznych dla gospodarstw domowych została określona na poziomie skonsolidowanym 0,79 p.p., dla łącznego współczynnika kapitałowego; 0,59 p.p. dla współczynnika kapitału Tier 1 oraz 0,44 p.p. dla współczynnika kapitału podstawowego Tier 1.

Grupa Kapitałowa utrzymała w 2016 roku i w 2015 roku bezpieczną bazę kapitałową, powyżej limitów nadzorczych i regulacyjnych.

Zgodnie z rozporządzeniem CRR, Grupę Kapitałową na potrzeby konsolidacji ostrożnościowej stanowią: PKO Bank Polski SA, Grupa Kapitałowa PKO Leasing SA, PKO BP BANKOWY PTE SA, PKO Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych SA, Grupa Kapitałowa KREDOBANK SA, PKO Finance AB, Finansowa Kompania „Prywatne Inwestycje” Sp. z o.o., PKO BP Finat Sp. z o.o. oraz PKO Bank Hipoteczny SA.

## FUNDUSZE WŁASNE DLA POTRZEB ADEKWATNOŚCI KAPITAŁOWEJ

Poziom adekwatności kapitałowej Grupy Kapitałowej w 2016 roku utrzymywał się na bezpiecznym poziomie, istotnie powyżej limitów nadzorczych.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku w funduszach własnych Grupy Kapitałowej wyliczanych na potrzeby adekwatności kapitałowej został ujęty zysk netto Banku za rok 2015 (w kwocie 2 571 milionów złotych) oraz niepodzielony zysk z lat ubiegłych (w wysokości 1 250 milionów złotych). Kwota ta powiększyła pozostałe kapitały rezerwowe Grupy Kapitałowej (kapitał zapasowy i rezerwowy).

Dodatkowo, po uzyskaniu odpowiednich zgód KNF, Grupa Kapitałowa zaliczyła do kapitału podstawowego Tier 1 zysk netto Banku osiągnięty za 3 kwartały 2016 roku, po pomniejszeniu o przewidywane obciążenia (w kwocie 1 589 milionów PLN).

## WYMOGI W ZAKRESIE FUNDUSZY WŁASNYCH (FILAR I)

Grupa Kapitałowa wylicza wymogi w zakresie funduszy własnych dla następujących rodzajów ryzyka:

<b>RYZYKO KREDYTOWE</b>	metodą standardową stosując następujące formuły w zakresie: <b>EKSPOZYCJI BILANSOWYCH</b> - iloczyn wartości bilansowej (uwzględniającej wartość korekt z tytułu szczególnego ryzyka kredytowego), wagi ryzyka przypisanej ekspozycji zgodnie z metodą standardową wyliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego oraz 8% (przy uwzględnieniu uznawalnych zabezpieczeń), <b>UDZIELONYCH ZOBOWIĄZAŃ POZABILANSOWYCH</b> - iloczyn wartości zobowiązania (uwzględniającej wartość korekt z tytułu szczególnego ryzyka kredytowego), wagi ryzyka produktu, wagi ryzyka przypisanej ekspozycji pozabilansowej zgodnie z metodą standardową wyliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego oraz 8% (przy uwzględnieniu uznawalnych zabezpieczeń), <b>TRANSAKCI POZABILANSOWYCH (INSTRUMENTÓW POCHODNYCH)</b> - iloczyn wagi ryzyka przypisanej transakcji pozabilansowej zgodnie z metodą standardową wyliczania wymogu w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego, ekwiwalentu bilansowego transakcji pozabilansowych oraz 8% (wartość ekwiwalentu bilansowego wyliczana jest zgodnie z metodą wyceny rynkowej).
<b>RYZYKO OPERACYJNE</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>zgodnie z podejściem AMA - w zakresie działalności prowadzonej przez Bank, z wyłączeniem oddziału Banku w Niemczech,</li><li>zgodnie z podejściem BIA - w zakresie działalności oddziału Banku w Niemczech oraz w zakresie działalności spółek Grupy Kapitałowej objętych konsolidacją ostrożnościową.</li></ul>
<b>RYZYKO RYNKOWE</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>ryzyka walutowego - wyliczanego metodą podstawową,</li><li>ryzyka cen towarów - wyliczanego metodą uproszczoną,</li><li>ryzyka instrumentów kapitałowych - wyliczanego metodą uproszczoną,</li><li>ryzyka szczególnego instrumentów dłużnych - wyliczanego metodą podstawową,</li><li>ryzyka ogólnego instrumentów dłużnych - wyliczanego zgodnie z podejściem opartym na duracji,</li><li>pozostałych rodzajów ryzyka, innych niż ryzyko delta (ryzyko non-delta) wyliczanych metodą scenariuszową w przypadku opcji, dla których Bank stosuje własne modele wyceny oraz metodą delta plus dla pozostałych opcji,</li></ul>
<b>POZOSTAŁE RYZYKA</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>ryzyka rozliczenia i ryzyka dostawy - wyliczanego metodą określoną w Tytule V „Wymogi w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka rozliczenia” Rozporządzenia CRR,</li><li>ryzyka kredytowego kontrahenta - wyliczanego metodą określoną w Rozdziale 6 „Ryzyko kredytowe kontrahenta” Tytułu II „Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka kredytowego” Rozporządzenia CRR,</li><li>ryzyka z tytułu korekty wyceny kredytowej - wyliczanego metodą określoną w Tytule VI „Wymogi w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka związanego z korektą wyceny kredytowej” Rozporządzenia CRR,</li><li>przekroczenia limitu dużych ekspozycji - wyliczanego metodą określoną w art. 395-401 Rozporządzenia CRR,</li><li>dla ekspozycji wobec kontrahenta centralnego wyliczany jest wymóg z tytułu transakcji oraz wniesionych wkładów do funduszu kwalifikującego się kontrahenta centralnego na wypadek niewykonania zobowiązania</li></ul>

	31.12.2016	31.12.2015
<b>Fundusze własne razem</b>	<b>30 872,9</b>	<b>27 091,4</b>
<b>Kapitał Tier 1</b>	<b>28 349,9</b>	<b>24 608,3</b>
Kapitał Tier 1 przed korektami regulacyjnymi i pomniejszeniami w tym:	32 059,3	27 828,6
Kapitał zakładowy	1 250,0	1 250,0
Pozostałe kapitały rezerwowe	27 969,5	24 118,5
Fundusz ogólnego ryzyka na niezidentyfikowane ryzyko działalności bankowej	1 070,0	1 070,0
Zyski zatrzymane	1 769,8	1 390,1
(-) Wartość firmy	(1 159,9)	(1 102,4)
(-) Inne wartości niematerialne	(1 821,3)	(1 690,8)
Skumulowane inne całkowite dochody	(709,4)	(135,8)
Aktywa z tytułu podatku odroczonego, które są uzależnione od przyszłej rentowności, ale nie pochodzą z różnic przejściowych	(1,0)	(2,0)
Korekty w kapitale podstawowym Tier 1 z tytułu filtrów ostrożnościowych	30,7	(14,4)
Inne korekty w okresie przejściowym w kapitale podstawowym Tier 1	(48,5)	(274,9)
<b>Kapitał Tier 2</b>	<b>2 523,0</b>	<b>2 483,1</b>
Instrumenty kapitałowe i pożyczki podporządkowane kwalifikujące się jako kapitał Tier 2	2 523,0	2 483,1
<b>Wymogi w zakresie funduszy własnych</b>	<b>15 625,7</b>	<b>14 836,8</b>
Ryzyko kredytowe	14 271,1	13 658,3
Ryzyko operacyjne	656,4	662,5
Ryzyko rynkowe	651,1	484,5
Ryzyko korekty wyceny kredytowej	47,1	31,5
<b>Łączny współczynnik kapitałowy</b>	<b>15,81%</b>	<b>14,61%</b>
<b>Współczynnik kapitału Tier 1</b>	<b>14,51%</b>	<b>13,27%</b>

## KAPITAŁ WEWNĘTRZNY (FILAR II)

W 2016 roku Grupa Kapitałowa wyznacza kapitał wewnętrzny zgodnie z przepisami zewnętrznymi:

- rozporządzeniem CRR,
- ustawą Prawo bankowe,
- uchwałą nr 258/2011 KNF,
- ustawą o nadzorze makroostrożnościowym

oraz przepisami wewnętrznymi Banku i Grupy Kapitałowej.

Kapitał wewnętrzny to szacowana kwota kapitału, niezbędna do pokrycia wszystkich zidentyfikowanych, istotnych rodzajów ryzyka występujących w działalności Grupy Kapitałowej oraz wpływu zmian otoczenia gospodarczego, uwzględniająca przewidywany poziom ryzyka.

Bank cyklicznie monitoruje istotność poszczególnych rodzajów ryzyka odnoszących się do działalności Banku i pozostałych spółek Grupy Kapitałowej.

Celem szacowania kapitału wewnętrznego jest określenie minimalnego poziomu funduszy własnych zapewniającego bezpieczeństwo działalności przy uwzględnieniu zmian profilu i skali prowadzonej działalności oraz niekorzystnych warunków skrajnych

Kapitał wewnętrzny na pokrycie poszczególnych rodzajów ryzyka jest ustalany zgodnie z metodami określonymi w przepisach wewnętrznych. W przypadku dokonywania szacunków kapitału wewnętrznego na podstawie modeli statystycznych, stosowany jest roczny horyzont prognozy oraz poziom ufności 99,9%. Łączny kapitał wewnętrzny każdej spółki Grupy Kapitałowej stanowi sumę wysokości kapitału wewnętrznego, niezbędnego do pokrycia wszystkich istotnych dla danej spółki rodzajów ryzyka. Łączny kapitał wewnętrzny Grupy Kapitałowej stanowi sumę łącznego kapitału wewnętrznego Banku oraz wszystkich spółek Grupy Kapitałowej. Przyjmowany do kalkulacji kapitału wewnętrznego współczynnik korelacji pomiędzy poszczególnymi rodzajami ryzyka oraz poszczególnymi spółkami Grupy Kapitałowej wynosi 1.

W 2016 roku wysokość relacji funduszy własnych do kapitału wewnętrznego Grupy Kapitałowej utrzymywała się na poziomie, powyżej zarówno limitu ustawowego, jak i wewnętrznego Grupy Kapitałowej.

## UJAWNIEŃ (FILAR III)

Grupa Kapitałowa ogłasza w cyklu rocznym informacje dotyczące w szczególności zarządzania ryzykiem oraz adekwatności kapitałowej zgodnie z: rozporządzeniem CRR i aktami wykonawczymi do niego, ustawą Prawo bankowe, ustawą o nadzorze makroostrożnościowym, rekomendacją M dotyczącą zarządzania ryzykiem operacyjnym w bankach oraz rekomendacją P dotyczącą ryzyka płynności wydaną przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Szczegółowe informacje o zakresie ujawnianych informacji, sposobie ich weryfikacji oraz publikacji zawierają Zasady polityki informacyjnej PKO Banku Polskiego SA w zakresie adekwatności kapitałowej oraz innych informacji podlegających ogłaszaniu udostępnione na stronie internetowej Banku ([www.pkobp.pl](http://www.pkobp.pl)).

## 72. INFORMACJE O SEKURYZACJI PORTFELA LEASINGOWEGO I PAKIETOWEJ SPRZEDAŻY WIERZYTELNOŚCI

W związku z nabyciem spółki Raiffeisen-Leasing Polska SA i jej spółek zależnych (szczegóły w nocie Nabycie Raiffeisen-Leasing Polska SA przez spółkę PKO Leasing SA), Grupa Kapitałowa objęła konsolidację ROOF Poland Leasing 2014 DAC, spółkę celową z siedzibą w Irlandii. Spółka celowa jest nabywcą sekuryzowanych wierzytelności wynikających z umów leasingowych sprzedawanych przez spółkę Raiffeisen-Leasing Polska SA w ramach programu sekuryzacji, który rozpoczął się w grudniu 2014 roku. Nabyte przez spółkę celową wierzytelności zostały sfinansowane emisją papierów wartościowych. Celem i korzyścią transakcji sprzedaży wierzytelności do spółki celowej było pozyskanie źródeł długoterminowego finansowania i ich dywersyfikacja.

Wartości bilansowe aktywów finansowych objętych sekuryzacją zaprezentowano w poniższej tabeli:

31.12.2016	wartość transakcji	Kwota ryzyka pozostająca w Grupie Kapitałowej
Wartość bilansowa aktywów	1 376,3	1 376,3
Wartość bilansowa zobowiązań	1 260,6	1 260,6
Pozycja netto	115,7	115,7

Ponadto w 2016 roku Grupa Kapitałowa przeprowadziła pakietowe sprzedaże (wierzytelności bilansowych i pozabilansowych) ponad 38 tysięcy sztuk wierzytelności przysługujących od klientów detalicznych oraz gospodarczych o zadłużeniu ogółem około 2 103 miliony PLN. Łączna wartość bilansowa rezerw na potencjalne roszczenia z tytułu sprzedaży wierzytelności na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosiła 2,9 miliona PLN (na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosiła 2,1 miliona PLN). W wyniku sprzedaży wierzytelności zostały przeniesione wszystkie ryzyka i korzyści, w związku z powyższym Grupa Kapitałowa zaprzestała ujmowania tych aktywów. Grupa Kapitałowa nie otrzymała papierów wartościowych z tytułu powyższych transakcji.



## ZDARZENIA NASTĘPUJĄCE PO DNIU KOŃCZĄCYM OKRES SPRAWOZDAWCZY

1. W dniu 26 stycznia 2017 roku Rada Nadzorcza PKO Banku Polskiego SA dokonała wyboru spółki KPMG Audyt Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółka komandytowa jako podmiotu uprawnionego do badania i przeglądu sprawozdań finansowych Banku i skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA za lata 2017 - 2019.
2. W dniu 2 stycznia 2017 roku Raiffeisen-Leasing Polska SA otrzymała od Raiffeisen Bank Polska SA żądanie wcześniejszego wykupu obligacji wyemitowanych przez Spółkę znajdujących się w portfelu wyżej wymienionego banku. W dniu 31 stycznia 2017 roku Spółka odkupiła przedterminowo obligacje o wartości nominalnej 227 milionów PLN. Wyżej wymieniona płatność została sfinansowana ze środków otrzymanych od PKO Banku Polskiego SA w ramach kredytu, na podstawie umowy podpisanej w grudniu 2016 roku.
3. W styczniu 2017 roku PKO Bank Polski SA nabył 100% udziałów spółki ZenCard Sp. z o.o. oraz objął udziały w podwyższonym kapitale Spółki. ZenCard Sp. z o.o. jest spółką technologiczną, która zbudowała platformę do tworzenia przez sprzedawców programów rabatowo-loyalnościowych, umożliwiającą jednocześnie wirtualizację kart lojalnościowych. Platforma ta zintegrowana jest z terminalem płatniczym i pozwala na rezygnację z wielu oddzielnych kart lojalnościowych, czy oddzielnych aplikacji instalowanych na telefonie, na rzecz jednej karty będącej jednocześnie kartą płatniczą. Partnerem strategicznym Spółki jest CEUP eService Sp. z o.o., jeden z największych agentów rozliczeniowych w Polsce. Bank jest zainteresowany wykorzystaniem know-how Spółki w zakresie rozwoju opracowanych rozwiązań oraz wykorzystaniem produktów Spółki w ramach Grupy Kapitałowej Banku.
4. W dniu 2 lutego 2017 roku PKO Bank Hipoteczny SA wyemitował listy zastawne denominowane w EUR o wartości 25 milionów EUR oraz okresie wykupu ustalonym na 7 lat od dnia emisji. Listy zostały objęte w ramach emisji niepublicznej. Wyemitowane listy zastawne będą notowane na giełdzie w Luksemburgu.
5. W dniu 2 lutego 2017 roku PKO Bank Hipoteczny SA podpisał z PKO Bankiem Polskim SA Umowę odnawialnego kredytu obrotowego w rachunku bieżącym do kwoty limitu w wysokości 1 500 milionów PLN, który będzie udostępniany w transzach. Kredyt został udzielony na okres do 2 lutego 2020 roku. W dniu 2 lutego 2017 roku została udostępniona kwota 600 milionów PLN.
6. W dniu 6 lutego 2017 roku PKO Bank Hipoteczny SA nabył w ramach podpisanej w dniu 17 listopada 2015 roku z PKO Bankiem Polskim SA Umowy Ramowej Sprzedaży Wierzytelności kolejny portfel wierzytelności z tytułu kredytów mieszkaniowych zabezpieczonych hipotecznie w kwocie 337,6 miliona PLN.
7. Na dzień 13 marca 2017 roku zwołane zostało Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie (NWZ), na którym m.in. rozpatrywany będzie projekt uchwały w sprawie zasad kształtowania wynagrodzeń członków Zarządu oraz Rady Nadzorczej Banku, zgłoszony przez Skarb Państwa, reprezentowany przez Ministra Rozwoju i Finansów wykonującego prawa z akcji Banku należących do Skarbu Państwa. Projekty uchwał mają na celu dostosowanie obecnych zasad wynagradzania członków Zarządu i Rady Nadzorczej PKO Banku Polskiego SA do przepisów ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami.



Proponowane wynagrodzenie członków Zarządu oraz Rady Nadzorczej Banku zostało określone w sposób zgodny z przepisami ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami. Projektowane zasady wynagradzania mają zastąpić dotychczas obowiązujące zasady wynagradzania członków Zarządu i Rady Nadzorczej, które były określane odpowiednio przez Radę Nadzorczą Banku oraz Zwyczajne Walne Zgromadzenie Banku.

PODPISY WSZYSTKICH CZŁONKÓW ZARZĄDU BANKU

21.02.2017	ZBIGNIEW JAGIEŁŁO	PREZES ZARZĄDU	..... (PODPIS)
21.02.2017	JANUSZ DERDA	WICEPREZES ZARZĄDU	..... (PODPIS)
21.02.2017	BARTOSZ DRABIKOWSKI	WICEPREZES ZARZĄDU	..... (PODPIS)
21.02.2017	MAKS KRACZKOWSKI	WICEPREZES ZARZĄDU	..... (PODPIS)
21.02.2017	MIECZYŚLAW KRÓL	WICEPREZES ZARZĄDU	..... (PODPIS)
21.02.2017	PIOTR MAZUR	WICEPREZES ZARZĄDU	..... (PODPIS)
21.02.2017	JAKUB PAPIERSKI	WICEPREZES ZARZĄDU	..... (PODPIS)
21.02.2017	JAN EMERYK ROŚCISZEWSKI	WICEPREZES ZARZĄDU	..... (PODPIS)

PODPIS OSOBY, KTÓREJ POWIERZONO  
PROWADZENIE KSIĄG RACHUNKOWYCH

21.02.2017

DANUTA SZYMAŃSKA  
DYREKTOR PIONU RACHUNKOWOŚCI

.....  
(PODPIS)